

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่า
สงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

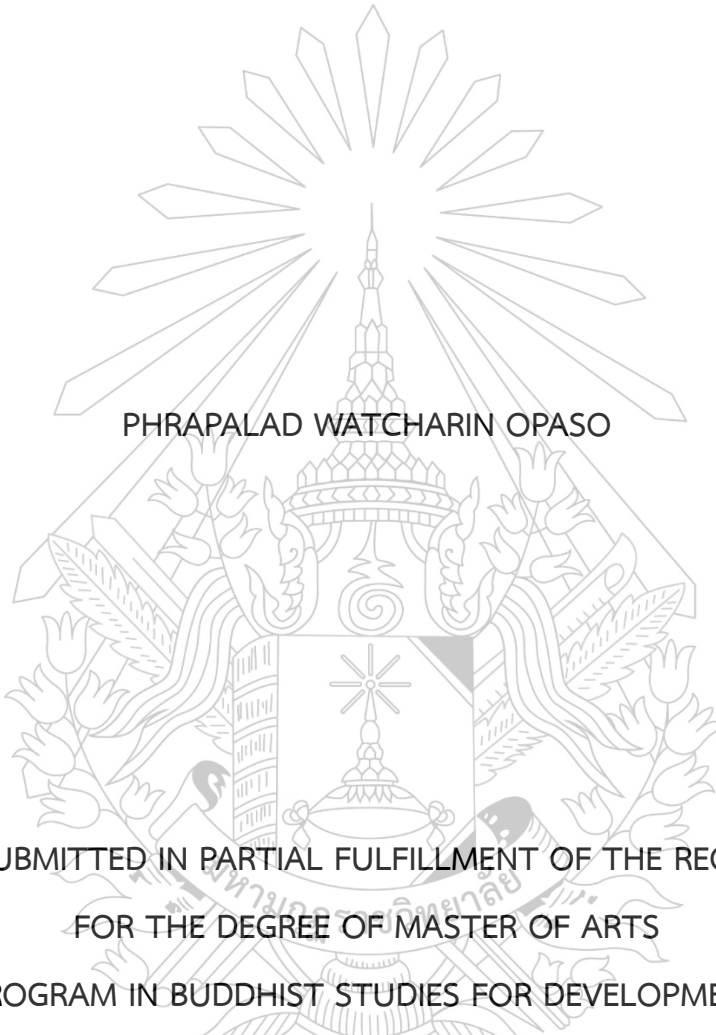
แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม
ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์
จังหวัดนครศรีธรรมราช

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2569

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

GUIDELINES OF COMMUNITY STRENGTHENING BASED ON THE FIVE
PRECEPT – VIRTUE PRINCIPLES OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY,
BAN MAI LA, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE

PHRAPALAD WATCHARIN OPASO

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
PROGRAM IN BUDDHIST STUDIES FOR DEVELOPMENT
FACULTY OF RELIGION AND PHILOSOPHY
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

2026

COPYRIGHT OF MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของ
ชื่อนักศึกษา	ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ชื่อปริญญา	พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส
สาขาวิชา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
ปีพุทธศักราช	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
อาจารย์ที่ปรึกษา	2569
	พระเมธีวชิราภิจิต , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

คณบดีคณะศาสนาและปรัชญา

(พระอุดมวิชัยเมธี, ดร.)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์:

ประธานกรรมการ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

อาจารย์ที่ปรึกษา

(พระเมธีวชิราภิจิต , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(พระครูนิติธรรมบัณฑิต , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นพงษ์ วงศ์ณาศรี)

กรรมการ

(ดร.กิตติพงษ์ สุวรรณวงศ์)

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

หัวข้อวิทยานิพนธ์	แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
ชื่อนักศึกษา	พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา
ปีพุทธศักราช	2569
อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก	พระเมธีวชิราภิต , ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล–เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2) ศึกษาหลักเบญจศีล–เบญจธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และ 3) วิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาตามหลักเบญจศีล–เบญจธรรม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสาร การศึกษาคัมภีร์พระพุทธศาสนา และการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 รูป/คน ได้แก่ ผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และประชาชนในชุมชน จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาเพื่อนำไปสู่การสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า

แนวคิดการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน การพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเหมาะสม รวมถึงการมีผู้นำที่มีคุณธรรมและมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาชุมชน ขณะเดียวกันหลักเบญจศีลและเบญจธรรมถือเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยหลักเบญจศีลเป็นแนวทางในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคมให้ดำรงอยู่ในกรอบของศีลธรรม ส่วนหลักเบญจธรรมเป็นหลักในการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจ อันประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา และปัญญา ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี ความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม

สำหรับแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาตามหลักเบญจศีล–เบญจธรรม พบว่าสามารถพัฒนาได้ในหลายมิติ ได้แก่ ด้านจิตใจ ด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้าน

สิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ โดยเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้กับคนในชุมชนผ่านกิจกรรมทางศาสนา การส่งเสริมบทบาทของวัด โรงเรียน และผู้นำชุมชนในการพัฒนาศีลธรรม การจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านจริยธรรมในชุมชน การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหา และการจัดตั้งกลไกเฝ้าระวังด้านศีลธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน แนวทางดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า

ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลานาหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมาเป็นรากฐานในการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน โดยมุ่งพัฒนาคนจากภายในให้มีศีลธรรม คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หลักศีลและธรรมช่วยหล่อหลอมจิตใจ ครอบครอง และสังคมให้เกิดความสามัคคี ความซื่อสัตย์ และการเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน ควบคู่กับการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีสติ และปัญญา ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างสมดุล ทั้งด้านจิตใจ ครอบครอง สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ อันนำไปสู่ความสงบสุขและความยั่งยืนของชุมชน

คำสำคัญ: แนวทาง, ความเข้มแข็ง, หลักเบญจศีลเบญจธรรม, ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ABSTRACT

Thesis Topic	GUIDELINES OF COMMUNITY STRENGTHENING BASED ON THE FIVE PRECEPT – VIRTUE PRINCIPLES OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE
Student's Name	Phrapalad Watcharin Opaso
Degree Sought	Master of Arts
Program	Program in Buddhist Studies for Development
Anno Domini	2026
Advisor	Phrametheevachirapirat , Assistant Professor Dr.

The research entitled “Guidelines for Strengthening the Community Based on the Five Precepts and Five Virtues of the Reserved Forest Community in Ban Mai La, Ron Phibun District, Nakhon Si Thammarat Province” aimed to: 1) study the theoretical concepts related to community strengthening, 2) examine the principles of the Five Precepts and Five Virtues in Buddhist scriptures, and 3) analyze the guidelines for strengthening the Ban Mai La reserved forest community based on the principles of the Five Precepts and Five Virtues. This research employed a qualitative research methodology. Data were collected through documentary study, the study of Buddhist scriptures, and field research using in-depth interviews with 20 key informants, including community leaders, religious leaders, local scholars, and community members. The collected data were analyzed using descriptive content analysis in order to synthesize appropriate guidelines for community development.

The research findings were as follows:

The findings revealed that the concept of community strengthening arises from people's participation, self-reliance, the appropriate utilization of local resources and indigenous knowledge, and the presence of leaders with morality and vision for community development. At the same time, the principles of the

Five Precepts and Five Virtues are fundamental Buddhist teachings that can be appropriately applied to community development. The Five Precepts function as ethical guidelines for regulating individual behavior within society, while the Five Virtues serve as principles for cultivating inner moral qualities, including loving-kindness (*metta*), compassion (*karuna*), sympathetic joy (*mudita*), equanimity (*upekkha*), and wisdom (*pañña*). These virtues promote unity, mutual support, and peaceful coexistence within society.

Regarding the guidelines for strengthening the Ban Mai La reserved forest community based on the Five Precepts and Five Virtues, the study found that development can be promoted in several dimensions: mental and moral development, family relationships, social cohesion, environmental management, and economic development. The emphasis is placed on cultivating moral and ethical values among community members through religious activities, promoting the roles of temples, schools, and community leaders in moral development, organizing community-based ethical learning processes, encouraging public participation in problem-solving, and establishing monitoring mechanisms for moral conduct and environmental protection within the community. These approaches help enhance unity, collective responsibility, and the sustainable use of natural resources.

Ban Mai La National Forest Community has adopted the principles of the Five Precepts and the Five Virtues as a fundamental foundation for strengthening community development, with an emphasis on inner human development based on morality, ethics, and responsibility toward the collective good. These moral and ethical principles help cultivate the minds of individuals, families, and society, fostering unity, honesty, and mutual support. At the same time, the community promotes mindful and wise stewardship of natural resources and the environment. As a result, the community is able to achieve balanced self-reliance in terms of mental well-being, family life, social relations, environmental conservation, and

economic stability, ultimately leading to lasting peace and sustainable community development.

Keywords: Guidelines, Community Strengthening, Five Precepts and Five Virtues, Ban Mai La Reserved Forest Community, Ron Phibun District, Nakhon Si Thammarat Province.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงเรียบร้อยลงได้ด้วยพระมหากรุณาธิคุณและความอนุเคราะห์จากบุคคลและหน่วยงานหลายภาคส่วน ผู้วิจัยขอน้อมเกล้าฯ ถวายความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ แต่พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานทุนการศึกษา โครงการทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับคณะสงฆ์ไทย (ประจำปีการศึกษา 2567) อันเป็นพระมหากรุณาธิคุณยิ่งที่ทรงเกื้อหนุนให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนและดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนบรรลุผลสำเร็จโดยสมบูรณ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระอุทุมวิริเมธี ดร. คณบดีคณะศาสนาและปรัชญามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ตลอดจนประธานกรรมการและคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทุกท่าน ที่มีความเมตตากรุณาให้คำชี้แนะและให้ความรู้ความเข้าใจตลอดจนคำปรึกษาต่าง ๆ

ขอกราบขอบพระคุณ พระเมธีวชิราภิต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อีกทั้งได้สละเวลาในการแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเมตตาแก่ผู้วิจัย ขอขอบพระคุณ พระมหาประทีน เขมจารี รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ตรีทรัพย์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ อนุจะนา ในฐานะที่ได้อนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย ได้ให้คำแนะนำอย่างดียิ่งในการจัดทำเครื่องมือวิจัยและการจัดทำวิทยานิพนธ์ ขอขอบพระคุณ พระครูวิจิตรคณาทร เจ้าคณะอำเภอรัตนบุรี (ธ) เจ้าอาวาสวัดศรีพิบูลย์ ประธานกรรมการ ชุมชนต้นแบบหมู่บ้านรักษาศีล 5 ป่าสงวนบ้านไม้หลา ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการทำวิจัยทุกท่าน ขอขอบคุณคณาจารย์ คณะศาสนาและปรัชญา สาขาวิชาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสีทราชทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ดูแลช่วยเหลือในด้านเอกสารจัดทำวิทยานิพนธ์ ตลอดจนเพื่อนนักศึกษา สาขาวิชาพุทธศาสตร์ เพื่อการพัฒนาทุกท่าน ที่ให้กำลังใจรวมทั้งความห่วงใยที่มอบให้ผู้วิจัยตลอดมา ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบความดีทั้งหมดนี้แด่ บิดา-มารดา และอาจารย์ทุกท่าน เป็นต้น อันเป็นที่เคารพสูงสุด ที่ช่วยเหลือและเป็นกำลังใจตลอดจนผู้มีพระคุณทุกท่าน ณ โอกาสนี้

พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	จ
ABSTRACT.....	ช
กิตติกรรมประกาศ	ญ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฐ
สารบัญรูปภาพ	ฑ
สารบัญคำย่อ	ฒ
บทนำ บทที่ 1	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 คำถามการวิจัย.....	3
1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย	4
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	5
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
1.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	11
1.9 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	14
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน.....	17
2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง.....	17
2.2 แนวคิดทุนทางสังคม	34
2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน.....	44
2.4 แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน	52
2.5 แนวคิดพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชน.....	58
2.6 บริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช	66
2.7 สรุป	70

บทที่ 3 หลักเบญจศีล - เบญจธรรม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา	71
3.1 ความหมายของหลักเบญจศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	71
3.2 ความหมายของหลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.....	76
3.3 ความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างเบญจศีล-เบญจธรรมกับสังคมชุมชน	81
3.4 เบญจศีลและเบญจธรรมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมุมมองพุทธ.....	93
3.5 เบญจศีลและเบญจธรรมในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนาชุมชน	103
3.6 สรุป	108
บทที่ 4 วิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม	
ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช.....	110
4.1 วิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของ ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช	110
4.2 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม.....	127
4.3 สรุป	131
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	133
5.1. สรุปผลการวิจัย	133
5.2. อภิปรายผล.....	138
5.3. ข้อเสนอแนะ.....	145
บรรณานุกรม	147
ภาคผนวก.....	158
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	159
ภาคผนวก ข บุคลากร.....	161
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	163
ภาคผนวก ง หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย	167
ภาคผนวก จ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย	188
ภาคผนวก ฉ ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสัมภาษณ์.....	194
ภาคผนวก ช เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์	199
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	201

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 4.1 รูปแบบแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม	129
ตารางที่ 4.2 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชน ป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช	130

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย 13

สารบัญคำย่อ

ในวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎกภาษาไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย การอ้างอิงระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ให้ใช้อักษรย่อตัวพื้นปกติ เช่น อง.จตุกก. (ไทย) 21/54/48. หมายถึง อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต ภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 54 หน้า 48 มหามกุฏราชวิทยาลัย 2546

พระสูตรตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย	มูลปณาสก	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปญจก. (ไทย)	= อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย)	= สยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)

บทนำ

บทที่ 1

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาชุมชนในสังคมไทยนับเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องอาศัยการบูรณาการทั้งมิติทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และจิตใจเข้าด้วยกันอย่างลงตัว ในปัจจุบันชุมชนต่างๆ ในประเทศไทยกำลังเผชิญกับความท้าทายจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ส่งผลให้วัฒนธรรมดั้งเดิมและค่านิยมของคนในชุมชนค่อยๆ เลือนหาย รวมถึงการเปลี่ยนแปลงด้านสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ โดยเฉพาะชุมชนในเขตป่าสงวนที่ต้องดำรงชีวิตท่ามกลางข้อจำกัดทางกฎหมาย ความเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ และการขาดแคลนโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิต แนวคิดการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจำเป็นต้องมีรากฐานมาจากภูมิปัญญาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในบริบทของชุมชน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, (2564) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงไม่ใช่เพียงการพัฒนาด้านวัตถุเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงการพัฒนาค่านิยมในชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งกาย ใจ และปัญญาควบคู่กันไป วิจารณ์ พานิช, (2563)

ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา ตำบลหินตก อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นชุมชนหนึ่งที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีประชากรประมาณ 180 ครัวเรือน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา สวนผลไม้ และทำไร่ ชุมชนแห่งนี้เผชิญกับปัญหาหลายประการที่ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ได้แก่ ปัญหาความยากจน เนื่องจากรายได้จากการทำเกษตรไม่แน่นอนและขาดองค์ความรู้ในการพัฒนาอาชีพเสริม ปัญหาสภาพความเป็นอยู่ที่ยังขาดสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า และน้ำประปา ปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีในการเกษตร และที่สำคัญคือปัญหาความไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน เพราะอยู่ในเขตป่าสงวนทำให้ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดินอย่างถูกต้องตามกฎหมาย สำนักงานเกษตรอำเภอร่อนพิบูลย์, (2565) นอกจากนี้ยังพบว่าคนในชุมชนมีความเครียดจากภาระหนี้สิน ความขัดแย้งภายในชุมชน และการขาดความสามัคคี ซึ่งปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนขาดความเข้มแข็งและไม่สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน (เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นภาคใต้, 2564) จากการสำรวจพบว่าชุมชนยังขาดกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง และขาดการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, (2566)

แม้ว่าชุมชนบ้านไม้หลาจะประสบความสำเร็จในการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรม เป็นกรอบในการดำรงชีวิตและพัฒนาชุมชน แต่ยังคงปรากฏประเด็นปัญหาและความท้าทายที่สำคัญ หลายประการ ประเด็นแรกคือ ความต่อเนื่องในการยึดถือหลักศีลธรรมของสมาชิกบางกลุ่ม โดยเฉพาะเยาวชนและวัยแรงงานที่ได้รับอิทธิพลจากค่านิยมสมัยใหม่ ส่งผลให้การปฏิบัติตามศีลข้อที่ 5 และการมีสติสัมปชัญญะยังไม่ทั่วถึง ประเด็นที่สองคือ ความซับซ้อนของปัญหาเศรษฐกิจและหนี้สิน ซึ่งทำให้บางครัวเรือนประสบแรงกดดันจนกระทบต่อความซื่อสัตย์และความไว้วางใจในระดับชุมชน ประเด็นที่สามคือ การมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่สม่ำเสมอ เนื่องจากการงานและการย้ายถิ่น ของประชากรวัยทำงาน ส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลไกการบริหารจัดการชุมชน นอกจากนี้ การถ่ายทอดบทบาทผู้นำทางคุณธรรมยังพึ่งพาพระสงฆ์และผู้นำชุมชนเป็นหลัก หากขาดการพัฒนาผู้นำ รุ่นใหม่ อาจทำให้พลังศีลธรรมของชุมชนอ่อนตัวลงในระยะยาว ผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านชี้ว่า การแก้ไข ปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องบูรณาการการพัฒนาคน เศรษฐกิจ และสังคมควบคู่กัน โดยใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นฐาน เพื่อรักษาความเข้มแข็งของชุมชน หลักเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรม พื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ทั้งในระดับบุคคลและ ชุมชน หลักเบญจศีล ประกอบด้วย การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดิฉินาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัยที่เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท เป็นหลักในการควบคุมพฤติกรรม ภายนอกให้อยู่ในความเหมาะสม ส่วนหลักเบญจธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และ ปัญญา เป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพภายในจิตใจให้มีความองงาม พระธรรมปิฎก, (2563) การนำ หลักธรรมทั้งสองมาประยุกต์ใช้ในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะช่วยให้คนในชุมชนมีวินัย มี จิตใจที่ดีงาม มีความรักความสามัคคี และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นอกจากนี้ยังช่วยสร้าง ภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้คนในชุมชนสามารถเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้อย่างมีสติและปัญญา (พระมหาสมบรูณ์ ญาณวโร, 2564) งานวิจัยหลายชิ้นได้แสดงให้เห็นว่าชุมชนที่นำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนมีความเข้มแข็งมากกว่าชุมชนที่ไม่ได้นำหลักธรรมมา ใช้ โดยคนในชุมชนมีความสุขทางใจมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถแก้ไขปัญหา ร่วมกันได้อย่างสันติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (2565) อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมปัจจุบัน ชุมชนจำนวนมากกำลังเผชิญกับปัญหาหลากหลายด้าน ทั้งปัญหาความเสื่อมถอยทางศีลธรรม เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การทะเลาะเบาะแว้ง การขาดความเอื้ออาทรต่อกัน ปัญหาการแพร่ระบาดของ ของอบายมุข ยาเสพติด และสุรา ซึ่งส่งผลให้เกิดอาชญากรรมและความไม่ปลอดภัยในชุมชน นอกจากนี้ยังพบปัญหาการขาดวินัย ความไม่รับผิดชอบต่อส่วนรวม การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน มากกว่าส่วนรวม รวมถึงความแตกแยกและความไม่สามัคคีของคนในชุมชน ปัญหาเหล่านี้ล้วนส่งผล กระทบต่อคุณภาพชีวิต ความสงบสุข และความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม ทำให้การอยู่ร่วมกันอย่าง สันติเป็นไปได้ยาก หากขาดหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจและคุณธรรมในการดำเนินชีวิต

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านการบูรณาการหลักเบญจศีลและเบญจธรรมเข้ากับวิถีชีวิต การจัดการชุมชน และการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีจริยธรรม หลักเบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมทางสังคม ช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง การเอารัดเอาเปรียบ และการละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน ขณะที่หลักเบญจธรรมช่วยส่งเสริมคุณธรรมภายในจิตใจ ได้แก่ ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความอดทน และสติปัญญา ส่งผลให้คนในชุมชนมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมมากขึ้น ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า ผู้นำชุมชน สถาบันทางศาสนา และกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนหลักธรรมสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การนำหลักธรรมมาใช้อย่างช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมควบคู่กัน โดยชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความสามัคคี และเกิดความยั่งยืนในระยะยาว ผลการวิจัยจึงสะท้อนให้เห็นว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมมิได้เป็นเพียงหลักคำสอนทางศาสนา หากแต่เป็นฐานคิดสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งอย่างสมดุลและมั่นคง

1.2 คำถามการวิจัย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้กำหนดคำถามการวิจัยเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

- 1.2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนมีหลักการและแนวทางอย่างไร
- 1.2.2 หลักเบญจศีลและเบญจธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีเนื้อหาสาระและความสำคัญอย่างไร
- 1.2.3 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มีแนวทางและวิธีการอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ได้ข้อมูลและความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

- 1.3.1 เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 1.3.2 เพื่อศึกษาหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา
- 1.3.3 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.4 ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชน ป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช" ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย เพื่อให้การดำเนินการวิจัยมีความชัดเจนและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษา โดยแบ่งเป็นขอบเขตต่างๆ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม โดยมีขอบเขตเนื้อหา ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย
 - 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน
 - 1.2 แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
 - 1.3 องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง
 - 1.4 ตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน
2. หลักเบญจศีลและเบญจธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย
 - 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
 - 2.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
 - 2.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน
 - 2.4 แนวคิดพุทธบูรณาการกับการพัฒนาชุมชน
 - 2.5 บริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 - 2.6 สรุป
3. การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย
 - 3.1 ความหมายและความสำคัญของเบญจศีล-เบญจธรรมในพระพุทธศาสนา
 - 3.2 หลักเบญจศีลในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
 - 3.3 หลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
 - 3.4 ความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างเบญจศีล-เบญจธรรมกับสังคมชุมชน
 - 3.5 เบญจศีล-เบญจธรรมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมุมมองพุทธ
 - 3.6 เบญจศีล-เบญจธรรมในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนาชุมชน
 - 3.7 สรุปบท
4. บริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย

4.1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชน ทั้งด้านภูมิศาสตร์ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

4.2 โครงสร้างและการบริหารจัดการชุมชน

4.3 ทรัพยากรและศักยภาพของชุมชน

5. การวิเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา ประกอบด้วย

5.1 สภาพปัญหาของชุมชนในด้านต่างๆ

5.2 การวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม

5.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

1.4.2 ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย

1. ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ในพื้นที่ จำนวน 3 รูป
2. ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 5 คน
3. ประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน จำนวน 5 คน
4. ประชาชนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 7 คน รวม

ประชากรทั้งหมด 20 คน

1.4.3 ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ คือ ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา หมู่ที่ 4 ตำบลหินตก อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ มีพื้นที่ประมาณ 2,500 ไร่ และมีประชากรประมาณ 266 ครัวเรือน

1.4.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2568 ถึงเดือนมีนาคม 2569 รวมระยะเวลา 7 เดือน

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการ และขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2540, หน้า 131-144) ดังต่อไปนี้

1.5.1. การศึกษาทบทวนเอกสาร

ก. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ การศึกษาข้อมูลจากพระไตรปิฎก และจากการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ข. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา หนังสือ บทความทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คัมภีร์อรรถกถา และหนังสือธรรมะต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักเบญจศีลและเบญจธรรม รวมทั้งเอกสารของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา

เกณฑ์การคัดเลือกเอกสารมาใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดไว้ดังนี้

1) ความจริง (Authenticity) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารที่เป็นเอกสารแท้จริง มีความสำคัญ โดยผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียน หรือหน่วยงานที่เขียนว่ามีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงไร รวมถึงข้อมูลที่ปรากฏในเอกสารนั้นสอดคล้องกับช่วงเวลาอย่างไร ดังเช่น พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทยของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นต้น

2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารโดยการพิจารณาว่าเอกสารนั้นจะต้องไม่มีข้อมูลที่ผิดพลาด บิดเบือน หรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง ไม่ใช่บทวิจารณ์ที่เป็นการเขียนข้อเท็จจริงซึ่งผู้เขียนได้แสดงความเห็นของตนประกอบเขาจนบิดเบือน

3) การเป็นตัวแทน (Representativeness) หมายถึง ผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารนั้นว่าเป็นแบบฉบับที่แทนเอกสารประเภทเดียวกันได้หรือไม่ และข้อมูลในเอกสารที่นำมาวิเคราะห์นั้นจะต้องเป็นข้อมูลที่เป็นตัวแทนของประชากรได้ และผลที่เสนอในการวิจัยนั้นเป็นตัวแทนที่จะนำมาวิเคราะห์ต่อได้

4) ความหมาย (Meaning) เกณฑ์ความหมาย หมายถึง การคัดเลือกเอกสารที่มีความชัดเจนและสามารถเข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยต้องทำการตรวจสอบเอกสารนั้นในเบื้องต้นด้วยการพิจารณาข้อมูลคร่าวๆ ว่าเอกสารที่นำมาพิจารณานั้นมีข้อมูลเป็นนัยสำคัญหรือจะสร้างความหมายให้กับงานวิจัยได้หรือไม่ เป็นการตีความเอกสารในระดับที่เป็นข้อเท็จจริงหรือการสรุปสาระสำคัญที่ปรากฏให้ชัดเจนตรงประเด็นเพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.5.2. เครื่องมือในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือ และการตรวจสอบเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือวิจัยตามระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) จัดทำแบบสัมภาษณ์ตามเนื้อหาที่ได้ศึกษา และนำข้อคำถามการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ได้จัดทำไว้เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ผู้เชี่ยวชาญทางพระพุทธศาสนาหรือ

สาขาอื่นที่เกี่ยวข้องทำการประเมินคุณภาพ ตรวจสอบเนื้อหาข้อความถาม ความครอบคลุมของเนื้อหา โครงสร้างทางภาษา ความถูกต้อง และความเที่ยงตรงตามหลักวิชาการ

2) ผู้วิจัยจะต้องนำแบบสัมภาษณ์เชิงลึกฉบับร่างที่ได้สร้างไว้พร้อมแบบประเมินเตรียม ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อหาค่าความเที่ยงตรงของเนื้อหาโดยดัชนีความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และ หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Content Validity Index: CVI) (Phuekphan, Aungsuroch, Yunibhand, & Chan, 2016 pp 89) โดยผู้วิจัยจะต้องระบุความคล้ายคลึงกันของข้อมูลในแบบการ สัมภาษณ์ เพื่อประโยชน์สำหรับการวิเคราะห์ และเพื่อให้แน่ใจว่าเหมาะสมกับคำถามงานวิจัย

3) การตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น โดยทั่วไปควรขอคำแนะนำ จากผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำปรึกษา และชี้แนะเกี่ยวกับระเบียบวิธีวิจัย และในการนี้ผู้วิจัยจะได้เรียนเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของเนื้อหา (CVI) ซึ่ง ผู้เชี่ยวชาญจะพิจารณาแบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมาว่ามีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ / นิยาม ศัพท์หรือไม่ โดยพิจารณามาตรประเมินความสอดคล้องจะมี 4 ระดับ คือ (Polit, Beck, Owen, 2007)

4 คะแนน ข้อคำถามมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

3 คะแนน ปรับปรุงเล็กน้อยให้ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

2 คะแนน ปรับปรุงมากให้ข้อคำถามสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

1 คะแนน ข้อคำถามไม่มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์/นิยามศัพท์

4) เมื่อผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านได้พิจารณาพร้อมข้อเสนอแนะ และให้ผลคะแนนมา ผู้วิจัยต้องดำเนินการ และปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้ ผลของคะแนนรวมที่ ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้น เมื่อรวมกัน และคำนวณแล้วค่าที่ได้ควรอยู่ระหว่าง 0.80 – 1.00 เพื่อ ผู้เชี่ยวชาญจะได้รับรองความถูกต้องของผลลัพธ์ และช่วยให้แน่ใจว่าการดำเนินการวิจัยสอดคล้องกับ หลักเกณฑ์ด้านจริยธรรม และเป็นการวิจัยที่มีคุณภาพ เกณฑ์การเลือกใช้ CVI คือ ค่า CVI = 1 ถ้าค่า CVI ต่ำกว่า 0.50 ใช้ไม่ได้ ผลของคะแนนรวมที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่านให้มานั้นได้ค่าดัชนีที่คำนวณได้ อยู่ระหว่าง 1.00 จึงเป็นการบ่งชี้ถึงความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์

5) นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิมาดำเนินการขอรับรอง จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ และเมื่อแบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์เป็นที่ เรียบร้อยจึงนำไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 รูป/คน ต่อไป

1.5.3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1) ติดต่อขอเอกสารขออนุญาตเก็บข้อมูลเชิงลึกจากเจ้าหน้าที่บัณฑิต มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้ที่จะให้ข้อมูลสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยครั้งนี้

2) หลังจากที่ได้ผู้วิจัยได้ประสานงานไปยังผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และได้รับการยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ การประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญก่อนที่จะลงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมาย วัน เวลา ที่จะสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญพร้อมกันนั้นผู้วิจัยจะศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเตรียม และศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

3) ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนการสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะสนทนารวบรวมความคุ้นเคยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ อธิบายเหตุ และขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงในขณะที่ยังสัมภาษณ์ รวมทั้งแจ้งให้ทราบว่าข้อมูลต่างๆ ที่บันทึกเสียงไว้ผู้วิจัยจะเก็บไว้เป็นความลับ รวมถึงการยืนยันในเอกสารว่าผู้ให้สัมภาษณ์ยินยอมในการมีส่วนร่วมในการวิจัยในครั้งนี้แล้วจึงทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในเนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ที่ได้ผ่านขั้นตอนการตรวจสอบเป็นที่เรียบร้อยแล้วในการวิจัย

4) หลังจากผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญครบทุกท่านแล้ว ผู้วิจัยได้นำบทสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ นำมาถอดความการให้ข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรให้สมบูรณ์ไม่ผิดประเด็นจากบทให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แล้วจึงนำผลไปสู่ขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูลในลำดับถัดไป

1.5.4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาในเอกสารต่างๆ โดยทำการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ ดุษฎีนิพนธ์ รายงานการประชุมเอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา รูปแบบความสัมพันธ์ในประเด็นของแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช และข้อมูลจากการสัมภาษณ์ในรูปแบบกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์แบบสรุปตามสาระสำคัญของเนื้อหาที่กำหนดไว้โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นหัวข้อ ดังนี้

- 1) วิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
- 2) วิเคราะห์แนวคิดและนำเสนอแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

3) การวิเคราะห์ข้อมูลการให้สัมภาษณ์เชิงลึกในแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

4) การสร้าง และการพิสูจน์บทสรุปของเนื้อหาการวิจัย โดยการนำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยต่างๆ ทางวิชาการ รวมถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาสร้างเป็นบทสรุปพร้อมกับข้อมูลที่เชื่อถือได้อีกครั้งหนึ่ง โดยเน้นความเชื่อมโยง เพื่อนำไปสู่การพิสูจน์ที่เป็นรูปธรรม และตรงต่อข้อเท็จจริง รวมถึงข้อเสนอแนะจากการวิจัยในครั้งนี้

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยเรื่อง "แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช" คาดว่าจะได้รับประโยชน์ในหลายด้าน ดังนี้

1.6.1 ทำให้ทราบถึงแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.6.2 ทำให้ทราบถึงหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

1.6.3 ทำให้ทราบถึงแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยครั้งนี้ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดกรอบแนวคิด วิธีการวิจัย และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

ประสิทธิ์ ชุมพล (2563) ได้ทำวิจัยเรื่อง "แนวทางการจัดการชุมชนป่าสงวนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช" ผลการวิจัยพบว่า การจัดการชุมชนป่าสงวนที่ประสบความสำเร็จต้องอาศัยการบูรณาการ 3 ด้าน คือ 1) การสร้างความมั่นคงในที่ดินทำกินให้กับชุมชนผ่านกลไกสิทธิชุมชน 2) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยการส่งเสริมอาชีพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และ 3) การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยการพัฒนาคนและส่งเสริมการมีส่วนร่วม การวิจัยนี้ยังเสนอแนะว่า การพัฒนาชุมชนป่าสงวนควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นรากฐาน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้กับคนในชุมชนและทำให้การพัฒนาที่มีความยั่งยืน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563) ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง "การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น" ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการ

หลักธรรมต่างๆ เช่น หลักเบญจศีล หลักเบญจธรรม หลักอิทธิบาท 4 และหลักสังคหวัตถุ 4 เข้ากับการพัฒนาชุมชนทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งในมิติจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ โดยพบว่าชุมชนที่นำหลักธรรมมาใช้มีอัตราการลดลงของปัญหาสังคม เช่น อาชญากรรม ยาเสพติด การพนัน และความขัดแย้งในชุมชน นอกจากนี้ยังพบว่าคนในชุมชนมีความสุขทางใจเพิ่มขึ้น มีความเชื่อมั่นในตนเองและชุมชน และมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากขึ้น การวิจัยนี้เสนอแนะว่า ควรมีการจัดทำหลักสูตรการพัฒนาชุมชนที่บูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2563) ได้เขียนหนังสือเรื่อง "พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม" อธิบายความหมายและความสำคัญของหลักเบญจศีลและเบญจธรรมไว้อย่างละเอียด โดยอธิบายว่า หลักเบญจศีลเป็นศีลพื้นฐานที่พุทธศาสนิกชนทุกคนควรปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) เว้นจากการฆ่าสัตว์ 2) เว้นจากการลักทรัพย์ 3) เว้นจากการประพฤติดินในกาม 4) เว้นจากการพูดเท็จ และ 5) เว้นจากการดื่มเมาคือสุราและเมรัย หลักเบญจศีลนี้เป็นหลักในการควบคุมพฤติกรรมภายนอกให้อยู่ในกรอบของความเหมาะสม ส่วนหลักเบญจธรรมหมายถึงธรรม 5 ประการที่เป็นคุณสมบัติภายในจิตใจที่ควรพัฒนา ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และปัญญา ซึ่งเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพภายในของมนุษย์ให้สูงขึ้น การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมจะทำให้มนุษย์มีความสุขทั้งกายและใจ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติสุข

พระมหาสมบุรณ์ ญาณวโร (คงวุฒิ) (2564) ได้ทำวิจัยเรื่อง "การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมือง" ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนที่นำหลักเบญจศีลมาใช้ในการดำเนินชีวิตและบริหารจัดการชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าชุมชนที่ไม่ได้นำหลักเบญจศีลมาใช้ โดยพบว่าคนในชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อสังคม ลดปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งในชุมชน และมีความสุขทางใจมากขึ้น การวิจัยนี้ยังเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมให้คนในชุมชนปฏิบัติตามหลักเบญจศีลโดยการจัดกิจกรรมทางศาสนาอย่างต่อเนื่อง การสร้างแบบอย่างที่ดีจากผู้นำชุมชน และการบูรณาการหลักเบญจศีลเข้ากับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน

กรมป่าไม้ (2564) ได้จัดทำรายงานสถานการณ์ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติ โดยระบุว่าปัจจุบันมีชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนทั่วประเทศประมาณ 5,000 ชุมชน ส่วนใหญ่เผชิญกับปัญหาความไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน ความยากจน การขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการสาธารณะ และความขัดแย้งกับหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตาม รายงานยังระบุว่า ชุมชนเหล่านี้มีศักยภาพในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม หากได้รับการสนับสนุนและพัฒนาอย่างเหมาะสม กรมป่าไม้จึงได้กำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนป่าสงวนโดยเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าไม้ การสร้างอาชีพเสริมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นภาคใต้ (2564) ได้ทำการศึกษาเรื่อง "ปัญหาและความต้องการของชุมชนป่าสงวนในภาคใต้" ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนป่าสงวนในภาคใต้เผชิญกับปัญหาหลายประการ ได้แก่ ปัญหาความไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน ปัญหารายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ปัญหาการขาดโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา ปัญหาสุขภาพจากการใช้สารเคมีในการเกษตร และปัญหาความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ อย่างไรก็ตาม การศึกษายังพบจุดแข็งของชุมชนคือ มีความรักความสามัคคี มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และมีวัฒนธรรมและประเพณีที่เข้มแข็ง การศึกษานี้เสนอแนะว่า การพัฒนาชุมชนป่าสงวนควรเน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากภายในโดยการพัฒนาศักยภาพและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2565) ได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่อง "การพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ 10 ชุมชน" ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาใช้ในการพัฒนาชุมชนมีความยั่งยืนมากกว่าชุมชนที่เน้นการพัฒนาด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว เพราะคนในชุมชนมีรากฐานทางจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความสามัคคี การนำหลักธรรมมาใช้อย่างช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถเผชิญกับปัญหาและวิกฤตต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยนี้ยังเสนอแนวทางการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การสร้างผู้นำที่มีคุณธรรม และการจัดกิจกรรมที่เชื่อมโยงหลักธรรมกับการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน

อรุณี อนันตนาวิ (2565) ได้ทำวิจัยเรื่อง "รูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครศรีธรรมราช" ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่มีความเข้มแข็งส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่มีการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งและเป็นที่ยอมรับ มีกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนอย่างแท้จริง และมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชนอย่างต่อเนื่อง การวิจัยนี้ยังเสนอแนะว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนควรเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งในใจของคนในชุมชนก่อน โดยการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้คนในชุมชนมีพื้นฐานจิตใจที่เข้มแข็งและสามารถพัฒนาตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

1.8 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง "แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช" ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยอาศัยแนวคิดทฤษฎีและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนที่มี

ความเหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยความเข้มแข็งของชุมชนหมายถึง ความสามารถของชุมชนในการพึ่งตนเอง จัดการทรัพยากร และแก้ไขปัญหาของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยด้านจิตใจ ด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ (โกวิทย์ พวงงาม, 2562) ส่วนหลักเบญจศีลเป็นหลักควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจา ช่วยลดความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่เป็นธรรมในสังคม ขณะที่หลักเบญจธรรม ได้แก่ เมตตาและกรุณา สัมมาอาชีวะและความสุจริต ความสำรวมและความรับผิดชอบต่อครอบครัว สัจจะและความจริงใจ สติและปัญญาในการดำเนินชีวิต เป็นหลักหล่อหลอมจิตใจให้มนุษย์มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เมื่อบูรณาการหลักเบญจศีล-เบญจธรรมเข้ากับวิถีชีวิตและกิจกรรมชุมชน จะก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความสามัคคี และความสงบสุข อันเป็นรากฐานสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

1.9 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช” มีนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1. แนวทาง หมายถึง ทิศทาง แนวคิด หลักการ วิธีการ หรือกระบวนการที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวปฏิบัติในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม ซึ่งได้จากการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลทั้งจากเอกสาร คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา และข้อมูลภาคสนามในชุมชนบ้านไม้หลา

จัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมชุมชน หมายถึง การดำเนินกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีงามตามหลักศีลธรรม ให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวัน อันนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบ เกื้อกูล และเกิดความเข้มแข็งของชุมชน

พัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของวัด โรงเรียน ผู้นำ หมายถึง การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างสถาบันทางศาสนา สถานศึกษา และผู้นำชุมชน ให้มีบทบาทร่วมกันในการวางแผน ดำเนินงาน และตัดสินใจ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม คุณภาพชีวิต และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม

สร้างหลักสูตรจริยธรรมชุมชน หมายถึง การออกแบบกระบวนการเรียนรู้ด้านคุณธรรม และจริยธรรมที่สอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิต และปัญหาของชุมชน โดยเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติจริง เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึกที่ดีและความเข้มแข็งของชุมชน

จัดตั้งกลไกเฝ้าระวังทางศีลธรรม และสิ่งแวดล้อม หมายถึง การสร้างระบบหรือเครือข่ายในชุมชนเพื่อร่วมกันติดตาม ดูแล และป้องกันปัญหาพฤติกรรมที่ขัดต่อศีลธรรม รวมถึงการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย คุณภาพชีวิต และความสมดุลของสิ่งแวดล้อมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2. การสร้างความเข้มแข็ง หมายถึง กระบวนการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ให้มีความสามารถในการจัดการตนเอง สามารถระบุปัญหาและความต้องการ มีการวางแผนและดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง มีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาทั้งในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตใจอย่างสมดุล

ด้านจิตใจ หมายถึง ภาวะภายในของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับความคิด ความรู้สึก อารมณ์ และคุณธรรม ซึ่งมีผลต่อทัศนคติ การตัดสินใจ และการดำเนินชีวิต การพัฒนาด้านจิตใจจึงมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งภายใน ความสงบ และความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความหมาย

ด้านครอบครัว หมายถึง ความสัมพันธ์และบทบาทหน้าที่ของสมาชิกภายในครอบครัวในการดูแล เกื้อกูล และอบรมบ่มนิสัยซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานสำคัญในการปลูกฝังค่านิยม คุณธรรม และพฤติกรรมที่เหมาะสม อันนำไปสู่ความอบอุ่น มั่นคง และความเข้มแข็งของครอบครัวและสังคมโดยรวม

ด้านสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ การอยู่ร่วมกัน และการมีปฏิสัมพันธ์ของบุคคลหรือกลุ่มคนภายในชุมชน โดยยึดหลักกติกา คุณธรรม และความรับผิดชอบร่วมกัน การพัฒนาด้านสังคม จึงมุ่งเสริมสร้างความสามัคคี การเอื้อเฟื้อเกื้อกูล และความสงบสุขในการอยู่ร่วมกันอย่างยั่งยืน

ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นซึ่งมีความสัมพันธ์กับการดำรงชีวิตของคนในชุมชน การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมมุ่งเน้นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า เพื่อให้เกิดความสมดุลและความยั่งยืนต่อชุมชนและสังคมโดยรวม

ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง กระบวนการผลิต การกระจาย การบริโภค และการจัดการทรัพยากรเพื่อการดำรงชีพของบุคคล ครอบครัว และชุมชน การพัฒนาด้านเศรษฐกิจจึงมุ่งเสริมสร้างรายได้ ความมั่นคง และการพึ่งพาตนเองอย่างเหมาะสมและยั่งยืน

3. เเบญจศีล หมายถึง หลักการควบคุมพฤติกรรมเชิงลบของบุคคลในชุมชน เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และความเสื่อมทางศีลธรรม โดยตีความในบริบทชุมชน 5 ประการดังนี้

การไม่เบียดเบียนชีวิต หมายถึง การเคารพชีวิตของผู้อื่น ไม่ใช้ความรุนแรง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน

การไม่ละเมิดทรัพย์สิน หมายถึง ความซื่อสัตย์สุจริต การเคารพทรัพยากรส่วนรวม และไม่เอาัดเอาเปรียบกันในชุมชน

การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ หมายถึง การมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ไม่สร้างปัญหาศีลธรรมที่กระทบความมั่นคงของชุมชน

การไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง หมายถึง การสื่อสารด้วยความจริงใจ โปร่งใส และสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน

การไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและอบายมุข หมายถึง การมีสติในการดำเนินชีวิต หลีกเลียงพฤติกรรมเสี่ยงที่บ่อนทำลายสุขภาพและศักยภาพของชุมชน

4. เเบญจธรรม (ธรรม) หมายถึง หลักคุณธรรมเชิงบวกที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และพลังทางสังคมของชุมชน โดยเน้นการพัฒนาจิตสำนึกและพฤติกรรมเชิงสร้างสรรค์ ดังนี้

เมตตาและกรุณา หมายถึง ความเอื้ออาทร การช่วยเหลือเกื้อกูล และการดูแลกันในชุมชน

สัมมาอาชีวะและความสุจริต หมายถึง การประกอบอาชีพอย่างสุจริต เคารพกติกาชุมชน และใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบ

ความสามัคคีและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม หมายถึง การประพฤติตนเหมาะสมตามบทบาทหน้าที่ และเป็นแบบอย่างที่ดีในชุมชน

สัจจะและความจริงใจ หมายถึง การยึดมั่นในความจริง ความตรงไปตรงมา และการสร้างความเชื่อถือในระดับชุมชน

สติและปัญญาในการดำเนินชีวิต หมายถึง ความสามารถในการคิดไตร่ตรอง แก้ไขปัญหา และตัดสินใจอย่างมีเหตุผลเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม หมายถึง การนำหลักเบญจศีลเบญจธรรม มาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนบ้านไม้หลา อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช ใน 5 ด้าน คือ ด้านจิตใจ ด้านครอบครัว ด้านสังคม ด้านสิ่งแวดล้อม และด้านเศรษฐกิจ

ชุมชนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช หมายถึง กลุ่มประชาชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยร่วมกันอย่างต่อเนื่องในพื้นที่บ้านไม้หลา ซึ่งเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติของอำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสมาชิกในชุมชนมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นเป็นฐานในการดำรงชีพ มีความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเครือญาติและการพึ่งพาอาศัยกัน มีวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่หล่อหลอมการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ชุมชนบ้านไม้หลามีการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากร การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาชุมชน โดยอาศัยทุนทางสังคม ความสามัคคี และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เพื่อให้สามารถดำรงอยู่และพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนภายใต้บริบทของพื้นที่ป่าสงวน

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง กรอบความคิดที่อธิบายกระบวนการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยเน้นการเสริมพลังให้คนในชุมชนมีศักยภาพ ความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกในการร่วมกันแก้ไขปัญหา ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีการมีส่วนร่วมของสมาชิก มีความสามัคคีและความไว้วางใจกัน มีระบบความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกื้อกูลกัน รวมทั้งมีผู้นำและกลไกการบริหารจัดการที่เหมาะสม แนวคิดนี้ยังให้ความสำคัญกับการใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า ควบคู่กับการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนา โดยมีองค์ประกอบดังนี้

- 2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง
- 2.2 แนวคิดทุนทางสังคม
- 2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน
- 2.4 แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน
- 2.5 แนวคิดพุทธบูรณาการกับการพัฒนาชุมชน
- 2.6 บริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
- 2.7 สรุป

2.1 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิด “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง สถานะของชุมชนที่สมาชิกมีศักยภาพและความสามารถในการร่วมกันจัดการทรัพยากร แก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักการของ การมีส่วนร่วม ความร่วมมือ ความรู้ร่วม และการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างเหมาะสม ซึ่งเอื้อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยในบริบทของประเทศไทยพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากองค์ประกอบสำคัญหลายประการ เช่น การมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิต การบริหารจัดการชุมชนที่มีประสิทธิภาพ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมเป็นฐานในการพัฒนา ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งเสริมให้ชุมชนสามารถอยู่รอดและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง เปรมทัชสรณ์ อมรชัยพรรณ, (2568)

โกวิทย์ พวงงาม (2562) มองว่าชุมชนเข้มแข็งมิใช่เพียงผลลัพธ์ของการพัฒนา แต่เป็น “กระบวนการทางสังคม” ที่ประชาชนในชุมชนได้เรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่เข้มแข็งต้องเปิด

โอกาสให้สมาชิกทุกกลุ่มมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ตั้งแต่การค้นหาปัญหา วิเคราะห์สถานการณ์ วางแผน ตัดสินใจ ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติและประเมินผล โดยมีองค์กรชุมชน ผู้นำ และเครือข่ายเป็นกลไก สำคัญ แนวคิดนี้เน้นการเสริมพลัง (empowerment) ให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและลดการพึ่งพา ภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนที่ต้องจัดการทรัพยากรและความขัดแย้งด้วย ตนเอง

ประเวศ วะสี (2560) เสนอว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการรวมพลังของคนในสังคม บนฐานของ “ความรู้ คุณธรรม และความร่วมมือ” ชุมชนที่เข้มแข็งต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ มี คุณธรรมเป็นกรอบกำกับพฤติกรรม และมีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง แนวคิดของประเวศเน้น การพัฒนาคนเป็นศูนย์กลาง โดยเชื่อว่าหากคนมีคุณภาพ มีจริยธรรม และมีความรับผิดชอบต่อ ส่วนรวม ชุมชนย่อมสามารถแก้ไขปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ซึ่ง สอดคล้องกับการใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นฐานการพัฒนาชุมชน

อเนก นาวิกมูล (2561) ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะรากฐาน ของชุมชนเข้มแข็ง โดยเห็นว่าชุมชนที่มีอัตลักษณ์ชัดเจน จะทำให้สมาชิกเกิดความภาคภูมิใจ ความ ผูกพัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม องค์ประกอบเหล่านี้นำไปสู่ความร่วมมือในการอนุรักษ์ ทรัพยากร การสืบทอดประเพณี และการแก้ไขปัญหาชุมชน แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของ ชุมชนมิได้เกิดจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากคุณค่าทางวัฒนธรรมที่หล่อ หลอมพฤติกรรมของคนในชุมชน

Putnam (1993) เสนอแนวคิด “ทุนทางสังคม” (Social Capital) โดยอธิบายว่า ความ ไว้วางใจ เครือข่ายทางสังคม และบรรทัดฐานร่วม เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถร่วมมือกัน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ชุมชนที่มีทุนทางสังคมสูงจะมีความร่วมมือ ความสามัคคี และความสามารถใน การจัดการปัญหาได้ดีกว่าชุมชนที่ขาดความไว้วางใจ แนวคิดนี้สามารถอธิบายความสำเร็จของชุมชนที่ ยึดหลักศีลธรรมและคุณธรรมเป็นกรอบในการอยู่ร่วมกัน เพราะศีลธรรมช่วยสร้างความเชื่อถือและลด ความขัดแย้งในสังคม

ในเชิงทฤษฎี แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดสำคัญ เช่น ทุนทาง สังคม (Social Capital) และ การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation) ซึ่งเน้นการสร้าง ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในชุมชน การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจร่วมกัน และการดำเนินงานโดยรวม เพื่อให้เกิดการจัดการชุมชนที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

McMillan และ Chavis (1986) เสนอทฤษฎี “Sense of Community” โดยชี้ว่า ความ เข้มแข็งของชุมชนเกิดจากความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน การมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน การได้รับการ ตอบสนองความต้องการร่วม และความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างสมาชิก เมื่อสมาชิกมีความรู้สึกเป็น เจ้าของและรับผิดชอบร่วมกัน จะทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การเคารพกติกาส่วนรวม และการ

ร่วมมือแก้ไขปัญหา แนวคิดนี้สอดคล้องกับการใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

Arnstein (1969) เสนอแนวคิด “บันไดการมีส่วนร่วมของประชาชน” ซึ่งแบ่งระดับการมีส่วนร่วมตั้งแต่ระดับต่ำ เช่น การให้ข้อมูล ไปจนถึงระดับสูง คือ การที่ประชาชนมีอำนาจตัดสินใจอย่างแท้จริง Arnstein เห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนจะไม่เกิดขึ้น หากประชาชนเป็นเพียงผู้รับนโยบาย แต่จะเกิดได้เมื่อประชาชนมีบทบาทในการกำหนดกติกา ทิศทาง และการจัดการทรัพยากรของชุมชน แนวคิดนี้สะท้อนว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน และความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน

Rappaport (1987) อธิบายว่า การเสริมพลังอำนาจเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลและชุมชนมีความสามารถในการควบคุมชีวิต การตัดสินใจ และทรัพยากรของตนเอง ชุมชนเข้มแข็งจึงต้องมีการพัฒนาศักยภาพของสมาชิก ผู้นำ และองค์กรชุมชน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ แนวคิดนี้เน้นการเปลี่ยนบทบาทของประชาชนจาก “ผู้รับความช่วยเหลือ” เป็น “ผู้กำหนดการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งส่งผลให้ชุมชนมีความมั่นใจ สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

สุพัตรา สุภาพ (2561) เห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนมีรากฐานสำคัญจากวัฒนธรรม ค่านิยม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นกลไกหล่อหลอมความสัมพันธ์และพฤติกรรมของคนในชุมชน วัฒนธรรมการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเคารพผู้สูงอายุ และการยึดถือคุณธรรม ช่วยสร้างความสามัคคีและความมั่นคงทางสังคม การพัฒนาชุมชนที่ละเลยมิติทางวัฒนธรรมอาจไม่ยั่งยืน ดังนั้น การธำรงอัตลักษณ์และคุณค่าร่วมจึงเป็นหัวใจสำคัญของชุมชนเข้มแข็ง

ดังนั้น “ชุมชนเข้มแข็ง” จึงไม่ได้หมายถึงเพียงกลุ่มคนที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกันเท่านั้น แต่หมายถึง ชุมชนที่สามารถจัดการตนเองได้อย่างมีระบบ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมมือกันในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นรากฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน และช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชนโดยรวม

2.1.1. ความหมายและองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็ง

นิยามของคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง ชุมชนที่สมาชิกมีศักยภาพในการบริหารจัดการตนเองอย่างมีระบบ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญ เพื่อร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ แก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนจากภายนอกอย่างต่อเนื่อง (Saenphumi, 2566) ในหลายมิติของการทำความเข้าใจคำว่า “ชุมชนเข้มแข็ง” งานวิจัยในบริบทของประเทศไทยชี้ให้เห็นว่า ชุมชนที่เข้มแข็งจำเป็นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการ ได้แก่ การมีเป้าหมายร่วมกันของคนในชุมชน ซึ่งช่วยกำหนดทิศทาง วิสัยทัศน์ และแนวทางการพัฒนาชุมชนให้เดินไปในทิศทางเดียวกัน ความสามัคคีและเครือข่ายความสัมพันธ์อันแน่นแฟ้น ที่เชื่อมโยงสมาชิกภายในชุมชนและกับภาคีภายนอก เพื่อ

สนับสนุนและแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า เพื่อต่อยอดศักยภาพทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้ร่วมกันเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนสามารถปรับตัวและพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในกระบวนการตัดสินใจและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของร่วมกัน ซึ่งเป็นรากฐานของความยั่งยืนในชุมชน นอกจากนี้ ความผูกพันและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกยังส่งเสริมให้สามารถระดมทรัพยากรและความช่วยเหลือจากทั้งภายในและภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

องค์ประกอบชุมชนเข้มแข็ง

องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งหมายถึงปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาและดูแลตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน การพึ่งพาตนเอง ความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้น ผู้นำที่มีคุณภาพ การจัดการองค์ความรู้ และการเชื่อมโยงกับภายนอก โดยองค์ประกอบเหล่านี้ช่วยสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ [สสส.], (2553) ชุมชนเข้มแข็งมักมีองค์ประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. **การมีส่วนร่วมของประชาชน (Participation)** สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน แก้ไขปัญหา และตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของ และความรับผิดชอบร่วมกัน
2. **การพึ่งพาตนเอง (Self-reliance)** ชุมชนมีศักยภาพในการใช้ทรัพยากร ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยไม่พึ่งพาภายนอกมากเกินไป เช่น การทำเกษตรแบบยั่งยืน การรวมกลุ่มอาชีพ การออมชุมชน ฯลฯ
3. **ความสัมพันธ์ทางสังคมที่แน่นแฟ้น (Strong Social Ties)** ความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น ความไว้วางใจ การเคารพซึ่งกันและกัน และการช่วยเหลือเกื้อกูล เป็นรากฐานของความร่วมมือและความมั่นคงในชุมชน
4. **ผู้นำที่มีคุณภาพ (Effective Leadership)** ผู้นำในชุมชนต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีจริยธรรม และสามารถประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมทั้งดึงศักยภาพของคนในชุมชนออกมาได้
5. **การจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management)** ชุมชนสามารถสร้าง พัฒนา และถ่ายทอดองค์ความรู้ของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและพัฒนาศักยภาพอย่างยั่งยืน

6. การเชื่อมโยงกับภายนอก (External Linkage) แม้จะเน้นการพึ่งตนเอง แต่ชุมชนเข้มแข็งก็มีความสามารถในการสร้างความร่วมมือกับภายนอก เช่น หน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อเสริมศักยภาพให้มากยิ่งขึ้น

ศูนย์นโยบายสาธารณะ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2566) ได้ศึกษาลักษณะของชุมชนเข้มแข็งและพบว่า องค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งมีความหลากหลายและต้องทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการพึ่งพาตนเองร่วมกันของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงศักยภาพภายในที่ไม่จำเป็นต้องรอการช่วยเหลือจากภายนอกเสมอไป นอกจากนี้ การมีวิสัยทัศน์ร่วมถือเป็นหัวใจสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนา เพราะช่วยให้ทุกฝ่ายมีเป้าหมายและแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกัน ขณะเดียวกัน กลไกเครือข่ายความร่วมมือ เช่น กลุ่มอาชีพ องค์กรชุมชน หรือภาคีภายนอก ก็มีบทบาทในการสนับสนุนและระดมทรัพยากรทั้งด้านความรู้ ทุน และเทคโนโลยี การผสมผสานขององค์ประกอบเหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนสามารถวางระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมความเข้มแข็งทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มอย่างเป็นรูปธรรม

พิมพ์ภัทร์ ชนธพัฒน์ (2566) ได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์การส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนผ่านวิถีชีวิตชุมชนในพื้นที่หนึ่งของประเทศไทย พบว่า วิถีชีวิตท้องถิ่นไม่เพียงแต่สะท้อนวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ เช่น การร่วมเฉลิมฉลองประเพณี การทำบุญประจำปี หรือการจัดกิจกรรมสาธารณะ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวางในระดับครัวเรือนและชุมชน การปฏิสัมพันธ์ในลักษณะนี้ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ ความผูกพัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในพื้นที่ ซึ่งล้วนเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการระดมความร่วมมือและการแก้ปัญหาในระดับชุมชน อีกทั้งยังเสริมสร้างเครือข่ายทางสังคมทั้งภายในและระหว่างชุมชนได้อย่างมีพลัง ส่งผลให้ชุมชนสามารถยืนหยัด พัฒนา และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ (North Bangkok University researchers, 2564) พบว่า การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การรวมกลุ่มเพื่อหาหรือแนวทางแก้ไข ปัญหา การจัดทำแผนพัฒนาชุมชน และการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ เป็นหนึ่งในปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมในระดับล่าง (เช่น การแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรม) ไปจนถึงระดับการตัดสินใจและการลงมือปฏิบัติจริง จะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน ส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ภายใน และสร้างความรู้สึก “เป็นเจ้าของ” ร่วมกันเป้าหมาย วิสัยทัศน์ และแผนการพัฒนาที่ยั่งยืน ความรู้สึกดังกล่าวทำให้สมาชิกมีความผูกพันกับชุมชนมากขึ้น พร้อมทั้งมีแรงจูงใจในการดูแลทรัพยากรและร่วมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่าเมื่อประชาชนได้มีโอกาสแสดงบทบาทและมีส่วนร่วม

อย่างแท้จริง จะเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น นำไปสู่การจัดการแบบมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

ภมร ชันระหัตต์ (2024) ได้ศึกษาระดับการพึ่งพาตนเองและการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า ในพื้นที่จังหวัดนครปฐม มีความเกี่ยวข้องเชิงบวกกับ คุณภาพชีวิตของชุมชน โดยสมาชิกชุมชนที่มีบทบาทเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ และสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีแนวโน้มที่จะมีคุณภาพชีวิตและความมั่นคงในชุมชนสูงขึ้น ซึ่งสะท้อนว่าองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งไม่ได้มีแค่กิจกรรม แต่ยังรวมการจัดการตนเองภายในชุมชนด้วย

เมธินา อีสริยานนท์ (2564) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสู่การจัดการตนเองอย่างยั่งยืน การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งทำการสำรวจเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์ เพื่อทบทวนแนวทางการพัฒนาชุมชนในตำบลทุ่งโพธิ์ จังหวัดปราจีนบุรี ให้สามารถจัดการตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยนำเสนอองค์ประกอบและกระบวนการที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนในการจัดการและแก้ไขปัญหา ขยายศักยภาพการพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาเครือข่ายเชื่อมโยงภายนอกทั้งกับหน่วยงานรัฐและภาคีเครือข่ายต่าง ๆ การวิจัยพบว่าการสร้างความเข้มแข็งนั้นต้องเริ่มจากการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน พร้อมทั้งการพัฒนาผู้นำชุมชนที่สามารถประสานงานกับหน่วยงานภายนอกเพื่อดึงทรัพยากรและองค์ความรู้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับองค์ประกอบของชุมชนเข้มแข็งทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการองค์ความรู้ภายในชุมชน

สุธิดา บัวสุขเกษม, & คณะ (2565) ได้ทำการศึกษาพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง พบว่า งานวิจัยนี้ศึกษารูปแบบการพัฒนาและองค์ประกอบที่สำคัญต่อการพัฒนา “ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง” โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณใน 5 พื้นที่ต้นแบบของประเทศไทย ได้แก่ เชียงใหม่ มหาสารคาม ชัยนาท ปราจีนบุรี และสตูล ซึ่งกลุ่มตัวอย่างในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับความเข้มแข็งของชุมชนมีจำนวนมากกว่า 600 รายในพื้นที่วิจัยต่าง ๆ เพื่อวัดความคิดเห็นต่อด้านต่าง ๆ ของความเข้มแข็ง เช่น การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน คุณภาพชีวิต ความสามารถในการปรับตัวของชุมชน การจัดการองค์กรชุมชน และความสัมพันธ์กับหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้อง การศึกษานี้เน้นการวิเคราะห์องค์ประกอบที่สำคัญของชุมชนเข้มแข็งทั้งในมิติภายในชุมชนและการเชื่อมโยงกับภายนอก เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้สามารถพึ่งพาตนเองและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างยั่งยืน โดยผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า องค์ประกอบดังกล่าวสัมพันธ์กับความสามารถของชุมชนในการจัดการกับปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทของการพัฒนาในยุคโลกาภิวัตน์

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งสะท้อนถึงการที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการตนเองได้อย่างมีระบบ โดยอาศัยศักยภาพภายในของสมาชิกในการร่วมกันวางแผน แก้ไขปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม นอกจากนี้ การพึ่งพาตนเอง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรในพื้นที่อย่างเหมาะสม ยังช่วยลดการพึ่งพาจากภายนอกและสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างสมาชิกในชุมชน เช่น ความไว้วางใจ การช่วยเหลือกัน และความสามัคคี เป็นรากฐานที่เอื้อต่อความร่วมมือในทุกมิติของการพัฒนา ผู้นำที่มีคุณภาพและวิสัยทัศน์มีบทบาทสำคัญในการผลักดันและประสานพลังระหว่างคนในและหน่วยงานภายนอก การจัดการองค์ความรู้ภายในช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและปรับตัวได้ต่อการเปลี่ยนแปลง ขณะเดียวกัน การเชื่อมโยงกับภายนอกก็ช่วยเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้าถึงทรัพยากรและเครือข่ายสนับสนุนที่จำเป็น ปัจจัยเหล่านี้เมื่อทำงานร่วมกันอย่างสอดคล้อง จะช่วยเสริมสร้างชุมชนที่มีความยั่งยืน มีศักยภาพในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2. พื้นฐานแนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็ง

แนวคิดทฤษฎีทางสังคมที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการพัฒนาและส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งมีอยู่หลายแนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดเรื่องทุนทางสังคม การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม และทฤษฎีชุมชน ซึ่งสามารถนำมาเป็นกรอบวิเคราะห์และวางแผนการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1. แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นแนวคิดที่มองว่าความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า ทุนทางสังคมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญ เช่น ความไว้วางใจระหว่างกัน เครือข่ายทางสังคม และบรรทัดฐานทางสังคมที่เอื้อต่อความร่วมมือ สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนสามารถทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยเสริมศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพาทรัพยากรจากภายนอก และสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างยั่งยืน สุกิจ ชัยมุสิก, (2568)

2. ทฤษฎีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) ชี้ให้เห็นว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์ปัญหา การตัดสินใจ การปฏิบัติ และการประเมินผล การมีส่วนร่วมเช่นนี้ช่วยให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ มีความรับผิดชอบร่วมกัน และทำให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริงในบริบทของตนเอง แนวทางนี้ยังช่วยสร้างความโปร่งใสในการบริหารจัดการภายในชุมชน และสร้างความเชื่อมั่นระหว่างกันในหมู่สมาชิก ศุภินันท์การย์ เชื้อขำ, (2566)

3. ทฤษฎีชุมชน (Community Theory) อธิบายว่า "ชุมชน" ไม่ได้หมายถึงเพียงพื้นที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่เกิดจากการใช้ชีวิตร่วมกันของผู้คนในพื้นที่เดียวกัน ทฤษฎีนี้เน้นว่าชุมชนเป็นระบบของความสัมพันธ์ที่มีความผูกพัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีเป้าหมายร่วมกัน ชุมชนในฐานะหน่วยพื้นฐานของสังคมจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ ความมั่นคง และความเข้มแข็งในระดับรากฐาน การเข้าใจบทบาทและโครงสร้างของชุมชนจากแนวคิดนี้จะช่วยให้สามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เอกสารประกอบการสอนวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, (2563)

วิภาณี เพื่อกบัวขาว และคณะ (2568) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปสับปะรดในจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พบว่า งานวิจัยนี้มีจุดวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาทุนทางสังคมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ โดยเฉพาะในกลุ่มแปรรูปสับปะรด ซึ่งถือเป็นเศรษฐกิจฐานรากของท้องถิ่น ผลการศึกษาพบว่าทุนทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์เครือญาติ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในกลุ่ม เป็นปัจจัยสำคัญในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ ความเข้มแข็งดังกล่าวนำไปสู่ความสามารถในการต่อรองกับตลาด และการเชื่อมโยงกับหน่วยงานสนับสนุนภายนอก อีกทั้งยังส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน และสร้างความมั่นคงด้านรายได้ให้แก่สมาชิกในระยะยาว

กนกกุล เพชรอุทัย (2568) ได้การศึกษางานวิจัยเรื่องชุมชนเข้มแข็งกับการจัดการความขัดแย้งด้านอุตสาหกรรมในชุมชนคลองท่าฉาง บทบาททุนทางสังคมในการสร้างความร่วมมือ พบว่างานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในกระบวนการจัดการความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับภาคอุตสาหกรรมในพื้นที่คลองท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพบว่า ความเข้มแข็งของชุมชนที่เกิดจากการมีเครือข่ายทางสังคมที่แน่นแฟ้น มีผู้นำที่น่าเชื่อถือ และมีเวทีการสื่อสารที่เปิดกว้าง ส่งผลให้ชุมชนสามารถระงับความขัดแย้งได้อย่างสันติ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดแนวทางการจัดการกับโรงงานอุตสาหกรรม ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมและลดการเผชิญหน้า ข้อเสนอของงานวิจัยคือการส่งเสริมทุนทางสังคมเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็งเชิงนโยบาย

สุกิจ ชัยมุสิก (2568) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องบทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน บทความนี้เน้นการศึกษากลไกและบทบาทของชุมชนในการสร้างทุนทางสังคมเพื่อรองรับการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น ความไว้วางใจ การรวมกลุ่ม และความเชื่อมั่นในกลไกชุมชน ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม งานวิจัยย้ำว่าทุนทางสังคมที่แข็งแกร่งสามารถนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล และสร้างความร่วมมือในระดับครอบครัว กลุ่มอาชีพ และชุมชนโดยรวม การบริหารชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมและเน้นศักยภาพภายในจึงเป็นกุญแจสำคัญของความยั่งยืน

ภาณุ รัตนเศรษฐ์ (2568) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่องวิธีการดำเนินงานและกระบวนการสนับสนุนรูปแบบการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน กรณีศึกษาจังหวัดนนทบุรีพบว่า งานวิจัยนี้ศึกษาแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยพบว่าปัจจัยสำคัญของความเข้มแข็งคือการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนา รวมถึงการสนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่อง แนวทางที่ใช้ได้ผลคือการสร้างเวทีประชาคมให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น การสนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจท้องถิ่น และการพัฒนาทุนมนุษย์ในชุมชน บทบาทของผู้นำและเครือข่ายภาคีภายนอก เช่น เทศบาล หน่วยงานรัฐ และสถาบันการศึกษา มีผลอย่างยิ่งต่อการวางระบบพัฒนาที่มีความยั่งยืน

รศ.ดร. ภูสิทธิ์ ภูคำชะโนด (2568) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างการพัฒนาในชุมชนเมืองผ่านทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วม กรณีศึกษาจังหวัดกรุงเทพมหานคร พบว่า งานวิจัยชิ้นนี้เน้นไปที่การวิเคราะห์บทบาทของทุนทางสังคมในชุมชนเมือง โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพฯ ที่มีความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรม การศึกษาพบว่าแม้ชุมชนเมืองจะเผชิญข้อจำกัดเรื่องพื้นที่และเวลา แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านกิจกรรมสาธารณะ เช่น การจัดการขยะ การดูแลพื้นที่สีเขียว และโครงการอาสาสมัคร ทำให้เกิดความสัมพันธ์เชิงบวกและสร้างทุนทางสังคมอย่างไม่เป็นทางการ งานวิจัยเสนอว่าการออกแบบนโยบายเมืองควรสนับสนุนกิจกรรมที่เอื้อต่อการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วม เพื่อสร้างความยั่งยืนในระดับชุมชน

สรุปได้ว่า พื้นฐานแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งสามารถจำแนกได้เป็น 3 แนวทางหลัก ได้แก่ แนวคิดทุนทางสังคม ทฤษฎีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม และทฤษฎีชุมชน โดยแต่ละแนวคิดมีจุดเน้นและบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน แนวคิดทุนทางสังคมให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน เช่น ความไว้วางใจ การช่วยเหลือเกื้อกูล และเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาและเผชิญกับปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้ยังเน้นการพึ่งตนเองและลดการพึ่งพาภายนอก ทฤษฎีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมชี้ว่า การพัฒนาจะยั่งยืนเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ทั้งการวางแผน ปฏิบัติ และประเมินผล การมีส่วนร่วมทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและเพิ่มความรับผิดชอบร่วมกันภายในชุมชน ส่งผลให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างแท้จริงและเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น ทฤษฎีชุมชนมองว่าชุมชนไม่ใช่เพียงสถานที่ แต่คือระบบของความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีเป้าหมายร่วมกัน ชุมชนจึงมีบทบาทในการหล่อหลอมอัตลักษณ์ สร้างความมั่นคง และเป็นฐานของการพัฒนาที่ยั่งยืน แนวคิดนี้เน้นความสำคัญของการเข้าใจบริบทและศักยภาพภายในของชุมชน โดยรวม แนวคิดทั้งสามมีบทบาทเสริมซึ่งกันและกันในการสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถพัฒนาได้ด้วยตนเอง และพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

2.1.3. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง หมายถึง เงื่อนไขหรือองค์ประกอบสำคัญทั้งจากภายในและภายนอกชุมชน ที่มีบทบาทในการสนับสนุนหรือขับเคลื่อนให้ชุมชนสามารถพัฒนาและจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อความสามารถของชุมชนในการร่วมมือกัน แก้ไขปัญหา พึ่งพาตนเอง และสร้างความมั่นคงทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เปรมทัชสรณ์ อมรชัยพรรณ และธนศพล อินทร์จันทร์, (2568) ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทหลัก คือ

1. ปัจจัยภายในชุมชน หมายถึง สิ่งที่อยู่ภายในชุมชนเองและมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยปัจจัยภายในนี้ประกอบด้วย

ผู้นำชุมชน ที่มีคุณภาพ มีวิสัยทัศน์ และสามารถชักนำชุมชนสู่เป้าหมายร่วมกัน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการตัดสินใจ การวางแผน และกิจกรรมชุมชน

กระบวนการจัดการภายใน ที่เอื้อต่อการประสานงานและแก้ไขปัญหาชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรม ที่ช่วยสร้างเอกลักษณ์และการเรียนรู้ร่วมกัน

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่เป็นพื้นฐานของการพัฒนาและการประกอบอาชีพของชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่สำคัญของความเข้มแข็งของชุมชนไทยหลายพื้นที่

2. ปัจจัยภายนอกชุมชน หมายถึง องค์ประกอบหรือแรงส่งเสริมจากภายนอกที่มีบทบาทเสริมความเข้มแข็งให้กับชุมชน เช่น

การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ในรูปแบบของงบประมาณ นโยบาย หรือความช่วยเหลือเชิงเทคนิค

การเชื่อมโยงกับภาคีเครือข่ายภายนอก เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาคธุรกิจ และสถาบันการศึกษา

สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและนโยบายสาธารณะ ที่เอื้อต่อศักยภาพและการเติบโตของชุมชน

การศึกษางานวิจัยในบริบทไทยพบว่า ปัจจัยทั้งภายในและภายนอกมีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เช่น งานวิจัยของ กรธรร พลคชา (2563) พบว่า ปัจจัยภายในอย่างผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชน กระบวนการจัดการชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ปัจจัยภายนอก เช่น การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ก็เป็นแรงเสริมที่สำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนด้วยเช่นกัน

สุภาพร รัตนมณี (2562) ได้ศึกษาปัจจัยความสำเร็จของชุมชนเข้มแข็งในเขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมุ่งวิเคราะห์บทบาทของปัจจัยภายในและภายนอกที่ส่งผลต่อศักยภาพในการจัดการตนเองของชุมชน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายใน ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์และความ

น่าเชื่อถือ การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมและกระบวนการตัดสินใจ รวมถึงความสามัคคีและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ล้วนมีผลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของชุมชน นอกจากนี้ การมีระบบการทำงานร่วมกันอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ยังช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกัน ปัจจัยภายนอก เช่น การสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านงบประมาณ ความรู้ และนโยบาย เป็นแรงเสริมที่ช่วยให้ชุมชนสามารถขยายกิจกรรมและพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง

ปริญญ์ ศรีวัฒนกุล (2563) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งตามแนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยเน้นการวิเคราะห์กระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการดำเนินงานและประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน ส่งผลให้สมาชิกมีความรับผิดชอบและความผูกพันต่อการพัฒนาชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนา ยังช่วยให้แผนงานและกิจกรรมสอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน อีกทั้งการสนับสนุนเชิงนโยบายจากภาครัฐยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และเอื้อต่อการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นระบบ

ชนกพร มณีรัตน์ และคณะ (2564) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในพื้นที่กิ่งเมืองกิ่งชนบท ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยภายใน เช่น ระบบการจัดการชุมชนที่มีความชัดเจน การแบ่งบทบาทหน้าที่ของสมาชิกอย่างเหมาะสม และการมีทุนทางสังคมในรูปของความไว้วางใจและเครือข่ายความสัมพันธ์ภายในชุมชน มีส่วนสำคัญต่อการรวมกลุ่มและการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน นอกจากนี้ การเรียนรู้ร่วมกันและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ภายในชุมชนยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิก ขณะที่ปัจจัยภายนอก ได้แก่ การมีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กรภายนอกอื่น ๆ มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทรัพยากร ความรู้ และโอกาสในการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ธนวัฒน์ แสงสุริยะ (2565) ได้ศึกษาบทบาทของทรัพยากรธรรมชาติและภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยมุ่งวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้ทรัพยากรในพื้นที่กับกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ จะมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองสูงขึ้น อีกทั้งการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ความรู้ด้านการเกษตร วิธีการดำรงชีวิต และประเพณีวัฒนธรรม มาใช้ร่วมกับการพัฒนาชุมชน ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในมิติทางเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน ลดความขัดแย้งภายใน และส่งเสริมความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างมั่นคง

อัจฉรา นิลประดับ (2566) ได้ศึกษาปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง พบว่า การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในหลายมิติ โดยเฉพาะการสนับสนุนด้านงบประมาณ ความรู้ เทคโนโลยี และการพัฒนาทักษะของสมาชิกชุมชน การสนับสนุนดังกล่าวช่วยเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนในการวางแผน บริหารจัดการทรัพยากร และดำเนินกิจกรรมพัฒนาอย่างเป็นระบบ อีกทั้งยังเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคีภายนอก ส่งผลให้ชุมชนสามารถลดการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภายนอกในระยะยาว และพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ตลอดไป

สรุปได้ว่า ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดจากการผสมผสานระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกอย่างเหมาะสม ปัจจัยภายในที่สำคัญ ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์ ความน่าเชื่อถือ และระบบการจัดการที่ชัดเจน ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชน ความสามัคคี และความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ซึ่งช่วยสร้างพลังในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาาร่วมกัน ขณะเดียวกัน การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างรู้คุณค่า ช่วยเสริมสร้างการพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนของชุมชน ส่วนปัจจัยภายนอก เช่น การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา มีบทบาทเป็นแรงเสริมด้านงบประมาณ ความรู้ และเครือข่ายความร่วมมือ ส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาอย่างเป็นระบบ ลดการพึ่งพาภายนอก และก้าวสู่ความเข้มแข็ง

2.1.4. ตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในบริบทต่าง ๆ

กรอบแนวคิดหรือกรอบปฏิบัติการที่ใช้ในการอธิบายองค์ประกอบ ขั้นตอน และความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยตัวแบบดังกล่าวมุ่งเน้นการจัดระบบความคิดและแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้ชุมชนสามารถพัฒนาและจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งมิได้มีลักษณะตายตัว หากแต่สามารถออกแบบหรือปรับประยุกต์ให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบท ชุมชนกึ่งเมืองหรือชุมชนเมือง ตลอดจนบริบททางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ทรัพยากร และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ ตัวแบบดังกล่าวทำหน้าที่เป็นแนวทางสำคัญในการวางแผน ขับเคลื่อน ติดตาม และประเมินผลการพัฒนาชุมชน เพื่อมุ่งสู่การพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนในระยะยาว ในเชิงประจักษ์ งานวิจัยของ ธีระวัฒน์ และคณะ, (2559) ได้นำเสนอการพัฒนาตัวแบบการบริหารชุมชนเข้มแข็งในลักษณะของโมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน เช่น ภาวะผู้นำ ทุนทางสังคม และการมีเครือข่ายความร่วมมือ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การกำหนดตัวแบบที่สามารถอธิบายอิทธิพลและความเชื่อมโยงของตัวแปรต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ช่วยให้การวางแผนพัฒนาชุมชนมีความชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ศึกษา อันสะท้อนให้เห็นว่าตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง

เป็นเครื่องมือสำคัญในการแปลงแนวคิดเชิงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน สำหรับตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในบริบทต่าง ๆ ประกอบด้วย

1. ตัวอย่างโมเดล กรณีศึกษาจากชุมชนไทย หมายถึง การนำเสนอรูปแบบหรือ “ตัวแบบการพัฒนา (development model)” ตลอดจนกรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริงในบริบทของชุมชนไทย เพื่ออธิบายกระบวนการ กลไก และเงื่อนไขที่เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยพิจารณาจากองค์ประกอบสำคัญ เช่น บทบาทของผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจและดำเนินงาน การจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ การใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนา รวมถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตลอดจนการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและองค์กรที่เกี่ยวข้อง การศึกษาในลักษณะนี้มุ่งเน้นให้เห็นขั้นตอนการดำเนินงาน ปัจจัยแห่งความสำเร็จ อุปสรรค และบทเรียนเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปสังเคราะห์ ถอดแบบ หรือประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนอื่นให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม (สุภาวดี จันทร์แก้ว, 2564)

2. การเปรียบเทียบกับต่างประเทศ หมายถึง การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของประเทศไทยกับประเทศอื่น เพื่อทำความเข้าใจทั้งความเหมือนและความแตกต่างในด้านแนวคิด กระบวนการ และผลลัพธ์ของการพัฒนาชุมชน โดยคำนึงถึงบริบทแวดล้อมที่แตกต่างกัน เช่น ระบบการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม กฎหมาย และระบบสวัสดิการสังคม การเปรียบเทียบดังกล่าวมักพิจารณาประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้เป็นฐาน 2) กระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดการชุมชน 3) บทบาทของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาสังคม 4) เครื่องมือและนโยบายสนับสนุน และ 5) ผลลัพธ์เชิงความยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อสังเคราะห์แนวปฏิบัติที่ดี (best practices) ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชนไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของ (สุรรัตน์ จันทร์งาม, 2564) ที่ได้วิเคราะห์การพัฒนาชุมชนเข้มแข็งของประเทศไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ พบว่า ความแตกต่างด้านโครงสร้างรัฐและระบบสวัสดิการมีผลต่อรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนและบทบาทของภาคีเครือข่าย โดยชี้ว่าการนำแนวปฏิบัติจากต่างประเทศมาใช้จำเป็นต้องปรับให้เหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของไทย

ธรรมพร ตันตรา (2568) ได้ศึกษาตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งโดยใช้ทุนของชุมชนเป็นฐาน ผ่านกรณีศึกษาชุมชนในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งวิเคราะห์กระบวนการจัดการและการขับเคลื่อนทุนภายในชุมชนอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาพบว่า ทุนชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้แก่ ทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนวัฒนธรรม มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การจัดระบบทุนดังกล่าวดำเนินผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การวางแผนร่วมกัน และการบริหารจัดการแบบบูรณาการ นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงาน

ภายนอกยังช่วยเพิ่มศักยภาพในการพัฒนา ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นตัวแบบการพัฒนาที่มีขั้นตอน และกลไกชัดเจน ส่งเสริมการพึ่งพาตนเอง และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

กิตติพงษ์ สุขศรี และคณะ (2566) ได้ศึกษารูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งบนฐานการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนในภาคกลางของประเทศไทยเป็นพื้นที่ศึกษา งานวิจัยมุ่งเน้นการวิเคราะห์บทบาทของกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาชุมชน ผลการวิจัยพบว่า การเปิดโอกาสให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดแผนงาน การตัดสินใจ และการประเมินผล ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในชุมชน กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทั้งในระดับโครงสร้างการจัดการและระดับจิตสำนึกของสมาชิก นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

กมลวรรณ พงษ์ไพศาล (2562) ได้ศึกษาตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในบริบทชุมชนชนบทภาคเหนือ โดยใช้กรอบแนวคิดการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมร่วมกับทุนทางสังคม ผลการศึกษาพบว่า ตัวแบบที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการเสริมสร้างศักยภาพผู้นำชุมชน ควบคู่กับการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหาไปจนถึงการประเมินผล นอกจากนี้ การจัดการทรัพยากรในพื้นที่อย่างเป็นระบบและการเชื่อมโยงเครือข่ายภายนอก ยังช่วยเพิ่มความยั่งยืนของตัวแบบการพัฒนา และทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาว

ณัฐพงศ์ วงศ์สว่าง (2563) ได้พัฒนาตัวแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองผ่านการบริหารจัดการแบบบูรณาการ โดยเน้นบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคประชาชนร่วมกัน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า ตัวแบบที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนเมืองควรให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การจัดการความหลากหลายของกลุ่มประชากร และการใช้ข้อมูลเชิงพื้นที่ในการวางแผนพัฒนา นอกจากนี้ การสนับสนุนเชิงนโยบายและกลไกติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน

ศิริพร นาคะสุวรรณ (2565) ได้ศึกษาตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งบนฐานเศรษฐกิจชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ผลการศึกษาพบว่า ตัวแบบที่ประสบความสำเร็จต้องผสมผสานมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมเข้าด้วยกันอย่างสมดุล การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนาอาชีพและกิจกรรมชุมชน ช่วยสร้างความภาคภูมิใจและการมีส่วนร่วมของสมาชิก อีกทั้งการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกในลักษณะ “เสริมพลัง” มากกว่าการกำหนดจากบนลงล่าง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ตัวแบบสามารถปรับใช้ได้จริง

สรุปได้ว่า ตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งเป็นกรอบแนวคิดและแนวปฏิบัติที่ช่วยอธิบายองค์ประกอบ ขั้นตอน และความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ที่มีบทบาทต่อการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน โดยมุ่งให้ชุมชนสามารถพัฒนาและจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ตัวแบบ

ดังกล่าวไม่มีรูปแบบตายตัว แต่สามารถปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นชุมชนชนบท ชุมชนกึ่งเมือง หรือชุมชนเมือง รวมถึงความแตกต่างด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และทรัพยากร การพัฒนาตัวแบบที่มีความชัดเจนช่วยให้การวางแผนและการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างเป็นระบบ งานวิจัยในประเทศไทยสะท้อนให้เห็นว่าปัจจัยสำคัญของตัวแบบ ได้แก่ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชน ทุนทางสังคม การจัดการทรัพยากร และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ตัวแบบที่ประสบความสำเร็จมักเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล นอกจากนี้ การเปรียบเทียบกับต่างประเทศช่วยให้เห็นแนวปฏิบัติที่ดีและบทเรียนสำคัญ ซึ่งสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยได้ โดยรวม ตัวแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงแนวคิดเชิงทฤษฎีกับการปฏิบัติจริง และเป็นแนวทางนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

2.1.5. บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง

กฤตยา โชคสมศิลป์, (2562) ความหมายของคำว่า “บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง” หมายถึง หน้าที่ ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานหรือกลุ่มองค์กรจากหลายภาคส่วนที่ทำงานประสานเกื้อหนุนกันในลักษณะเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และความยั่งยืนในระยะยาว การพัฒนาชุมชนจึงมิได้เป็นหน้าที่ของภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่ง หากแต่ต้องอาศัยการบูรณาการบทบาทของทุกภาคส่วนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง

1. ภาครัฐ มีบทบาทสำคัญในฐานะผู้กำหนดนโยบาย กฎหมาย และกติกาทางสังคม รวมทั้งเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากร งบประมาณ และองค์ความรู้เชิงเทคนิค เพื่อเอื้ออำนวยให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจกรรมพัฒนาได้อย่างเป็นระบบ บทบาทของภาครัฐในยุคปัจจุบันมุ่งเน้นการ “เสริมพลัง” มากกว่าการสั่งการจากบนลงล่าง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ วางแผน และดำเนินงานด้วยตนเอง ซึ่งช่วยเพิ่มความเป็นเจ้าของและความยั่งยืนของการพัฒนา

2. ภาคประชาสังคม ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการระดมพลังของประชาชนและอาสาสมัคร ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน รวมถึงทำหน้าที่เชื่อมประสานกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนให้เกิดความร่วมมือกันอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ภาคประชาสังคมยังมีบทบาทในการเฝ้าระวัง ตรวจสอบ และสะท้อนเสียงของประชาชน เพื่อให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างโปร่งใส เป็นธรรม และสอดคล้องกับผลประโยชน์สาธารณะ ซึ่งถือเป็นรากฐานของความเข้มแข็งในระดับชุมชน

3. ภาคเอกชน มีบทบาทในการสนับสนุนการพัฒนาชุมชนผ่านการลงทุน การถ่ายทอดความรู้ด้านธุรกิจ การตลาด และนวัตกรรม ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการของชุมชนให้

สามารถแข่งขันได้ในตลาด การมีส่วนร่วมของภาคเอกชนในลักษณะ “หุ้นส่วนการพัฒนา” มากกว่า การให้ความช่วยเหลือแบบครั้งคราว ช่วยสร้างงาน สร้างรายได้ และเสริมความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ให้กับชุมชน อันเป็นปัจจัยสำคัญของความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเอง

4. สถาบันการศึกษา มีบทบาทในฐานะแหล่งผลิตและถ่ายทอดองค์ความรู้ โดยเฉพาะการทำวิจัยเชิงพื้นที่ การพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น และการพัฒนาทุนมนุษย์ของชุมชน แนวคิด “มหาวิทยาลัยรับใช้สังคม” สะท้อนบทบาทของสถาบันการศึกษาที่ทำงานร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด ไม่เพียงถ่ายทอดความรู้ แต่ยังเรียนรู้ร่วมกันกับชุมชนและภาคีเครือข่าย เพื่อยกระดับศักยภาพการจัดการตนเองและการพัฒนาชุมชนอย่าง (ธนานันต์ กุลไพบุตร, 2562)

กันยารวรรณ์ กำเนิดสินธุ์, (2563) โดยภาพรวม การบูรณาการบทบาทของภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ช่วยให้เกิดกระบวนการวางแผน การดำเนินงาน การติดตาม และการประเมินผลร่วมกันอย่างเป็นระบบ ลดความซ้ำซ้อนและช่องว่างด้านทรัพยากร พร้อมทั้งเสริมสร้างความสามารถของชุมชนในการจัดการตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างชุมชนเข้มแข็งและความยั่งยืนในระยะยาว

สุรัชย์ แสงเงิน (2561) ได้ศึกษาบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยมุ่งวิเคราะห์กลไกการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ ผลการศึกษาพบว่า ภาครัฐท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ผ่านการจัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การสร้างเวทีให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนพัฒนา ยังช่วยเพิ่มความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิกในชุมชน งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานที่เปิดกว้าง โปร่งใส และเอื้อต่อการมีส่วนร่วม ส่งผลให้กิจกรรมพัฒนาชุมชนมีความต่อเนื่องและเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อรพรรณ วัฒนศรี และคณะ (2562) ได้ศึกษาบทบาทของภาคประชาสังคมในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง โดยเน้นการวิเคราะห์การทำงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน กลุ่มอาสาสมัคร และองค์กรพัฒนาเอกชนในระดับพื้นที่ ผลการวิจัยพบว่า ภาคประชาสังคมมีบทบาทสำคัญในการระดมพลังประชาชน สร้างการมีส่วนร่วม และเสริมสร้างความตื่นตัวของสมาชิกในชุมชน นอกจากนี้ ยังทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการเชื่อมประสานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน การทำงานของภาคประชาสังคมช่วยส่งเสริมความโปร่งใส การตรวจสอบ และการคุ้มครองผลประโยชน์สาธารณะ งานวิจัยสะท้อนว่าบทบาทดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงจิตสำนึกของชุมชน

ปรีชา อินทโชติ (2563) ได้ศึกษาบทบาทของภาคเอกชนต่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือระหว่างภาคเอกชนกับชุมชน ผลการศึกษาพบว่า

ภาคเอกชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนา สามารถช่วยเสริมสร้างเศรษฐกิจชุมชน ผ่านการสร้างงาน การพัฒนาทักษะอาชีพ และการถ่ายทอดความรู้ด้านการตลาดและการจัดการ นอกจากนี้ การสนับสนุนช่องทางการจำหน่ายและการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ ยังช่วยให้ชุมชนมีรายได้ที่มั่นคง งานวิจัยชี้ว่าความร่วมมืออย่างต่อเนื่องระหว่างภาคเอกชนและชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการพึ่งพาตนเองของชุมชนในระยะยาว

ชลธิชา นาคสกุล (2564) ได้ศึกษาบทบาทของสถาบันการศึกษาในการพัฒนาชุมชนตามแนวคิดมหาวิทยาลัยรับใช้สังคม โดยเน้นการทำงานเชิงบูรณาการระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชน ผลการศึกษาพบว่า สถาบันการศึกษามีบทบาทสำคัญในการทำวิจัยเชิงพื้นที่ การถ่ายทอดองค์ความรู้ และการพัฒนาทุนมนุษย์ของชุมชน การมีส่วนร่วมของนักวิชาการและนักศึกษาในกิจกรรมชุมชน ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น งานวิจัยสะท้อนว่าสถาบันการศึกษามีได้เป็นเพียงผู้ให้ความรู้ แต่เป็นภาคีเครือข่ายที่ช่วยเสริมศักยภาพการจัดการตนเองและการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วราภรณ์ จิตต์มั่นคง (2565) ได้ศึกษาการบูรณาการบทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยมุ่งวิเคราะห์ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคม ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบช่วยลดความซ้ำซ้อนของโครงการและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร การมีกลไกประสานงานและการติดตามประเมินผลร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนมีทิศทางที่ชัดเจนและต่อเนื่อง งานวิจัยชี้ว่าการบูรณาการบทบาทของทุกภาคส่วนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพการจัดการตนเองของชุมชนและความยั่งยืนของการพัฒนาในระยะยาว

สรุปได้ว่า บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ในการสร้างชุมชนเข้มแข็งเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของหลายภาคีที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การสร้างชุมชนเข้มแข็งไม่สามารถดำเนินการได้โดยภาคส่วนใดภาคส่วนหนึ่งเพียงลำพัง แต่ต้องอาศัยการบูรณาการบทบาทหน้าที่ และทรัพยากรของทุกภาคส่วนอย่างเหมาะสม ภาครัฐมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย กฎหมาย และสนับสนุนทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ภาคประชาสังคมทำหน้าที่เป็นกลไกระดมพลัง สร้างการมีส่วนร่วม และสะท้อนเสียงของประชาชน เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม ภาคเอกชนมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ การสร้างงาน การพัฒนาทักษะอาชีพ และการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของชุมชน ขณะที่สถาบันการศึกษามีบทบาทในการผลิตและถ่ายทอดองค์ความรู้ การทำวิจัยเชิงพื้นที่ และการพัฒนาทุนมนุษย์ การทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วนช่วยลดความซ้ำซ้อนของการดำเนินงาน เพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากร และสร้างกลไกการวางแผน ดำเนินงาน ติดตาม และประเมินผลร่วมกันอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ชุมชนมีศักยภาพในการจัดการตนเองมากขึ้น เกิด

ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และสามารถพัฒนาไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนในระยะยาวได้อย่างแท้จริง

2.2 แนวคิดทุนทางสังคม

แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึงทรัพยากรที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม อันประกอบด้วยความไว้วางใจ บรรทัดฐาน ค่านิยมร่วม และเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคคล กลุ่ม และองค์กรในสังคม ทุนทางสังคมมีได้อยู่ในรูปของทรัพยากรวัตถุ แต่เป็นพลังเชิงสังคมที่ช่วยเอื้อให้เกิดการประสานงาน การร่วมมือ และการตัดสินใจร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้มองว่าสังคมเป็นระบบความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งคุณภาพของความสัมพันธ์มีผลโดยตรงต่อความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กร ทุนทางสังคมช่วยลดความขัดแย้ง ลดต้นทุนในการดำเนินงาน และเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่สมาชิก นอกจากนี้ยังเป็นฐานสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา งานวิจัยร่วมสมัยชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจฐานราก และการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการบริหารจัดการเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

สมศักดิ์ สงวนดี (2567) กล่าวว่าทุนทางสังคมคือทรัพยากรเชิงความสัมพันธ์ที่เกิดจากเครือข่ายทางสังคม ความไว้วางใจ และการร่วมมือกันของสมาชิกในชุมชน ซึ่งสร้างพลังให้คนในชุมชนสามารถร่วมคิดร่วมทำ และรวมศักยภาพทางสังคม-เศรษฐกิจเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน การมีทุนทางสังคมสูงช่วยเสริมศักยภาพให้ชุมชนสามารถจัดการปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในระดับปัจเจกและระดับรวมกลุ่ม

อภิรดี วงศ์ศิริ (2566) กล่าวว่าทุนทางสังคมภายนอกชุมชนเป็นความสัมพันธ์ระดับเครือข่ายที่ทอดยาวระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอกบนพื้นฐานของความไว้วางใจ ซึ่งสร้างแรงขับเคลื่อนให้เกิดการร่วมคิดร่วมทำระหว่างประชาชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความสัมพันธ์นี้นำไปสู่การร่วมกันกำหนดแนวทางและการปฏิบัติเพื่อประโยชน์ของชุมชนโดยรวม

ขวัญชนก ยศคำลือ & คณะ (2568) กล่าวว่าทุนทางสังคมหมายถึงองค์ประกอบของความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และเครือข่ายที่เชื่อมโยงกลุ่มบุคคลในชุมชน อันทำให้เกิดโอกาสในการมีส่วนร่วมและการปฏิบัติการณ์ร่วมกัน งานวิจัยชี้ว่าทุนเหล่านี้มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้สึกมีคุณค่าและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการพัฒนาเครือข่ายชุมชน

เมธิรา ไกรนที & คณะ (2567) กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นศักยภาพของชุมชนที่ส่งผลต่อการพัฒนาอัตลักษณ์และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และ

ความร่วมมือระหว่างสมาชิกเครือข่าย ภาควิชา และหน่วยงานภายนอก ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาองค์ความรู้และสืบทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นใหม่ได้อย่างยั่งยืน

อัจฉราภินันท์ มาตุการุณ, จุฬารัตน์ วัฒนะ, & พนิท เข้มทอง (2566) กล่าวว่าทุนทางสังคมทำหน้าที่เป็น ฐานของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน โดยใช้กิจกรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อน จนเกิดวงจรการเรียนรู้และการรวมกลุ่มอย่างต่อเนื่อง สำคัญคือ เมื่อชุมชน “มองเห็นทุนของตน” (เครือข่าย ความศรัทธา ประเพณี ภูมิปัญญา) แล้วนำมาจัดกระบวนการร่วมคิด-ร่วมทำ จะทำให้เกิดการพึ่งตนเอง ถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ และเสริมความเข้มแข็งเชิงโครงสร้างของชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวคิดทุนทางสังคมสะท้อนให้เห็นว่าพลังการพัฒนาของชุมชนมิได้ตั้งอยู่บนทรัพยากรวัตถุเพียงอย่างเดียว หากแต่อยู่ที่คุณภาพของความสัมพันธ์ทางสังคม อันประกอบด้วย ความไว้วางใจ บรรทัดฐาน ค่านิยมร่วม และเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม ทุนทางสังคมทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญที่เอื้อให้เกิดการประสานงาน การร่วมคิดร่วมทำ และการตัดสินใจร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ งานวิจัยร่วมสมัยของนักวิชาการไทยชี้ให้เห็นว่าทุนทางสังคมช่วยลดความขัดแย้ง ลดต้นทุนการดำเนินงาน และเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ทั้งในมิติภายในและความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอก นอกจากนี้ ทุนทางสังคมยังเป็นฐานของการเรียนรู้ร่วมกัน การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาอัตลักษณ์ของชุมชน เมื่อชุมชนสามารถมองเห็นและนำทุนทางสังคมของตนเองมาใช้ในการจัดกระบวนการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม จะก่อให้เกิดพลังการพึ่งตนเอง เสริมสร้างความเข้มแข็งเชิงโครงสร้าง และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน เศรษฐกิจฐานราก และพื้นที่อย่างยั่งยืนในระยะยาว

2.2.1 ความหมายและการพัฒนาของแนวคิดทุนทางสังคม

อธิบายความหมาย แนวคิดพื้นฐาน และการพัฒนาของแนวคิดทุนทางสังคมจากนักวิชาการ แนวคิดทุนทางสังคม (Social Capital) หมายถึง ทรัพยากรที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคม ความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และเครือข่ายความร่วมมือที่เอื้อต่อการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของบุคคลและกลุ่มในสังคม ทุนทางสังคมไม่ใช่ทรัพยากรเชิงวัตถุ แต่เป็นพลังทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีความร่วมมือ และความเข้มแข็งของชุมชน แนวคิดนี้เริ่มได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 จากผลงานของนักวิชาการ เช่น บุรติเยอ โคลแมน และพัทน์ม ซึ่งได้อธิบายว่าความสัมพันธ์และเครือข่ายทางสังคมสามารถสร้างคุณค่าและประโยชน์ร่วมกันได้ พัฒนาการของแนวคิดทุนทางสังคมสะท้อนให้เห็นถึงการมองสังคมในฐานะระบบ

ความสัมพันธ์ที่มีผลต่อพฤติกรรมและการพัฒนา ทูทางสังคมจึงถูกนำมาใช้เป็นกรอบวิเคราะห์ในการอธิบายความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการพัฒนาในระดับบุคคล องค์กร และสังคม โดยเน้นบทบาทของความร่วมมือและความไว้วางใจเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมอย่างยั่งยืนต่าง ๆ

สงวนดี สุนทรธรรม, (2567) กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นพลังทางสังคมที่ช่วยเชื่อมโยงบุคคลกลุ่ม และองค์กรเข้าด้วยกัน ทำให้สามารถจัดการปัญหาและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาไม่ได้อาศัยเพียงทุนทางเศรษฐกิจหรือทรัพยากรวัตถุนั้น แต่ยังต้องพึ่งพาความสัมพันธ์และความร่วมมือของคนในสังคมด้วย

เอี่ยมตระกูล ภัทรดนัย และคณะ, (2566) กล่าวว่าพัฒนาการของแนวคิดทุนทางสังคมในงานวิจัยไทยเริ่มจากการมองในเชิงนามธรรม เช่น ความสามัคคีและความเอื้ออาทร ก่อนจะขยายไปสู่การกำหนดองค์ประกอบที่ชัดเจนและสามารถนำไปใช้เชิงปฏิบัติได้มากขึ้น เสนอว่าทุนทางสังคมสามารถวิเคราะห์ได้ผ่านมิติของเครือข่าย ความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความเชื่อมั่นต่อสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชน

ช่างเรียน อินทิดา ดิวัฒน์กุล ปรัชญา และบุ้งจันทร์ ธนพล, (2565) กล่าวว่ารัฐและองค์กรพัฒนาได้นำแนวคิดทุนทางสังคมมาใช้เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ทำให้แนวคิดนี้มีบทบาททั้งในระดับความคิดและระดับการปฏิบัติจริงในสังคมไทย อีกทั้งยังช่วยเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีบทบาทเป็นผู้ร่วมกำหนดทิศทางการพัฒนา ไม่ใช่เพียงผู้รับนโยบายจากภาครัฐฝ่ายเดียว ส่งผลให้กระบวนการพัฒนามีความสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและเกิดความยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

แสงวงศ์ดี พรชัย, (2567) กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรการเงินชุมชนดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะความไว้วางใจ ความซื่อสัตย์ และความร่วมมือระหว่างสมาชิก ซึ่งช่วยลดความเสี่ยง เพิ่มความโปร่งใส และเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรงานวิจัยนี้สะท้อนการพัฒนาแนวคิดทุนทางสังคมไปสู่การประยุกต์ใช้ในบริบทเศรษฐกิจฐานราก

วงศ์วิราช ขวัญชัย และคณะ, (2565) กล่าวว่าแนวคิดทุนทางสังคมมาอธิบายการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจของชุมชนผ่านการท่องเที่ยว โดยเน้นบทบาทของเครือข่ายความร่วมมือ ความเป็นผู้นำของชุมชน และการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าทุนทางสังคมไม่ได้เป็นเพียงทรัพยากรเชิงสังคม แต่เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในระดับพื้นที่อย่างมั่นคง

สรุปได้ว่า แนวคิดทุนทางสังคมหมายถึงทรัพยากรที่เกิดจากความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และเครือข่ายความร่วมมือในสังคม ซึ่งเอื้อต่อการทำกิจกรรมร่วมกันของบุคคลและกลุ่ม

ในสังคม ทูทางสังคมมิใช่ทรัพยากรวัตถุ หากแต่เป็นพลังทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชนและองค์กร พลังดังกล่าวช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างสมาชิก พัฒนาการของแนวคิดทุนทางสังคมเริ่มจากการอธิบายเชิงนามธรรม เช่น ความเอื้ออาทรและความสามัคคี ก่อนจะพัฒนาไปสู่การกำหนดองค์ประกอบที่ชัดเจนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง งานวิจัยไทยร่วมสมัยสะท้อนว่าทุนทางสังคมเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนและการสร้างความเข้มแข็งในระดับองค์กร รัฐและองค์กรพัฒนาได้นำแนวคิดนี้มาใช้เป็นกรอบในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนและสร้างความชอบธรรมในการดำเนินนโยบาย นอกจากนี้ทุนทางสังคมยังมีบทบาทในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการพัฒนาให้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องและเกื้อกูลกัน

2.2.2 องค์ประกอบของทุนทางสังคม

องค์ประกอบของทุนทางสังคม หมายถึงปัจจัยเชิงความสัมพันธ์ที่หล่อหลอมให้สังคมหรือชุมชนสามารถดำรงอยู่และพัฒนาได้อย่างเข้มแข็ง โดยองค์ประกอบสำคัญประการแรกคือ ความไว้วางใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันและเอื้อให้เกิดการร่วมมือโดยไม่ต้องพึ่งพาการควบคุมอย่างเป็นทางการ ประการที่สองคือ บรรทัดฐานและค่านิยมร่วม ที่กำหนดกรอบพฤติกรรม ทำให้สมาชิกตระหนักถึงหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการเคารพกติกาของสังคม ประการที่สามคือ เครือข่ายทางสังคม ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และองค์กร ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงผู้คนให้สามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมและความร่วมมือ ยังเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเปลี่ยนความสัมพันธ์ให้กลายเป็นพลังเชิงปฏิบัติ เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานสอดประสานกัน จะก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่เสริมสร้างความสามัคคี ลดความขัดแย้ง และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและสังคม

สุทธินันท์ สุวรรณรัตน์, (2567) กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและชุมชน โดยประกอบด้วยองค์ประกอบหลักคือ เครือข่ายทางสังคม (social networks) ที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายระหว่างบุคคล การมี ความไว้วางใจ (trust) ระหว่างสมาชิก และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนที่สะท้อน การรับรู้ร่วม (shared norms and values) ทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและส่งผลกระทบต่อความเข้มแข็งของชุมชนในยุคโลกาภิวัตน์

สุนิษฐ์ เหมนิล, (2564) กล่าวว่าในการศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนองค์ประกอบของทุนทางสังคมประกอบด้วย ความสัมพันธ์ภายใน (internal relationships), ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น (knowledge & wisdom), เครือข่ายภายนอก (external networks) และ ทรัพยากรทางภูมิศาสตร์/

สิ่งแวดล้อม ซึ่งร่วมกันทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถแลกเปลี่ยนทรัพยากร เชื่อมต่อกับภายนอก และพัฒนากิจกรรมเศรษฐกิจร่วมกันได้

สรวิศ ศรีเอก, (2567) กล่าวว่าในการศึกษาผลกระทบของทุนทางสังคมต่อคุณภาพชีวิตในชุมชนหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่ามีมิติของทุนทางสังคมประกอบไปด้วย แรงสนับสนุนทางสังคม (social support), ความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (mutual trust), และ การมีส่วนร่วมของชุมชน (community participation) ซึ่งส่งผลต่อระดับชีวิตและความพึงพอใจของชาวบ้านอย่างมีนัยสำคัญ

ปรัชญา ญัฐวารินทร์, (2565) กล่าวว่าทุนทางสังคมส่งผลต่อความสุขและความเป็นอยู่ของคนไทย โดยประกอบด้วยมิติความสัมพันธ์ในครอบครัว (family ties) ความร่วมมือในชุมชน (community cooperation) และความไว้วางใจ (trust) ที่เชื่อมโยงกัน ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจในชีวิตทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน มิติทั้งสามทำหน้าที่เกื้อหนุนซึ่งกันและกันในการสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ลดความรู้สึกโดดเดี่ยว และเสริมพลังทางสังคมให้แก่สมาชิก เมื่อชุมชนมีความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง

กฤษฎา ศุภกิจไพศาล, (2565) กล่าวว่าในการศึกษาทุนทางสังคมและความเป็นธรรมในการจัดสวัสดิการชุมชนพบว่าแนวคิดทุนทางสังคมรวมถึง เครือข่ายความสัมพันธ์ (social networks), ความรู้/เชาวน์ปัญญา (knowledge), และ การมีส่วนร่วม (participation) ซึ่งเมื่อผสมผสานเข้ากับหลักความเป็นธรรม ช่วยสร้างระบบสวัสดิการชุมชนที่เข้มแข็งและตอบโจทย์คุณภาพชีวิต

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของทุนทางสังคมจากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าองค์ประกอบของทุนทางสังคมเป็นปัจจัยเชิงความสัมพันธ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อความเข้มแข็งและการพัฒนาของสังคมและชุมชน โดยองค์ประกอบหลักประกอบด้วยความไว้วางใจ บรรทัดฐาน และค่านิยมร่วม เครือข่ายทางสังคม การมีส่วนร่วม และความร่วมมือระหว่างสมาชิก ความไว้วางใจทำหน้าที่เป็นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ลดความจำเป็นในการควบคุมอย่างเป็นทางการ ขณะที่บรรทัดฐานและค่านิยมร่วมช่วยกำหนดกรอบพฤติกรรมและเสริมสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เครือข่ายทางสังคมทั้งภายในและภายนอกชุมชนเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และการสนับสนุนซึ่งกันและกัน การมีส่วนร่วมและความร่วมมือช่วยเปลี่ยนความสัมพันธ์ทางสังคมให้กลายเป็นพลังเชิงปฏิบัติที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อองค์ประกอบเหล่านี้ทำงานร่วมกันอย่างสอดประสาน จะก่อให้เกิดทุนทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ลดความขัดแย้ง ยกระดับคุณภาพชีวิต และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่าง

2.2.3 ประเภทของทุนทางสังคม

ทุนทางสังคมสามารถจำแนกออกเป็นหลายประเภทตามลักษณะของความสัมพันธ์และระดับการเชื่อมโยงของสมาชิกในสังคม โดยแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายแบ่งทุนทางสังคมออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ทุนทางสังคมแบบผูกพัน (Bonding Social Capital) ทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยง (Bridging Social Capital) และทุนทางสังคมแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจ (Linking Social Capital) ทุนทางสังคมแบบผูกพันหมายถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดภายในกลุ่มเดียวกัน เช่น ครอบครัว เครือญาติ หรือชุมชนเดียวกัน ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจ ความอบอุ่น และการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่แตกต่างกัน ช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และมุมมองที่หลากหลาย ส่วนทุนทางสังคมแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนหรือชุมชนกับหน่วยงานรัฐ องค์กร หรือผู้มีอำนาจ ซึ่งเอื้อต่อการเข้าถึงทรัพยากร นโยบาย และการสนับสนุนจากภายนอก ทั้งสามประเภทยังมีบทบาทเกื้อหนุนกันในการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความยืดหยุ่น และศักยภาพในการพัฒนาของสังคมและชุมชนอย่างมั่นคง

วิชัย พงศ์ประเสริฐ, (2566) กล่าวว่าทุนทางสังคมสามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ทุนทางสังคมแบบผูกพัน (Bonding) แบบเชื่อมโยง (Bridging) และแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจ (Linking) โดยทุนแบบผูกพันเน้นความสัมพันธ์ใกล้ชิดในกลุ่มเดียวกัน เช่น ครอบครัวหรือชุมชนเดียวกัน ซึ่งช่วยเสริมความไว้วางใจและการเกื้อกูล ทุนแบบเชื่อมโยงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่หลากหลาย ช่วยเปิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและความรู้ ส่วนทุนแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจเป็นความสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภายนอก ซึ่งเอื้อต่อการเข้าถึงทรัพยากรและการสนับสนุนเชิงนโยบาย

อรทัย ศรีสมบูรณ์, (2565) กล่าวว่าการจำแนกประเภททุนทางสังคมช่วยให้เข้าใจบทบาทของความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ โดยทุนทางสังคมแบบผูกพันทำหน้าที่สร้างความมั่นคงทางจิตใจและความสามัคคีภายในกลุ่ม ขณะที่ทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยงช่วยลดอคติระหว่างกลุ่มและเพิ่มการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนทุนทางสังคมแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจมีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาที่ต้องอาศัยทรัพยากรและการตัดสินใจจากภายนอกชุมชน

ณรงค์เดช บุญช่วย, (2564) ณรงค์เดชอธิบายว่าทุนทางสังคมแต่ละประเภทยังมีบทบาทแตกต่างกันต่อการพัฒนาสังคม โดยทุนแบบผูกพันเหมาะกับการดูแลกันภายในยามวิกฤต ทุนแบบเชื่อมโยงช่วยเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านเครือข่ายข้ามกลุ่ม และทุนแบบเชื่อมต่อเชิง

อำนาจช่วยให้ชุมชนสามารถสื่อสารข้อเรียกร้องและเข้าถึงนโยบายสาธารณะได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจึงควรเสริมสร้างทุนทั้งสามประเภทควบคู่กัน

ปริยานุช นาคะศิริ, (2567) ปริยานุชเสนอว่าการจำแนกทุนทางสังคมเป็นแบบผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อเชิงอำนาจ ช่วยให้เห็นกลไกการทำงานของความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ ทุนแบบผูกพันสร้างฐานความไว้วางใจภายในกลุ่ม ทุนแบบเชื่อมโยงช่วยขยายขอบเขตความร่วมมือไปยังกลุ่มอื่น ส่วนทุนแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจทำหน้าที่เชื่อมชุมชนกับโครงสร้างอำนาจและทรัพยากรภายนอก ซึ่งมีผลต่อความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิต

ธนกร วัฒนกิจ, (2566) เห็นว่าทุนทางสังคมแบบผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อเชิงอำนาจ ไม่ได้ทำงานแยกจากกัน แต่มีลักษณะเกี่ยวพันกันในทางปฏิบัติ ทุนแบบผูกพันช่วยสร้างความเข้มแข็งภายใน ทุนแบบเชื่อมโยงช่วยเพิ่มโอกาสและทรัพยากรใหม่ ๆ และทุนแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจช่วยผลักดันให้ความต้องการของชุมชนได้รับการตอบสนองในระดับนโยบาย การพัฒนาสังคมจึงควรให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของทุนทั้งสามประเภท

สรุปได้ว่า ประเภทของทุนทางสังคมจากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ว่าทุนทางสังคมแบ่งออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ ทุนทางสังคมแบบผูกพัน ทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยง และทุนทางสังคมแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจ ทุนทางสังคมแบบผูกพันเน้นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดภายในกลุ่มเดียวกัน เช่น ครอบครัวหรือชุมชน ซึ่งช่วยสร้างความไว้วางใจ ความอบอุ่น และการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่หลากหลาย ช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ใหม่ ๆ ขณะที่ ทุนทางสังคมแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจเป็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐหรือองค์กรภายนอก ซึ่งเอื้อต่อการเข้าถึงทรัพยากร นโยบาย และการสนับสนุนเชิงโครงสร้าง ทั้งสามประเภทมีบทบาทแตกต่างกันแต่เกี่ยวพันซึ่งกันและกัน โดยร่วมกันเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความยืดหยุ่น และศักยภาพในการพัฒนาของชุมชนและสังคมอย่างมั่นคง

2.2.4 บทบาทของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชน

ทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนในฐานะทรัพยากรเชิงความสัมพันธ์ที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการประสานงานระหว่างสมาชิก ความไว้วางใจช่วยลดความขัดแย้งและต้นทุนในการดำเนินงาน ทำให้องค์กรและชุมชนสามารถตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เครือข่ายทางสังคมเอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และทรัพยากร ซึ่งช่วยเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ บรรทัด

ฐานและค่านิยมร่วมทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรม ส่งเสริมความรับผิดชอบและวินัยในการทำงาน การมีส่วนร่วมของสมาชิกช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความผูกพันต่อองค์กรและชุมชน เมื่อทุนทางสังคมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความยืดหยุ่น และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง นำไปสู่การพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างมั่นคง

ศิริพร แสงแก้ว, (2567) กล่าวว่าทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนผ่านทุนทางสังคมแบบผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อเชิงอำนาจ โดยทุนแบบผูกพันช่วยสร้างความไว้วางใจและความสามัคคีภายในองค์กรและชุมชน ทุนแบบเชื่อมโยงช่วยเปิดพื้นที่ความร่วมมือระหว่างกลุ่มที่หลากหลาย ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความรู้และทรัพยากร ขณะที่ทุนแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจช่วยให้องค์กรและชุมชนเข้าถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก ส่งผลให้การพัฒนาดำเนินไปอย่างเป็นระบบ

มนัสวี ชูศรี, (2566) กล่าวว่าทุนทางสังคมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนา โดยทุนทางสังคมแบบผูกพันช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในกลุ่ม ทุนแบบเชื่อมโยงช่วยเพิ่มศักยภาพการทำงานร่วมกันระหว่างองค์กรหรือชุมชนต่างพื้นที่ และทุนแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจช่วยเชื่อมองค์กรชุมชนกับนโยบายสาธารณะ การพัฒนาที่ประสบผลสำเร็จจึงต้องอาศัยการเสริมสร้างทุนทั้งสามประเภทควบคู่กัน

กนกวรรณ อินทสุวรรณ, (2565) กล่าวว่าประเภทของทุนทางสังคมมีบทบาทแตกต่างกันต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชน โดยทุนแบบผูกพันช่วยสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความร่วมมือภายใน ทุนแบบเชื่อมโยงช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงองค์ความรู้ใหม่ และทุนแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจช่วยผลักดันให้เสียงของชุมชนได้รับการยอมรับในระดับนโยบาย ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพและความยั่งยืนของการพัฒนา

ธีรพล วงศ์ประยูร, (2564) กล่าวว่าทุนทางสังคมแบบผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อเชิงอำนาจ เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาองค์กรและชุมชนในบริบทการเปลี่ยนแปลง ทุนแบบผูกพันช่วยลดความขัดแย้งภายใน ทุนแบบเชื่อมโยงช่วยเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือข้ามองค์กร และทุนแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจช่วยให้การพัฒนาได้รับการสนับสนุนจากโครงสร้างภายนอกอย่างเหมาะสม

พิมพ์ชนก รัตนวิเชียร, (2567) กล่าวว่าบทบาทของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนสะท้อนผ่านการทำงานร่วมกันของทุนแบบผูกพัน เชื่อมโยง และเชื่อมต่อเชิงอำนาจ โดยทุนแบบผูกพันสร้างฐานความไว้วางใจ ทุนแบบเชื่อมโยงขยายโอกาสและทรัพยากรใหม่ ๆ และทุนแบบ

เชื่อมต่อเชิงอำนาจช่วยเชื่อมการพัฒนาในระดับชุมชนสู่ระดับนโยบาย ส่งผลให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า บทบาทของทุนทางสังคมต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนจากการสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรและชุมชนในฐานะทรัพยากรเชิงความสัมพันธ์ที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการประสานงานระหว่างสมาชิก ทุนทางสังคมแบบผูกพันช่วยสร้างความสามัคคีและความเข้มแข็งภายในองค์กรและชุมชน ลดความขัดแย้ง และเสริมความมั่นคงทางจิตใจ ขณะที่ทุนทางสังคมแบบเชื่อมโยงช่วยขยายเครือข่ายความร่วมมือ เปิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ใหม่ ๆ ส่วนทุนทางสังคมแบบเชื่อมต่อเชิงอำนาจทำหน้าที่เชื่อมองค์กรและชุมชนกับหน่วยงานภายนอกและนโยบายสาธารณะ ส่งผลให้สามารถเข้าถึงการสนับสนุนเชิงโครงสร้างได้อย่างเหมาะสม เมื่อทุนทางสังคมทั้งสามประเภททำงานร่วมกันอย่างสอดคล้องประสาน จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน เสริมสร้างความยืดหยุ่นในการปรับตัว และสนับสนุนการพัฒนาองค์กรและชุมชนให้เกิดความต่อเนื่องมั่นคง

2.2.5 การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมในบริบทการบริหารและสังคมร่วมสมัย

การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมในบริบทการบริหารและสังคมร่วมสมัย หมายถึงการนำทรัพยากรเชิงความสัมพันธ์ เช่น ความไว้วางใจ เครือข่ายทางสังคม บรรทัดฐาน และค่านิยมร่วม มาใช้เป็นกลไกในการบริหารจัดการองค์กรและการพัฒนาสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดนี้เน้นการบริหารที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การสื่อสาร และความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทุนทางสังคมช่วยลดต้นทุนในการกำกับควบคุม เสริมสร้างความโปร่งใส และเพิ่มความยืดหยุ่นในการตัดสินใจ ในสังคมร่วมสมัยที่เผชิญความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การใช้เครือข่ายและความไว้วางใจช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวและนำนวัตกรรมมาใช้ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ทุนทางสังคมยังเป็นฐานสำคัญในการสร้างธรรมาภิบาล ความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับองค์กรและสังคมโดยรวม

สมศักดิ์ สงวนดี, (2566) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและการบริหารโดยเฉพาะในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ที่ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งช่วยสร้างโอกาสในการร่วมมือระหว่างสมาชิก วิเคราะห์ความต้องการร่วมกัน และส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน การใช้ทุนทางสังคมในเชิงปฏิบัติช่วยลดช่องว่างทางสังคมและเพิ่มศักยภาพในการบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ

ณัฐพล วิริยะกิจ, (2567) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมภายในองค์กรช่วยหนุนการ บริหารทรัพยากรมนุษย์และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างทีม งานวิจัยชี้ว่าทุนทางสังคม ภายในองค์กรช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือระหว่างบุคลากร ส่งผลให้กระบวนการตัดสินใจ เร็วขึ้น ลดข้อขัดแย้งในที่ทำงานและเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรร่วมกัน นอกจากนี้ การ สร้างเครือข่ายภายนอกทำให้องค์กรสามารถเข้าถึงความรู้และโอกาสใหม่ ๆ ในบริบทการแข่งขัน สมัยใหม่ได้

วรพจน์ เจริญสุข, (2565) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในชุมชนเมืองช่วยสนับสนุน การจัดสวัสดิการชุมชนและการบริหารทรัพยากรสาธารณะอย่างมีส่วนร่วม โดยเฉพาะกลุ่มคนด้อย โอกาสที่ต้องอาศัยเครือข่ายชุมชน ความไว้วางใจ และกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นฐานในการจัด กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาทางสังคม การระดมความร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชนและ ภาวศิเครือข่ายอื่น ๆ ถือเป็นตัวอย่างการนำทุนทางสังคมมาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งในระบบ บริการสังคมของเมือง

เบญญา พูลผล, (2566) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมแบบภายในและภายนอกองค์กร ในบริบทการบริหารชุมชนประยุกต์ โดยพบว่าทุนทางสังคมภายในเสริมสร้างความร่วมมือและการ ทำงานเป็นทีม ขณะที่ทุนทางสังคมภายนอกช่วยเพิ่มการเข้าถึงทรัพยากรและความรู้จากภายนอก เช่น หน่วยงานรัฐและองค์กรต่าง ๆ การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมทั้งสองรูปแบบช่วยให้องค์กร ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรและรับการสนับสนุนได้ดียิ่งขึ้น

นิภาพร แก้วโสภ, (2567) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก พบว่าการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง สมาชิก การส่งเสริมความไว้วางใจ การแลกเปลี่ยนความรู้ และการประสานงานกับภาคีภายนอก เป็น ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน และช่วยเพิ่มศักยภาพการแข่งขันใน บริบทสังคมร่วมสมัย

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมในบริบทการบริหารและสังคมร่วมสมัยจาก การสังเคราะห์แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่าการประยุกต์ใช้แนวคิดทุนทางสังคมในบริบทการ บริหารและสังคมร่วมสมัยเป็นการนำทรัพยากรเชิงความสัมพันธ์ เช่น ความไว้วางใจ เครือข่ายทาง สังคม บรรทัดฐาน และค่านิยมร่วม มาใช้เป็นกลไกสำคัญในการบริหารจัดการองค์กรและการพัฒนา สังคม ทุนทางสังคมช่วยส่งเสริมความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการสื่อสารระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วน เสีย ลดต้นทุนในการกำกับควบคุม และเพิ่มประสิทธิภาพในการตัดสินใจ การสร้างเครือข่ายทั้งภายใน

และภายนอกองค์กรเอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และโอกาสใหม่ ๆ ในขณะที่ความไว้วางใจช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างการทำงานร่วมกันอย่างราบรื่น นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมยังสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก การจัดสวัสดิการชุมชน และการบริหารทรัพยากรสาธารณะอย่างมีส่วนร่วม เมื่อทุนทางสังคมได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จะช่วยเสริมสร้างธรรมาภิบาล ความเข้มแข็งขององค์กรและชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืนในสังคมร่วมสมัย

2.3 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด วิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทาง วางแผน ตัดสินใจ ดำเนินกิจกรรม ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการพัฒนา การมีส่วนร่วมดังกล่าวสะท้อนถึงการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นและใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ อันนำไปสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันในกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ของชุมชน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคมภายในชุมชน เมื่อประชาชนมีโอกาสมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การพึ่งพาตนเอง และการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบท วิถีชีวิต และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ส่งผลให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง มั่นคง

นนุช คำแท้ และ ชาญยุทธ หาญชนะ, (2566) งานวิจัยนี้มอง “การมีส่วนร่วมของชุมชน” ว่าเป็นการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นระบบ โดยเน้นให้คนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วม “ครบมิติ” ตั้งแต่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล พร้อมเสนอว่า การพัฒนาให้มีคุณภาพควรเพิ่มช่องทางให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมกับผู้นำท้องถิ่นเพื่อเสนอปัญหาและความต้องการ รวมถึงร่วมเป็นกรรมการตรวจสอบโครงการ ซึ่งทำให้การพัฒนาสอดคล้องความต้องการจริงและเกิดความเป็นเจ้าของร่วมในชุมชน

ประเมษฐ์ สีจันทา, วีรพงษ์ นิทะรัมย์ และ อลิสา สุวรรณัง, (2565) งานวิจัยกรณีหลังโควิดสะท้อนว่า “การมีส่วนร่วมของชุมชน” คือพลังร่วมของคนในพื้นที่ในการฟื้นฟู/พัฒนาชุมชน โดยสาระสำคัญอยู่ที่การเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมเสนอแนวทาง ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำกิจกรรมพัฒนาชุมชนจริง ไม่ใช่เพียงการรับข้อมูลจากหน่วยงาน เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ จะช่วยให้มาตรการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ตอบโจทย์บริบทพื้นที่ และเกิดความร่วมมือที่ต่อเนื่องจนเป็นฐานของการพัฒนาในระยะยาว

วินิจ ฝาเจริญ, เชษฐ ใจเพชร และ ภาวิดา รังษี, (2564) งานวิจัยนี้อธิบายแนวคิดการมีส่วนร่วมผ่าน “กระบวนการจัดเวทีประชาคม” เพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น โดยชี้ว่า การมีส่วนร่วมไม่ใช่

เหตุการณ์ครั้งเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ประชาชนควรเข้ามาเกี่ยวข้องในหลายช่วง ได้แก่ การค้นหาปัญหา/สาเหตุ การวางแผน การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผล แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่า หากเวทีมีคุณภาพและประชาชนเข้าถึงข้อมูล/การสื่อสารอย่างทั่วถึง จะเพิ่มความชอบธรรมของแผนพัฒนา และทำให้ชุมชนยอมรับและร่วมขับเคลื่อนแผนได้จริง

สามินี สุขสุเมธ, กิตติชัย รัตนะ และ พสุธา สุนทรห้าว, (2566) ในบริบท “ป่าชุมชน” งานนี้มองการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกลไกสำคัญของการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบยั่งยืน กล่าวคือ ชุมชนไม่เพียงเป็นผู้ใช้ประโยชน์ แต่ต้องร่วมกำหนดแนวทางการจัดการ ร่วมดูแลรักษา และร่วมรับผิดชอบต่อกติกาและผลลัพธ์ของการจัดการป่าชุมชน แนวคิดนี้เน้นความร่วมมือในระดับชุมชนที่ทำให้การอนุรักษ์เกิดขึ้นได้จริง พร้อมเชื่อมการมีส่วนร่วมกับการพัฒนาชุมชนและอาชีพผ่านทรัพยากรในพื้นที่

ดวงชีวัน สวัสดิผล และ พรรณธิพา ธีระโรจนพงษ์, (2567) งานวิจัยนี้ขยายแนวคิดการมีส่วนร่วมไปสู่ “ความยั่งยืน” โดยชี้ว่า การมีส่วนร่วมในการทำแผนพัฒนาชุมชนมีหลายด้าน และที่สำคัญมากคือ การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในการประเมินผลโครงการอย่างเป็นระบบ เพราะไม่เพียงช่วยตรวจสอบถ่วงดุล แต่ยังทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและปรับแนวทางให้เหมาะกับบริบทชุมชน ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีบทบาทอย่างเป็นระบบและเป็นรูปธรรม ครอบคลุมตั้งแต่การร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมมิได้เป็นเพียงการรับรู้ข้อมูลหรือเข้าร่วมกิจกรรมตามที่หน่วยงานกำหนด แต่เป็นการสร้างพลังร่วมของคนในพื้นที่ให้มีส่วนกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง กลไกสำคัญของการมีส่วนร่วม ได้แก่ เวทีประชาคมและกระบวนการสื่อสารสองทางที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นและร่วมวางแผนพัฒนา เมื่อชุมชนมีบทบาทเชิงปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ จะช่วยให้โครงการสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และได้รับการยอมรับมากขึ้น นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการทรัพยากรชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเน้นการร่วมกำหนดกติกาและการดูแลรักษาทรัพยากรร่วมกัน ที่สำคัญ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการประเมินผลโครงการอย่างเป็นระบบ จะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มั่นคง

2.3.1 ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทและมีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การรับรู้ปัญหา การแสดงความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจ การร่วมดำเนินกิจกรรม ตลอดจนการติดตามและประเมินผลการพัฒนา การมีส่วนร่วมเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ใช้ความรู้ ประสบการณ์ และศักยภาพของตนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา

ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการที่แท้จริง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมอยู่ในการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันต่อกิจกรรมหรือโครงการของชุมชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และความเข้มแข็งของเครือข่ายทางสังคม เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและการพึ่งพาตนเองมากขึ้น ส่งผลให้การพัฒนามีความต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน

สุภาพร อินทรรักษ์ และ ธนกร พุ่มทอง, (2563) งานวิจัยนี้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมพัฒนาชุมชนตั้งแต่ระดับการรับรู้ข้อมูลไปจนถึงการร่วมตัดสินใจและร่วมปฏิบัติ ความสำคัญของการมีส่วนร่วมอยู่ในการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานพัฒนา ทำให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความร่วมมือภายในชุมชน

กิตติศักดิ์ วงศ์คำ และ ณัฐวดี แก้วคำ, (2564) งานวิจัยนี้มองการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นกลไกสำคัญในการเสริมพลังประชาชน โดยให้ความหมายว่าประชาชนต้องมีโอกาสเข้ามามีบทบาทในการแสดงความคิดเห็น วางแผน และร่วมดำเนินโครงการพัฒนา ความสำคัญของการมีส่วนร่วมคือการทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจในศักยภาพของตนเอง และสามารถร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการพัฒนาในชุมชนได้

ปริญญ์ สายแก้ว และ พิชิตชัย บุญส่ง, (2565) การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานวิจัยนี้ถูกอธิบายว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน โดยประชาชนได้ร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์เพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมอยู่ในการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและการพึ่งพาตนเอง ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

วรัญญา คงสมบูรณ์, ชัยวัฒน์ ภูทอง และ มนัสวี ศรีสุข, (2566) งานวิจัยนี้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนว่าเป็นการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทร่วมกับองค์กรท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรและกิจกรรมพัฒนา ความสำคัญของการมีส่วนร่วมคือการทำให้การพัฒนามีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจระหว่างประชาชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ณัฐพล พรหมศรี และ ชุตินา รัตนกุล, (2567) งานวิจัยนี้ขยายความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชนไปสู่มิติการติดตามและประเมินผล โดยมองว่าการมีส่วนร่วมไม่สิ้นสุดที่การดำเนินโครงการ แต่ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีบทบาทในการประเมินผลและเสนอแนะแนวทางปรับปรุง ความสำคัญของการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้คือการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันและทำให้การพัฒนาชุมชนมีความต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น การร่วมตัดสินใจ ไปจนถึงการ

ร่วมปฏิบัติและติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมช่วยสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างประชาชนกับหน่วยงานพัฒนา ทำให้การดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและลดความขัดแย้งภายในชุมชน นอกจากนี้ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมยังเป็นกลไกสำคัญในการเสริมพลังและสร้างความมั่นใจในศักยภาพของคนในชุมชน ส่งผลให้ประชาชนสามารถร่วมรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการพัฒนาได้ การมีส่วนร่วมยังทำหน้าที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและการพึ่งพาตนเอง อีกทั้งยังส่งเสริมความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการตรวจสอบในการดำเนินงานพัฒนา เมื่อประชาชนมีบทบาทในการติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบ จะทำให้การพัฒนาชุมชนมีความต่อเนื่อง สอดคล้องกับความต้องการจริง และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

2.3.2 ระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน

ระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง ลักษณะและความเข้มข้นของบทบาทที่ประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนในแต่ละขั้นตอน ซึ่งอาจแตกต่างกันตามบริบท โครงสร้างอำนาจ และโอกาสที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ระดับของการมีส่วนร่วมอาจเริ่มตั้งแต่การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การให้ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ การเข้าร่วมกิจกรรม ไปจนถึงการร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมควบคุมหรือกำกับการพัฒนา ขณะที่รูปแบบของการมีส่วนร่วมอาจปรากฏในลักษณะการประชุมประชาคม การทำงานเป็นกลุ่ม การเป็นคณะกรรมการ การรวมกลุ่มอาชีพ หรือการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ ความสำคัญของการจำแนกระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมอยู่ที่การช่วยให้การพัฒนาชุมชนสามารถออกแบบกระบวนการให้เหมาะสมกับศักยภาพและความพร้อมของประชาชน ซึ่งจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมที่แท้จริงและเกิดผลอย่างยั่งยืน

พระมหาอภัย, (2563) งานวิจัยนี้อธิบาย “ระดับการมีส่วนร่วม” ในมิติการบริหารท้องถิ่น โดยใช้การประเมินเชิงปริมาณเพื่อสะท้อนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถ “วัดเป็นระดับ” ได้ (เช่น ต่ำ-ปานกลาง-มาก) และผลที่ได้ช่วยชี้ให้เห็นความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมในพื้นที่จริง ซึ่งกรณีศึกษาพบว่า “ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง” จึงสะท้อนว่าแม้มีช่องทางให้เข้าร่วม แต่ความถี่/ความต่อเนื่อง/บทบาทเชิงตัดสินใจอาจยังไม่สูงมาก รูปแบบที่พบในทางปฏิบัติมักเชื่อมกับกิจกรรมการบริหารชุมชน เช่น การเข้าร่วมประชุม การให้ข้อเสนอแนะ และการร่วมกิจกรรมของท้องถิ่นที่จัดขึ้นอย่างเป็นทางการ

จิตาภา เร่งมีศรีสุข และ นภัทร์ แก้วนาค, (2563) งานวิจัยนี้มอง “รูปแบบการมีส่วนร่วม” ผ่านเป้าหมายด้านความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมไม่ได้มีเพียงการ “เข้าร่วมกิจกรรม” แต่ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมเชิงกำกับตรวจสอบและส่งเสริมความโปร่งใสด้วย รูปแบบที่สอดคล้องกับแนวคิดนี้จึงมักเป็นการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวกับการรับรู้ข้อมูล การสื่อสาร

สาธารณะ การร้องเรียน/เสนอแนะ และการมีส่วนร่วมกับกลไกของท้องถิ่นเพื่อให้การดำเนินงานตรวจสอบได้ ซึ่งช่วยยกระดับบทบาทประชาชนจาก “ผู้รับบริการ” ไปสู่ “ผู้ร่วมกำกับสาธารณะ”

พระมหาฉัตรเพชร สมาชิกโร (พินสันเทียะ) , (2565) งานวิจัยนี้สะท้อนแนวคิด “ระดับการมีส่วนร่วม” ของผู้นำชุมชนในประเด็นปัญหาหาเสพติด โดยรายงานว่าระดับการมีส่วนร่วม “โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก” ซึ่งแปลว่าในสถานการณ์ที่เป็นปัญหาสังคมเรื้อรัง บกบาทของผู้นำและชุมชนมักเข้มข้นขึ้น รูปแบบการมีส่วนร่วมจึงมักเกิดทั้งเชิงรณรงค์ เชิงประสานงาน และเชิงปฏิบัติการในพื้นที่ (เช่น เข้าร่วมกิจกรรมป้องกัน/แก้ไข สนับสนุนมาตรการของชุมชน และทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) ทำให้เห็นว่าระดับรูปแบบของการมีส่วนร่วมเปลี่ยนไปตาม “ประเด็นปัญหา” และ “แรงจูงใจร่วม” ของชุมชน

อุซุรุ ศิริรังษี, ฅมร ชันระหัดถ์, และ ฅนศร ยืนยง, (2566) งานวิจัยนี้เสนอการมอง “ระดับการมีส่วนร่วม” แบบแยกด้าน ซึ่งช่วยทำให้เห็นรูปธรรมของการมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยเชื่อมการมีส่วนร่วมกับมิติชีวิตจริงของประชาชน และอธิบายเป็นด้านสำคัญ เช่น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการรับประโยชน์/ผลลัพธ์ที่เกิดกับประชาชน แนวคิดนี้ทำให้ “รูปแบบ” การมีส่วนร่วมถูกมองเป็นกิจกรรมที่ต่างกันตามบทบาท เช่น บางคนเด่นในการร่วมตัดสินใจผ่านเวทีชุมชน บางคนเด่นในการร่วมปฏิบัติหรือร่วมกิจกรรมสาธารณะ ซึ่งสะท้อนความหลากหลายของการมีส่วนร่วมภายในชุมชนเดียวกัน

ฐิระ สุวรรณสังข์, ฅนัย ลามคำ, และ นัสพงษ์ กลิ่นจำปา, (2566) งานวิจัยนี้อธิบาย “ระดับและรูปแบบ” ของการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนผ่านกรอบ 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ-ดำเนินการ-รับผลประโยชน์-ประเมินผล ซึ่งสะท้อนทั้ง “ระดับความเข้มข้น” (วัดได้เป็นค่าเฉลี่ยรายด้าน) และ “รูปแบบการมีส่วนร่วม” (เป็นบทบาทที่แตกต่างกันตามขั้นตอนของการพัฒนา) ผลเชิงประจักษ์ยังชี้ให้เห็นว่าแต่ละด้านอาจมีระดับไม่เท่ากัน (เช่น บางด้านมาก บางด้านปานกลาง) จึงเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบกลไกให้เหมาะสม เช่น หากด้านดำเนินการต่ำกว่า อาจต้องเพิ่มแรงจูงใจ/เวลา/ทรัพยากรให้คนเข้าร่วมลงมือทำมากขึ้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมสามารถอธิบายได้ทั้งในเชิงระดับความเข้มข้นและเชิงรูปแบบของบทบาทที่ประชาชนเข้าไปเกี่ยวข้องกับการพัฒนา งานวิจัยส่วนใหญ่ชี้ว่า ระดับการมีส่วนร่วมสามารถวัดได้ตั้งแต่ระดับต่ำ ปานกลาง ไปจนถึงระดับมาก ซึ่งสะท้อนความถี่ ความต่อเนื่อง และอำนาจในการตัดสินใจของประชาชน ในขณะที่รูปแบบของการมีส่วนร่วมมีความหลากหลาย ตั้งแต่การรับรู้ข้อมูล การเข้าร่วมประชุม การให้ข้อเสนอแนะ ไปจนถึงการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติการและการกำกับตรวจสอบ การมีส่วนร่วมมักเข้มข้นมากขึ้นในประเด็นที่เป็นปัญหาสำคัญหรือเรื้อรังของชุมชน เช่น ปัญหาสังคมหรือทรัพยากร นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอให้มองการมีส่วนร่วมแบบแยกด้าน ได้แก่ การตัดสินใจ การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทที่แตกต่างของ

ประชาชนภายในชุมชนเดียวกัน การทำความเข้าใจระดับและรูปแบบของการมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญต่อการออกแบบกลไกการพัฒนาให้เหมาะสมกับบริบท และนำไปสู่การมีส่วนร่วมที่แท้จริง

2.3.3 กระบวนการและกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน

กระบวนการและกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง แนวทาง วิธีการ และเครื่องมือที่ใช้เปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง กระบวนการการมีส่วนร่วมเริ่มตั้งแต่การสร้างการรับรู้และความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของชุมชน การเปิดเวทีให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นและร่วมกำหนดแนวทางแก้ไข การตัดสินใจร่วมกัน และการร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชน ขณะที่กลไกการมีส่วนร่วมทำหน้าที่เป็นช่องทางหรือโครงสร้างที่สนับสนุนกระบวนการดังกล่าว เช่น เวทีประชาคม คณะกรรมการชุมชน กลุ่มอาชีพ เครือข่ายชุมชน และความร่วมมือระหว่างชุมชนกับองค์กรภาครัฐหรือภาคีต่าง ๆ กระบวนการและกลไกเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับบริบทพื้นที่

สมชาย ปัญญาและคณะ, (2564) งานวิจัยที่ศึกษากระบวนการและกลไกการจัดทำแผนชุมชนแบบร่วมมือพบว่ากระบวนการนี้ต้องประกอบไปด้วยการพัฒนาศักยภาพของประชาชน ข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น และภาคเอกชนร่วมกันตั้งแต่การรวบรวมข้อมูลชุมชน การวิเคราะห์สถานการณ์ การระดมความคิดเห็น จนถึงการจัดวางแผนร่วมกัน โดยกลไกที่ใช้ประกอบด้วยเวทีประชาคม การสนทนากลุ่ม และการประชุมร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้การจัดทำแผนเกิดความสอดคล้องกับศักยภาพและบริบทของชุมชนจริง

อุบลวรรณ ภาวกานันท์ และ ศรัณย์ กอสนาน, (2566) งานวิจัยนี้ศึกษา “กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม” ในการสร้างเครือข่ายการทำงานด้านยาเสพติดในชุมชน พบว่ากระบวนการเริ่มจากการสอดส่องเฝ้าระวังปัญหา แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างผู้นำชุมชนและภาคี แล้วร่วมวางแผนและปฏิบัติการตามสถานการณ์จริง ซึ่งกลไกที่สำคัญคือการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กร เพื่อให้เกิดพลังร่วมและเป้าหมายเดียวกันในการแก้ไขปัญหา

สมศักดิ์ มาลีและคณะ, (2567) การวิจัยด้านการท่องเที่ยวชุมชนย่านแม่ยวาระบุว่ากระบวนการมีส่วนร่วมเป็นการร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่การสำรวจสถานการณ์ วางแผนกิจกรรม ลงมือปฏิบัติ และสรุปบทเรียนร่วมกัน กลไกที่ใช้ได้แก่ การจัดเวทีสาธารณะ การประชุมกลุ่มย่อย การระดมความคิดเห็น และการจัดกิจกรรมชุมชนร่วมกัน ทำให้ชุมชนมีความเข้าใจร่วมและเป็นเจ้าของโครงการตั้งแต่ต้นจนจบ

เสถียร ฉันทะ, (2567) งานวิจัยด้านการพัฒนาศักยภาพชุมชนชาติพันธุ์ในด้านการจัดการทรัพยากรพบว่ากระบวนการมีส่วนร่วมเริ่มจากการประชุมทีมวิจัยและชุมชนเพื่อทำความเข้าใจ สร้างแผนร่วมกัน และจัดกิจกรรมสร้างความรู้ในชุมชน ก่อนนำไปสู่การลงมือปฏิบัติจริงตามแผนที่ร่วมกัน

กำหนด กลไกที่ใช้ได้แก่ การประชุมร่วมของผู้นำชุมชน การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้ และการติดตามผลที่ชัดเจนในแต่ละช่วง

สุริย์ มาศคำพุด, (2567) งานวิจัยด้านระบบบริการสุขภาพชุมชนกล่าวถึงกระบวนการและกลไกการมีส่วนร่วมว่าควรมีขั้นตอนที่ชัดเจน ได้แก่ การประชุมประเมินสถานการณ์ร่วมกับประชาชน การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสรุปบทเรียน และการวางแผนเพื่อนำบทเรียนไปพัฒนาระยะถัดไป โดยกลไกสำคัญคือระบบติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ซึ่งทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาและปรับปรุงแผนงาน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการเสริมสร้างศักยภาพของทุกภาคส่วน ทั้งประชาชน ผู้นำท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ และภาคีที่เกี่ยวข้อง กระบวนการมีส่วนร่วมครอบคลุมตั้งแต่การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การวางแผนร่วมกัน ไปจนถึงการลงมือปฏิบัติและสรุปบทเรียน กลไกสำคัญที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม ได้แก่ เวทีประชาคม การประชุมกลุ่มย่อย การสนทนาแลกเปลี่ยน และกิจกรรมชุมชนร่วมกัน ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจร่วม ความเป็นเจ้าของ และเป้าหมายเดียวกัน นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และระบบติดตามประเมินผลแบบมีส่วนร่วม ยังช่วยให้การดำเนินงานสอดคล้องกับบริบทจริง สามารถปรับปรุงแผนงานอย่างต่อเนื่อง และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง

2.3.4 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน

ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เอื้อต่อหรือเป็นอุปสรรคต่อการที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการพัฒนาชุมชนอย่างแท้จริง ปัจจัยดังกล่าวอาจเกิดจากตัวบุคคล เช่น ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะคิด แรงจูงใจ และความตระหนักในประโยชน์ส่วนรวม รวมถึงปัจจัยด้านสังคมและวัฒนธรรม เช่น ความสัมพันธ์ ความสามัคคี ค่านิยม และบรรทัดฐานของชุมชน นอกจากนี้ เงื่อนไขด้านโครงสร้างและการบริหาร เช่น ภาวะผู้นำ การเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วม ความโปร่งใส การสื่อสาร และการสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐหรือท้องถิ่น ล้วนมีอิทธิพลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน หากปัจจัยและเงื่อนไขเหล่านี้เอื้ออำนวย จะช่วยส่งเสริมให้ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมมากขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพ

ศิริพร วัฒนธาดา และ ปวิพล แสงสุวรรณ, (2564) งานวิจัยนี้เสนอว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของประชาชนต่อโครงการพัฒนา และการสื่อสารที่ชัดเจนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยหากประชาชนได้รับข้อมูลอย่างทั่วถึงและเข้าใจ เป้าหมาย จะเอื้อต่อการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ กลไกที่สำคัญคือการจัดเวทีประชุมชุมชนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจร่วมกัน

ธวัชชัย โพธิ์ทอง และ สุชาดา อินทรสุวรรณ, (2565) งานวิจัยนี้มองว่าภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ส่งผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้นำที่เปิดกว้าง รับฟังความคิดเห็น และส่งเสริมการทำงานร่วมกัน จะช่วยกระตุ้นให้คนในชุมชนกล้าแสดงออกและเข้ามามีบทบาทมากขึ้น กระบวนการมีส่วนร่วมจึงต้องอาศัยกลไกคณะกรรมการชุมชนและกลุ่มแกนนำในการเชื่อมโยงประชาชนกับหน่วยงานพัฒนา

อรทัย มณีรัตน์ และ เกรียงไกร ชูศรี, (2566) งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าปัจจัยด้านความสัมพันธ์และความสามัคคีในชุมชนมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมอย่างมาก หากชุมชนมีความไว้วางใจและเครือข่ายความสัมพันธ์ที่เข้มแข็ง จะทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมดำเนินไปได้อย่างราบรื่น กลไกสำคัญคือกิจกรรมกลุ่มและการทำงานแบบเครือข่าย ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน

นฤมล สุขเกษม และ พงศ์เทพ จันทร์เพ็ญ, (2567) งานวิจัยนี้อธิบายว่าปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น งบประมาณ และการสนับสนุนอย่างเป็นทางการ เป็นเงื่อนไขที่กำหนดโอกาสในการมีส่วนร่วมของชุมชน กระบวนการและกลไกการมีส่วนร่วมจึงควรจัดให้มีช่องทางอย่างเป็นระบบ เช่น การแต่งตั้งคณะทำงานร่วม และการกำหนดขั้นตอนการมีส่วนร่วมที่ชัดเจนในแผนพัฒนาท้องถิ่น

กมลชนก รัตนาวลี และ ศุภชัย บุญช่วย, (2568) งานวิจัยนี้เน้นว่าการติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมเป็นทั้งปัจจัยและกลไกที่ช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในระยะยาว เมื่อประชาชนมีโอกาสสะท้อนผลการดำเนินงานและเสนอแนะแนวทางปรับปรุง จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเพิ่มแรงจูงใจในการเข้ามามีบทบาทอย่างต่อเนื่อง ซึ่งส่งผลให้การพัฒนาชุมชนมีความยั่งยืนมากขึ้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนได้รับอิทธิพลจากหลายปัจจัยที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ปัจจัยด้านความรู้ความเข้าใจและการสื่อสารที่ชัดเจนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยเอื้อให้ประชาชนตระหนักถึงเป้าหมายและเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ขณะเดียวกัน ภาวะผู้นำของผู้นำชุมชนที่เปิดกว้างและสนับสนุนการมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขสำคัญในการกระตุ้นให้ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็นและร่วมดำเนินกิจกรรม นอกจากนี้ ความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความสามัคคีภายในชุมชนยังเป็นฐานสำคัญที่ทำให้กระบวนการมีส่วนร่วมดำเนินไปอย่างราบรื่น ปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น นโยบาย งบประมาณ และการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นเงื่อนไขที่กำหนดโอกาสและช่องทางการมีส่วนร่วมของชุมชน เมื่อมีกลไกที่ชัดเจนและเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมติดตามและประเมินผล จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เพิ่มแรงจูงใจ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.4 แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน

แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในชุมชนมีบทบาทหลักในการดูแล ใช้ประโยชน์ อนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ของตน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรม โดยตั้งอยู่บนฐานความรู้ ประสบการณ์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดดังกล่าวให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนยังเน้นการสร้างกติกา ข้อตกลง และกลไกทางสังคมที่ชุมชนยอมรับร่วมกัน เพื่อควบคุมการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและลดความขัดแย้ง แนวคิดนี้มองว่าชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้รับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้ทรัพยากรนั้นโดยตรง จึงส่งเสริมให้เกิดความรู้สึกหวงแหนและความรับผิดชอบร่วมกัน นอกจากนี้ การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนยังมุ่งสู่การใช้ทรัพยากรอย่างสมดุล คำนึงถึงความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันควบคู่กับการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่สำหรับคนรุ่นต่อไป อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็ง

พระครูสุตสารโกศล (แพรทอง แก้วทองมี) และคณะ, (2567) สะท้อนว่า “การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน” ตั้งอยู่บนการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ข้อตกลงร่วม (กติกา/บทบาทของคนในพื้นที่) มาจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ทรัพยากรให้สมดุล ทั้งด้านการเข้าถึง การแบ่งปัน และการดูแลรักษา โดยชุมชนทำหน้าที่ “ผู้รู้พื้นที่” ที่กำหนดแนวทางปฏิบัติร่วมกัน และใช้ความร่วมมือเป็นกลไกหลัก ลดการพึ่งพาคำสั่งจากภายนอกเพียงอย่างเดียว แนวคิดนี้เห็นว่าเมื่อชุมชนมีระบบความรู้และกลไกร่วมที่ชัด จะเพิ่มความต่อเนื่องของการดูแลทรัพยากรและลดความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรร่วมกันได้

เสถียร ฉันทะ และคณะ, (2567) เสนอภาพว่า การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนไม่ใช่แค่ “อนุรักษ์” แต่คือการพัฒนา “ศักยภาพการบริหารจัดการ” ของชุมชน โดยชี้ว่าหัวใจสำคัญประกอบด้วย (1) การพัฒนาคน เพราะคนคือทรัพยากรหลักของการขับเคลื่อน (2) การสร้างกลไกในรูปคณะกรรมการ/องค์กรชุมชน เพื่อกำหนดบทบาท หน้าที่ และแนวทางปฏิบัติร่วมกัน และ (3) การเชื่อมภาคีเครือข่าย กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมความรู้ ทรัพยากรสนับสนุน และความยั่งยืนเชิงระบบ แนวคิดนี้ทำให้เห็นว่า “ชุมชนจัดการทรัพยากร” จะเข้มแข็งเมื่อมีทั้งคน กลไก และเครือข่ายทำงานไปพร้อมกัน

สุวรรณา คุณดลภรณ์ธูวสา, (2565) อธิบายการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนในมิติ “การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน” โดยเน้นว่าพื้นที่ทรัพยากรร่วมมักมีผู้เกี่ยวข้องหลายกลุ่ม (ชาวบ้าน กลุ่มอาชีพ หน่วยงานรัฐ ภาคีเครือข่าย) จึงต้องมี “กระบวนการ” ที่ทำให้ทุกฝ่ายเข้าใจร่วมกันและลดแรงปะทะจากผลประโยชน์ งานนี้เสนอแนวทางเชิงกระบวนการ เช่น การสร้างความเข้าใจ-สร้างความ

ตระหนัก-เปิดโอกาสให้เข้าร่วม-การรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม-การสร้างความเป็นเจ้าของร่วม ซึ่งสะท้อนแกนคิดว่า หากชุมชน “รู้สึกเป็นเจ้าของ” และมีกติกาเชิงมีส่วนร่วมที่ชัด การดูแลทรัพยากรจะไม่ใช้ภาระของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมของทั้งระบบ

ประกิต ไชยธาดา และเบญจพร จันทรโคตร, (2568) ใช้แนวทางวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) เพื่อสร้าง “กลไกบริหารจัดการทรัพยากรชุมชน” โดยชี้ว่าแนวคิดสำคัญคือการยกระดับจากการมีส่วนร่วมเชิงกิจกรรม ไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงโครงสร้าง เช่น ตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนทุกภาคส่วน แล้วจัดระบบการจัดการเป็นด้าน ๆ (ป่า/สิ่งแวดล้อม น้ำ/พลังงาน ที่ดิน/เกษตร) ภายใต้กติกาชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น พร้อมการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก แนวคิดนี้ช่วยทำให้การจัดการทรัพยากร “กลายเป็นระบบ” ไม่ผูกกับตัวบุคคล และสามารถส่งต่อการทำงานต่อเนื่องได้

ภัทรกร จำเริญ และวัชรพิพัฒน์ ศิลปรัตน์, (2567) ทำให้เห็นว่า “แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน” ต้องดูทั้งมิติการมีส่วนร่วมและมิติประสิทธิภาพ โดยพบว่าการมีส่วนร่วมที่เด่น คือ การร่วมมือ (cooperation) และประสิทธิภาพที่สำคัญประกอบด้วย การใช้ประโยชน์พื้นที่อย่างเหมาะสม การมีกฎระเบียบ/กติกา องค์การประชาชนดูแลทรัพยากร และการสนับสนุนจากองค์กรภายนอก กล่าวคือ หากชุมชนมีโครงสร้างร่วมและกติกาชัด จะบริหารทรัพยากรร่วมได้ดีขึ้น และเมื่อมีแรงหนุนจากภายนอก (วิชาการ/งบ/เครือข่าย) ก็ช่วยเพิ่มความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ และความยั่งยืนในการดูแลทรัพยากร

สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน เป็นกระบวนการที่ยึดชุมชนเป็นศูนย์กลาง ในการกำหนดทิศทางการใช้ การดูแล และการอนุรักษ์ทรัพยากร โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและกติกาที่ชุมชนยอมรับร่วมกันเป็นฐานสำคัญ แนวคิดนี้มองว่าคนในชุมชนคือทรัพยากรหลัก จึงต้องเสริมสร้างศักยภาพให้สามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้ด้วยตนเองควบคู่กับการจัดตั้งกลไกหรือองค์กรชุมชนที่ชัดเจน การมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและลดความขัดแย้งจากการใช้ทรัพยากรร่วมกัน ขณะเดียวกัน การเชื่อมโยงเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกทำหน้าที่สนับสนุนด้านความรู้ งบประมาณ และความชอบธรรมเชิงระบบ เมื่อชุมชนมีทั้งคนที่เข้มแข็ง กลไกการจัดการที่เป็นระบบ และกติกาที่เป็นธรรม การใช้ทรัพยากรจะเป็นไปอย่างสมดุล เกิดประสิทธิภาพ และนำไปสู่ความยั่งยืนของทรัพยากรและการพัฒนาชุมชนในระยะยาว

2.4.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร

แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมกันอย่างเป็นระบบในการดูแล ใช้ประโยชน์ อนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ของตน โดยการมีส่วนร่วมไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเข้าร่วมกิจกรรมเท่านั้น แต่ครอบคลุมถึงการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนฐานความเชื่อว่าคนในชุมชนคือผู้รับผิดชอบพื้นที่และเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการใช้

ทรัพยากรโดยตรง การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมจึงช่วยสร้างความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังช่วยลดความขัดแย้งจากการแย่งชิงทรัพยากร และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มผู้ใช้ทรัพยากรที่หลากหลาย เมื่อชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การจัดการทรัพยากรจะเป็นไปอย่างเหมาะสม เป็นธรรม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนรุ่นปัจจุบันควบคู่กับการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่สำหรับคนรุ่นต่อไป อันนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็ง

กมลพร กัลยาณมิตร และคณะ, (2567) อธิบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ/อนุรักษ์ทรัพยากรว่าไม่ใช่เพียงการ “ไปร่วมกิจกรรม” แต่ควรเป็นการมีส่วนร่วมครบวงจร ตั้งแต่ร่วมคิดและตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และร่วมติดตามประเมินผล เพื่อให้การจัดการทรัพยากรเป็นเรื่องของ “ความเป็นเจ้าของร่วม” และลดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติในพื้นที่

สามินี สุขสุขเมธ และคณะ, (2567) เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าชุมชนควรถูกมองเป็น “กลไกการบริหารร่วม” ที่ช่วยให้ชุมชนมีบทบาทในกำหนดแนวทางและการจัดการป่า ทั้งด้านการใช้ประโยชน์ การอนุรักษ์ และการพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยการมีส่วนร่วมทำให้เกิดความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและเพิ่มโอกาสความยั่งยืนของทรัพยากรในระยะยาว

ธีรพล เทียวเหลื่อง และกัมปนาท วงษ์วัฒน์พงษ์, (2567) ชี้ว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร (เช่น ป่าเศรษฐกิจ) จะเกิดคุณภาพได้เมื่อคนในพื้นที่ “เข้าถึงข้อมูล” มีความรู้ ความเข้าใจ และมีเวที/ช่องทางให้ร่วมคิดร่วมทำอย่างต่อเนื่อง เพราะการรับรู้ข่าวสารและการประชุมชุมชนเป็นตัวหนุนให้การจัดการทรัพยากรไม่ติดอยู่แค่ระดับความตั้งใจ แต่ขยับไปสู่การปฏิบัติร่วมที่เป็นรูปธรรม

พันธ์ศักดิ์ สายเกียรติวงศ์ และคณะ, (2565) มองการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำว่าเป็นการร่วมกันจัดการผ่านกิจกรรมสำคัญ เช่น การตั้งกฎกติกาการใช้น้ำ การอนุรักษ์แหล่งน้ำ และการป้องกันภัยน้ำท่วม-น้ำแล้ง โดยเมื่อเกิดปัญหาน้ำไม่เพียงพอหรือมีอุปสรรคในการจัดการ จะยิ่งกระตุ้นให้ผู้ใช้น้ำเข้ามาร่วมดูแลและพัฒนาแหล่งน้ำมากขึ้น สะท้อนว่า “ปัญหาและความเสี่ยง” สามารถเป็นตัวเร่งให้เกิดการรวมตัวและการจัดการร่วมของชุมชน

สิทธิชัย ธรรมขัน และคณะ, (2565) เสนอว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรควรถูกเสริมให้เป็น “ความร่วมมือเชิงระบบ” ผ่านกลไกอย่างสภาชุมชน ซึ่งทำหน้าที่เป็นเวทีกลางเชื่อมผู้เกี่ยวข้อง ช่วยสร้างการมีส่วนร่วม วางบทบาทหน้าที่ เสริมภาคีเครือข่าย และต่อยอดทุนทางสังคม เพื่อให้การจัดการทรัพยากร (ดิน-น้ำ-ป่า) มีเอกภาพและรับมือปัญหาได้ตรงตามความต้องการของพื้นที่

สรุปได้ว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร เป็นกระบวนการที่เน้นให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทอย่างครบวงจร ตั้งแต่การร่วมคิดและตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เพื่อสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกัน การมีส่วนร่วมร่วมถมองเป็นกลไกการบริหารร่วมที่เปิดโอกาสให้ชุมชนกำหนดแนวทางการใช้ การอนุรักษ์ และการพัฒนาทรัพยากรตามบริบทพื้นที่อย่างเหมาะสม คุณภาพของการมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้เมื่อประชาชนเข้าถึงข้อมูล มีความรู้ความเข้าใจ และมีเวทีหรือช่องทางให้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ปัญหาและความเสี่ยงด้านทรัพยากรยังเป็นแรงกระตุ้นสำคัญให้เกิดการรวมตัวและการจัดการร่วมของชุมชน เมื่อการมีส่วนร่วมได้รับการเสริมด้วยกลไกเชิงระบบ เช่น สภาชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือ จะช่วยให้การจัดการทรัพยากรเป็นเอกภาพ ลดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติ และนำไปสู่ความยั่งยืนของทรัพยากรและชุมชน

2.4.2 แนวคิดการจัดการทรัพยากรบนฐานภูมิปัญญาและทุนทางสังคมของชุมชน

แนวคิดการจัดการทรัพยากรบนฐานภูมิปัญญาและทุนทางสังคมของชุมชน หมายถึง การดูแล ใช้ประโยชน์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยองค์ความรู้ ประสบการณ์ และวิถีชีวิตที่ชุมชนสั่งสมมาอย่างยาวนาน ภูมิปัญญาชุมชนช่วยให้การใช้ทรัพยากรสอดคล้องกับระบบนิเวศและบริบทพื้นที่ ไม่เกินขีดความสามารถของธรรมชาติ การจัดการลักษณะนี้มีได้มุ่งเพียงผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างการดำรงชีพและการอนุรักษ์ในระยะยาว ทุนทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ เครือข่ายความร่วมมือ และกติกาชุมชน เป็นกลไกสำคัญที่ทำให้การจัดการทรัพยากรเกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อชุมชนมีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง จะเกิดความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม การผสานภูมิปัญญาชุมชนกับทุนทางสังคมจึงช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ลดความขัดแย้ง และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติในทุกมิติ

ศิริประภา ดีประดิษฐ์, (2566) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ร่วมของคนในชุมชนช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้และความเป็นเจ้าของทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน การมีเครือข่ายความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกชุมชนทำให้การกำหนดกติกาและแนวปฏิบัติในการใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้สมัยใหม่ยังช่วยเพิ่มศักยภาพในการจัดการทรัพยากรให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและดำรงความยั่งยืนได้ในระยะยาว

ภัชราภรณ์ สาคา, (2567) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดผ่านประเพณี ความเชื่อ และการปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชน ช่วยสร้างกติกาทางสังคมในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างเหมาะสม การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและเครือข่ายท้องถิ่นทำให้การจัดการพื้นที่เป็นไปอย่างมี

เอกภาพ ลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร อีกทั้งยังเสริมสร้างความสามัคคีและความสามารถในการพึ่งพาตนเองของชุมชนในระยะยาว

อัมพิกา อ่ำลอย, (2568) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมจากประสบการณ์ของคนในพื้นที่ช่วยกำหนดแนวทางการใช้ทรัพยากรให้สอดคล้องกับระบบนิเวศและฤดูกาลของธรรมชาติ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดกติกาและเฝ้าระวังทรัพยากรช่วยลดปัญหาการใช้ทรัพยากรเกินขีดความสามารถของพื้นที่ นอกจากนี้ การจัดการทรัพยากรแบบบูรณาการยังส่งเสริมความสามัคคี ความเป็นเจ้าของร่วม และเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระยะยาว

พัฒนพงศ์ สุกิจปาณีนิจ, (2565) กล่าวว่า การจัดการความรู้ภายในชุมชนผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการถ่ายทอดประสบการณ์ระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างทุนทางสังคมให้เข้มแข็ง การมีเครือข่ายความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างสมาชิกชุมชนช่วยให้การวางแผนและตัดสินใจด้านการใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างศักยภาพการพึ่งพาตนเองของ

ชุมพล รอดแจ่ม และคณะ, (2566) กล่าวว่า การจัดกิจกรรมร่วมบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชนประมงพื้นบ้าน การมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพและผู้นำชุมชนทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลเป็นไปอย่างมีระบบและสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ นอกจากนี้ การเชื่อมโยงกิจกรรมทางเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์ยังช่วยปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรและวิถีชีวิตชุมชนในระยะยาว

สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการทรัพยากรบนฐานภูมิปัญญาและทุนทางสังคมของชุมชนเป็นกระบวนการที่ยึดองค์ความรู้ ประสบการณ์ และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชนเป็นฐานในการดูแลและใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะท้อนความเข้าใจเชิงลึกต่อธรรมชาติและระบบนิเวศ ทำให้การใช้ทรัพยากรสอดคล้องกับบริบทพื้นที่และไม่เกินขีดจำกัดของธรรมชาติ การจัดการทรัพยากรลักษณะนี้คำนึงถึงความสมดุลระหว่างการดำรงชีพ การอนุรักษ์ และความยั่งยืนในระยะยาว ทุนทางสังคม เช่น ความไว้วางใจ ความสัมพันธ์อันดี เครือข่ายความร่วมมือ และกติกาชุมชน เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้การจัดการทรัพยากรเกิดผลเป็นรูปธรรม เมื่อชุมชนมีทุนทางสังคมเข้มแข็ง จะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม การเรียนรู้ร่วมและการมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกและลดความขัดแย้ง การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับองค์ความรู้สมัยใหม่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร นำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นระบบ สมดุล

2.4.3 แนวคิดการจัดการทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนและการพึ่งตนเองของชุมชน

แนวคิดการจัดการทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนและการพึ่งตนเองของชุมชน หมายถึง กระบวนการวางแผน ใช้ประโยชน์ ดูแลรักษา และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรชุมชน โดยยึดหลักความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการคำนึงถึงผลกระทบในระยะยาวเป็นสำคัญ การจัดการทรัพยากรในลักษณะนี้มุ่งให้ชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงโดยไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป ทั้งในด้านอาหาร รายได้ และทรัพยากรพื้นฐาน แนวคิดดังกล่าวเน้นการใช้ทรัพยากรให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่และขีดความสามารถของระบบนิเวศ เพื่อป้องกันการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็นและลดปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมการพึ่งตนเองของชุมชนเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยชุมชนต้องมีบทบาทหลักในการตัดสินใจ วางกติกา และกำกับดูแลการใช้ทรัพยากรของตนเอง การส่งเสริมการเรียนรู้ การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนช่วยเพิ่มความสามารถในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือและความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนยังช่วยให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความยั่งยืนและการพึ่งตนเองของชุมชน

โกมินทร์ สุขอุ้น, (2565) กล่าวว่าชุมชนบ้านบางสามมีศักยภาพในการจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคมได้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของสมาชิก และการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมช่วยให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้ทั้งด้านรายได้ การเกษตร และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

วันชัย ธรรมสังการ และคณะ, (2565) กล่าวว่า การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นต้องอาศัยภูมิปัญญาและความรู้ที่ถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นเพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการอาหารและรายได้ของตนเองได้อย่างมั่นคง การจัดทำแผนงานและโครงการพัฒนาชุมชนที่อิงภูมิปัญญาท้องถิ่นช่วยเพิ่มศักยภาพของชุมชนในการพึ่งพาตนเองด้านอาหาร อาชีพ และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนในภาพรวม

อุบลวรรณ สุวรรณภูสีธิ และคณะ, (2566) กล่าวว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการทรัพยากร ช่วยเสริมสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและความตระหนักต่อคุณค่าของทรัพยากรท้องถิ่น กระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวยังช่วยให้การกำหนดกติกาและแนวปฏิบัติในการใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างเหมาะสม ลดปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน และเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่ความเข้มแข็ง

สมศักดิ์ ศรีสันติสุข และยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว, (2568) กล่าวว่า พุทธธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน โดยพุทธธรรมช่วยหล่อหลอมค่านิยม ความร่วมมือ และอัตลักษณ์ร่วมของคนในชุมชน ทำให้การ

จัดการทรัพยากรเป็นไปอย่างสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและวิถีชีวิตของประชาชน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว

นฤมล คำอ่อน และคณะ, (2566) กล่าวว่า การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืนงานวิจัยนี้ศึกษากระบวนการจัดการตนเองของชุมชนในการสร้างความมั่นคงทางอาหารโดยอาศัยทรัพยากรภายในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถตอบสนองความท้าทายด้านอาหารและเสริมความยั่งยืนของชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า แนวคิดการจัดการทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนและการพึ่งตนเองของชุมชนมุ่งเน้นให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการวางแผน ใช้ ดูแล และฟื้นฟูทรัพยากร โดยคำนึงถึงความพอประมาณ เหตุผล และผลกระทบระยะยาว การใช้ทรัพยากรให้สอดคล้องกับศักยภาพของพื้นที่ช่วยลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกและป้องกันความเสี่ยงโทรมของสิ่งแวดล้อม งานวิจัยสะท้อนว่าการมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างการพึ่งตนเอง การเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมกำหนดกติกาและบริหารจัดการทรัพยากรช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ นอกจากนี้ ทูทางวัฒนธรรมและเครือข่ายความร่วมมือยังช่วยหล่อหลอมค่านิยมร่วมและความเป็นเจ้าของทรัพยากร ส่งผลให้ชุมชนมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

2.5 แนวคิดพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชน

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับองค์ความรู้ด้านการพัฒนาชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แนวคิดนี้มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์เป็นศูนย์กลาง โดยเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และสติปัญญาให้แก่สมาชิกชุมชน ควบคู่กับการสร้างความสามัคคี การมีส่วนร่วม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนฐานของความเอื้ออาทร หลักธรรม เช่น ศีล สมาธิ ปัญญา และหลักธรรมทางสังคม ถูกใช้เป็นกรอบกำกับการคิด การตัดสินใจ และการจัดการปัญหาของชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็ง ความมั่นคง ในการพัฒนาชุมชน

2.5.1. การพัฒนาชุมชนบนฐานคุณธรรมและศีลธรรมทางพุทธศาสนา

การพัฒนาชุมชนบนฐานคุณธรรมและศีลธรรมทางพุทธศาสนา คือ กระบวนการยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนโดยเริ่มจาก “การพัฒนาคน” ให้มีศีลธรรมเป็นฐานคิดและฐานพฤติกรรม แล้วจึงเชื่อมสู่การจัดการสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้เน้นให้ชุมชนมีบรรทัดฐานร่วม (shared norms) เช่น การไม่เบียดเบียน ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และการรู้เท่าทันกิเลส/อบายมุข ซึ่งทำให้เกิดความไว้วางใจ ลดความขัดแย้ง และเพิ่มพลัง

การพัฒนาชุมชนบนฐานคุณธรรมตามพุทธศาสนา เริ่มจาก “พัฒนามนุษย์เป็นศูนย์กลาง” ไม่ใช่เร่งเฉพาะเศรษฐกิจ ศิล-สมาธิ-ปัญญา ทำหน้าที่เป็นกลไกภายในในการปรับพฤติกรรม ลดการเบียดเบียน และเพิ่มความรับผิดชอบร่วมกันเมื่อคนในชุมชนมีศีลธรรมเป็นฐาน ความไว้วางใจจะเพิ่มขึ้น ทำให้การรวมกลุ่มและการจัดการปัญหายั่งยืนหลักทางสายกลางช่วยสร้างสมดุลระหว่างมิติชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในระดับชุมชนการแก้ปัญหาชุมชนจึงไม่ใช่เพียง “แก้ปลายเหตุ” แต่ยกระดับจิตสำนึกและค่านิยมร่วมของคนในพื้นที่การพัฒนาที่ดีต้องทำให้คน “อยู่ร่วมกันอย่างมีสติ” และมีวัฒนธรรมเกื้อกูลมากกว่าวัฒนธรรมแข่งขันคุณธรรมทำให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันต่อความเหลื่อมล้ำ การบริโภคนิยม และความขัดแย้งการบูรณาการพุทธปรัชญากับงานพัฒนาจึงเป็นการจัดระบบคุณค่าให้กลายเป็นพลังทางสังคมท้ายที่สุด ชุมชนจะเข้มแข็งได้เมื่อคุณธรรมถูกแปลงเป็น กติกา การปฏิบัติ และการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง พระมหาจักริน พุทธภาศิลป์, (2568)

การพัฒนาชุมชนบนฐานคุณธรรมควรทำให้ “คนอยากมีส่วนร่วม” ไม่ใช่สั่งการจากบนลงล่าง การใช้หลักทวารวาสธรรมเป็นกรอบ ส่งเสริมความซื่อสัตย์ รับผิดชอบ และความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชนรอบวัดเมื่อชุมชนมีพื้นที่เรียนรู้ร่วม (เช่น วัด/กิจกรรมชุมชน) จะเกิดทุนทางสังคมและการช่วยเหลือกันมากขึ้นคุณธรรมทำหน้าที่เป็น “แรงยึดเหนี่ยว” ลดความระแวงและลดความขัดแย้งในการทำงาน ส่วนรวมกระบวนการพัฒนาที่มีคุณธรรมเน้นการฟังกัน เคารพกัน และเห็นคุณค่ากัน แม้ต่างวัยต่างกลุ่มอาชีพการสร้างแบบอย่าง (role model) จากผู้นำชุมชน/แกนนำรอบวัด ช่วยให้ค่านิยมดีงามแพร่กระจายเมื่อค่านิยมร่วมชัดเจน การจัดการปัญหาสาธารณะ เช่น ระเบียบชุมชน สวัสดิการ หรือ สิ่งแวดล้อม จะเดินหน้าได้การพัฒนาคุณธรรมควรทำเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง วัดผลได้ และปรับให้เหมาะสมบริบทจริงของพื้นที่หัวใจคือทำให้คุณธรรม “กลายเป็นพฤติกรรมปกติ” ในชีวิตประจำวันของสมาชิกชุมชน (ภัทรา ศรีเมือง, 2567)

การพัฒนาชุมชนบนฐานคุณธรรมเห็นได้ชัดผ่านบทบาท “พระสงฆ์นักพัฒนา” ที่ทำงานใกล้ชิดพื้นที่จริง หลักคิด “พุทธธรรม นำปัญญา พัฒนาท้องถิ่น” ชี้ว่าคุณธรรมต้องเดินคู่กับความรู้ และกระบวนการพัฒนา การทำงานเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิต กลุ่มเปราะบาง และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพุทธจริยธรรมช่วยให้การแก้ปัญหาไม่ละเมิดศักดิ์ศรีมนุษย์ และคำนึงความเป็นธรรม ยังเชื่อมกับการพัฒนาที่ยั่งยืนหลายมิติ เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ สิ่งแวดล้อม สันติภาพ ตัวอย่างการสังเคราะห์ “โมเดล” ทำให้เห็นว่า คุณธรรมสามารถแปลงเป็นกรอบทำงานที่ตรวจสอบและถอดบทเรียนได้ คุณธรรมจึงไม่ใช่เรื่องนามธรรม แต่เป็น “มาตรฐานการทำงาน” เช่น โปร่งใส มีเมตตา มุ่งผลลัพธ์เพื่อส่วนรวม การขับเคลื่อนผ่านเครือข่าย ทำให้ความดีงามขยายจากบุคคลไปสู่สถาบัน/องค์กรในชุมชน เมื่อชุมชนเรียนรู้ร่วมกับพระสงฆ์และภาคี จะเกิดพลังบวร (บ้าน-วัด-รัฐ/โรงเรียน) อย่างเป็นรูปธรรม (ณฤณีย์ ศรีสุข, พระครูประวิตรวรานุกฤต, และพิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์, 2567)

การพัฒนาชุมชนบนฐานศีลธรรมต้องมี “ผู้ปฏิบัติจริงในพื้นที่” และพระสงฆ์เป็นกลไกสำคัญของชุมชนไทยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์สามารถเชื่อมคนหลายกลุ่มให้ทำกิจกรรมสาธารณะร่วมกันได้ หลักอปริหานิยธรรมเป็นกรอบสร้างความไม่เสื่อมของหมู่คณะ ผ่านวินัย กติกา และความสามัคคีเมื่อใช้หลักธรรมกำกับการทำงาน ชุมชนจะมีทิศทางร่วม และลดความแตกแยกในกระบวนการพัฒนาบทบาทพระสงฆ์เอื้อต่อการพัฒนามติ “สังคม-เศรษฐกิจ-วัฒนธรรม” โดยเฉพาะการปลูกฝังค่านิยมการพัฒนาศีลธรรมจึงไม่ใช่กิจกรรมเฉพาะช่วง แต่เป็นการทำให้ชุมชนมีวัฒนธรรมร่วมที่พึ่งตนเองได้การทำงานกับประชาชนจำนวนมากต้องอาศัยการสื่อสารที่ชัดเจน และการร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นการมีส่วนร่วมที่ดีทำให้เกิดเจ้าของปัญหา-เจ้าของทางออก และลดการพึ่งพาภายนอก ผลเชิงนัยคือการสร้างชุมชนที่ไว้วางใจกันและพร้อมร่วมแรงต่อยอดงานพัฒนาอื่น ๆ (พระอธิการสมจันท์ ฉินนกาโม (สารีพันธ์), 2566)

การพัฒนาชุมชนบนฐานคุณธรรมสามารถทำให้เป็นระบบได้ผ่าน “โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5” แนวคิดหลักคือทำให้ศีล 5 เป็นกรอบพฤติกรรมร่วม ลดปัญหาสังคม และสร้างความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน การบริหารจัดการที่มีประสิทธิผลควรเริ่มจากการวางแผนและทำงานร่วมกันระหว่างคณะสงฆ์กับแกนนำชุมชน การประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจร่วม ทำให้คนเห็นความหมายของศีล 5 ในชีวิตจริง ไม่ใช่เพียงพิธีกรรม การสะสมผลงาน/กิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้เห็นความก้าวหน้าและสร้างแรงจูงใจให้คนเข้าร่วมเพิ่มขึ้น การปรับรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะกับบริบท ทำให้สมาชิกค่อย ๆ เปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างยั่งยืน เมื่อศีล 5 กลายเป็นวัฒนธรรมร่วม จะเกิดความร่วมมือและความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น ชุมชนจึงใช้ศีลธรรมเป็น “กลไกป้องกันปัญหา” ควบคู่กับการพัฒนาอื่น สารสำคัญคือการทำให้คุณธรรมมีตัวขับเคลื่อน มีทีมงาน และมีการจัดการแบบโครงการอย่างจริงจัง (พระวิมลคุณ (นนทพันธ์ ปภัสสโร), (2567)

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนบนฐานคุณธรรมและศีลธรรมทางพุทธศาสนา เป็นกระบวนการที่มุ่งยกระดับคุณภาพชีวิตโดยเริ่มจากการพัฒนาคนให้มีศีลธรรมเป็นรากฐานของความคิดและการกระทำ เมื่อคนในชุมชนมีศีล สมาธิ และปัญญาเป็นฐาน จะเกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม ลดการเบียดเบียนและความขัดแย้ง คุณธรรมร่วม เช่น ความซื่อสัตย์ เมตตา และการไม่เอาเปรียบ ทำหน้าที่เป็นบรรทัดฐานที่หล่อหลอมความไว้วางใจและความสามัคคี การพัฒนาจึงไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า แต่เป็นการยกระดับจิตสำนึกและค่านิยมร่วมของชุมชน หลักทางสายกลางช่วยสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม บทบาทของวัดและพระสงฆ์เอื้อต่อการสร้างพื้นที่เรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชน เมื่อคุณธรรมถูกแปลงเป็นกติกาและพฤติกรรมในชีวิตประจำวัน ชุมชนจะเกิดทุนทางสังคมและพลังความร่วมมือ การพัฒนาบนฐานศีลธรรมจึงเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัญหาสังคมและความเหลื่อมล้ำ ทำให้ชุมชนเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้

2.5.2 การเสริมสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักธรรมทางสังคม

การเสริมสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักธรรมทางสังคม สามารถอธิบายผ่าน “อปปริหานิยธรรม 7” ซึ่งเน้นกระบวนการรวมกลุ่มอย่างมีวินัยและต่อเนื่อง หัวใจคือการ “หมั่นประชุม” เพื่อเปิดพื้นที่สื่อสาร รับฟังปัญหา และร่วมกำหนดทิศทางการชุมชนอย่างสม่ำเสมอ การทำกิจพร้อมเพรียง (เริ่ม-ทำ-เลิก) ช่วยสร้างความเป็นเจ้าของร่วม ลดความรู้สึกแบ่งฝ่าย และเพิ่มพลังการลงมือทำ การยึดกติกา/มติร่วม ทำให้ชุมชนมีมาตรฐานเดียวในการทำงาน ลดข้อขัดแย้งจากความไม่ชัดเจนของบทบาทหน้าที่ การเคารพผู้อาวุโสและให้คุณค่าความเห็นที่เป็นประโยชน์ เป็นกลไกสร้าง “ความไว้วางใจ” และความร่วมมือระหว่างรุ่นวัย การคุ้มครองกลุ่มเปราะบางและการยกย่องคนดี เป็นการหนุนเสริมความเป็นธรรมทางสังคม ทำให้คนอยากเข้ามามีส่วนร่วม โดยรวม อปปริหานิยธรรมทำหน้าที่เป็น “กติกาทางสังคมเชิงพุทธ” ที่เปลี่ยนความสามัคคีให้กลายเป็นพฤติกรรมร่วมในชีวิตชุมชน (จินณะ โสตะจินดา, 2567)

การสร้างสามัคคีในงานพัฒนาชุมชนต้องทำให้ประชาชน “มีส่วนร่วมจริง” ในการคิดตัดสินใจ ลงมือทำ และติดตามประเมินผล งานที่ยึดอปปริหานิยธรรมชี้ว่า วัฒนธรรมการประชุมอย่างต่อเนื่องและการทำงานร่วมกันเป็นฐานสำคัญของความเข้มแข็งชุมชน เมื่อมีเวทีประชุมและสื่อสารร่วม ชุมชนจะกำหนดปัญหาและความต้องการได้ตรงจุด ลดการพัฒนาแบบสั่งการจากภายนอก การส่งเสริมความพร้อมเพรียงและการถือกติกาเดียวกัน ทำให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ และลดความระแวงระหว่างคนกับองค์กรท้องถิ่น หลักธรรมยังสนับสนุนให้พื้นที่บทบาทผู้อาวุโส/วัดเป็นศูนย์กลางทางสังคม เพื่อเชื่อมคนต่างกลุ่มเข้าด้วยกัน ผลลัพธ์ที่เด่นคือการยกระดับการมีส่วนร่วมในหลายมิติของการพัฒนา โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสาธารณสุข สรุปได้ว่า “ความสามัคคี” ในมุมพุทธสังคมสงเคราะห์ คือระบบความร่วมมือที่มีเวที มีกติกา และมีเป้าหมายส่วนรวมร่วมกัน (พระมหาอดิศักดิ์ ญาณวฑฺฒโน, ภัฏฐกรณ แก่นท้าว, และธิดาภูมิ หมั่นมี, 2568)

การเสริมสร้างความสามัคคีของชุมชนในระดับท้องถิ่น ทำได้ด้วย “การบริหารแบบมีส่วนร่วม” ที่เชื่อมประชาชนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งเริ่มจากการเปิดให้ประชาชนร่วมตัดสินใจ ตั้งแต่การระบุปัญหา วางแผน ไปจนถึงกำกับติดตามงาน ผู้วิจัยชี้ว่าการประยุกต์ “สังคหวัตถุ 4” เป็นกลไกทางสังคมที่ทำให้การทำงานร่วมกันเกิดความอบอุ่นและไว้วางใจกัน การให้ (ทาน) และการสื่อสารที่นุ่มนวล (ปิยวาจา) ช่วยลดแรงปะทะ ทำให้การประชุมและการทำงานส่วนรวมเดินหน้าได้ การทำประโยชน์ร่วม (อัตถจริยา) ทำให้คนเห็นผลลัพธ์ร่วม เกิดแรงจูงใจกลับมาร่วมกิจกรรมต่อเนื่อง ความเสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา) ช่วยลดความรู้สึกเลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสามัคคีในชุมชน ดังนั้น “หลักธรรมทางสังคม” ทำหน้าที่เป็นทั้งแนวคิดและวิธีปฏิบัติ เพื่อให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นจริงในทุกขั้นตอนของงานพัฒนา (พระณัฐนนท์ จิตตสวโร (วรวงศ์) และพระครูกิตติวราร, 2568)

“สาราณียธรรม 6” เป็นกรอบธรรมที่มุ่งสร้างความระลึกถึงกันด้วยไมตรี จึงเหมาะต่อการเสริมสร้างความสามัคคีของชุมชน แก่นสำคัญคือเมตตาทางกาย วาจา ใจ ซึ่งทำให้คนในชุมชนปฏิสัมพันธ์กันอย่างเคารพ ลดคำพูดรุนแรงและความไม่ไว้วางใจ หลักสาธตธัมมโกติ (แบ่งปัน) ทำให้เกิดการเกื้อกูล เป็นทุนทางสังคมที่สำคัญต่อการรวมกลุ่มทำกิจกรรมชุมชน สีสสามัญญตา (มีระเบียบวินัยร่วม) ช่วยให้ชุมชนมีกติกาเดียวกัน ลดปัญหาการเอาเปรียบและการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ทิฏฐิสามัญญตา (มีความเห็นร่วมในเป้าหมาย) ทำให้การตัดสินใจเป็นเอกภาพ ลดความขัดแย้งเชิงทิศทาง เมื่อสาราณียธรรมถูกนำไปใช้กับกิจกรรมชุมชน จะเปลี่ยน “ความสัมพันธ์” ให้เป็น “ความร่วมมือ” ที่ต่อเนื่องและยั่งยืน สรุปคือ สาราณียธรรมทำให้ความสามัคคีไม่ใช่เพียงอารมณ์ร่วม แต่เป็นระบบพฤติกรรมร่วมที่พัฒนาได้ (พระครูสมุห์สุภาพ ฐิตสาโร, สิทธิโชค ปาณะศรี, พระครูโฆสิต วัฒนานุกุล, จักรกฤษ เลิศลับ, 2566)

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วมของชุมชนตามหลักธรรมทางสังคมเป็นกระบวนการพัฒนาที่มุ่งสร้างความร่วมมืออย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยมีหลักอุปทานิยธรรมเป็นกรอบกำกับการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน การเปิดเวทีประชุมอย่างสม่ำเสมอช่วยให้เกิดการสื่อสาร รับฟัง และกำหนดทิศทางร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม การทำกิจกรรมพร้อมเพรียงตามกติกาเดียวกันทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและลดความแตกแยก การเคารพผู้อาวุโสและให้คุณค่ากับความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างคนต่างวัย หลักธรรมทางสังคมยังส่งเสริมความเป็นธรรม การแบ่งปัน และการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้กลุ่มเปราะบางไม่ถูกกลืน เมื่อชุมชนมีเป้าหมายร่วมและมาตรฐานการทำงานที่ชัดเจน การตัดสินใจและการแก้ปัญหาจะเป็นเอกภาพมากขึ้น ความสามัคคีจึงไม่ใช่เพียงความรู้สึก แต่กลายเป็นพฤติกรรมร่วมในชีวิตประจำวัน การมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนาช่วยเพิ่มพลังการลงมือทำและความต่อเนื่องของกิจกรรม สุดท้ายหลักธรรมทางสังคมทำหน้าที่เป็นกติกาที่หล่อหลอมความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกันของชุมชนอย่างแท้จริง

2.5.3 การพัฒนาผู้นำและสมาชิกชุมชนด้วยหลักการพัฒนาจิตและปัญญา

การพัฒนาผู้นำและสมาชิกชุมชนด้วยหลักการพัฒนาจิตและปัญญา สามารถทำให้เป็นรูปธรรมผ่าน “ภาวนา 4” คือ กายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งมุ่งพัฒนาด้านทั้งด้านพฤติกรรม คุณธรรม อารมณ์ และการคิดอย่างมีเหตุผล งานวิจัยเสนอรูปแบบ PMEI MODEL (Physical–Moral–Emotional–Intellectual Development) เพื่อยกระดับภาวะผู้นำชุมชน โดยเน้นศิลปภาวนาเรื่องความซื่อสัตย์และไม่ตกอยู่ใต้อิทธิพล ควบคู่กับจิตภาวนาเพื่อลดอคติและเพิ่มสติในการทำงานสาธารณะ และปัญญาภาวนาเพื่อวิเคราะห์ปัญหา-ทางออกอย่างเป็นระบบ ผลคือชุมชนมีฐานคุณธรรมร่วม ผู้นำตัดสินใจโปร่งใสขึ้น สมาชิกกล้าเข้าร่วมมากขึ้น และเกิดกลไกเฝ้าระวังเชิง

คุณธรรมในงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (อินตอง ชัยประโคน, พระครูสุธีศัมภีร์ญาณ, พระมหาพิสิฐ สืบนิสัย, 2568)

การพัฒนาผู้นำเชิงพุทธให้มี “จิตที่ตั้งมั่น” และ “ปัญญาที่รอบคอบ” สามารถจัดเป็นระบบฝึกอบรมได้ โดยใช้ภาวนา 4 และไตรสิกขา (ศีล-สมาธิ-ปัญญา) เป็นแกนพัฒนา งานวิจัยด้านภาวะผู้นำเชิงพุทธชี้ว่าการจัดองค์กร/การทำงานของผู้นำควรเสริมด้วยการฝึกภาวนา 4 เพื่อให้ผู้นำมีวินัยด้านพฤติกรรม (ศีลภาวนา) มีสติและความมั่นคงทางใจ (จิตตภาวนา) และมีความสามารถคิดเชิงเหตุผล-เห็นประโยชน์ส่วนรวม (ปัญญาภาวนา) อีกทั้งเชื่อมกับ “สัปปุริสธรรม 7” เพื่อยกระดับความเป็นผู้นำที่รู้ธรรม รู้ตน รู้ประมาณ และรู้กาลเทศะ เมื่อผู้นำมีฐานจิตและปัญญาเช่นนี้ สมาชิกชุมชนจะได้รับแบบอย่างการทำงานที่มีสติ โปร่งใส และร่วมมือกันได้มากขึ้น (พระครูสันติพนาทร (ศรศิริ โปร่งจิต), ศรชัย ท้าวมิตร และ โชติ บดีรัฐ, 2567)

การพัฒนาจิตและปัญญาของผู้นำ/สมาชิกชุมชนมีความสำคัญมากในบริบทที่ชุมชนเผชิญความเห็นต่างหรือความขัดแย้ง หลักไตรสิกขา (ศีล-สมาธิ-ปัญญา) ช่วยพัฒนา “พฤติกรรม-อารมณ์-การคิด” ให้ทำงานร่วมกันได้อย่างสันติ ศีลทำให้การสื่อสารและการกระทำอยู่ในกรอบไม่เบียดเบียน สมาธิช่วยให้ควบคุมอารมณ์ ลดความโกรธ ลดอคติ และพร้อมรับฟัง ส่วนปัญญาช่วยให้พิจารณาเหตุปัจจัย เห็นทางออกที่เป็นธรรมและเอื้อต่อส่วนรวม เมื่อชุมชนฝึกใช้ไตรสิกขาเป็นทักษะชีวิต จะเกิดทักษะสำคัญ เช่น การฟังอย่างเข้าใจ การสื่อสารเปิดเผย และการเจรจาประนีประนอม ซึ่งเป็นฐานให้ผู้นำพากลุ่มคนต่างความคิดไปสู่การร่วมพัฒนาอย่างยั่งยืน (สุวิทย์ เอี่ยมสะอาด, 2568)

การพัฒนาสมาชิกชุมชนให้ “คิดเป็น เรียนรู้เป็น และทำงานร่วมกันเป็น” ต้องอาศัยระบบการเรียนรู้ของกลุ่ม ไม่ใช่พัฒนารายบุคคลอย่างเดียว แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ตามหลักไตรสิกขาเสนอว่า ศีลเป็นฐานวินัยและความรับผิดชอบร่วม สมาธิเป็นฐานของสติและความตั้งใจในการเรียนรู้ร่วม และปัญญาเป็นฐานของการคิดวิเคราะห์-สังเคราะห์เพื่อปรับปรุงงานพัฒนา เมื่อชุมชนใช้ไตรสิกขาเป็นกรอบจัดการความรู้ จะทำให้เวทีเรียนรู้มีคุณภาพ ลดการโต้แย้งด้วยอารมณ์ เพิ่มการพิจารณาด้วยเหตุผล และเกิดการถอดบทเรียนเพื่อพัฒนาต่อเนื่อง สุดท้ายจะช่วยยกระดับทั้งผู้นำและสมาชิกให้เป็น “ผู้เรียนรู้ตลอดเวลา” และสามารถแก้ปัญหาชุมชนอย่างมีสติ (ปัญญาพิระ อุดมกิจสกุล, 2566)

การพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนต้องเริ่มที่ “การพัฒนาคุณภาพมนุษย์” โดยเฉพาะการพัฒนาจิตใจ และปัญญาเป็นทุนภายในของผู้นำและสมาชิก แนวคิดพุทธปรัชญาชี้ว่าการฝึกศีล สมาธิ และปัญญาทำให้คนมีสติ มีสมถะ และมีคุณธรรมพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง เมื่อผู้นำมีสติและปัญญา จะกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างพอดี ไม่สุดโต่ง และคำนึงถึงความเป็นธรรม ส่วนสมาชิกที่ได้รับการยกระดับจิตใจจะร่วมมือกันด้วยความไว้วางใจและความรับผิดชอบร่วม ผลลัพธ์คือชุมชนมี “พลังทางสังคมจาก

คุณค่าภายใน” ลดปัญหาความเสื่อมทางศีลธรรมและความขัดแย้ง และมีฐานการตัดสินใจที่รอบคอบ ต่อประโยชน์ส่วนรวมในระยะยาว (พระมหาจักริน พฤษภาศิลป์, 2568)

สรุปได้ว่า การพัฒนาผู้นำและสมาชิกชุมชนด้วยหลักการพัฒนาจิตและปัญญา เป็นกระบวนการยกระดับคุณภาพมนุษย์จากภายในสู่การทำงานเพื่อส่วนรวม โดยใช้ภาวนา 4 เป็นกรอบพัฒนาคนอย่างรอบด้าน ภาวนาและศีลภาวนาช่วยปรับพฤติกรรมให้มีวินัย ซื่อสัตย์ และรับผิดชอบต่อสังคม จิตภาวนาช่วยเสริมสร้างสติ ความมั่นคงทางอารมณ์ และลดอคติในการทำงาน ร่วมกัน ขณะที่ปัญญาภาวนาช่วยให้ผู้นำและสมาชิกคิดวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นเหตุเป็นผลและมองประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก การพัฒนาจิตและปัญญาทำให้การตัดสินใจมีความโปร่งใส รอบคอบ และเป็นธรรมมากขึ้น เมื่อผู้นำมีแบบอย่างที่ดี สมาชิกจะเกิดความไว้วางใจและกล้าเข้ามามีส่วนร่วม การเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องช่วยสร้างกลไกกำกับตนเองด้านคุณธรรมในชุมชน การพัฒนาเช่นนี้ไม่เน้นอำนาจหรือคำสั่ง แต่เน้นสติและปัญญาเป็นฐานการนำ สุดท้ายชุมชนจะเข้มแข็งจากทุนภายในของคน และสามารถจัดการปัญหาได้อย่างสันติ

2.5.4 การจัดการทรัพยากรและการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์

พุทธเศรษฐศาสตร์เสนอให้ “จำกัดความอยาก” เพราะความต้องการไม่มีขีดจำกัดแต่ทรัพยากรมีจำกัด การจัดการทรัพยากรจึงเริ่มที่การรู้จัก “พอดี” ไม่บริโภคเกินจำเป็น และไม่ตกเป็นทาสวัตถุ เมื่อชุมชนลดบริโภคนิยม จะลดแรงกดดันต่อทรัพยากรและลดหนี้สินครัวเรือนได้พร้อมกัน ความอยู่ดีมีสุขในแนวพุทธไม่เท่ากับความมั่งคั่งวัตถุ แต่คือความพึงพอใจอย่างมีสติ หลักคิดนี้ทำให้การผลิต-บริโภคเน้นคุณภาพชีวิต มากกว่าการเพิ่มปริมาณแบบไม่ยั้งคิด ชุมชนจึงควรวางกติกาการใช้ทรัพยากรที่สะท้อนความพอดีและความรับผิดชอบต่อรวม การออม การแบ่งปัน และการใช้เท่าที่จำเป็น เป็นเครื่องมือสร้างความมั่นคงระดับครัวเรือน เมื่อครัวเรือนมั่นคง ชุมชนจะมีพลังร่วมทำกิจสาธารณะ และดูแลทรัพยากรส่วนรวมได้ดีขึ้น แนวพุทธเศรษฐศาสตร์จึงเป็นทั้งกรอบคิดและวินัยชีวิตที่ลดการเบียดเบียนตนเองและสิ่งแวดล้อม สุดท้าย “พอเพียง” คือการจัดสมดุลความต้องการกับทรัพยากรเพื่อความยั่งยืนของชุมชน (พระครูปลัดคณิศ ทองฟ้า, 2567)

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติชุมชนต้องมีเวทีประชาคมให้ชาวบ้านร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาจากนั้นร่วมวางแผนและกำหนด “กฎกติกาการใช้ทรัพยากร” ให้ชัดเจนและยอมรับร่วมกัน กรอบเศรษฐกิจพอเพียงช่วยกำกับให้ใช้ทรัพยากรอย่าง “พอประมาณ” ไม่ใช่เกินศักยภาพของพื้นที่ การตัดสินใจควรยึด “ความมีเหตุผล” อธิบายได้ ตรวจสอบได้ และคำนึงผลกระทบระยะยาวสร้าง “ภูมิคุ้มกัน” ด้วยการเฝ้าระวังทรัพยากร การฟื้นฟู และแผนรับมือภัยธรรมชาติ/ความเสื่อมโทรม การทำงานต้องตั้งอยู่บนฐาน “ความรู้และความรอบคอบ” ไม่ทำตามกระแสหรือความเชื่อที่ไม่ผ่านข้อมูล มิติคุณธรรมทำให้การจัดสรรทรัพยากรเป็นธรรม ลดการเอาเปรียบ และลดความขัดแย้งในชุมชน บทบาทผู้นำและหน่วยงานรัฐคือสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วม ไม่ใช่สั่งการแทนชุมชน เมื่อชุมชนมี

กติกากลับมาและกระบวนการร่วม จะเกิดความต่อเนื่องในการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จึงสะท้อนว่า “พอเพียง” เป็นระบบบริหารทรัพยากรที่ผสานคน-กติกา-คุณค่าเข้าด้วยกัน (ต่อศักดิ์ บุญเสือ, ฉัตรชัย ตั้งศรีทอง, ศิริพันธ์ ขวัญอ่อน, 2568)

การจัดการทรัพยากรร่วมต้องทำให้ “ขอบเขตทรัพยากร” ชัด และมีกฎที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน แนวเศรษฐกิจพอเพียง (3 ห่วง 2 เงื่อนไข) ช่วยกำกับการใช้ทรัพยากรให้สมดุลเศรษฐกิจ-สังคม-สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นหัวใจ เพราะทำให้กฎเป็นของชุมชนและปฏิบัติได้จริง ต้องมีกลไกกำกับติดตามและสอดส่อง เพื่อป้องกันการใช้เกินควรหรือการลักลอบทำลาย เมื่อมีกฎ ต้องมีมาตรการต่อผู้ละเมิดที่เหมาะสม เพื่อรักษาความเป็นธรรมและความศักดิ์สิทธิ์ของกติกา ชุมชนควรมีกลไกจัดการความขัดแย้งที่มีประสิทธิภาพ เพื่อไม่ให้ปัญหาทรัพยากรกลายเป็นความแตกแยก สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากรควรได้รับการยอมรับจากรัฐ เพื่อเพิ่มพลังในการบังคับใช้กติกา การเชื่อมเครือข่ายกับระบบใหญ่ช่วยเสริมความรู้ งบประมาณ และการคุ้มครองทรัพยากรร่วม ทั้งหมดนี้ทำให้ “พอเพียง” ไม่ใช่แค่การประหยัด แต่เป็นสถาบันกติกาที่ทำให้ทรัพยากรอยู่ได้ระยะยาว จึงเป็นแนวทางสร้างชุมชนพึ่งตนเองและรักษาทุนธรรมชาติได้ (ณัฐวุฒิ ทรัพย์อุปถัมภ์, คมพล สุวรรณบุญ, ขวัญศิริ เจริญทรัพย์ และ สมศักดิ์ สามัคคีธรรม, 2565)

สรุปได้ว่า แนวคิดพุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาชุมชน คือการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประสานกับความรู้ด้านพัฒนาชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างรอบด้านทั้งจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม จุดตั้งต้นคือการพัฒนามนุษย์เป็นศูนย์กลาง เสริมคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และสติปัญญาให้เกิดในสมาชิกชุมชนไปพร้อมกับการสร้างความสามัคคีและการมีส่วนร่วม หลักศีล สมาธิ ปัญญาช่วยกำกับพฤติกรรมและการตัดสินใจให้โปร่งใส ไม่เบียดเบียน และมุ่งประโยชน์ส่วนรวม หลักธรรมทางสังคม เช่น อปริหานิยธรรม สังคหวัตถุ และสารานิยธรรม ช่วยทำให้การอยู่ร่วมกันมีเวที มีกติกา และมีความไว้วางใจกันอย่างเป็นรูปธรรม การพัฒนาผู้นำและสมาชิกด้วยการพัฒนาจิตและปัญญาทำให้คนทำงานสาธารณะด้วยสติ ลดอคติ และคิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ส่วนพุทธเศรษฐศาสตร์และเศรษฐกิจพอเพียงช่วยสร้างวินัยการใช้ทรัพยากรอย่างพอดี ลดหนี้ ลดบริโภคนิยม และรักษาสิ่งแวดล้อม เมื่อครัวเรือนมั่นคง ชุมชนจะมีพลังร่วมในการดูแลทรัพยากรและกิจสาธารณะได้ดีขึ้น บทบาทวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และเชื่อมเครือข่ายให้เกิดพลัง “บวร” อย่างต่อเนื่อง สุดท้ายพุทธบูรณาการทำให้คุณค่าทางธรรมกลายเป็นกติกาและพฤติกรรมร่วม นำไปสู่ความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

2.6 บริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

บริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช หมายถึง สภาพแวดล้อมโดยรวมของชุมชนที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งครอบคลุมทั้งด้านภูมิศาสตร์ ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ชุมชนมีความผูกพันกับป่าไม้ แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีพ ทั้งในด้านการเกษตร การหาของป่า และการพึ่งพาทรัพยากรตามภูมิปัญญาท้องถิ่น ควบคู่กับการยึดถือหลักศาสนา ประเพณี และความเชื่อท้องถิ่นเป็นศูนย์รวมจิตใจ การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนจึงต้องอาศัยกติกา ความร่วมมือ และการปรับตัวให้สอดคล้องกับข้อจำกัดของพื้นที่ป่าสงวน บริบทดังกล่าวมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดแนวทางการพัฒนา การอนุรักษ์ทรัพยากร และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุลและยั่งยืน สามารถสรุปสาระสำคัญแบ่งเป็นด้านต่างๆ ได้ดังนี้

1. สภาพทั่วไปและที่ตั้ง

ที่ตั้ง : ชุมชนบ้านไม้หลาตั้งอยู่ในเขตตำบลหินตก อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานมายาวนาน

ลักษณะทางกายภาพ : พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาและพื้นที่สูง สลับกับพื้นที่ราบลุ่ม โดยพื้นที่ป่าสงวนบ้านไม้หลาถือเป็นพื้นที่ต้นน้ำสำคัญที่หล่อเลี้ยงระบบนิเวศและการเกษตรในพื้นที่ราบด้านล่าง มีความอุดมสมบูรณ์ของป่าไม้ที่ยังคงสภาพดีในระดับหนึ่ง

2. บริบททางสังคมและวัฒนธรรม

โครงสร้างสังคม : เป็นสังคมชนบทกึ่งเกษตรกรรมที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ (Kinship) สูง คนในชุมชนรู้จักมักคุ้นกันเป็นอย่างดี มีระบบอาวุโสและการนับถือผู้นำตามธรรมชาติ และผู้นำทางศาสนา

ศาสนาและความเชื่อ : ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มี “วัด” เป็นศูนย์กลางจิตใจ (เช่น วัดไม้หลา หรือวัดในพื้นที่ใกล้เคียง) มีการยึดถือจารีตประเพณีท้องถิ่นภาคใต้ เช่น ประเพณีสารทเดือนสิบ, ประเพณีให้ทานไฟ และการทำบุญตักบาตรในวันสำคัญ

วิถีชีวิต : ดำเนินชีวิตด้วยความเรียบง่าย ยึดหลักการพึ่งพาอาศัยกัน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง เอื้อต่อการนำหลักธรรม (เบญจศีล-เบญจธรรม) มาใช้ในการจัดระเบียบสังคม

3. บริบททางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก : เกษตรกรรมเป็นหลัก ได้แก่ การทำสวนยางพารา และสวนผลไม้ (มังคุด,ทุเรียน, กล้วย, ลำไย, เงาะ) ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของนครศรีธรรมราช

ลักษณะการผลิต : มีลักษณะเป็น “สวนสมรม” (เกษตรผสมผสาน) ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ คือการปลูกพืชหลายชนิดในพื้นที่เดียวกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ช่วยลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจและรักษาความชุ่มชื้นให้หน้าดิน

เศรษฐกิจชุมชน : มีการรวมกลุ่มอาชีพหรือวิสาหกิจชุมชนเพื่อแปรรูปผลผลิตและจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในบางส่วน เพื่อสร้างรายได้เสริมนอกเหนือจากการขายผลผลิตทางการเกษตร

4. บริบทด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

การอยู่อาศัยในเขตป่า : ชุมชนมีลักษณะพิเศษคือตั้งอยู่คาบเกี่ยวหรืออยู่ในเขตป่าสงวน ทำให้วิถีชีวิตผูกพันกับป่า (คนกับป่า) ชาวบ้านพึ่งพาป่าในการหาของป่า สมุนไพร และแหล่งน้ำ

ปัญหาและความท้าทาย : ในอดีตอาจเผชิญปัญหาความขัดแย้งเรื่องที่ทำกินทับซ้อนกับเขตป่าสงวน หรือปัญหาภัยธรรมชาติ เช่น น้ำป่าไหลหลากและดินโคลนถล่มในช่วงฤดูมรสุม (เนื่องจากพื้นที่เป็นที่ลาดเชิงเขา)

การจัดการทรัพยากร : ปัจจุบันชุมชนมีการตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ โดยใช้ “กฎจารีต” และ “ความเชื่อ” ควบคู่กับกฎหมายในการดูแลรักษาป่าต้นน้ำ เพื่อป้องกันภัยแล้งและอุทกภัย

5. จุดเด่นของพื้นที่

ความเข้มแข็งของชุมชน : บ้านไม้หลามีจุดเด่นเรื่องความสามัคคีและการมีผู้นำที่เข้มแข็ง

การบูรณาการหลักธรรม : เป็นพื้นที่ที่มีการนำหลักทางพระพุทธศาสนา (เบญจศีล-เบญจธรรม) มาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์ป่า เช่น การบวชป่า การสร้างจิตสำนึกว่าการทำลายป่าเป็นบาป หรือการเปียดเบียนธรรมชาติผิดศีลข้อ 1 และข้อ 2

บริบทพื้นที่ชุมชนบ้านไม้หลา : จากภูมินิเวศป่าต้นน้ำสู่ความเข้มแข็งด้วยพลัง “บวร”

1. สภาพทางกายภาพและนิเวศวิทยา : ความเปราะบางของ “ป่าต้นน้ำ” ชุมชนบ้านไม้หลาตั้งอยู่ในเขตปกครองหมู่ที่ 4 ตำบลหินตก อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สภาพภูมิประเทศโดยรวมมีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาและพื้นที่สูงชัน สลับกับหุบเขา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขานครศรีธรรมราช พื้นที่แห่งนี้จัดเป็น “พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1” หรือป่าต้นน้ำที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศ เนื่องจากเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยและสายน้ำที่ไหลหล่อเลี้ยงพื้นที่เกษตรกรรมในที่ราบลุ่มต่ำของอำเภอรัตนพิบูลย์และพื้นที่ใกล้เคียง

ด้วยสภาพภูมิประเทศที่เป็นพื้นที่ลาดชันและเป็นป่าต้นน้ำนี้เอง ทำให้พื้นที่บ้านไม้หลามีความ “เปราะบาง” ต่อภัยธรรมชาติ หากมีการทำลายทรัพยากรป่าไม้ หรือขาดการจัดการที่ดี ย่อมส่งผลกระทบโดยตรงให้เกิดปัญหาน้ำป่าไหลหลาก ดินโคลนถล่ม และปัญหาภัยแล้งในฤดูแล้ง บริบททางภูมิศาสตร์นี้จึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่บีบบังคับให้คนในชุมชนต้องตระหนักถึงการอยู่ร่วมกับป่าอย่างเกื้อกูล การใช้กฎหมายบังคับเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ จำเป็นต้องอาศัย “หลักศีลธรรม” มาเป็นกำแพงทางจิตใจเพื่อปกป้องผืนป่าแห่งนี้

2. โครงสร้างประชากรและสังคม

ในด้านโครงสร้างทางสังคม ชุมชนบ้านไม้หลาเป็นชุมชนขนาดกลางที่มีลักษณะสังคมเกษตรกรรมแบบเครือญาติ มีจำนวนครัวเรือนประมาณ 266 ครัวเรือน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพาราและสวนผลไม้แบบผสมผสาน (สวนสมรม) ซึ่งวิถีชีวิตของผู้คนมีความผูกพันกันอย่างแน่นแฟ้น มีการพึ่งพาอาศัยและช่วยเหลือเกื้อกูลกันในลักษณะ "พี่น้อง" การปกครองดูแลกันเองภายในชุมชนจึงเป็นไปโดยง่ายและมีความสามัคคีสูง

3. พลัง "บวร" (บ้าน-วัด-โรงเรียน) เป็นฐานรากความเข้มแข็ง

จุดแข็งสำคัญที่สุดของชุมชนบ้านไม้หลา คือการขับเคลื่อนชุมชนด้วยพลัง "บวร" ซึ่งเป็นการประสานความร่วมมือระหว่าง 3 สถาบันหลัก ได้แก่

บ้าน (ชุมชน) : มีผู้นำชุมชนและคณะกรรมการหมู่บ้านที่เข้มแข็ง เป็นแกนนำในการประสานงานและขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณประโยชน์

วัด (ศาสนา) : มี "วัดไม้หลา" เป็นศูนย์กลางทางจิตวิญญาณและศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน วัดมิได้ทำหน้าที่เพียงประกอบศาสนพิธี แต่ยังเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเวทีประชาคม และเป็นแหล่งปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้นำทางปัญญาที่ชาวบ้านให้ความเคารพศรัทธา

โรงเรียน (สถานศึกษา) : มี "โรงเรียนบ้านไม้หลา" เป็นแหล่งบ่มเพาะเยาวชน โดยทางโรงเรียนได้บูรณาการหลักสูตรท้องถิ่นที่เน้นความตระหนักรู้ในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติและศิลปกรรม เพื่อให้เด็กและเยาวชนซึมซับวิถีการอนุรักษ์จากภูมิลำเนา

ภูมิประเทศกำหนดศิลปกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างบริบทพื้นที่กับวิถีชุมชนบ้านไม้หลา สะท้อนให้เห็นว่า "ศิลปกรรม คือ เครื่องมือในการรอดพ้นของนิเวศ" เนื่องจากชุมชนตั้งอยู่บนพื้นที่ต้นน้ำที่เปราะบาง การนำหลัก "เบญจศีล" มาใช้ จึงไม่ใช่เรื่องนามธรรม แต่เป็นการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมเพื่อรักษาชีวิตและทรัพย์สินของตนเองและผู้อื่น

การไม่ตัดไม้ทำลายป่า คือ การรักษาศีลข้อ 2 (อทินนาทาน - ไม่ถือเอาของที่ธรรมชาติไม่ได้ให้) และข้อ 1 (ปาณาติบาต - ไม่เบียดเบียนที่อยู่อาศัยของสัตว์และการมีชีวิตของคนปลายน้ำ)

การไม่ใช้สารเคมีรุนแรงลงสู่แหล่งน้ำ คือ การไม่เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น ดังนั้น ความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไม้หลา จึงเกิดจากการที่คนในชุมชนเข้าใจบริบทของพื้นที่ตนเองอย่างถ่องแท้ และใช้พลัง "บวร" ในการน้อมนำหลักธรรมมาเป็นกติกาในการดูแลรักษา "ป่าต้นน้ำ" ไว้อย่างยั่งยืน

ในการสร้างบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา ตำบลหินตก อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ให้ครอบคลุมในทุกๆ ด้านและทุกๆ มิติสำหรับงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม” สามารถอธิบายได้ดังนี้

1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ป่าธรรมชาติ ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์และสำคัญต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ โครงสร้างพื้นฐานในชุมชนประกอบไปด้วยถนนสายหลักที่เชื่อมต่อกับอำเภอรัตนพิบูลย์และอำเภอใกล้เคียง ระบบน้ำประปาและไฟฟ้าในบางส่วน แม้ว่าบางหมู่บ้านอาจยังขาดแคลนการเข้าถึงเทคโนโลยีหรืออินเทอร์เน็ตที่รวดเร็ว แต่ชุมชนนี้ยังคงมีความพยายามในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง โดยการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

2. ด้านสังคม ชุมชนบ้านไม้หลามีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างคนในชุมชน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการทำเกษตรกรรมหรือการจัดกิจกรรมทางสังคมต่างๆ การรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับครอบครัวและกลุ่มเพื่อนบ้านยังเป็นคุณค่าที่ชุมชนให้ความสำคัญ ชุมชนมีทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ ซึ่งการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยรักษาความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนไว้

3. ด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจของชุมชนส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาการเกษตรกรรมเป็นหลัก ทั้งการทำสวนยางพารา ปลูกพืชสวนต่างๆ เช่น ข้าว ยางพารา มะพร้าว และพืชผักต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งรายได้หลักของชาวบ้าน นอกจากนี้ ยังมีการทำการค้าขายสินค้าในชุมชน เช่น ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติหรืองานฝีมือที่ชาวบ้านทำขึ้นเอง ขณะเดียวกัน การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการเดินป่าในพื้นที่ป่าสงวนก็กำลังเริ่มมีความนิยมในช่วงหลัง ซึ่งเป็นโอกาสในการเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน

4. ด้านศาสนา ศาสนาเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน โดยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนที่มีการปฏิบัติศาสนกิจตามประเพณีท้องถิ่น เช่น การทำบุญตักบาตร การเข้าวัดปฏิบัติธรรมในช่วงวันสำคัญทางศาสนา การฟังธรรม หรือการเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสันติสุขในชุมชน ศาสนาสามารถเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในชุมชน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม

5. ชุมชนพหุวัฒนธรรม แม้ว่าชุมชนบ้านไม้หลาจะเป็นชุมชนที่มีส่วนใหญ่เป็นคนไทยพื้นเมือง แต่ก็มีการอยู่ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่นำเสนอวัฒนธรรมและภาษาที่หลากหลาย ในการดำรงชีวิตประจำวัน ชุมชนยังคงรักษาประเพณีการใช้ภาษาท้องถิ่นและการเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชุมชน พหุวัฒนธรรมในชุมชนจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความหลากหลายในการรับรู้และการเข้าใจระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ที่มีความแตกต่างในเรื่องวัฒนธรรมและภาษา

6. แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม การสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรมในชุมชนบ้านไม้หลานั้น สามารถทำได้โดยการส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีการฝึกฝนและปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน โดยหลักเบญจศีลจะช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีชีวิตที่ดีงาม เช่น การเคารพในคุณธรรม การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การรักษาความสงบใน

จิตใจ การเสียสละและการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ส่วนเบญจธรรมประกอบด้วยหลักธรรมที่ช่วยสร้างสังคมที่สมดุล เช่น ความเป็นกลาง ความเมตตา และการไม่ลำเอียง ชุมชนสามารถพัฒนากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและการปฏิบัติธรรมได้ในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นในระดับครอบครัวหรือชุมชนทั้งหมด

การใช้หลักเบญจศีล - เบญจธรรมในการพัฒนาชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลานนั้นจะช่วยสร้างความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน ทั้งยังช่วยส่งเสริมให้เกิดสภาพแวดล้อมที่มีความยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของชุมชนนี้

การประยุกต์ใช้ในงานวิจัย ในการศึกษาเชิงพื้นที่ของงานวิจัยนี้ การเข้าใจและประยุกต์ใช้แนวทางเบญจศีล - เบญจธรรมจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในทุกๆ ด้านของชุมชน รวมทั้งการเชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ป่าสงวน การพัฒนาชุมชนโดยใช้ศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหลักจะสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาอย่างมีความหมาย

2.7 สรุป

แนวคิดทฤษฎีในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นกรอบอธิบายกระบวนการพัฒนาชุมชนที่มุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและดำรงอยู่อย่างยั่งยืน โดยเริ่มจาก แนวคิดทุนทางสังคม ซึ่งชี้ให้เห็นว่าความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ เครือข่ายทางสังคม และค่านิยมร่วมกัน เป็นทรัพยากรสำคัญที่เอื้อต่อความร่วมมือและความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ทุนทางสังคมที่เข้มแข็งช่วยลดความขัดแย้ง เสริมสร้างพลังการรวมกลุ่ม และเพิ่มศักยภาพในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ควบคู่กับนั้น แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นให้ประชาชนมีบทบาทในทุกขั้นตอนของการพัฒนา ตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงช่วยสร้างความเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบร่วม และความต่อเนื่องของกระบวนการพัฒนา ทำให้การพัฒนาสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ในมิติทรัพยากร แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน มุ่งให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการดูแล ใช้ประโยชน์ และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น กติกาชุมชน และการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ และเสริมสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรในระยะยาว ขณะเดียวกัน แนวคิดพุทธบูรณาการกับการพัฒนาชุมชน ช่วยเสริมมิติด้านจิตใจและคุณธรรม โดยนำหลักศีลธรรม ความเมตตา ความรับผิดชอบ และปัญญา มาหล่อหลอมพฤติกรรมและจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชน เมื่อบูรณาการแนวคิดเหล่านี้ร่วมกัน จะก่อให้เกิดชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สมดุล และยั่งยืนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติ และคุณธรรมของมนุษย์

บทที่ 3

หลักเบญจศิลป์ - เบญจธรรม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

หลักเบญจศิลป์-เบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มุ่งกำกับการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ให้เกิดความสมดุลทั้งด้านพฤติกรรมภายนอกและคุณภาพจิตใจภายใน เบญจศิลป์ทำหน้าที่ควบคุมกายและวาจา ลดการเบียดเบียน และสร้างความสงบเรียบร้อยในการอยู่ร่วมกันของสังคม ขณะที่เบญจธรรมมุ่งพัฒนาจิตสำนึกและคุณธรรมภายใน เพื่อเกื้อหนุนให้การรักษาศีลเกิดจากความเข้าใจและความสมัครใจ หลักธรรมทั้งสองมีรากฐานจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา โดยศีลเป็นพื้นฐานของการฝึกตน และธรรมเป็นพลังหล่อหลอมจิตใจ เมื่อศีลและธรรมประสานกัน ย่อมก่อให้เกิดการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งในระดับปัจเจก-ครอบครัว และชุมชน หลักเบญจศิลป์-เบญจธรรมจึงเป็นทุนทางศีลธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความรับผิดชอบ และความมั่นคงของสังคม โดยมีองค์ประกอบดังนี้

- 3.1 ความหมายของหลักเบญจศิลป์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- 3.2 ความหมายของหลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- 3.3 ความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างเบญจศิลป์-เบญจธรรมกับสังคมชุมชน
- 3.4 เบญจศิลป์และเบญจธรรมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมุมมองพุทธ
- 3.5 เบญจศิลป์และเบญจธรรมในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนาชุมชน
- 3.6 สรุป

3.1 ความหมายของหลักเบญจศิลป์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักเบญจศิลป์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หมายถึง ข้อปฏิบัติพื้นฐานทางศีลธรรมจำนวนห้าประการที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการดำรงชีวิตของคฤหัสถ์และพุทธศาสนิกชนทั่วไป เบญจศิลป์ประกอบด้วย การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดีกในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัยอันเป็นเหตุให้ขาดสติ ศีลทั้งห้านี้มุ่งควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อันเป็นรากฐานของความสงบสุขในสังคม ดังปรากฏในสังคาถาสสูตร พระสุตตันตปิฎก ซึ่งทรงแสดงหลักการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์โดยเน้นการละเว้นจากอบายมุขและการรักษาศีลเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ (ที.ปา. 11/174/199-205) ตามคัมภีร์พระไตรปิฎก เบญจศิลป์ถือเป็นธรรมขั้นต้นที่ช่วยฝึกวินัยทางใจ ลดกิเลส และส่งเสริมคุณธรรมความเป็นมนุษย์ ผู้ที่รักษเบญจศิลป์ย่อมเป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย น่าเชื่อถือ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบสุข ซึ่งสอดคล้องกับคำอธิบายของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ที่กล่าวว่าศีลเป็นเครื่องควบคุม

กายและวาจา อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมและสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) ดังต่อไปนี้

3.1.1 ที่มาและหลักฐานของเบญจศีลในพระไตรปิฎก

หลักเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน โดยทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมสำหรับควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และสังคม เพื่อให้การดำรงชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม และเกื้อกูลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หลักธรรมดังกล่าวมีบทบาทในการควบคุมทั้งกาย วาจา และใจ ให้ตั้งอยู่ในความดีงามและไม่เบียดเบียนผู้อื่น อันเป็นพื้นฐานของสังคมที่มีความสงบเรียบร้อย และมีศีลธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

แม้คำว่า “เบญจศีล-เบญจธรรม” จะไม่ได้ปรากฏเป็นหมวดคำโดยตรงในพระไตรปิฎก แต่เนื้อหาสาระของหลักธรรมดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในพระสูตรหลายแห่ง โดยพระพุทธองค์ทรงแสดงหลักศีล 5 เป็นแนวทางปฏิบัติพื้นฐานสำหรับคฤหัสถ์ เพื่อควบคุมพฤติกรรมไม่ให้เบียดเบียนผู้อื่นและเป็นรากฐานของการพัฒนาคุณธรรมขั้นสูงต่อไป ศีล 5 ประกอบด้วย (1) การเว้นจากการฆ่าสัตว์ (2) การเว้นจากการลักทรัพย์ (3) การเว้นจากการประพฤติดีกในกาม (4) การเว้นจากการพูดเท็จ และ (5) การเว้นจากการดื่มสุราและของมึนเมา ซึ่งเป็นเหตุให้ขาดสติ (อง.ปญจก. 22/172/230)

หลักศีล 5 ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับหลักเบญจธรรม ซึ่งเป็นคุณธรรมฝ่ายบวกที่ช่วยสนับสนุนให้การรักษาศีลเป็นไปอย่างสมบูรณ์ โดยเบญจธรรมประกอบด้วย (1) เมตตาและกรุณา (2) สัมมาอาชีวะหรือความซื่อสัตย์สุจริต (3) ความสำรวมในกาม (4) ความจริงใจและซื่อสัตย์ และ (5) ความมีสติสัมปชัญญะ หลักธรรมเหล่านี้เป็นคุณธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง และช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีในสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

ในพระไตรปิฎก พระพุทธองค์ทรงแสดงให้เห็นว่าศีลเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมในพระพุทธศาสนา เพราะศีลเป็นเครื่องควบคุมพฤติกรรมภายนอก และเป็นพื้นฐานที่ทำให้จิตใจสงบพร้อมสำหรับการพัฒนาสมาธิและปัญญา ดังที่ปรากฏในพระสูตรว่า บุคคลผู้มีศีลย่อมมีความไม่เดือดร้อนใจ มีความผ่องใส และสามารถพัฒนาคุณธรรมขั้นสูงต่อไปได้ (พระไตรปิฎก, 2546, ที.สี. 9/41/50) หลักการดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าเบญจศีลมิได้เป็นเพียงข้อห้ามทางศีลธรรมเท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาชีวิตและสังคมให้ดำรงอยู่ด้วยความสงบสุข

นอกจากนี้ หลักเบญจศีล-เบญจธรรมยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสังคมที่มีความสงบเรียบร้อย เพราะเมื่อบุคคลในสังคมปฏิบัติตามหลักศีลและธรรมดังกล่าว ย่อมทำให้เกิดความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นว่าศีลเป็นพื้นฐานของความเจริญทั้งในระดับบุคคลและสังคม เนื่องจากผู้มีศีลย่อมเป็นผู้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง (อง.ติก. 20/505/214)

ดังนั้น หลักเบญจศีล-เบญจธรรมจึงถือเป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งช่วยกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตของมนุษย์ให้ตั้งอยู่บนความดีงาม ความรับผิดชอบ และความมีสติ หลักธรรมดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาคุณธรรมของบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมที่สงบสุขและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยอีกด้วย

3.1.2 หลักเบญจศีลในพระไตรปิฎก

เบญจศีล หรือ ศีล 5 เป็นหลักธรรมพื้นฐานสำหรับคฤหัสถ์หรือพุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตให้ถูกต้องทั้งทางกาย วาจา และใจ โดยคำว่า “ศีล” หมายถึง ความประพฤติที่ดีงาม การควบคุมตนเองไม่ให้กระทำความชั่วทั้งหลาย ศีลจึงเป็นหลักสำคัญที่ช่วยสร้างความสงบเรียบร้อยในสังคม และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณธรรมและจิตใจของมนุษย์ในพระพุทธศาสนา (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

เบญจศีลประกอบด้วยข้อปฏิบัติ 5 ประการ ได้แก่

การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี) หมายถึง การละเว้นจากการทำลายชีวิตของมนุษย์และสัตว์ทุกชนิด รวมทั้งการไม่สนับสนุนหรือยินยอมในการฆ่า การรักษาศีลข้อนี้ช่วยส่งเสริมคุณธรรมด้านเมตตา กรุณา และการเคารพในคุณค่าของชีวิต ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม (ที.สี. 9/17/9)

การงดเว้นจากการลักทรัพย์ (อทินนาทานา เวรมณี) หมายถึง การไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่ว่าจะเป็นการขโมย ฉ้อโกง หรือการเอาเปรียบผู้อื่นในรูปแบบต่าง ๆ ศีลข้อนี้ช่วยสร้างความซื่อสัตย์สุจริตและความเคารพในสิทธิของผู้อื่น ทำให้เกิดความไว้วางใจและความมั่นคงในสังคม (อง.ปญจก. 22/171/227)

การงดเว้นจากการประพฤติดินในกาม (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี) หมายถึง การไม่ประพฤติดลวงละเมิดในความสัมพันธ์ทางเพศที่ไม่เหมาะสม เช่น การลวงละเมิดคู่ครองของผู้อื่น หรือการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมในสังคม การรักษาศีลข้อนี้ช่วยสร้างความมั่นคงในสถาบันครอบครัวและส่งเสริมความรับผิดชอบต่อความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ที.สี. 9/17/9)

การงดเว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี) หมายถึง การไม่กล่าวคำเท็จหรือคำหลอกลวงที่ทำให้ผู้อื่นเข้าใจผิด รวมทั้งการไม่พูดคำหยาบ คำส่อเสียด หรือคำเพ้อเจ้อ ศีลข้อนี้ช่วยส่งเสริมความซื่อสัตย์และความจริงใจในการสื่อสาร ทำให้สังคมเกิดความไว้วางใจและลดความขัดแย้งระหว่างบุคคล (อง.จตุกก. 21/198/260)

การงดเว้นจากการดื่มสุราเมรัยและของมึนเมา (สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี) หมายถึง การละเว้นจากการเสพสิ่งเสพติดที่ทำให้เกิดความประมาท เพราะความมึนเมาจะทำให้ขาดสติและอาจนำไปสู่การกระทำผิดศีลข้ออื่น ๆ ได้ พระพุทธศาสนาจึงเน้นให้หลีกเลี่ยงสิ่งที่ทำให้จิตใจขาดความยับยั้งคิดและความรับผิดชอบ (อง.ปญจก. 22/171/227)

ศิลปทั้งห้านี้ถือเป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อให้พุทธศาสนิกชนใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข โดยการรักษาศีล 5 ไม่เพียงแต่ช่วยให้บุคคลละเว้นจากการทำความชั่วเท่านั้น แต่ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งสร้างความไว้วางใจและความสามัคคีในสังคมอีกด้วย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

หลักเบญจศีลปรากฏอย่างชัดเจนใน สังคาลกสูตร ซึ่งอยู่ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมแก่สังคาลกคฤหบดีเกี่ยวกับหลักการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์ ที่ถูกต้อง ทั้งในด้านหน้าที่ต่อบิดามารดา ครูอาจารย์ มิตรสหาย และสังคม โดยในเนื้อหาของพระสูตร ได้กล่าวถึงการละเว้นจากอบายมุขและการรักษาศีลเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่ดีงามในสังคม (ที.ปา. 11/174/199–205) นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงเน้นว่าศีลเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา กล่าวคือ เมื่อบุคคลรักษาศีลให้บริสุทธิ์แล้ว ย่อมทำให้จิตใจสงบ ไม่เดือดร้อนจากการกระทำของตนเอง ส่งผลให้สามารถพัฒนาสมาธิและปัญญาได้ง่ายขึ้น ศีลจึงถือเป็นขั้นพื้นฐานของการพัฒนาคุณธรรมและความเจริญทางจิตใจในพระพุทธศาสนา (อง.ตัก. 20/505/214)

พระมหาวิรัตน์ ปญญาโร และ สมศักดิ์ บุญช่วย, (2564) งานวิจัยนี้ศึกษาที่มาและหลักฐานของเบญจศีลจากพระไตรปิฎกฝ่ายพระสูตร โดยชี้ว่าเบญจศีลปรากฏชัดในพระสูตรที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่คฤหัสถ์ เช่น ธัมมิกสูตร และสังคาลกสูตร ซึ่งทรงบัญญัติศีลห้าเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานเพื่อคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ในสังคม หลักฐานดังกล่าวสะท้อนว่าเบญจศีลมีฐานะเป็นธรรมเพื่อการดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่ใช่เพียงข้อห้ามทางศาสนา

พระครูสุตพจน์ธรรมาภิรมย์, (2565) งานวิจัยนี้วิเคราะห์หลักฐานของเบญจศีลจากพระวินัยปิฎก โดยอธิบายว่าแม้ศีลห้าจะมุ่งสอนคฤหัสถ์ แต่มีรากฐานร่วมกับหลักการควบคุมกายและวาจาที่ปรากฏในพระวินัย การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่าเบญจศีลเป็นรูปแบบย่อยของการรักษาศีลที่เหมาะสมกับชีวิตฆราวาส และมีหลักฐานสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของพระพุทธเจ้าที่มุ่งลดการเบียดเบียนในสังคม

อรรถญา ศรีประเสริฐ และ ณรงค์ชัย มณีรัตน์, (2566) งานวิจัยนี้รวบรวมหลักฐานของเบญจศีลจากพระสูตรและอรรถกถา โดยอธิบายว่าคัมภีร์อรรถกถาได้ขยายความศีลห้าในเชิงเหตุผลและผลทางจริยธรรม เช่น การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์สัมพันธ์กับเมตตาธรรม การไม่ดื่มสุราสัมพันธ์กับสติ หลักฐานเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าเบญจศีลมีโครงสร้างทางพุทธจริยศาสตร์ที่ชัดเจนและเป็นระบบ

พระมหากฤษฎา ญาณเมธี และ สุริย์พร วัฒนสุข, (2567) งานวิจัยนี้ศึกษาที่มาของเบญจศีลในบริบทพุทธปรัชญา โดยชี้ว่าเบญจศีลมีฐานะเป็น “มนุษย์ธรรมขั้นต้น” ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายแห่งในลักษณะซ้ำเน้น (repetition) เพื่อย้ำความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ หลักฐานใน

พระสูตรแสดงให้เห็นว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้เบญจศีลเป็นเครื่องมือสร้างระเบียบทางศีลธรรมในสังคมพุทธ

ชลธิชา พุ่มศรี และ พิสิฐ พงศ์ไพศาล, (2568) งานวิจัยนี้อธิบายหลักฐานของเบญจศีลโดยเชื่อมโยงพระไตรปิฎกกับบริบทสังคมร่วมสมัย โดยชี้ว่าเบญจศีลปรากฏในพระไตรปิฎกในฐานะหลักคุ้มครองชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักฐานเชิงคัมภีร์แสดงให้เห็นว่าเบญจศีลมิได้ล้าสมัย แต่เป็นหลักธรรมที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาสังคม เช่น ความรุนแรง การทุจริต และการขาดสติในชีวิตประจำวัน

สรุปได้ว่า หลักเบญจศีลในพระไตรปิฎกเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อกำกับการดำรงชีวิตของคฤหัสถ์ โดยมุ่งควบคุมการกระทำทางกายและวาจาให้อยู่ในกรอบแห่งความไม่เบียดเบียน ศีลทั้งห้าประการช่วยคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน ความสัมพันธ์ และสติสัมปชัญญะของมนุษย์ อันเป็นรากฐานของความสงบสุขในสังคม หลักฐานจากพระสูตรและพระวินัยแสดงให้เห็นว่าเบญจศีลมิใช่เพียงข้อห้ามทางศาสนา แต่เป็นธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างถูกต้องและมีระเบียบ เมื่อบุคคลรักษเบญจศีลย่อมเกิดความน่าเชื่อถือ ความไว้วางใจ และความสามัคคีในสังคม อีกทั้งศีลยังเป็นฐานของการพัฒนาจิตใจตามหลักไตรสิกขา นำไปสู่ความเจริญทางคุณธรรมและความยั่งยืนของสังคมโดยรวม

3.1.3 บทบาทของเบญจศีลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม

บทบาทของเบญจศีลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม หมายถึง อิทธิพลของหลักศีลห้าประการที่มีต่อการกำหนดพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบศีลธรรมพื้นฐานที่ช่วยควบคุมการกระทำทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียนผู้อื่น ศีลข้อไม่ฆ่าสัตว์ส่งเสริมการเคารพชีวิตและลดความรุนแรงในสังคม ศีลไม่ลักทรัพย์ช่วยคุ้มครองทรัพย์สินและสร้างความยุติธรรม ศีลไม่ประพฤติดีกในกาช่วยรักษาความมั่นคงของครอบครัวและความสัมพันธ์ทางสังคม ศีลไม่พูดเท็จส่งเสริมความซื่อสัตย์และความไว้วางใจระหว่างกัน ขณะที่ศีลไม่เสพของมึนเมาช่วยรักษาสติสัมปชัญญะและลดพฤติกรรมเสี่ยง เมื่อบุคคลในสังคมยึดถือเบญจศีลเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จะช่วยเสริมสร้างความสงบเรียบร้อย ความสามัคคี และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมโดยรวม

พระครูศีลวิวัฒนาภรณ์ และ ชลธิชา อินทรานุกัษ, (2564) งานวิจัยนี้อธิบายว่าเบญจศีลมีบทบาทสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของบุคคลให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบ ศีลแต่ละข้อช่วยลดความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน เช่น ความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบ และการหลอกลวง เมื่อประชาชนยึดถือเบญจศีลเป็นแนวทางปฏิบัติ จะช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจและความมั่นคงในสังคม

กมลพร ศรีบุญเรือง และ ธนภัทร ชัยสิทธิ์, (2565) งานวิจัยนี้มองบทบาทของเบญจศิลป์ในฐานะกลไกทางสังคมที่ช่วยสร้างระเบียบและความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน โดยชี้ว่าศิลปะไม่ฆ่าสัตว์และไม่ลักทรัพย์ช่วยคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สิน ขณะที่ศิลปะไม่พูดเท็จช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือในความสัมพันธ์ทางสังคม บทบาทของเบญจศิลป์จึงช่วยลดปัญหาสังคมและส่งเสริมความสามัคคี

พระมหาวีรชาติ ญาณธโร และ พชร สุเกษม, (2566) งานวิจัยนี้อธิบายว่าเบญจศิลป์มีบทบาทในการสร้างวัฒนธรรมสันติภาพในสังคม โดยเน้นว่าศิลปะช่วยฝึกสติ ความอดทน และความรักเมตตาต่อกัน เมื่อบุคคลมีวินัยทางศีลธรรม จะสามารถควบคุมอารมณ์และการกระทำของตนเอง ส่งผลให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นและลดความขัดแย้ง

อรพรรณ วัฒนชัย และ ณัฐฉิ ทองดี, (2567) งานวิจัยนี้นำเสนอบทบาทของเบญจศิลป์ในมิติความสัมพันธ์ทางสังคม โดยชี้ว่าการรักษาศิลปะช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายทางสังคม โดยเฉพาะศิลปะไม่ประพฤติดินในกาและไมเสพของมีนเมา ซึ่งช่วยลดปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและปัญหาสังคมอื่น ๆ เบญจศิลป์จึงมีบทบาทในการคุ้มครองโครงสร้างทางสังคม

พระครูสุเมธธรรมาภิรมย์ และ ปวีณา รัตนสุวรรณ, (2568) งานวิจัยนี้อธิบายว่าเบญจศิลป์มีบทบาทเชิงป้องกันปัญหาสังคมในระยะยาว โดยทำหน้าที่เป็นหลักศีลธรรมพื้นฐานที่ช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยง เช่น การใช้ความรุนแรง การทุจริต และการขาดสติในการดำเนินชีวิต เมื่อสังคมส่งเสริมให้ประชาชนรักษาศิลปะอย่างต่อเนื่อง จะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความยั่งยืนของสังคมโดยรวม

สรุปได้ว่า เบญจศิลป์ทำหน้าที่เป็นกรอบศีลธรรมพื้นฐานที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ศิลปะช่วยลดความขัดแย้งในชีวิตประจำวัน เช่น ความรุนแรง การเอาเปรียบ และการหลอกลวง พร้อมทั้งเสริมสร้างความไว้วางใจและความมั่นคงในสังคม นอกจากนี้ เบญจศิลป์ยังทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยคุ้มครองชีวิต ทรัพย์สิน และความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การรักษาศิลปะช่วยฝึกสติ ความอดทน และความรักเมตตาต่อกัน อันนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมสันติภาพในสังคม อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน ลดปัญหาความรุนแรงและพฤติกรรมเสี่ยงในระยะยาว ดังนั้น เบญจศิลป์จึงมีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองโครงสร้างทางสังคมและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและความยั่งยืนของสังคมโดยรวม

3.2 ความหมายของหลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

หลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นหลักคุณธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความองงามควบคู่กับการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องทางกายและวาจา โดย

ปรากฏในลักษณะของธรรมฝ่ายเกื้อกูล ซึ่งทำหน้าที่เป็นพลังสนับสนุนการรักษาเบญจศีลให้เกิดผลอย่างแท้จริง ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เบญจธรรมถูกอธิบายว่าเป็นคุณธรรมภายในที่ช่วยควบคุมความคิด เจตนา และอารมณ์ของบุคคล มิให้ตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส อันเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่าและสมดุล (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2556)

เบญจธรรมประกอบด้วยคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ เมตตาและกรุณา อันเป็นรากฐานของการไม่เบียดเบียนและการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล ความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งทำให้การดำเนินชีวิตตั้งอยู่บนความถูกต้องและความเป็นธรรม ความสำรวมยับยั้งชั่งใจในกาม อันช่วยควบคุมความต้องการทางอารมณ์ไม่ให้ล่วงเกินผู้อื่น สัจจะหรือความจริงใจที่เป็นหลักของการใช้วาจาอย่างถูกต้อง และสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นเครื่องกำกับจิตให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ธรรมเหล่านี้มีรากฐานจากพระสูตรและคำสอนในพระไตรปิฎก ซึ่งมุ่งพัฒนามนุษย์ให้มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจและพฤติกรรม (ที.ปา. 11/174/199)

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนายังชี้ให้เห็นว่า การมีเบญจธรรมเป็นพื้นฐานช่วยให้บุคคลเกิดหิริโอตตปปะ คือ ความละอายและความเกรงกลัวต่อบาป ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการควบคุมตนเองจากภายในโดยไม่ต้องอาศัยการบังคับจากภายนอก เมื่อจิตใจได้รับการฝึกฝนตามหลักเบญจธรรมอย่างต่อเนื่อง ย่อมเอื้อต่อการเจริญงอกงามทางปัญญา และการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลและสติ ดังนั้น หลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจึงมิใช่เพียงหลักคุณธรรมเชิงอุดมคติ หากแต่เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน เป็นธรรมคู่กับเบญจศีลที่ช่วยหล่อหลอมบุคคลให้เป็นผู้มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน (อง.ตัก. 20/505/214)

3.2.1 ที่มาและหลักฐานของเบญจธรรมในพระไตรปิฎก

เบญจธรรม หมายถึง ธรรม 5 ประการที่เป็นคุณธรรมเชิงบวก ซึ่งทำหน้าที่สนับสนุนและเกื้อหนุนให้การรักษเบญจศีลเป็นไปอย่างสมบูรณ์ กล่าวคือ ศีลเป็นข้อห้ามในการประพฤติดั้ง ส่วนเบญจธรรมเป็นหลักปฏิบัติด้านคุณธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการกระทำที่พึงงามในชีวิตประจำวัน ธรรมทั้งห้านี้ประกอบด้วย เมตตา สัมมาอาชีวะหรือความสุจริต กามสังวร สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ซึ่งแม้คำว่า “เบญจธรรม” จะไม่ได้ปรากฏเป็นหมวดธรรมโดยตรงในพระไตรปิฎก แต่เนื้อหาของคุณธรรมทั้งห้าประการนี้ปรากฏอยู่ในพระสูตรหลายแห่ง และได้รับการรวบรวมจัดหมวดหมู่ในคัมภีร์อรรถกถาและตำราพุทธศาสนาในภายหลัง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน

ในพระพุทธศาสนา หลักธรรมที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิตของคฤหัสถ์มิได้เน้นเพียงการละเว้นความชั่วเท่านั้น แต่ยังเน้นการสร้างคุณธรรมที่พึงงามควบคู่กันไป หลักเบญจธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรมและจิตใจของบุคคลให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความดีงาม ประกอบไปด้วย

ประการแรก คือ เมตตา ซึ่งเป็นความปรารถนาดีต่อสรรพชีวิต พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลเจริญเมตตาเพื่อขจัดความโกรธ ความพยาบาท และความเบียดเบียนต่อผู้อื่น ดังปรากฏในพระสูตร

หลายแห่งที่กล่าวถึงการเจริญเมตตาจิตว่าเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสงบสุขของสังคมและความเป็นมิตรระหว่างมนุษย์ด้วยกัน (อง.จตุกก. 21/125/167)

ประการที่สอง คือ สัมมาอาชีวะหรือความสุจริตในการดำรงชีพ ซึ่งหมายถึงการประกอบอาชีพโดยสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่น และไม่ประกอบอาชีพที่ผิดศีลธรรม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้พุทธศาสนิกชนดำรงชีวิตด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพราะการดำรงชีพที่ถูกต้องจะทำให้บุคคลมีความมั่นคงทั้งทางเศรษฐกิจและจิตใจ อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมที่สงบสุข (อง.ปญจก. 22/177/234)

ประการที่สาม คือ กามสังวร หมายถึง การสำรวมระวังในเรื่องกามหรือการควบคุมความต้องการทางเพศให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม หลักธรรมข้อนี้มีความสัมพันธ์กับศีลข้อที่สามคือการละเว้นจากการประพฤติดีกในกาม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลรู้จักควบคุมความต้องการของตนเอง และไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น เพราะการขาดความสำรวมในเรื่องกามย่อมนำไปสู่ความเดือดร้อนทั้งต่อตนเองและสังคม (ม.ม. 12/167/146)

ประการที่สี่ คือ สัจจะ หมายถึง ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ และการพูดความจริง ซึ่งเป็นหลักสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลกล่าวคำจริง ไม่พูดเท็จ และยึดมั่นในความจริง เพราะสัจจะเป็นรากฐานของความไว้วางใจและความมั่นคงของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ดังปรากฏในพระสูตรที่กล่าวถึงคุณค่าของการพูดความจริงว่าเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความเจริญทั้งในทางโลกและทางธรรม (ขุ.ธ. 25/223/52)

ประการสุดท้าย คือ สติสัมปชัญญะ ซึ่งหมายถึง ความระลึกรู้และความรู้ตัวอยู่เสมอในการกระทำ การพูด และความคิดของตนเอง สติสัมปชัญญะถือเป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ไม่ให้กระทำการที่ผิดศีลธรรม และช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาการกระทำของตนด้วยปัญญา พระพุทธเจ้าทรงสอนให้บุคคลดำรงชีวิตด้วยความไม่ประมาท มีสติรู้เท่าทันกาย วาจา และใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาจิตใจในพระพุทธศาสนา (ที.ม. 10/364/298)

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2563) ได้กล่าวถึงหลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาว่า เป็นหลักคุณธรรมที่ปรากฏควบคู่กับเบญจศีล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพภายในจิตใจของมนุษย์ให้สอดคล้องกับการประพฤติปฏิบัติทางกายและวาจา ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เบญจธรรมถูกอธิบายว่าเป็น “ธรรมฝ่ายเกื้อกูล” ที่ทำหน้าที่สนับสนุนการรักษาศีลให้เกิดผลอย่างแท้จริง กล่าวคือ เมื่อบุคคลมีคุณธรรมภายในเป็นพื้นฐาน ย่อมเอื้อต่อการงดเว้นจากอกุศลกรรมและการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตามหลักธรรม

พระธรรมปิฎก, (2564) ได้กล่าวว่าตามการอธิบายในคัมภีร์อรรถกถาและตำราพุทธศาสตร์ เบญจธรรมประกอบด้วยคุณธรรมสำคัญ ได้แก่ เมตตา อันเป็นธรรมคู่กับการไม่เบียดเบียนชีวิต ความซื่อสัตย์สุจริตซึ่งสอดคล้องกับการไม่ลักทรัพย์ ความสำรวมในกามที่ช่วยควบคุมความประพฤติด้าน

เพศ สัจจะหรือความจริงใจที่เป็นรากฐานของการใช้วาจาที่ถูกต้อง และสติสัมปชัญญะซึ่งทำหน้าที่กำกับจิตไม่ให้ตกอยู่ในความประมาท ธรรมเหล่านี้ล้วนมีรากฐานมาจากพระสูตรและคำสอนในพระไตรปิฎก ซึ่งมุ่งพัฒนามนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านพฤติกรรมและจิตใจ

พระราชปรีดิมนี, (2564) ได้กล่าวว่าหลักเบญจธรรมในคัมภีร์มีได้เป็นเพียงหลักคุณธรรมเชิงนามธรรม แต่เป็นแนวทางปฏิบัติที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในบริบทของสังคมยุคดิจิทัล เพราะเป็นธรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิต การทำงาน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ

มหามกุฏราชวิทยาลัย, (2565) ได้กล่าวถึงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาংশี้ให้เห็นว่า เบญจธรรมเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนามนุษย์จากภายใน เมื่อบุคคลฝึกฝนคุณธรรมเหล่านี้อย่างต่อเนื่องย่อมเกิดความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป มีสติในการดำเนินชีวิต และสามารถควบคุมตนเองได้อย่างเหมาะสม อันเป็นพื้นฐานของการสร้างสังคมที่มีคุณธรรมและความมั่นคง

พระมหาจุฑาชัย รัชเมธี, (2566) ได้กล่าวว่าหลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาจิตใจและจิตสำนึกของมนุษย์ให้มีความดีงามควบคู่กับการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เป็นธรรมคู่กับเบญจศีลที่ช่วยหล่อหลอมบุคคลให้เป็นผู้มีคุณภาพ และเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในบริบทพุทธศาสนา

สรุปได้ว่า หลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นชุดคุณธรรมเชิงบวกที่ทำหน้าที่เกื้อหนุนการรักษาเบญจศีลให้เกิดผลอย่างแท้จริง โดยมุ่งพัฒนาจิตใจของมนุษย์ควบคู่กับการประพฤติปฏิบัติทางกายและวาจา ธรรมทั้งห้าประการ ได้แก่ เมตตา ความสุจริตในการดำรงชีพ ความสำรวมในกาม สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ล้วนมีรากฐานจากพระสูตรในพระไตรปิฎก แม้จะมีได้จัดเป็นหมวดโดยตรง หลักเบญจธรรมช่วยควบคุมความคิด เจตนา และอารมณ์ของบุคคลให้ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจกิเลส เมื่อบุคคลฝึกฝนคุณธรรมเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง ย่อมเกิดหิริโอตตปละ มีสติในการดำเนินชีวิต และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ เบญจธรรมจึงเป็นธรรมฝ่ายเกื้อกูลที่หล่อหลอมคุณภาพมนุษย์และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืนตามแนวพุทธศาสนา

3.2.2 บทบาทของเบญจธรรมต่อการเสริมพลังชุมชน

เบญจธรรมเป็นหลักคุณธรรมเชิงบวกในพระพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่เกื้อหนุนการรักษาเบญจศีลให้เกิดผลอย่างสมบูรณ์ โดยมุ่งพัฒนาจิตใจ เจตนา และพฤติกรรมของมนุษย์จากภายใน หลักเบญจธรรมประกอบด้วย เมตตา ความสุจริตในการดำรงชีพ (สัมมาอาชีวะ) ความสำรวมในกาม (กามสังวร) สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ซึ่งแม้จะมีได้ปรากฏเป็นหมวดธรรมโดยตรงในพระไตรปิฎก แต่มีรากฐานชัดเจนในพระสูตรหลายแห่ง และได้รับการอธิบายอย่างเป็นระบบในคัมภีร์อรรถกถาและตำราพุทธศาสนา ในบริบทของการพัฒนาชุมชน เบญจธรรมมีบทบาทสำคัญในฐานะ “พลังภายใน” ที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของสมาชิกชุมชนจากระดับจิตสำนึก เมื่อบุคคลในชุมชนมีเมตตาเป็นพื้นฐาน

ย่อมลดความขัดแย้ง ความรุนแรง และการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่การสร้างบรรยากาศของความเอื้ออาทรและความร่วมมือในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนเรื่องเมตตาธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงยกย่องว่าเป็นธรรมที่นำไปสู่ความสงบสุขของสังคม (อง.จตุกก. 21/125/167) สัมมาอาชีวะหรือความสุจริตในการดำรงชีพ เป็นเบญจธรรมที่มีบทบาทโดยตรงต่อการเสริมพลังทางเศรษฐกิจของชุมชน เพราะการประกอบอาชีพอย่างสุจริต ไม่เอาเปรียบ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนที่โปร่งใสและยั่งยืน พระพุทธศาสนาเน้นว่าการดำรงชีพที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานของชีวิตที่มั่นคงทั้งทางวัตถุและจิตใจ (อง.ปญจก. 22/177/234) กามสังวรหรือความสำรวมในเรื่องกาม มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของชุมชน เมื่อสมาชิกมีความยับยั้งชั่งใจและเคารพสิทธิของผู้อื่น ย่อมลดปัญหาครอบครัวแตกแยก ความขัดแย้งทางเพศ และความรุนแรงในครัวเรือน อันส่งผลโดยตรงต่อเสถียรภาพและความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม (ม.ม. 12/167/146) สัจจะหรือความจริงใจ เป็นเบญจธรรมที่ช่วยเสริมสร้าง “ทุนทางสังคม” (social capital) ของชุมชน เนื่องจากความซื่อสัตย์ในการพูดและการกระทำทำให้เกิดความเชื่อถือ ความโปร่งใส และความร่วมมือในการทำกิจกรรมสาธารณะ เมื่อสมาชิกในชุมชนยึดมั่นในสัจจะ การบริหารจัดการชุมชนและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันย่อมดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ (ช.ธ. 25/223/52) สติสัมปชัญญะเป็นเบญจธรรมที่ทำหน้าที่กำกับพฤติกรรมและการตัดสินใจของบุคคลในชุมชนให้ตั้งอยู่บนความไม่ประมาท เมื่อสมาชิกมีสติรู้เท่าทันตนเอง ย่อมสามารถควบคุมอารมณ์ ลดพฤติกรรมเสี่ยง และใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาชุมชนอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงว่าสติเป็นรากฐานของการพัฒนาจิตใจและปัญญา (อง.ติก. 20/505/214) จากมุมมองการพัฒนาชุมชน เบญจธรรมจึงทำหน้าที่เป็น “กลไกทางศีลธรรมจากภายใน” ที่ช่วยเสริมพลังชุมชนอย่างยั่งยืน เพราะมิได้อาศัยการควบคุมหรือบังคับจากภายนอก แต่เน้นการสร้างจิตสำนึก ความละเอียดและเกรงกลัวต่อบาป (หิริโอตตปปะ) ให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล เมื่อสมาชิกชุมชนมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ย่อมสามารถพึ่งพาตนเอง ร่วมมือกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง มั่นคง และอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), (2563) ได้กล่าวว่าเบญจธรรมเป็นหลักคุณธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมพลังชุมชน เนื่องจากเป็นกลไกในการพัฒนาคนจากภายใน อันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม นักวิชาการฝ่ายเถรวาทอธิบายว่า การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตสำนึก คุณธรรม และความรับผิดชอบของสมาชิกในชุมชน ซึ่งเบญจธรรมทำหน้าที่เป็นฐานคุณค่าที่ช่วยกำกับพฤติกรรมและหล่อหลอมความสัมพันธ์ทางสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่เกื้อกูลกัน

พระธรรมปิฎก, (2564) ได้กล่าวว่าเบญจธรรมโดยเฉพาะเมตตา กรุณา และสัจจะ มีบทบาทในการสร้างความไว้วางใจ ความเอื้ออาทร และความสามัคคีในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีจิตใจที่

ปรารถนาดีต่อกัน รู้จักช่วยเหลือและไม่เอารัดเอาเปรียบ ย่อมลดความขัดแย้งและเพิ่มพลังความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาส่วนรวม อันเป็นหัวใจสำคัญของการเสริมพลังชุมชน

พระราชปรีดีมานิ, (2564) ได้กล่าวว่าเบญจธรรมในมิติของสัมมาอาชีวะและความสุจริตช่วยส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนประกอบอาชีพอย่างถูกต้อง เป็นธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น คุณธรรมดังกล่าวช่วยลดปัญหาการทุจริต การเอาเปรียบ และสร้างความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ชุมชนมีความมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเอง และพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างต่อเนื่อง

มหามกุฏราชวิทยาลัย, (2565) อธิบายว่าเบญจธรรมด้านความสามัคคี ความรับผิดชอบ และสติปัญญา มีบทบาทในการเสริมสร้างวินัยชุมชนและจิตสำนึกสาธารณะ ทำให้สมาชิกเคารพกติกา มีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรและกิจกรรมของชุมชนอย่างมีเหตุผลและไม่ประมาท ส่งผลให้ชุมชนมีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาสังคมและสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคง

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, (2566) ได้กล่าวว่าเบญจธรรมทำหน้าที่เป็นพลังทางศีลธรรมที่ช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม ความร่วมมือ และความสามัคคีในชุมชน เป็นรากฐานสำคัญของการเสริมพลังชุมชนจากภายใน เมื่อชุมชนมีสมาชิกที่ยึดมั่นในคุณธรรม ย่อมนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง สงบสุข และสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนตามแนวพุทธธรรม

สรุปได้ว่า เบญจธรรมเป็นหลักคุณธรรมเชิงบวกในพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมพลังชุมชน โดยทำหน้าที่พัฒนาจิตสำนึกและพฤติกรรมของสมาชิกจากภายใน ธรรมทั้งห้าประการ ได้แก่ เมตตา ความสุจริต ความสามัคคีในกาม สัจจะ และสติสัมปชัญญะ ช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจ และส่งเสริมความร่วมมือในชุมชน เบญจธรรมยังเอื้อต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและครอบครัว ผ่านการดำรงชีพอย่างสุจริตและการเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน เมื่อสมาชิกมีสติและความรับผิดชอบ ย่อมสามารถแก้ไขปัญหาส่วนรวมอย่างสร้างสรรค์ เบญจธรรมจึงเป็นกลไกทางศีลธรรมจากภายในที่เสริมสร้างทุนทางสังคม ความสามัคคี และความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน

3.3 ความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างเบญจศีล-เบญจธรรมกับสังคมชุมชน

ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของสังคมชุมชนมิได้เกิดจากโครงสร้างหรือกติกาภายนอกเพียงประการเดียว หากแต่ต้องอาศัยฐานคุณค่าทางศีลธรรมที่หล่อหลอมพฤติกรรมและจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนอย่างเป็นระบบ หลักเบญจศีลและเบญจธรรมในพระพุทธศาสนาจึงมีบทบาทสำคัญในฐานะกลไกทางศีลธรรมที่ทำงานเกื้อหนุนกัน ระหว่างการกำกับพฤติกรรมภายนอกกับการพัฒนาคุณธรรมภายใน เมื่อทั้งสองหลักธรรมเชื่อมโยงกันอย่างเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดผลต่อความเป็นระเบียบ ความไว้วางใจ และความร่วมมือในสังคมชุมชน ในหัวข้อนี้จึงมุ่งอธิบายความสัมพันธ์เชิงระบบของเบญจศีล-เบญจธรรมกับชุมชนในมิติต่าง ๆ ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ผู้นำ และสถาบัน

ชุมชน เพื่อแสดงให้เห็นกลไกการทำงานที่นำไปสู่ความเข้มแข็งและความยั่งยืนของสังคมโดยรวมดังต่อไปนี้

3.3.1 ความสัมพันธ์ระหว่างเบญจศิลป์-เบญจธรรม

เบญจศิลป์และเบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และทำหน้าที่ร่วมกันในการกำกับและพัฒนาชีวิตของพุทธศาสนิกชนทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม เบญจศิลป์ทำหน้าที่เป็นกรอบแห่งการงดเว้นจากการกระทำที่เป็นอกุศลทางกายและวาจา ขณะที่เบญจธรรมเป็นหลักคุณธรรมเชิงบวกที่ช่วยหล่อหลอมจิตใจให้พร้อมต่อการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้อง เมื่อบุคคลปฏิบัติตามเบญจศิลป์ควบคู่กับการเจริญเบญจธรรม ย่อมก่อให้เกิดความสมดุลระหว่างการควบคุมพฤติกรรมภายนอกและการพัฒนาคุณภาพภายใน อันนำไปสู่การดำรงชีวิตที่สงบสุขและมีคุณค่า ในคัมภีร์พระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่า ศิลเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศิล สมาธิ และปัญญา โดยศิลปทำหน้าที่เป็นเครื่องระงับการเบียดเบียนและสร้างระเบียบในการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ เมื่อสังคมมีสมาชิกที่รักษาศิลอย่างมั่นคง ย่อมก่อให้เกิดความปลอดภัย ความไว้วางใจ และความสงบเรียบร้อย ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการพัฒนาจิตใจและปัญญาในระดับที่สูงขึ้น (อง.ตัก. 20/505/214) เบญจศิลป์ทั้งห้าประการ ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดิฉินในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย เป็นหลักจริยธรรมที่ครอบคลุมมิติสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคม ศิลเหล่านี้ทำหน้าที่ปกป้องชีวิต ทรัพย์สิน ความสัมพันธ์ และสติสัมปชัญญะของมนุษย์ อันเป็นปัจจัยพื้นฐานของความมั่นคงทางสังคม เมื่อบุคคลรักษาศิลได้อย่างสม่ำเสมอ ย่อมเอื้อต่อการลดความขัดแย้ง ความรุนแรง และพฤติกรรมเสี่ยงในสังคม ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความสงบและความไว้วางใจระหว่างกัน (ที.ส. 9/11/7) อย่างไรก็ตาม พระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นเพียงการงดเว้นจากความชั่วเท่านั้น หากแต่เน้นการพัฒนาคุณธรรมภายในควบคู่กันไป ซึ่งปรากฏในหลักเบญจธรรม ได้แก่ เมตตา กรุณา สัมมาอาชีวะหรือความสุจริต ความสำรวมในกาม สัจจะ และสติสัมปชัญญะ คุณธรรมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นแรงผลักดันภายในที่สนับสนุนให้การรักษาศิลเป็นไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน เพราะเมื่อบุคคลมีเมตตาเป็นพื้นฐาน ย่อมไม่คิดเบียดเบียนผู้อื่น เมื่อมีความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมไม่ลวงลະเมิดทรัพย์สินหรือสิทธิของผู้อื่น และเมื่อมีสติสัมปชัญญะ ย่อมสามารถควบคุมตนเองไม่ให้ตกอยู่ในความประมาท (ส.สพ. 18/259/327) ความสัมพันธ์ระหว่างเบญจศิลป์และเบญจธรรมจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงเกื้อหนุน กล่าวคือ เบญจศิลป์ทำหน้าที่เป็น “กรอบควบคุมพฤติกรรม” ส่วนเบญจธรรมทำหน้าที่เป็น “พลังหล่อหลอมจิตใจ” หากมีศิลปโดยปราศจากคุณธรรมภายใน การประพฤติอาจเป็นเพียงการฝืนใจ แต่หากมีคุณธรรมโดยไม่ตั้งอยู่บนศิลป การแสดงออกทางพฤติกรรมอาจขาดความชัดเจนและความมั่นคง ดังนั้น การปฏิบัติทั้งสองส่วนควบคู่กันจึงก่อให้เกิดการพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ในมิติของสังคม เบญจศิลป์และเบญจธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างสังคมที่มีคุณธรรมเป็นฐาน เมื่อสมาชิกในสังคมมีศิลปเป็นหลักในการควบคุม

พฤติกรรม และมีธรรมเป็นพลังในการหล่อหลอมจิตใจ ย่อมก่อให้เกิดความสามัคคี ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลักธรรมทั้งสองจึงมิได้เป็นเพียงคำสอนทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกทางศีลธรรมที่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของปัจเจกและความมั่นคงของสังคมโดยรวม ดังนั้นเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรมที่สัมพันธ์กันอย่างแนบแน่น ทำหน้าที่ร่วมกันในการกำกับพฤติกรรมและพัฒนาจิตใจของมนุษย์ เมื่อบุคคลปฏิบัติตามหลักธรรมทั้งสองอย่างสมดุล ย่อมส่งผลให้เกิดการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมให้มีความสุข มั่นคงและยั่งยืน

พระมหาสมควร สุวณฺโณ (คัมภีร์สุวณฺโณ), (2565) ความสัมพันธ์เชิงระบบของ “เบญจศีล-เบญจธรรม” กับสังคมชุมชน สามารถอธิบายได้ในลักษณะ “กลไกสองชั้น” ที่ทำงานหนุนกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล กล่าวคือ เบญจศีลทำหน้าที่เป็น “กติกาทิศทางสังคมชั้นต่ำ” (social norms) ช่วยกำกับพฤติกรรมไม่ให้เบียดเบียนกัน ลดแรงเสียดทานในชีวิตร่วมกัน เช่น การไม่ทำร้ายกัน ไม่ลักทรัพย์ ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง และไม่ปล่อยให้ความประมาทจากของมีนเมาทำลายสติสัมปชัญญะ ส่วน เบญจธรรมเป็น “คุณธรรมคู่ขนาน” ที่ทำให้การรักษาศีลไม่ใช่แค่การ “งดเว้น” แต่กลายเป็นพลังภายใน ที่ผลักดันให้ทำดีโดยสมัครใจ เช่น เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม และสติ เมื่อสองส่วนนี้ทำงานร่วมกัน จึงเกิดทั้งความสงบภายนอก (ระเบียบ) และความมั่นคงภายใน (คุณภาพใจ) ซึ่งเป็นฐานสำคัญของชุมชนที่เข้มแข็ง

อำนาจ ยอดทอง, (2567) “ระบบชุมชน” เบญจศีล-เบญจธรรมจะส่งผลต่อชุมชนอย่างน้อย 3 วงจรสำคัญ วงจรแรกคือ วงจรความไว้วางใจ (trust): การลดการเบียดเบียนและการไม่เอาเปรียบกันทำให้เกิดความปลอดภัยทางสังคม สมาชิกกล้าพึ่งพากันและร่วมมือกันได้มากขึ้น วงจรที่สองคือ วงจรการควบคุมทางสังคม (social control) ที่เป็นมิตร: ชุมชนไม่จำเป็นต้องพึ่งการบังคับใช้กติกาย่างแข็งกระด้างตลอดเวลา เพราะมีทุนทางศีลธรรมรองรับให้คน “ยับยั้งชั่งใจ” ได้ด้วยตนเอง โดยเฉพาะศีลข้อ 5 ที่เกี่ยวข้องกับความประมาท ซึ่งงานศึกษาที่ดีความศีลข้อ 5 เชื่อมกับปัญหายาเสพติดชี้ให้เห็นชัดว่า การมีศีลต้องเดินคู่กับ “สติและความไม่ประมาท” (เป็นเบญจธรรม) เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงที่ทำลายทั้งคนและชุมชน

ณมน ชูเพ็ญ, (2566) การมีส่วนร่วมและการพัฒนาร่วม (collective action): เมื่อชุมชนมีความไว้วางใจและลดความขัดแย้ง การรวมกลุ่มทำกิจกรรมสาธารณะจะเกิดง่ายขึ้น งานวิจัยเชิงพื้นที่ที่ศึกษาการ “ขัดเกลาชีวิต” ของประชาชนด้วยหลักเบญจศีลสะท้อนว่า การส่งเสริมศีลในชุมชนควรเริ่มจาก “ครอบครัวและผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่าง” และใช้กิจกรรมที่ทำให้คนปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับตรรกะเชิงระบบว่า แบบอย่าง + กิจกรรมทางสังคม คือกลไกเชื่อมจากศีลธรรมส่วนบุคคลไปสู่ระเบียบและความร่วมมือส่วนรวม

จุฬามาศ สายสุด, (2568) ในมิติ “สถาบันชุมชน” เช่น โรงเรียน วัด องค์การท้องถิ่น เบญจศีล-เบญจธรรมยังทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมเพื่อความปลอดภัยและการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นระบบ งานวิจัยด้านความปลอดภัยในสถานศึกษาที่ประยุกต์ “เบญจศีล-เบญจธรรม” ซึ่งการจัดการความปลอดภัยสามารถแปลงเป็นแนวปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้หลายด้าน (วางระบบ/วิธีดำเนินงาน/แนวทาง) ซึ่งสะท้อนว่า หลักธรรมไม่ได้อยู่แค่ระดับค่านิยม แต่สามารถออกแบบเป็น “มาตรการเชิงสถาบัน” เพื่อคุ้มครองคนในชุมชนและลดความเสี่ยงได้

กัญญารัตน์ รวมสุข, (2567) ความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างเบญจศีล-เบญจธรรมกับสังคมชุมชนคือการเชื่อม “กติกายานนอก” กับ “คุณธรรมภายใน” ให้เกิดผลลัพธ์เป็น ความไว้วางใจ ระเบียบ ความปลอดภัย และการร่วมมือพัฒนาชุมชน โดยมีทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ผู้นำ และสถาบันชุมชนเป็นตัวส่งผ่าน (system drivers) งานวิจัยที่วิเคราะห์การนำหมวดธรรมไปใช้ในบริบทสังคมร่วมสมัยก็ย้ำว่า เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นหนึ่งใน “หมวดธรรมหลัก” ที่ควรนำไปประยุกต์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกันในสังคมไทย

สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างเบญจศีล-เบญจธรรมกับสังคมชุมชนสามารถอธิบายได้ในลักษณะกลไกที่เกื้อหนุนกันระหว่างกติกายานนอกและคุณธรรมภายใน เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบขั้นต้นในการควบคุมพฤติกรรม ลดการเบียดเบียน และสร้างความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังภายในที่หล่อหลอมจิตสำนึกให้เกิดเมตตา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม และสติ เมื่อทั้งสองส่วนทำงานร่วมกัน ย่อมก่อให้เกิดความไว้วางใจ การยับยั้งชั่งใจโดยสมัครใจ และการควบคุมทางสังคมที่เป็นมิตร ส่งผลให้การรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาร่วมของชุมชนเกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ผู้นำ และสถาบันชุมชน เบญจศีล-เบญจธรรมจึงเป็นฐานศีลธรรมเชิงระบบที่เสริมสร้างความเข้มแข็ง ความปลอดภัย และความยั่งยืนของสังคมชุมชน

3.3.2 ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคล

เบญจศีล-เบญจธรรมมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคคล เนื่องจากเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่ช่วยหล่อหลอมพฤติกรรมภายนอกและจิตสำนึกภายในของมนุษย์ให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้อง การรักษเบญจศีลช่วยให้บุคคลมีวินัยในตนเอง รู้จักควบคุมกายและวาจา ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ขณะเดียวกันการปลูกฝังเบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมภายใน เช่น ความเมตตา ความซื่อสัตย์ ความยับยั้งชั่งใจ และสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า เมื่อบุคคลยึดถือเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ย่อมเกิดจิตสำนึกที่ดีและความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม การฝึกตนให้ละเว้นจากการกระทำที่เป็นอกุศล พร้อมกับพัฒนาคุณธรรมภายใน ช่วยลดความเห็นแก่ตัว ความประมาท และพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม ทำให้บุคคลสามารถตัดสินใจและแก้ไขปัญหาในชีวิตได้อย่างมีเหตุผลและรอบคอบ

เบญจศีล-เบญจธรรมยังช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจ ทำให้บุคคลมีความอดทน อดกลั้น และรู้จักปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้อย่างเหมาะสม บุคคลที่ได้รับการพัฒนาตามหลักธรรมดังกล่าวย่อมมีความสมดุลทั้งด้านความคิด อารมณ์ และพฤติกรรม อันนำไปสู่การเป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคม และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2563) ได้กล่าวว่าการพัฒนาบุคคลเป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและความหมาย นักวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเห็นว่า การพัฒนาบุคคลที่แท้จริงต้องเริ่มจากการพัฒนาภายในจิตใจควบคู่กับการปรับพฤติกรรมภายนอกให้สอดคล้องกับหลักศีลธรรมและคุณธรรม

พระธรรมปิฎก, (2564) ได้กล่าวว่าการพัฒนาบุคคลช่วยปลูกฝังวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข เมื่อบุคคลมีหลักคุณธรรมเป็นกรอบกำกับพฤติกรรม ย่อมสามารถควบคุมตนเอง ลดความเห็นแก่ตัว และตัดสินใจดำเนินชีวิตอย่างรอบคอบ ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม

พระราชธรรมนิเทศ, (2565) ได้กล่าวว่าการพัฒนาบุคคลช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ทำให้บุคคลรู้จักจัดการกับปัญหา ความเครียด และความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้อย่างเหมาะสม การฝึกตนให้มีสติและสัมปชัญญะช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเองและผู้อื่น อันนำไปสู่การมีความสัมพันธ์ที่ดีและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มหามกุฏราชวิทยาลัย, (2565) อธิบายว่าการพัฒนาบุคคลยังมีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพทางสังคมและการทำงาน เพราะบุคคลที่มีคุณธรรมและทักษะชีวิตที่ดี ย่อมสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความร่วมมือ ความสามัคคี และความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์กรและชุมชนให้เข้มแข็ง

พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี, (2566) ได้กล่าวไว้ว่าการพัฒนาบุคคลเป็นรากฐานของการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ เพราะบุคคลที่มีคุณภาพย่อมเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความมั่นคงและยั่งยืน การส่งเสริมการพัฒนาบุคคลอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะด้านคุณธรรมและจริยธรรม จึงเป็นภารกิจสำคัญที่ทุกภาคส่วนควรให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การพัฒนาบุคคลเป็นกระบวนการสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ให้สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม โดยเน้นการพัฒนาภายในควบคู่กับการปรับพฤติกรรมภายนอกให้สอดคล้องกับหลักศีลธรรม การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมช่วยให้บุคคลมีวินัย ความรับผิดชอบ และความซื่อสัตย์ อันเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากนี้ การพัฒนาด้านจิตใจยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางอารมณ์ ทำให้บุคคลสามารถรับมือกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้อย่างเหมาะสม เมื่อบุคคลมีสติ รู้จักตนเอง และเข้าใจผู้อื่น ย่อมเอื้อ

ต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาบุคคลจึงมิได้ส่งผลดีเฉพาะตนเองเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมและประเทศชาติให้มีความมั่นคง

3.3.3 ความสำคัญต่อครอบครัวและสังคม

หลักธรรมดังกล่าวมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อครอบครัวและสังคม เนื่องจากเป็นรากฐานของการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในทุกระดับ โดยเฉพาะในสถาบันครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม การยึดถือหลักธรรมช่วยหล่อหลอมให้สมาชิกในครอบครัวมีความรัก ความเมตตา ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่อกัน ส่งผลให้เกิดความเข้าใจ ความไว้วางใจ และความอบอุ่นภายในครอบครัว อันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกแต่ละคน

เมื่อครอบครัวมีพื้นฐานทางคุณธรรมที่เข้มแข็ง ย่อมส่งผลเชิงบวกต่อสังคมโดยรวม เพราะบุคคลที่เติบโตมาในครอบครัวที่มีหลักธรรมเป็นกรอบในการดำเนินชีวิต จะมีจิตสำนึกสาธารณะ เคารพกติกา และรู้จักอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเกื้อกูล ในระดับสังคม หลักธรรมดังกล่าวช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิก ลดความขัดแย้งและพฤติกรรมที่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาส่วนรวม ดังนั้น หลักธรรมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของสังคม ช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เมื่อสมาชิกในสังคมมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ย่อมนำไปสู่ความสงบสุข ความปลอดภัย และการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนในระยะยาว

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2563) ได้กล่าวไว้ว่าครอบครัวและสังคมเป็นโครงสร้างพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด การพัฒนาคุณภาพของครอบครัวจึงส่งผลโดยตรงต่อความมั่นคงและความสุขของสังคมโดยรวม นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเห็นว่า หลักธรรมทางศีลธรรมและคุณธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการหล่อหลอมความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้ตั้งอยู่บนความรัก ความเมตตา ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่อกัน ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

พระธรรมปิฎก, (2564) ได้กล่าวว่าการยึดถือหลักธรรมช่วยส่งเสริมให้สมาชิกมีความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักอดทน อดกลั้น และให้อภัย อันเป็นคุณลักษณะที่ช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความอบอุ่นในครอบครัว เมื่อครอบครัวมีความมั่นคงทางจิตใจและคุณธรรม ย่อมเป็นแหล่งบ่มเพาะบุคคลให้เติบโตเป็นผู้มีวินัย มีจิตสำนึกที่ดี และสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างเหมาะสม

พระราชปริยัติมุนี, (2564) ได้กล่าวว่าการยึดถือหลักธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและความสามัคคีระหว่างสมาชิก เพราะเป็นกรอบคุณค่าที่กำกับพฤติกรรมให้เคารพสิทธิของผู้อื่น ลดการเอารัดเอาเปรียบ และส่งเสริมความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวม สังคมที่สมาชิกมีคุณธรรมเป็น

พื้นฐาน ย่อมมีความสงบเรียบร้อย มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และสามารถจัดการปัญหาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, (2565) เป็นสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนา มองว่า หลักธรรมเป็นทุนทางสังคมและทุนทางศีลธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เพราะช่วยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคมให้มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี, (2566) ได้กล่าวว่า ครอบครัวและสังคมอยู่กับการนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกัน เมื่อครอบครัวมีคุณธรรมเป็นรากฐาน ย่อมส่งผลให้สังคมมีความสามัคคี ความไว้วางใจ และความสงบสุข อันเป็นปัจจัยสำคัญของการพัฒนาสังคมไทยให้มีความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

สรุปได้ว่า ครอบครัวและสังคมมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด โดยครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่หล่อหลอมคุณลักษณะและพฤติกรรมของสมาชิก การนำหลักธรรมและคุณธรรมมาใช้ในครอบครัวช่วยเสริมสร้างความรัก ความเมตตา ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบต่อกัน อันเป็นรากฐานของความอบอุ่นและความมั่นคงทางจิตใจ เมื่อสมาชิกในครอบครัวมีความเข้าใจ อดทน และให้อภัย ย่อมช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ครอบครัวที่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐานย่อมบ่มเพาะบุคคลให้เติบโตเป็นผู้มีวินัยและจิตสำนึกที่ดี ในระดับสังคม คุณธรรมทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมให้เคารพสิทธิผู้อื่นและร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ ความสามัคคี และความสงบเรียบร้อย ดังนั้น การเสริมสร้างครอบครัวด้วยหลักธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมให้มั่นคง

3.3.4 ความสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน

การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยรากฐานทางคุณธรรมและศีลธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและโครงสร้างทางสังคม การนำหลักเบญจศีล-เบญจธรรมไปประยุกต์ใช้ในชุมชนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นแนวทางในการปรับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนให้ลดการกระทำที่ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรม เช่น ความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบ การทุจริต และอบายมุข ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงของสังคม

การส่งเสริมให้สมาชิกยึดถือเบญจศีลช่วยสร้างความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ขณะที่การปลูกฝังเบญจธรรมช่วยพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะ ความเมตตา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เมื่อคนในชุมชนมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ย่อมเกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือและความสามัคคี ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเข้มแข็งของชุมชน

เบญจศีล-เบญจธรรมยังทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงคุณค่าในการสร้างความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุและมิติทางจิตใจของการพัฒนา ช่วยให้การพัฒนาสังคมไม่มุ่งเน้นเพียงความเจริญทางเศรษฐกิจ แต่คำนึงถึงคุณภาพชีวิต คุณธรรม และความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนโดยรวม ส่งผลให้ชุมชนสามารถพัฒนาได้อย่างมั่นคง มีภูมิคุ้มกันทางสังคม และดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว ดังนั้น การประยุกต์ใช้เบญจศีล-เบญจธรรมในกระบวนการพัฒนาชุมชนจึงเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างสังคมที่สมดุล มีความสงบสุข และสามารถเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีสติและปัญญา อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมไทยอย่างยั่งยืนในภาพรวม

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2563) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนมิได้มุ่งเน้นเพียงความเจริญทางเศรษฐกิจหรือโครงสร้างพื้นฐานเท่านั้น หากแต่ต้องอาศัยรากฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาเห็นว่า การพัฒนาที่ขาดคุณธรรมย่อมนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำ ความขัดแย้ง และความเสื่อมถอยของสังคมในทางตรงกันข้าม หากชุมชนมีหลักธรรมเป็นกรอบกำกับพฤติกรรม ย่อมช่วยสร้างความสมดุลระหว่างความเจริญทางวัตถุและความงอกงามทางจิตใจ

พระธรรมปิฎก, (2564) ได้กล่าวว่า หลักธรรมมีบทบาทสำคัญในการลดปัญหาทางศีลธรรมและสังคม เช่น ความรุนแรง การทุจริต และอบายมุข โดยการปลูกฝังวินัย ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกสาธารณะให้แก่สมาชิกในชุมชน เมื่อบุคคลรู้จักเคารพกติกาและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม ชุมชนย่อมเกิดความสงบเรียบร้อย ความไว้วางใจ และความร่วมมือ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

พระราชปริยัติมุนี, (2564) ได้กล่าวว่า หลักธรรมยังช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคม ผ่านความสัมพันธ์ที่ดี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ทุนทางสังคมดังกล่าวเป็นพลังสำคัญที่ช่วยให้ชุมชนสามารถรวมพลังแก้ไขปัญหาร่วมกัน พัฒนาทรัพยากร และรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาหมกุฎราชวิทยาลัย, (2565) เป็นสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาเห็นว่า หลักธรรมเป็นฐานคุณค่าที่ช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาให้คำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความเป็นธรรม และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทสังคมร่วมสมัย การพัฒนาที่มีคุณธรรมเป็นศูนย์กลางจึงช่วยลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความสมดุล และเสริมสร้างความมั่นคงของสังคมในระยะยาว

พระมหาภูมิจัย วชิรเมธี, (2566) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนอยู่ที่การนำหลักธรรมมาเป็นกรอบในการพัฒนาดน ชุมชน และสังคมควบคู่กัน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ย่อมนำไปสู่สังคมที่มีความสามัคคี ความสงบสุข และความสามารถในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยรากฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับความเจริญทางวัตถุ หลักธรรมทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนให้มีวินัย ความรับผิดชอบ และจิตสำนึกต่อส่วนรวม ส่งผลให้ลดปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง และพฤติกรรมที่บ่อนทำลายสังคม เมื่อบุคคลเคารพกติกาและคำนึงถึงประโยชน์ร่วมกัน ชุมชนย่อมเกิดความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความสามัคคี หลักธรรมยังช่วยเสริมสร้างทุนทางสังคมผ่านความเอื้อเฟื้อและความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการแก้ไขปัญหาและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในภาพรวม การพัฒนาที่มีคุณธรรมเป็นศูนย์กลางช่วยสร้างความสมดุลระหว่างความเจริญทางเศรษฐกิจกับความงอกงามทางจิตใจ อันนำไปสู่ความมั่นคงและความยั่งยืนของชุมชนและสังคมโดยรวม

3.3.5 เบญจศีล-เบญจธรรมในฐานะกลไกกำกับพฤติกรรมของคนในชุมชน

เบญจศีล-เบญจธรรมในฐานะกลไกกำกับพฤติกรรมของคนในชุมชน หมายถึง หลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่ควบคุมและชี้นำการประพฤติปฏิบัติของสมาชิกในชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เบญจศีลเป็นกรอบการงดเว้นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน ทั้งทางกายและวาจา เช่น การใช้ความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบ และการหลอกลวง ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสร้างระเบียบในสังคม ขณะที่เบญจธรรมเป็นคุณธรรมเชิงบวกที่เสริมสร้างแรงจูงใจภายใน เช่น เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความสัจธรรม และสติ ทำให้การปฏิบัติตามศีลเกิดจากความสมัครใจมากกว่าการบังคับ เมื่อเบญจศีลและเบญจธรรมทำงานควบคู่กัน จะช่วยสร้างบรรทัดฐานร่วมของชุมชน ก่อให้เกิดความไว้วางใจ ความรับผิดชอบ และการควบคุมตนเองของสมาชิก ส่งผลให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพ

พระครูสุธีธรรมบัณฑิต (อินทร์แก้ว), (2566) เบญจศีล-เบญจธรรมสามารถอธิบายในฐานะ “กลไกกำกับพฤติกรรมทางสังคม” ที่ทำงานเชิงระบบจากภายในสู่ภายนอก กล่าวคือ เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการงดเว้นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน อันเป็นการควบคุมพฤติกรรมขั้นต่ำที่ทำให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างปลอดภัย ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังเชิงคุณค่าและแรงจูงใจภายในที่ช่วยหล่อเลี้ยงให้การรักษาศีลเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ไม่ใช่เพียงเพราะแรงกดดันทางสังคมหรือกติกาสังคม

สมศักดิ์ บุญเรือง, (2567) ในมิติของการอยู่ร่วมกันในชุมชน เบญจศีลช่วยลดความเสี่ยงของปัญหาสังคม เช่น ความรุนแรง การละเมิดสิทธิ และความไม่ซื่อสัตย์ ส่วนเบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงบวก เช่น เมตตา ความอดทน และสติ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ที่ดี งานวิจัยด้านจริยธรรมชุมชนชี้ว่า เมื่อสมาชิกมีการควบคุมตนเองตามหลักศีลธรรม ชุมชนจะพึ่งพาการควบคุมจากภายนอกน้อยลง และเกิดการกำกับกันเองอย่างสร้างสรรค์

นภาพร ศรีประเสริฐ, (2565) เบญจศีล-เบญจธรรมยังทำหน้าที่เป็นกลไกการขัดเกลาทางสังคม (socialization) โดยเฉพาะผ่านครอบครัว วัด และผู้นำชุมชน งานศึกษาการปลูกฝังศีลธรรมในระดับท้องถิ่นพบว่า แบบอย่างของผู้นำและกิจกรรมทางศาสนาที่เชื่อมโยงกับชีวิตประจำวัน ช่วยให้ประชาชนซึมซับบรรทัดฐานทางพฤติกรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

ดลชัย พงษ์พิพัฒน์, (2568) เบญจศีล-เบญจธรรมสามารถนำไปออกแบบเป็นแนวปฏิบัติหรือมาตรการชุมชน เช่น การสร้างพื้นที่ปลอดภัยชุมชน การณรงค์สื่อสารอย่างสุจริต และการส่งเสริมจิตอาสา ซึ่งสะท้อนว่าหลักธรรมไม่ได้หยุดอยู่แค่ระดับค่านิยม แต่สามารถแปลงเป็นเครื่องมือกำกับพฤติกรรมเชิงโครงสร้างได้

อัจฉรา แสงทอง, (2567) เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นกลไกกำกับพฤติกรรมของคนในชุมชนที่เชื่อมโยง “การควบคุมตนเอง” กับ “การควบคุมทางสังคม” อย่างสมดุล เมื่อบุคคล ครอบครัว และสถาบันชุมชนร่วมกันใช้หลักธรรมเป็นฐาน ชุมชนจะเกิดความไว้วางใจ ระเบียบ และความร่วมมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า เบญจศีล-เบญจธรรม ในฐานะกลไกกำกับพฤติกรรมของคนในชุมชนที่ทำงานเชิงระบบจากภายในสู่ภายนอก โดยเบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการดเว้นพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดการเบียดเบียน ช่วยสร้างความปลอดภัยและความเป็นระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังเชิงคุณค่าและแรงจูงใจภายในที่หล่อเลี้ยงให้การรักษาศีลเกิดขึ้นอย่างสมัครใจและยั่งยืน การผสมผสานของศีลและธรรมช่วยลดความรุนแรง การละเมิดสิทธิ และความไม่ซื่อสัตย์ในชุมชน พร้อมทั้งเสริมสร้างเมตตา ความอดทน และสติ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสัมพันธที่ดี นอกจากนี้ หลักเบญจศีล-เบญจธรรมยังทำหน้าที่เป็นกลไกการขัดเกลาทางสังคมผ่านครอบครัว วัด และผู้นำชุมชน ทำให้ประชาชนซึมซับบรรทัดฐานทางพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อหลักธรรมถูกนำไปออกแบบเป็นแนวปฏิบัติและมาตรการของชุมชน จะช่วยเชื่อมโยงการควบคุมตนเองกับการควบคุมทางสังคมอย่างสมดุล ส่งผลให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ ระเบียบ และความร่วมมือในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3.3.6 เบญจศีล-เบญจธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และทุนทางสังคม

เบญจศีล-เบญจธรรมกับการสร้างความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และทุนทางสังคม หมายถึง การนำหลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการหล่อหลอมพฤติกรรมและทัศนคติของคนในชุมชนให้เกื้อกูลต่อกัน เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการดเว้นการเบียดเบียน ลดความขัดแย้ง และสร้างความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่เบญจธรรมเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงบวก เช่น เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความอดทน และสติ ซึ่งช่วยพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้แน่นแฟ้น เมื่อสมาชิกปฏิบัติต่อกันด้วยความจริงใจและไม่เอาเปรียบ จะก่อให้เกิดความไว้วางใจซึ่งเป็นหัวใจของทุนทางสังคม ความไว้วางใจดังกล่าวเอื้อให้เกิดการร่วมมือ การแบ่งปัน และการช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน

นอกจากนี้ การยึดถือเบญจศีล-เบญจธรรมร่วมกันยังสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่ทุกคนยอมรับ ส่งผลให้ชุมชนมีความสามัคคี เข้มแข็ง และสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

ธนัญญารมณ ฌัชรชณันท์, (2568) เบญจศีล-เบญจธรรมสามารถอธิบายเชิงสังคมวิทยา ชุมชนได้ว่าเป็น “ฐานบรรทัดฐานร่วม (shared norms)” ที่ทำให้คนคาดการณ์กันได้และอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย เมื่อสมาชิกงดเว้นการเบียดเบียน (ศีล) พร้อมพัฒนาคุณธรรมกำกับใจ (ธรรม) ความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันจะลดแรงเสียดทาน เกิดความสม่ำเสมอในการปฏิบัติต่อกัน และค่อย ๆ สะสมเป็น “ความเชื่อถือได้” ซึ่งเป็นแก่นของความไว้วางใจในชุมชน

ธนัญญารมณ ฌัชรชณันท์, (2568) ในมิติ “การสร้างความสัมพันธ์” เบญจธรรมอย่างเมตตากรุณา-สัจจะ-สติสัมปชัญญะ ทำหน้าที่เติมคุณภาพเชิงบวกให้การรักษาศีลไม่ใช่แค่การงดเว้น แต่เป็นการสื่อสารและปฏิบัติที่จริงใจ เคารพกัน และไม่ประมาทต่อผลกระทบของตนต่อผู้อื่น ส่งผลให้ความสัมพันธ์มีความมั่นคงและลดความระแวง อีกทั้งงานสังเคราะห์ด้าน “ตัวชี้วัดธรรมะเพื่อครอบครัวผาสุก” ยังชี้ว่าศีล/ธรรมสัมพันธ์กับตัวชี้วัดด้านสัมพันธ์ภาพและทุนทางสังคมของหน่วยพื้นฐานอย่างครอบครัว ซึ่งเมื่อครอบครัวเข้มแข็งจะส่งแรงหนุนไปสู่ความไว้วางใจในระดับชุมชนได้

พระอธิการเกียรติศักดิ์ กตทีโป (2565) ในมิติ “ทุนทางสังคม” เบญจศีล-เบญจธรรมช่วยเพิ่มทั้งทุนเชิงผูกพัน (bonding) และทุนเชิงเชื่อมโยง (bridging) ผ่านกลไกการเรียนรู้ร่วมกันและกิจกรรมร่วมกันของสถาบันชุมชน โดยเฉพาะโรงเรียน-วัด-ผู้นำ/ผู้บริหารท้องถิ่น งานวิจัยที่ศึกษาการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสอนศีลธรรมในการพัฒนาเบญจศีล-เบญจธรรม พบแนวทางที่ทำให้เยาวชน “ตระหนัก-ร่วมมือ-มีทักษะทำงานร่วมกัน” ซึ่งสะท้อนว่าการปลูกฝังศีลธรรมในพื้นที่จริงช่วยสร้างความเป็นพวกเดียวกัน ความสามัคคี และความร่วมมือ

พระครูวิสุทธิชัยากร (ธวัชชัย ฐิตมานโส), พระมหาชินกร สุจิตโต, และ พระครูขันติธรรมธาริ, (2568) เมื่อความไว้วางใจเพิ่มขึ้น ชุมชนจะขยับจาก “ต่างคนต่างอยู่” ไปสู่ “ร่วมคิดร่วมทำ” ได้ง่ายขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีโครงการหรือกลไกกลางที่ทำให้คนเห็นเป้าหมายร่วม งานวิจัยเรื่องประสิทธิภาพการบริหารโครงการ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ซึ่งภาพการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ครอบคลุมศีล 5 ทุกข้อ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างคณะสงฆ์-ท้องถิ่น-ประชาชน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของทุนทางสังคมด้านเครือข่ายและการมีส่วนร่วม และเมื่อศีลถูก “บูรณาการ” เข้ากับมิติด้านสังคมของคุณภาพชีวิตในระดับพื้นที่ จะยิ่งทำให้ความไว้วางใจและความร่วมมือกลายเป็นพฤติกรรมปกติของคนในชุมชน

สรุปได้ว่า เบญจศีล-เบญจธรรมสามารถเป็นฐานบรรทัดฐานร่วมของชุมชนที่ช่วยให้สมาชิกคาดการณ์พฤติกรรมซึ่งกันและกันได้อย่างมั่นใจ และอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย การงดเว้นการเบียดเบียนตามหลักศีลควบคู่กับการพัฒนาคุณธรรมภายใน ทำให้ความสัมพันธ์ในชีวิตประจำวันลดแรงเสียดทานและเกิดความสม่ำเสมอในการปฏิบัติต่อกัน ความสม่ำเสมอดังกล่าวค่อย ๆ สะสมเป็น

ความเชื่อถือได้ ซึ่งเป็นรากฐานของความไว้วางใจในชุมชน เบญจธรรมอย่างเมตตา สัจจะ และสติ ยังช่วยเติมคุณภาพเชิงบวกให้การรักษาศีลเป็นการสื่อสารและการกระทำที่จริงใจ เคารพกัน และไม่ประมาทต่อผู้อื่น ส่งผลให้ความสัมพันธ์มีความมั่นคงและลดความระแวง เมื่อครอบครัวเข้มแข็ง ความไว้วางใจจะขยายสู่ระดับชุมชนมากขึ้น นอกจากนี้ การเรียนรู้และกิจกรรมร่วมกันของสถาบันชุมชน เช่น วัด โรงเรียน และผู้นำท้องถิ่น ยังช่วยเพิ่มทุนทางสังคมทั้งเชิงผูกพันและเชิงเชื่อมโยง เมื่อความไว้วางใจเพิ่มขึ้น ชุมชนจะก้าวจากต่างคนต่างอยู่ไปสู่การร่วมคิดร่วมทำ ทำให้ความร่วมมือและการพัฒนา กลายเป็นวิถีปกติของชุมชน

3.3.7 เบญจศีล-เบญจธรรมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

เบญจศีล-เบญจธรรมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน หมายถึง การนำหลักศีลธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานในการกำหนดพฤติกรรม ค่านิยม และวิถีการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการงดเว้นการเบียดเบียน ลดความขัดแย้ง และสร้างความปลอดภัยในสังคม ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังเชิงคุณค่าที่หล่อเลี้ยงจิตใจให้เกิดเมตตา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม และสติ ทำให้การพัฒนามีได้มุ่งเฉพาะความเจริญทางวัตถุ แต่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เมื่อสมาชิกในชุมชนมีการควบคุมตนเองและรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะเอื้อต่อความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ความไว้วางใจ และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง อันเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ประเวศ วะทาแก้ว และคณะ, (2567) เสนอว่า การเสริมสร้าง “ชุมชนสันติภาพ” ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาทจำเป็นต้องทำทั้งสันติภาพภายใน-ภายนอก และชี้ชัดว่า เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นหนึ่งใน “หลักพุทธธรรมแกนกลาง” ที่ใช้กับการอยู่ร่วมกันให้เกิดความมั่นคงและความยั่งยืนของชุมชนได้

พระปลัดอนุชาติ นรินโท และคณะ, (2565) อธิบายพลัง บวร (บ้าน-วัด-โรงเรียน/ราชการ) ว่าเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ทำให้การปลูกฝังศีลธรรมเกิดความต่อเนื่อง และยกการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านศีล 5 เป็นตัวอย่างของการสร้างความปรองดองสมานฉันท์แบบยั่งยืนผ่านกิจกรรมและเครือข่ายร่วมมือหลายระดับ

พระครูโกศลสมาธิวัตร และคณะ, (2566) มอง “ชุมชนคุณธรรม” ว่าเป็นฐานการอยู่ร่วมกันที่เปลี่ยนคุณค่าทางศาสนาให้กลายเป็นแนวปฏิบัติของชุมชน โดยเสนอประเด็นด้าน “สังคมสงบสุข” ควบคู่ “การพัฒนาอย่างยั่งยืน” ผ่านการออกแบบกิจกรรม/กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ (ทำให้ศีลเป็นพฤติกรรมปกติ ไม่ใช่แค่คำสอน)

พระครูภาวนาจันทคุณ, (2565) ชี้ว่า หมู่บ้านรักษาศีล 5 สามารถพัฒนาเป็น “ชุมชนต้นแบบ” ได้ หากมีระบบจัดการที่แปลงศีลเป็นเกณฑ์การดำเนินชีวิตและเกณฑ์ประเมินผลของชุมชน

รวมถึงเน้นบทบาทพระสงฆ์-หน่วยงานรัฐ-ประชาชนเป็นกลไกประสานกัน ทำให้การพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิตเดินไปด้วยกัน

พระธรรมรัตนารักษ์ (สมศักดิ์ โชติธโร), (2568) เสนอภาพการดำเนินโครงการ หมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ ในจังหวัดปทุมธานีว่า “ความยั่งยืน” เกิดจากการบริหารแบบมียุทธศาสตร์ มีคณะกรรมการ มีการติดตาม-ปรับปรุง และอาศัยความร่วมมือของภาคีเครือข่าย ทำให้ศีล 5 เชื่อมกับมิติการพัฒนาที่จับต้องได้ เช่น ความปลอดภัย ความเป็นระเบียบ สัมมาอาชีพ และคุณภาพชีวิตของประชาชน

ดังนั้น เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยทำหน้าที่กำกับการอยู่ร่วมกันทั้งในมิติภายในและภายนอกของชุมชน การเสริมสร้างสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาจำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาจิตใจของบุคคลควบคู่กับการจัดระเบียบสังคม หลักเบญจศีล-เบญจธรรมจึงถูกมองเป็นแกนกลางที่สร้างความมั่นคงและความสงบสุข การขับเคลื่อนผ่านพลัง “บวร” ทำให้การปลูกฝังศีลธรรมเกิดความต่อเนื่องและมีส่วนร่วมหลายระดับ แนวคิดชุมชนคุณธรรมช่วยแปลงหลักศาสนาให้เป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ทำให้ศีลกลายเป็นพฤติกรรมปกติของคนในพื้นที่ นอกจากนี้ การจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างเป็นระบบยังช่วยเชื่อมมิติศีลธรรมกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต เมื่อมีการบริหารเชิงยุทธศาสตร์ การติดตาม และเครือข่ายความร่วมมือ ความยั่งยืนของชุมชนจะเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า เบญจศีล-เบญจธรรมถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตามแนวคิดพระพุทธศาสนา เนื่องจากเป็นหลักศีลธรรมที่ช่วยกำกับพฤติกรรมและหล่อหลอมจิตใจของสมาชิกในชุมชนให้ดำเนินชีวิตอย่างมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบในการงดเว้นการเบียดเบียน ลดความขัดแย้ง และสร้างความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่เบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมภายใน เช่น เมตตา ความซื่อสัตย์ และสติ ซึ่งส่งเสริมให้การปฏิบัติตามศีลเกิดขึ้นอย่างสมัครใจ เมื่อหลักธรรมทั้งสองได้รับการขับเคลื่อนผ่านความร่วมมือของสถาบันชุมชน เช่น บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานท้องถิ่น จะช่วยให้การปลูกฝังศีลธรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ การประยุกต์หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในรูปแบบกิจกรรมและโครงการของชุมชน ยังช่วยเชื่อมโยงมิติด้านศีลธรรมกับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และคุณภาพชีวิต ทำให้ชุมชนเกิดความสงบสุข มีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

3.4 เบญจศีลและเบญจธรรมกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมุมมองพุทธ

เบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มุ่งกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบและเกื้อกูล ทั้งต่อสังคมและธรรมชาติ เบญจศีลเน้นการงดเว้นการ

เบียดเบียน การล่วงละเมิด และการเอารัดเอาเปรียบ ขณะที่เบญจธรรมเป็นหลักส่งเสริมคุณธรรมด้านเมตตา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม และสติปัญญา เมื่อพิจารณาในมิติการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หลักเบญจศีลช่วยสร้างกรอบจริยธรรมในการใช้ทรัพยากรอย่างไม่ทำลาย ไม่ละเมิดสิทธิของสรรพชีวิต และไม่แสวงหาประโยชน์เกินความจำเป็น ส่วนเบญจธรรมทำหน้าที่เสริมสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรด้วยความรับผิดชอบ มีความรู้จักประมาณ และคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวมในระยะยาว หลักการไม่เบียดเบียนสอดคล้องกับการอนุรักษ์ระบบนิเวศ ขณะที่หลักความซื่อสัตย์และสติช่วยป้องกันการทุจริตและการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย ในมุมมองพุทธ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงไม่ใช่เพียงกระบวนการเชิงเทคนิค แต่เป็นกระบวนการทางศีลธรรมที่ต้องอาศัยการฝึกจิตและการพัฒนาคุณธรรมควบคู่กัน หลักเบญจศีลและเบญจธรรมจึงเป็นฐานคิดสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนและเกื้อกูลต่อสรรพชีวิตในระยะยาว

พระราชปริยัติเวที (2567) กล่าวว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพุทธศาสนาเป็นกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลควบคู่กับการพัฒนาด้านจิตใจและคุณธรรม โดยยึดหลักศีลธรรมเป็นฐานในการกำกับพฤติกรรมและการดำเนินชีวิต หลักการเคารพในคุณค่าของชีวิตและความไม่เบียดเบียนผู้อื่น รวมถึงสรรพชีวิตในธรรมชาติ มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมทัศนคติที่เอื้อต่อการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีความรับผิดชอบ การพัฒนาคนตามแนวพุทธจึงมิได้มุ่งเพียงการเพิ่มทักษะหรือความรู้เท่านั้น แต่ยังเน้นการสร้างจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสิ่งแวดล้อม

พระมหาดวงจันทร์ คุดตาสีโล. (2564) กล่าวว่า พฤติกรรมทางจริยธรรมด้านเบญจธรรมของนักศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจและการแสดงออกทางพฤติกรรมในสังคม การส่งเสริมการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องช่วยปลูกฝังค่านิยมแห่งความเมตตา ความรับผิดชอบ และความมีสติในการดำเนินชีวิต ซึ่งคุณธรรมดังกล่าวสามารถขยายผลไปสู่การดูแลสังคมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม นักศึกษาที่มีพื้นฐานเบญจธรรมมีแนวโน้มในการตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณ

พระครูปัญญาวัฒน์. (2561) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ของพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นกระบวนการสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกด้านคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยหลักศีล 5 เป็นฐานจริยธรรมในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลและชุมชนให้ละเว้นการเบียดเบียนชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ การจัดการป่าไม้ตามแนวคิดพุทธศาสตร์จึงมิได้มุ่งเพียงการอนุรักษ์เชิงกายภาพเท่านั้น แต่ยังเน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่ไปด้วย

พระมหาทรัพย์ ญาณเตโช (2567) กล่าวว่า การนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตำบล เป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างจิตสำนึก

ด้านคุณธรรมและความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม หลักศีลและธรรมทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ดำรงชีวิตอย่างไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และทรัพยากรธรรมชาติ การปลูกฝังคุณธรรมด้านเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ และความพอประมาณ ช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเกื้อกูลและสมดุล

สมบัติ จันทรา (2563) กล่าวว่า เบญจศีล-เบญจธรรม เป็นพื้นฐานในการสร้างความผูกพันของคนในชุมชน หนึ่งในนั้นคือการดูแลทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ถึงแม้ว่าบทความจะมุ่งศึกษาวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ แต่ก็เห็นว่าศีลและธรรมทำให้เกิดความเคารพต่อสรรพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ความไม่เบียดเบียน (ไม่ฆ่าสัตว์) และการมีสติช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงการรักษาป่าไม้และแหล่งน้ำ ดั้งเดิมแทนการทำลายเพื่อผลประโยชน์เพียงชั่วคราว หลักการนี้ช่วยเสริมสร้าง จิตสำนึกเชิงนิเวศวิทยา และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วิถีชีวิตที่สอดคล้องธรรมชาติยังคงอยู่ในชุมชนหลายแห่ง

สรุปได้ว่า เบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอย่างสงบและเกื้อกูลต่อกันทั้งในมิติทางสังคมและธรรมชาติ เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมในการงดเว้นการเบียดเบียน การล่วงละเมิด และการแสวงหาประโยชน์เกินควรจากทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่เบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมภายในจิตใจ เช่น เมตตา ความซื่อสัตย์ ความพอประมาณ และสติปัญญา ซึ่งนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบ งานศึกษาของพระราชปริยัติเวทีและพระมหาดวงจันทร์ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคนตามแนวพุทธต้องควบคู่ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกทางศีลธรรม เพื่อหล่อหลอมทัศนคติที่เคารพต่อสรรพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ขณะเดียวกัน งานของพระครูปัญญาวัฒน์และพระมหาทรัพย์ ญาณเตโช สะท้อนบทบาทของพระสงฆ์และชุมชนในการนำหลักศีลธรรมมาประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้และทรัพยากรร่วมของชุมชน สมบัติ จันทรา ยังเห็นว่าศีลและธรรมช่วยสร้างจิตสำนึกเชิงนิเวศและความร่วมมือของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ในมุมมองพุทธการจัดการทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นทั้งกระบวนการทางศีลธรรมและการพัฒนาจิตใจ อันนำไปสู่ความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและความยั่งยืนในระยะยาว

3.4.1 เบญจศีลและเบญจธรรมกับจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม

เบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่ทำหน้าที่กำกับและหล่อหลอมพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอย่างถูกต้อง ดีงาม และเกื้อกูลต่อกัน เมื่อพิจารณาในมิติของจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม หลักธรรมทั้งสองประการนี้มีบทบาทสำคัญในการสร้างกรอบคิดทางศีลธรรมต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เบญจศีลเน้นการงดเว้นการเบียดเบียนชีวิต การลักทรัพย์ การเอารัดเอาเปรียบ และการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ทำลายระบบนิเวศ และไม่แสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติอย่าง

เกินขอบเขต ขณะที่เบญจธรรมเป็นหลักส่งเสริมคุณธรรมเชิงบวก เช่น เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และสติปัญญา ซึ่งช่วยปลูกฝังจิตสำนึกในการเคารพคุณค่าของสรรพชีวิตและสิ่งแวดล้อม จริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธจึงมิได้มองธรรมชาติเป็นเพียงทรัพยากรเพื่อการใช้สอยของมนุษย์เท่านั้น แต่เป็นองค์รวมที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันอย่างพึ่งพาอาศัย หลักความไม่เบียดเบียนและความพอประมาณช่วยส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างรับผิดชอบและยั่งยืน ดังนั้น เบญจศีลและเบญจธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญของจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม ที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาคุณภาพชีวิต การอนุรักษ์ธรรมชาติ และความอยู่ดีมีสุขของสังคมในระยะยาว

พระครูอุทัยสุตกิจ (2564) กล่าวว่า จะเน้นด้านการจัดการความขัดแย้งของผู้บริหารท้องถิ่น แต่มีผลสำคัญที่สอดคล้องกับจริยธรรมสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน โดยใช้หลักพุทธจริยธรรมเพื่อส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม การเคารพสิทธิและความไม่เบียดเบียนแสดงออกในแนวทางการตัดสินใจ นำไปสู่การพัฒนานโยบายและกิจกรรมชุมชนที่เอื้อต่อความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติและแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสังคมอย่างสมดุล

พระมหาชนินทร์ อธิวโร (2565) กล่าวว่า กระบวนการเสริมสร้างเยาวชนต้นแบบจิตอาสาวิถีพุทธแบบมีส่วนร่วม โดยยึดฐานจากหลักศีลธรรมพุทธที่เน้นการพัฒนาศีลธรรม สติ และปัญญา เพื่อปลูกฝังจิตอาสาในการอนุรักษ์และสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมในชุมชนจังหวัดแพร่ ความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายช่วยเสริมสร้างความเข้าใจคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและแนวปฏิบัติที่เกื้อกูลต่อส่วนรวม ส่งผลให้เยาวชนสามารถปฏิบัติตามหลักพุทธธรรมทั้งในชีวิตและการดูแลสิ่งแวดล้อมได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นกิจกรรมจิตอาสาที่สอดคล้องกับธรรมชาติและสังคม

พระอธิการ วิฑริสีโล ยศสา (2566) กล่าวว่า แนวทางการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำตามหลักพระพุทธศาสนา โดยให้ความสำคัญกับหลักศีลธรรมและจริยธรรมเชิงพุทธเป็นกรอบคิดในการใช้และจัดการน้ำอย่างรู้คุณค่า การพัฒนาแนวคิดทางศีลธรรมช่วยสร้างความสำนึกในการลดการทำลายทรัพยากรน้ำ ส่งเสริมการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน ความไม่เบียดเบียนและการมีเมตตาต่อสรรพชีวิตเป็นพฤติกรรมสำคัญที่นำไปสู่การดูแลระบบน้ำในระดับชุมชน นำเสนอให้ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งในด้านความรู้และการปฏิบัติงานจริงเพื่อยกระดับคุณภาพทรัพยากรน้ำในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

ภุริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา (2562) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ของพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นการศึกษาการนำหลักธรรมพุทธ (ศีล 5 / ไตรสิกขา / เมตตา) ไปสร้างภูมิปัญญาชุมชนและการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยสัมภาษณ์พระสงฆ์ นักพัฒนา และเจ้าหน้าที่ราชการ ผลวิจัยชี้ว่าการใช้หลักธรรมช่วยสร้างจิตสำนึกใหม่ให้ชุมชนร่วมจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนและมีปัญญาในการแก้ปัญหาเชิงระบบ ทั้งยังเป็นแนวทางบูรณาการระหว่างศีลธรรมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

เสาวพงษ์ ยมาพัฒน์ (2565) กล่าวว่า การศึกษาองค์ประกอบของพฤติกรรมจริยธรรม สิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาหลักสูตรสำหรับนักศึกษาปริญญาตรีพบว่าพฤติกรรมจริยธรรมสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย “คิดเป็น มีสติ ปฏิบัติถูกต้อง” ฯลฯ โดยสัมภาษณ์พระนักบวชจำนวนมากราย จากพระธรรมและแนวปฏิบัติทางพุทธศาสนาเป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างองค์ประกอบจริยธรรม สิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนคุณค่าพุทธและการเคารพธรรมชาติในสังคมไทย

สรุปได้ว่า เบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญในการกำกับ พฤติกรรมของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อกันและต่อธรรมชาติ ในมิติของจริยธรรมด้าน สิ่งแวดล้อม หลักเบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการงดเว้นการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ และการ ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ขณะที่เบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมภายในจิตใจ เช่น เมตตา ความ ซื่อสัตย์ ความพอประมาณ และสติปัญญา ซึ่งนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างมีความรับผิดชอบ งาน ศึกษาของพระครูอุทัยสุตกิจสะท้อนว่าพุทธจริยธรรมสามารถนำไปใช้ในการกำหนดนโยบายและการ ตัดสินใจของผู้นำท้องถิ่นที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างสังคมกับธรรมชาติ พระมหาชนินทร์ อธิวโร ชี้ให้เห็นบทบาทของการปลูกฝังเยาวชนจิตอาสาวิถีพุทธในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมผ่านการมีส่วนร่วม ของชุมชน ขณะที่พระอธิการ วิฑริสีโล ยศสา และภุชวิจน์ บุญยวุฒิปริดา แสดงให้เห็นว่าการใช้หลัก ศีลธรรมพุทธเป็นฐานในการจัดการน้ำและป่าไม้ช่วยสร้างจิตสำนึกและการดูแลทรัพยากรอย่างยั่งยืน เสาวพงษ์ ยมาพัฒน์ ยังเน้นว่าจริยธรรมสิ่งแวดล้อมตามแนวพุทธต้องประกอบด้วยการคิดอย่างมีสติ และการปฏิบัติที่ถูกต้อง ดังนั้น เบญจศีลและเบญจธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญของจริยธรรมด้าน สิ่งแวดล้อม ที่นำไปสู่ความสมดุลระหว่างมนุษย์ ชุมชน และธรรมชาติอย่างมั่นคง

3.4.2 บทบาทของชุมชนและสถาบันทางศาสนาในการจัดการทรัพยากรตามหลัก เบญจศีลและเบญจธรรม

บทบาทของชุมชนและสถาบันทางศาสนาในการจัดการทรัพยากรตามหลักเบญจศีลและ เบญจธรรม หมายถึง กระบวนการที่ชุมชนและองค์กรทางพระพุทธศาสนา เช่น วัด พระสงฆ์ และ เครือข่ายศาสนิกชน ร่วมกันนำหลักศีลธรรมและคุณธรรมทางพุทธศาสนามาเป็นกรอบกำกับ พฤติกรรมในการใช้ ดูแล และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรสาธารณะของชุมชน เบญจ ศีลทำหน้าที่เป็นหลักควบคุมการกระทำที่อาจก่อให้เกิดการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ และการ ทำลายทรัพยากร ขณะที่เบญจธรรมเป็นหลักส่งเสริมคุณธรรมด้านเมตตา ความซื่อสัตย์ ความ พอประมาณ และสติปัญญา ซึ่งช่วยหล่อหลอมจิตสำนึกของสมาชิกในชุมชนให้ตระหนักถึงคุณค่าของ ทรัพยากรร่วม สถาบันทางศาสนามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหลักธรรม สร้างความรู้ ความเข้าใจ และปลูกฝังค่านิยมด้านความไม่เบียดเบียนผ่านกิจกรรมทางศาสนาและการเรียนรู้ของชุมชน ใน ขณะเดียวกัน ชุมชนทำหน้าที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติจริงในการนำหลักศีลและธรรมมาประยุกต์ใช้กับการ จัดการทรัพยากร เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ และที่สาธารณะร่วมกัน ดังนั้น บทบาทของชุมชนและสถาบัน

ทางศาสนาตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมจึงมุ่งสร้างความร่วมมือ ความรับผิดชอบร่วม และความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เพื่อให้การจัดการทรัพยากรเกิดความยั่งยืนและเกื้อกูลต่อสังคมในระยะยาว

พระครูศีลวัฒน์ ปณฺญารโ (2566) กล่าวว่า วัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการปลูกฝังจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักเบญจศีลเป็นแนวปฏิบัติพื้นฐานของชุมชน และใช้เบญจธรรมเป็นเครื่องมือพัฒนาจิตใจ การจัดกิจกรรมทางศาสนาที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรช่วยสร้างการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าของทรัพยากรร่วม ส่งผลให้วัดกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ร่วมกันระหว่างศาสนา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม และเป็นฐานในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์

พระมหาทศศักดิ์ อธิปญฺญ (2564) กล่าวว่า ชุมชนและวัดเป็นฐานสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในระดับท้องถิ่น โดยใช้หลักเบญจศีลเป็นกรอบกำกับพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรไม่ให้เกิดการเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบ ขณะที่เบญจธรรมช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกด้านเมตตา ความซื่อสัตย์ และความพอประมาณ การมีวัดเป็นศูนย์กลางทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันและปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรเป็นไปอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น

พระมหานที สุเมธ (2565) เสนอว่าหลักเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นฐานคุณธรรมที่ช่วยให้ชุมชนกำหนดขอบเขตการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม วัดมีบทบาทในการถ่ายทอดหลักธรรมผ่านกรอบธรรมและกิจกรรมจิตอาสา ส่งผลให้สมาชิกชุมชนเกิดสำนึกร่วมในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติและลดพฤติกรรมทำลายสิ่งแวดล้อม ทั้งยังเสริมสร้างจิตสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมในทรัพยากร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการรักษาทรัพยากรให้คงอยู่กับชุมชนอย่างมั่นคง

สมพร ศรีสุวรรณ (2565) กล่าวว่า ศักยภาพของชุมชนในการดูแลทรัพยากรร่วม โดยชี้ว่าการนำหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมาใช้ช่วยสร้างกติกาชุมชนที่เข้มแข็ง หลักไม่เบียดเบียนและความซื่อสัตย์ช่วยลดความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากร ขณะที่ความพอประมาณช่วยควบคุมการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น งานวิจัยสะท้อนว่าศาสนาเป็นกลไกสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกสาธารณะของชุมชน ทั้งยังช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างสมาชิก ทำให้การปฏิบัติตามกติกาชุมชนเกิดขึ้นอย่างสมัครใจและต่อเนื่อง อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของทรัพยากรร่วมในระยะยาว

ณรงค์ชัย แก้วคำ (2564) กล่าวว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยประสบความสำเร็จเมื่อมีกรอบศีลธรรมกำกับพฤติกรรม หลักเบญจศีลช่วยป้องกันการละเมิดสิทธิในทรัพยากร ขณะที่เบญจธรรมส่งเสริมความร่วมมือและความรับผิดชอบร่วมกัน งานวิจัยชี้ว่าการผสมผสานศาสนากับกลไกชุมชนทำให้การจัดการทรัพยากรมีความยั่งยืนมากขึ้น โดยช่วยลดความขัดแย้งและสร้างฉันทามติร่วมในการตัดสินใจด้านทรัพยากรของชุมชน

สรุปได้ว่า บทบาทของชุมชนและสถาบันทางศาสนาในการจัดการทรัพยากรตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม เป็นกระบวนการบูรณาการศีลธรรมพุทธเข้ากับการดำเนินชีวิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนอย่างเป็นระบบ เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมเพื่อป้องกันการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ และการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น ขณะที่เบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมด้านเมตตา ความซื่อสัตย์ ความพอประมาณ และสติปัญญา ซึ่งหล่อหลอมจิตสำนึกของสมาชิกให้ตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรร่วม งานศึกษาของพระมหาวิศักดิ์ ธีรปัญญา และพระครูศีลวัฒน์ ปญฺญารโห ชี้ให้เห็นว่าวัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และการถ่ายทอดหลักธรรมที่เชื่อมโยงกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ขณะเดียวกัน สมพร ศรีสุวรรณ และณรงค์ชัย แก้วคำ เน้นว่าชุมชนสามารถสร้างกติกาและฉันทามติร่วมในการใช้ทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อมีกรอบศีลธรรมกำกับพฤติกรรม พระมหานที สุเมธ ยังสะท้อนว่าการอบรมและกิจกรรมจิตอาสาช่วยสร้างสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมในทรัพยากร ดังนั้น การผสานบทบาทของชุมชนและสถาบันทางศาสนาตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมจึงนำไปสู่การจัดการทรัพยากรอย่าง สมดุล และเกื้อกูลต่อสังคมในระยะยาว

3.4.3 เบญจศีล-เบญจธรรมกับการสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมและทัศนคติของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอย่างถูกต้องและเกื้อกูลต่อส่วนรวม เมื่อพิจารณาในมิติของการสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หลักธรรมทั้งสองประการนี้ทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ เบญจศีลเน้นการงดเว้นการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ และการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ ไม่บุกรุกป่าไม้ ไม่ทำลายแหล่งน้ำ และไม่ใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น ขณะที่เบญจธรรมเป็นหลักส่งเสริมคุณธรรมเชิงบวก เช่น เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความพอประมาณ และสติปัญญา ซึ่งช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม การมีจิตสำนึกสาธารณะตามแนวพุทธจึงมิได้มองทรัพยากรธรรมชาติเป็นสมบัติส่วนบุคคล แต่เป็นสมบัติร่วมที่ต้องดูแลรักษาอย่างร่วมมือ หลักความไม่เบียดเบียนและความพอประมาณช่วยสร้างพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวังและยั่งยืน ดังนั้น เบญจศีล-เบญจธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อความสมดุลระหว่างการพัฒนามนุษย์สังคมและธรรมชาติในระยะยาว

พระครูอุทัยสุตกิจ และอินทกุล, ส. (2564) กล่าวว่า พุทธจริยธรรมสามารถนำมาใช้เป็นกรอบคิดสำคัญในการดูแลและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการปรับพฤติกรรมของมนุษย์ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ หลักธรรม เช่น ความไม่เบียดเบียน ความ

พอประมาณ และสติ ช่วยให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในฐานะองค์ประกอบสำคัญของการดำรงชีวิต การยึดพุทธจริยธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมของชุมชนจึงช่วยสร้างความรับผิดชอบร่วม

พระมหาวิชัย ประจันโน (2564) กล่าวว่า วัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางของการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชน ท่ามกลางวิกฤตสิ่งแวดล้อมระดับโลก พระสงฆ์สามารถใช้หลักพุทธธรรม โดยเฉพาะเมตตา กรุณา และความไม่เบียดเบียน เป็นเครื่องมือในการปลูกฝังค่านิยมและทัศนคติที่เคารพต่อธรรมชาติ การนำหลักธรรมดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอนุรักษ์ ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนตระหนักถึงความเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติอย่างรับผิดชอบ อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาสังแวดล้อมอย่างยั่งยืนในระดับชุมชนและสังคมโดยรวม

พระวิสุทธิ จันทปญโญ. (2562) กล่าวว่า การอนุรักษ์ป่าชุมชนตามหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบร่วมของชาวบ้านต่อทรัพยากรธรรมชาติ โดยการนำหลักศีลธรรมและการปฏิบัติทางศาสนาเป็นฐานในการกำหนดพฤติกรรม ช่วยให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของป่าไม้ในฐานะทรัพยากรร่วม ไม่ใช่สมบัติส่วนบุคคล การใช้หลักธรรม เช่น ความไม่เบียดเบียน ความพอประมาณ และเมตตา กรุณา ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาป่าอย่างสมัครใจและต่อเนื่อง

สมบัติ อารังธัญวงศ์ (2565) กล่าวว่า พฤติกรรมจริยธรรมด้านสิ่งแวดล้อมประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญด้านความคิด ทัศนคติ และการปฏิบัติที่มีสติและความรับผิดชอบต่อธรรมชาติ โดยการถ่ายทอดหลักธรรมจากพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตสำนึกของบุคคลและชุมชนให้เกิดความเคารพต่อสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้หลักธรรมช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและเลือกใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณ ไม่ฟุ่มเฟือย และไม่เบียดเบียนสรรพชีวิต

ภูริวัจน์ ปุณยวุฒิปรีดา. (2562) กล่าวว่า การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนาในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ของพระสงฆ์นักพัฒนา เป็นแนวทางสำคัญในการบูรณาการหลักธรรมทางพุทธศาสนาเข้ากับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยอาศัยหลักศีล 5 ไตรสิกขา และเมตตาธรรมเป็นฐานในการกำหนดพฤติกรรมของบุคคลและชุมชนให้ละเว้นการเบียดเบียนและการทำลายทรัพยากรป่าไม้ พระสงฆ์นักพัฒนามีบทบาทเป็นผู้นำทางจิตใจในการถ่ายทอดคุณค่าของป่าไม้ในฐานะทรัพยากรร่วมของชุมชน

สรุปได้ว่า เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นหลักธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมพฤติกรรมและทัศนคติของมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอย่างเกื้อกูลต่อสังคมและธรรมชาติ หลักเบญจศีลมุ่งเน้นการงดเว้นการเบียดเบียนและการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง ขณะที่

เบญจธรรมเป็นหลักส่งเสริมคุณธรรมเชิงบวก เช่น เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ และความพอประมาณ ซึ่งช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม นักวิชาการและพระสงฆ์หลายท่านเห็นพ้องว่าพุทธจริยธรรมสามารถใช้เป็นกรอบคิดสำคัญในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเน้นการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการปรับพฤติกรรมของมนุษย์ให้สอดคล้องกับธรรมชาติ วัดและพระสงฆ์จึงมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดหลักธรรมและปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่ชุมชน การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและการอนุรักษ์ ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมัครใจและต่อเนื่อง ดังนั้น เบญจศีล-เบญจธรรม จึงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างจิตสำนึกสาธารณะด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ อันนำไปสู่การพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

3.4.4 การประยุกต์เบญจศีล-เบญจธรรมสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกรอบคิดด้านจริยธรรมควบคู่กับมาตรการทางวิชาการและกฎหมาย โดยเบญจศีล-เบญจธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมพื้นฐานที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นฐานจริยธรรมในการกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ต่อธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม เบญจศีลมุ่งเน้นการงดเว้นการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ และการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การไม่บุกรุกป่าไม้ และการไม่ใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น ขณะที่เบญจธรรมเป็นหลักส่งเสริมคุณธรรมเชิงบวก ได้แก่ เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความพอประมาณ และสติปัญญา ซึ่งช่วยปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม การประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติช่วยให้ชุมชนมองทรัพยากรธรรมชาติในฐานะสมบัติร่วมที่ต้องดูแลรักษาอย่างร่วมมือ ไม่ใช่สมบัติของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง นอกจากนี้ หลักความไม่เบียดเบียนและความพอประมาณ ยังช่วยส่งเสริมพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างระมัดระวัง ลดการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย และสนับสนุนการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล เมื่อเบญจศีล-เบญจธรรมถูกถ่ายทอดผ่านวัด พระสงฆ์ และกิจกรรมของชุมชน จะช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่สมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

พระครูอุทัยสุตกิจ และอินทกุล (2564) กล่าวว่าเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นหลักจริยธรรมพื้นฐานในพระพุทธศาสนาที่มุ่งควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ให้ดำรงอยู่ร่วมกับผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมอย่างเกื้อกูล การนำหลักเบญจศีลมาประยุกต์ใช้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติช่วยสร้างกรอบจริยธรรมที่เน้นการไม่เบียดเบียน การไม่ลักทรัพย์ และการรู้จักพอ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการอนุรักษ์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ศีลข้อที่หนึ่งว่าด้วยการไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ช่วยส่งเสริมการคุ้มครองระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ขณะที่ศีลข้อที่สองว่าด้วยการไม่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ช่วยปลูกฝังจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมและไม่เอารัดเอาเปรียบธรรมชาติ

พระมหาวชิชัย ประจันโน (2564) กล่าวว่าในขณะที่เดียวกัน เบญจธรรมซึ่งเป็นคุณธรรมคู่กับ เบญจศีล ได้แก่ เมตตา กรุณา สัจจะ และสติ เป็นฐานสำคัญในการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่ชุมชน การมีเมตตาต่อสรรพชีวิตทำให้นักบุญตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติในฐานะผู้เกื้อกูลต่อการดำรงชีวิต ไม่ใช่เพียงทรัพยากรเพื่อการแสวงหาประโยชน์ฝ่ายเดียว ความมีสติและความรู้จักประมาณตนช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างพอดี ลดการบริโภคเกินความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับ แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน)

พระมหาสุทนต์ อากาศโร (2563) กล่าวว่า การประยุกต์หลักเบญจศีลในมิติสิ่งแวดล้อมช่วยสร้างจิตสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบร่วมของชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติ โดยการปลูกฝังคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ ความพอเพียง และการเคารพกติกาสังคม จะช่วยลดการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย และส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรให้เกิดความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติการมีส่วนร่วมของวัดและผู้นำทางศาสนาในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เป็นกลไกสำคัญในการถ่ายทอดคุณธรรมสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันของชุมชน

พระครูวินัยธร สมหมาย ธมฺมธโร (2565) ศึกษาพบว่า การนำหลักเบญจศีลและคุณธรรมความพอเพียงมาประยุกต์ใช้กิจกรรมชุมชน มิได้เพียงช่วยลดพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็นเท่านั้น แต่ยังส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความตระหนักรู้ถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติในฐานะสมบัติส่วนรวมของสังคม กระบวนการเรียนรู้เชิงคุณธรรมดังกล่าวช่วยปรับเปลี่ยนทัศนคติจากการใช้ทรัพยากรเพื่อประโยชน์ส่วนตนไปสู่การดูแลรักษาเพื่อประโยชน์ของคนรุ่นปัจจุบันและอนาคต

ชุตินา ศรีสุข และคณะ (2564) กล่าวว่า พุทธจริยธรรม โดยเฉพาะหลักเมตตาและสติ เป็นกลไกสำคัญในการปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมให้แก่สมาชิกในชุมชน เมตตาธรรมช่วยให้มนุษย์มองธรรมชาติด้วยความเคารพและเห็นคุณค่าในฐานะผู้เกื้อกูลชีวิต ขณะที่สติช่วยกำกับการตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรให้เป็นไปอย่างรอบคอบและมีเหตุผล การประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องส่งผลให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีความเป็นระบบ ลดความขัดแย้งในชุมชน และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

สรุปได้ว่า การจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกรอบคิดด้านจริยธรรมควบคู่กับมาตรการทางวิชาการและกฎหมาย โดยเบญจศีล-เบญจธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นฐานจริยธรรมสำคัญในการกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ต่อธรรมชาติ หลักเบญจศีลช่วยยับยั้งการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ และการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น อันสอดคล้องกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน ขณะที่เบญจธรรมส่งเสริมคุณธรรมเชิงบวก ได้แก่ เมตตา ความพอเพียง ความซื่อสัตย์ และสติ ซึ่งช่วยปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะและความรับผิดชอบต่อทรัพยากรส่วนรวม งานวิจัยชี้ให้เห็นว่า การประยุกต์หลักธรรมดังกล่าวช่วยให้ชุมชนมองทรัพยากรธรรมชาติเป็นสมบัติร่วมที่ต้องดูแลรักษาอย่างร่วมมือ ไม่ใช่ทรัพย์สินของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง บทบาทของวัด

และพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดคุณธรรมสู่การปฏิบัติจริงและเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ หลักความไม่เบียดเบียนและความพอประมาณยังช่วยลดพฤติกรรมการบริโภคที่ฟุ่มเฟือย ลดความขัดแย้งในชุมชน และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล ส่งผลให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีความเป็นระบบ สมดุล และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

3.5 เบญจศีลและเบญจธรรมในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนาชุมชน

เบญจศีล-เบญจธรรมในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนาชุมชน หมายถึง การใช้หลักศีลธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเป็นกรอบอ้างอิงในการวิเคราะห์ วางแผน และขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม เบญจศีลทำหน้าที่เป็นหลักการกำกับพฤติกรรมเพื่อป้องกันการเบียดเบียน ลดความขัดแย้ง และสร้างความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังเชิงคุณค่าที่เสริมสร้างเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม และสติ ทำให้การพัฒนาได้มุ่งเพียงความเจริญทางวัตถุ แต่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตและจิตใจของคนในชุมชน เมื่อเบญจศีลและเบญจธรรมถูกใช้เป็นกรอบแนวคิดร่วม จะช่วยหล่อหลอมบรรทัดฐานทางสังคม เสริมสร้างความไว้วางใจ การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเป็นไปอย่างสมดุล

พระครูวินัยธรปัญญาโชติ, (2566) เบญจศีล-เบญจธรรมถูกเสนอในงานวิจัยร่วมสมัยว่าเป็นกรอบแนวคิดเชิงพุทธที่ผสานการกำกับพฤติกรรมกับการพัฒนาคุณภาพคน เพื่อใช้เป็นฐานในการพัฒนาชุมชนอย่างเป็นองค์รวม โดยเบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบเชิงบรรทัดฐาน ลดการเบียดเบียนและความขัดแย้งในสังคม ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังภายในที่เสริมสร้างเมตตา สัจจะ ความสำรวม และสติ ทำให้การพัฒนาชุมชนไม่หยุดอยู่เพียงการจัดการเชิงโครงสร้าง แต่ครอบคลุมมิติคุณภาพชีวิตและจิตสำนึกของประชาชน

กิตติยา แสงสว่าง, (2567) เบญจศีล-เบญจธรรมสามารถใช้เป็น “กรอบคิดเชิงคุณค่า” สำหรับการวิเคราะห์ปัญหาและออกแบบกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะในบริบทชุมชนไทยที่มีวัฒนธรรมทางศาสนาเป็นทุนเดิม การใช้ศีลและธรรมเป็นกรอบแนวคิดช่วยให้การพัฒนามีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ลดแรงต้านจากชุมชน และเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชน

สุรัชย์ นาคะวะดี, (2568) เบญจศีล-เบญจธรรมสามารถทำหน้าที่เป็น “กรอบกำกับเชิงจริยธรรม” สำหรับผู้นำและองค์กรชุมชน ช่วยให้การตัดสินใจ การใช้อำนาจ และการจัดสรรทรัพยากรเป็นไปอย่างโปร่งใสและเป็นธรรม อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

พรทิพย์ รัตนมณี, (2565) การใช้เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นกรอบแนวคิดช่วยเชื่อมการพัฒนาคนกับการพัฒนาสังคม ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม เช่น กิจกรรมชุมชน การเรียนรู้จาก

แบบอย่าง และการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนา ส่งผลให้ชุมชนเกิดบรรทัดฐานร่วมและความเข้มแข็งจากภายใน

มนัสวี โพธิ์ศรี, (2567) เบลูจศีล-เบญจธรรมในฐานะกรอบแนวคิดเชิงพุทธ เป็นเครื่องมือทางปัญญาและจริยธรรมที่ช่วยเชื่อมโยง “การพัฒนาคน-การพัฒนาสังคม-การพัฒนาชุมชน” เข้าด้วยกัน เมื่อถูกนำมาใช้เป็นกรอบคิดหลักในการวางแผนและขับเคลื่อนงานพัฒนา จะช่วยให้ชุมชนมีทั้งความสงบ ความไว้วางใจ ความร่วมมือ และศักยภาพในการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

3.5.1 เบลูจศีล-เบญจธรรมกับการพัฒนาบุคคลและจิตสำนึกชุมชน

เบลูจศีล-เบญจธรรมกับการพัฒนาบุคคลและจิตสำนึกชุมชน หมายถึง การใช้หลักศีลธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมพฤติกรรม ทศนคติ และคุณภาพจิตใจของบุคคลควบคู่กับการสร้างความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เบลูจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการงดเว้นการเบียดเบียน ช่วยให้บุคคลมีวินัยในการควบคุมตนเองและเคารพสิทธิของผู้อื่น ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังเชิงคุณค่าที่เสริมสร้างเมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ ความสัจธรรม และสติ ทำให้การพัฒนาบุคคลมิได้หยุดอยู่ที่การปฏิบัติตามกติกาสังคม แต่เกิดการเปลี่ยนแปลงจากภายใน เมื่อบุคคลมีคุณภาพจิตใจที่ดี จะเกิดจิตสำนึกสาธารณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม และพร้อมมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามัคคี และสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

พระมหาสุริยา ธมฺมโชโต, (2566) เบลูจศีล-เบญจธรรมถูกเสนอในงานวิจัยร่วมสมัยว่าเป็น “กลไกการพัฒนาคนจากภายใน” ที่เชื่อมโยงการพัฒนาบุคคลเข้ากับการสร้างจิตสำนึกชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเบลูจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมพื้นฐาน ช่วยให้บุคคลรู้จักยับยั้งชั่งใจ เคารพสิทธิผู้อื่น และลดการเบียดเบียนในชีวิตประจำวัน ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังทางจิตใจที่เสริมสร้างคุณลักษณะภายใน เช่น เมตตากรุณา ความซื่อสัตย์ ความสัจธรรม และสติ ซึ่งทำให้การประพฤติดีเกิดจากความสมัครใจและความเข้าใจ ไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามกฎ

ปิยะดา จันทร์เพ็ญ, (2567) ได้กล่าวว่า การยึดหลักเบลูจศีล-เบญจธรรมช่วยหล่อหลอมให้บุคคลมีวินัยในตนเอง มีความรับผิดชอบ และมีความตระหนักต่อผลกระทบของการกระทำต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในชุมชน

กมลชนก ศรีสุภา, (2565) ได้กล่าวว่า บุคคลจำนวนมากพัฒนาคุณภาพจิตใจในทิศทางเดียวกัน จะนำไปสู่การก่อรูปของ “จิตสำนึกชุมชน” งานศึกษาด้านพุทธสังคมวิทยาพบว่า เบลูจศีล-เบญจธรรมทำหน้าที่เป็นกระบวนการขัดเกลาทางสังคมผ่านครอบครัว วัด และกิจกรรมชุมชน ทำให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เห็นคุณค่าของส่วนรวม และพร้อมเสียสละเพื่อประโยชน์สาธารณะ

สุพัตรา วงศ์ประเสริฐ, (2568) งานวิจัยศึกษาบทบาทของผู้นำชุมชนตามหลักพุทธธรรมชี้ว่า ผู้นำที่ประพฤติตามเบลูจศีล-เบญจธรรมจะเป็น “แบบอย่างเชิงคุณธรรม” ที่ช่วยปลูกฝังจิตสำนึก

ชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะด้านความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม และการทำงานเพื่อส่วนรวม ซึ่งช่วยเสริมพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน

อรรถัย แสงทอง, (2567) ได้กล่าวว่า เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นกรอบแนวคิดเชิงพุทธที่เชื่อมการพัฒนาบุคคลกับการพัฒนาจิตสำนึกชุมชนอย่างกลมกลืน เมื่อบุคคลมีคุณภาพจิตใจที่ดีและมีวินัยในตนเอง จะเกิดความรับผิดชอบต่อสังคม เกิดความสามัคคี และนำไปสู่ชุมชนที่เข้มแข็ง มีจิตสาธารณะ และสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

สรุปได้ว่า เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคคลจากภายในและเชื่อมโยงไปสู่การสร้างจิตสำนึกชุมชนอย่างเป็นระบบ โดยเบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมพื้นฐาน ช่วยให้บุคคลรู้จักยับยั้งชั่งใจ เคารพสิทธิของผู้อื่น และลดการเบียดเบียนในชีวิตประจำวัน ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังทางจิตใจที่เสริมสร้างเมตตา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม และสติ ทำให้การประพฤติดีเกิดจากความสมัครใจมากกว่าการบังคับ เมื่อบุคคลมีวินัยในตนเองและตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำ จะก่อให้เกิดความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาคุณภาพจิตใจของคนจำนวนมากในทิศทางเดียวกัน นำไปสู่การก่อรูปของจิตสำนึกชุมชน ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว วัด และกิจกรรมชุมชน ผู้นำที่ประพฤติตามหลักศีลธรรมยังทำหน้าที่เป็นแบบอย่างเชิงคุณธรรม เสริมพลังการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสามัคคี เข้มแข็ง มีจิตสาธารณะ และสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

3.5.2 เบญจศีล-เบญจธรรมกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งของชุมชน

เบญจศีล-เบญจธรรมกับการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งของชุมชน หมายถึง การนำหลักศีลธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานในการกำกับพฤติกรรมและหล่อหลอมจิตใจของคนในชุมชนให้เกื้อกูลต่อกัน เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการงดเว้นการเบียดเบียน ลดความขัดแย้ง และสร้างความปลอดภัยในการอยู่ร่วมกัน ขณะที่เบญจธรรมเสริมสร้างคุณลักษณะเชิงบวก เช่น เมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความอดทน และสติ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งอยู่บนความจริงใจและความเคารพซึ่งกันและกัน เมื่อสมาชิกปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นธรรมและไม่เอาเปรียบ จะก่อให้เกิดความไว้วางใจและความสามัคคีในชุมชน ความไว้วางใจดังกล่าวเอื้อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูล การมีส่วนร่วม และการทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้ชุมชนมีพลังทางสังคมเข้มแข็ง และสามารถจัดการปัญหาและพัฒนาได้

สุภาวดี อินทรักษ์, (2567) ได้กล่าวว่า เบญจศีล-เบญจธรรมเป็น “ทุนทางศีลธรรมของชุมชน” ที่ช่วยหล่อหลอมความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกให้ตั้งอยู่บนความไม่เบียดเบียนและความไว้วางใจ โดยเบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรม ลดความขัดแย้งและความไม่เป็นธรรมในชีวิตร่วมกัน ขณะที่เบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณภาพจิตใจ เช่น เมตตา ความซื่อสัตย์ และสติ ซึ่งเป็นรากฐานของความสัมพันธ์ที่มั่นคงและเกื้อกูลต่อกัน

ณัฐพงศ์ ศรีสว่าง, (2566) ได้กล่าวถึงงานศึกษาด้านพุทธสังคมวิทยาว่า เมื่อสมาชิกยึดถือ ศีลธรรมร่วมกัน จะเกิดบรรทัดฐานทางสังคมที่ทุกคนยอมรับ ส่งผลให้การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการแก้ไขปัญหาชุมชนเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ลดความระแวง และเพิ่มความสามัคคี

ปริยาภรณ์ ทองคำ, (2568) งานวิจัยด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนพบว่า เบญจศีล-เบญจธรรมช่วยเสริมสร้าง “ความไว้วางใจเชิงสถาบัน” ระหว่างประชาชนกับผู้นำชุมชน เพราะผู้นำที่ประพฤติตามหลักศีลธรรมจะได้รับการยอมรับและความศรัทธา ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนสามารถรวมพลังและขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณะได้อย่างต่อเนื่อง

ธีรศักดิ์ มณีโชติ, (2565) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนเชิงคุณธรรมระบุว่า เบญจศีล-เบญจธรรมช่วยสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะ ทำให้สมาชิกเห็นคุณค่าของส่วนรวม พร้อมเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งผลให้ชุมชนมีพลังในการจัดการปัญหาและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น

วาสนา แสงจันทร์, (2567) ได้กล่าวว่า เบญจศีล-เบญจธรรมเป็นกรอบแนวคิดเชิงพุทธที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับความเข้มแข็งของชุมชนอย่างเป็นระบบ เมื่อชุมชนมีศีลธรรมเป็นฐาน จะเกิดความไว้วางใจ ความสามัคคี และความร่วมมือ ซึ่งเป็นหัวใจของชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืนในระยะยาว

สรุปได้ว่า เป็นทุนทางศีลธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความสัมพันธ์และความเข้มแข็งของชุมชน โดยทำหน้าที่เป็นกรอบกำกับพฤติกรรมและหล่อหลอมคุณภาพจิตใจของสมาชิกให้ตั้งอยู่บนความไม่เบียดเบียนและความไว้วางใจ การยึดถือศีลธรรมร่วมกันก่อให้เกิดบรรทัดฐานทางสังคมที่ทุกคนยอมรับ ส่งผลให้การสื่อสารและการทำงานร่วมกันเป็นไปอย่างสร้างสรรค์และลดความระแวง ผู้นำที่ประพฤติตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมจะได้รับความศรัทธาและความเชื่อมั่นจากประชาชน ทำให้เกิดความไว้วางใจเชิงสถาบันและการมีส่วนร่วมที่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ การปลูกฝังจิตสำนึกสาธารณะช่วยให้สมาชิกเห็นคุณค่าของส่วนรวม พร้อมเสียสละและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เมื่อชุมชนมีศีลธรรมเป็นฐาน จะเกิดความสามัคคี ความร่วมมือ และศักยภาพในการจัดการปัญหาและรับมือกับการเปลี่ยนแปลง ส่งผลให้ชุมชนเข้มแข็งและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

3.5.3 เบญจศีล-เบญจธรรมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

เบญจศีล-เบญจธรรมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน หมายถึง การนำหลักศีลธรรมพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นฐานในการกำกับพฤติกรรม ค่านิยม และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างเป็นระบบ เบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบการงดเว้นการเบียดเบียน ลดความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่เป็นธรรมในสังคม ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังเชิงคุณค่าที่เสริมสร้างเมตตา กรุณา ความซื่อสัตย์ ความสำรวม และสติ ทำให้การพัฒนาไม่มุ่งเฉพาะความเจริญทางวัตถุ แต่คำนึงถึงคุณภาพชีวิตและจิตใจของประชาชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีวินัยในตนเองและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะ

เอื้อต่อความร่วมมือ การมีส่วนร่วม และการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ส่งผลให้ชุมชนเกิดความไว้วางใจ ความเข้มแข็ง และความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน

ฉันทนา แสงสุวรรณถาวร, (2564) ชี้ให้เห็นว่าเมื่อชุมชนน้อมนำกรอบ “หมู่บ้านรักษาศีล 5” มาขับเคลื่อนจริงจัง จะเกิดผลแบบ “โครงสร้างชุมชนเข้มแข็ง” กล่าวคือ ศีลเป็นกติกาทางสังคมที่ช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยง ลดความขัดแย้ง และทำให้คนในพื้นที่ไว้วางใจกันมากขึ้น จึงเอื้อต่อการรวมตัวทำกิจกรรมสาธารณะได้ต่อเนื่อง (ความยั่งยืนเชิงสังคม) นอกจากนี้ งานวิจัยยังเสนอ “แนวทางยกระดับ” ที่เน้นการสร้าง เครือข่าย หลายมิติ (เชิงอำนาจหน้าที่/เชิงประเด็น/เชิงพื้นที่) ซึ่งสะท้อนว่าศีล-ธรรม ไม่ใช่แค่เรื่องส่วนบุคคล แต่เป็น “ทุนทางสังคม” ที่ทำให้การพัฒนามีผู้ร่วมรับผิดชอบและส่งต่อได้ ไม่ผูกกับคนใดคนหนึ่ง

พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร), พระราชสมุทรวชิโรโสภณ, และพระครูวิสุทธาณันทคุณ, (2567) มองโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ผ่านมุม “ความพึงพอใจของประชาชน” ซึ่งเป็นตัวชี้วัดหนึ่งของความยั่งยืนทางสังคม (ถ้าคนรู้สึกว่ามีประโยชน์ ย่อมอยู่ได้นาน) งานพบภาพรวมความพึงพอใจระดับปานกลาง โดยมีดีอารมณ์-ร่างกาย-สังคมอยู่ระดับปานกลาง ขณะที่มิติปัญหาลดกว่า และเสนอข้อสังเกตเชิงปฏิบัติว่า การจะทำให้ยั่งยืนต้องทำให้ศีล-ธรรม “จับต้องได้” ผ่านกิจกรรมที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจ ครอบครัว เยาวชน และการป้องกันปัญหายาเสพติด/อบายมุข ไม่เช่นนั้นจะเกิดอาการ “ทำเป็นช่วงๆ” และไม่เสมอดันเสมอปลาย ซึ่งเป็นศัตรูของความยั่งยืนโดยตรง

พระครูสุจินสาธกิจ (สีไฉลังกา), จิรศักดิ์ ปันลำ, และสมจันท์ ศรีปรัชยานนท์, (2566) อธิบายกลไกความยั่งยืนของการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล 5 ในระดับตำบลว่า ต้องมีทั้ง (1) การสนองนโยบาย/การจัดการเชิงระบบ (2) ความพร้อมของวัดและชุมชน (3) การมีส่วนร่วมและเครือข่าย (4) “กฎกติกาชุมชน” และ (5) กิจกรรมที่สอดรับวิถีชีวิตจริง งานนี้ทำให้มองเบญจศีล-เบญจธรรมเป็น “โครงสร้างกำกับพฤติกรรมร่วม” (shared norms) ที่ช่วยให้ชุมชนมีมาตรฐานเดียวกัน เช่น เรื่องความซื่อสัตย์ ความไม่เบียดเบียน ความมีสติ เมื่อค่านิยมร่วมชัด การจัดการทรัพยากร การแก้ปัญหาสังคม และการพัฒนาเด็กเยาวชนจะมีทิศทางเดียวกัน ลดแรงเสียดทาน และค่อยๆ สะสมเป็นความยั่งยืนในระยะยาว

สรารุณย์ วิจิตรปัญญา, พระครูสิริพัชรโสภิต, และพระปริยัติพัชรภรณ์, (2568) เสนอภาพการพัฒนา “ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ” ว่า การบูรณาการพุทธธรรม (รวมถึงเบญจศีล-เบญจธรรม) ทำหน้าที่เป็น กลไกทางวัฒนธรรม สร้างสมดุลจิตใจ-สังคม ทำให้เกิด “ภูมิคุ้มกันทางสังคม” ต่อปัญหาความขัดแย้ง ยาเสพติด และพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ แนวคิดนี้สำคัญต่อความยั่งยืน เพราะชุมชนที่ยั่งยืน ไม่ใช่แค่มีโครงการมาก แต่ต้องมี “ระบบคุณค่า” ที่ช่วยป้องกันปัญหาเดิมไม่ใหวนซ้ำ และช่วยยื้อให้คน

ในพื้นที่กลับมาร่วมมือกันได้แม้มีความต่าง งานนี้จึงสนับสนุนการใช้ศีล-ธรรมเป็นฐานสร้างความไว้วางใจและความร่วมแรงร่วมใจ (social cohesion) ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

พระครูปริยัติปัญญาโสภณ, พระครูสุธรรมกิจโกศล, พระอธิการวิชาญ อาทโร, ร่องสุริยา หอมวัน, และวันชัย ชูศรีสุข, (2566) เน้นว่า “การขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5” จะเกิดพลังเมื่อทำแบบพหุภาคีเครือข่าย (คณะสงฆ์ + หน่วยงานรัฐ + ท้องถิ่น + สถานศึกษา + ชุมชน) และใช้กิจกรรมเป็นเครื่องมือให้คนเข้าถึงง่าย ผลการศึกษาชี้ว่ากระบวนการทำงานลักษณะนี้ช่วยให้ชุมชน “อยู่ร่วมกัน” ได้ดีขึ้น ผ่านการลดอบายมุข ลดความรุนแรงและอาชญากรรม สร้างความสมานฉันท์ และทำให้เกิดความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน งานนี้ตีความได้ว่า เบญจศีล-เบญจธรรมทำหน้าที่เสมือน “ธรรมาภิบาลทางสังคม” คือเป็นหลักกำกับการใช้อำนาจ/การอยู่ร่วมกันอย่างไม่เบียดเบียน เมื่อผนวกกับการจัดการเชิงเครือข่าย จึงเอื้อต่อความยั่งยืน เพราะมีทั้งหลักคิด (ศีล-ธรรม) และกลไกขับเคลื่อน (เครือข่าย/กิจกรรม/การมีส่วนร่วม)

สรุปได้ว่า เบญจศีล-เบญจธรรม มีบทบาทสำคัญในฐานะ “ฐานคุณค่า” ของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยทำหน้าที่เป็นทั้งกติกาทางสังคมและพลังเชิงบวกที่กำกับพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ลดการเบียดเบียนและเสริมสร้างความไว้วางใจกัน เมื่อชุมชนน้อมนำหลักศีล-ธรรมมาปรับใช้จะช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยง ความขัดแย้ง และอบายมุข ทำให้เกิดบรรยากาศเอื้อต่อการรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ความยั่งยืนจึงเกิดจากการที่ศีล-ธรรมถูกแปลงเป็นกิจกรรมและกติกาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง ไม่ใช่เพียงการรณรงค์เชิงสัญลักษณ์ อีกทั้งการขับเคลื่อนผ่านเครือข่ายพหุภาคี เช่น บ้าน-วัด-โรงเรียน-รัฐ-ชุมชน จะช่วยเพิ่มพลังและความต่อเนื่องในการดำเนินงาน ในภาพรวม เบญจศีล-เบญจธรรมจึงเปรียบเสมือน “ธรรมาภิบาลทางสังคม” และ “ทุนทางสังคม” ที่หล่อหลอมความสามัคคี ความรับผิดชอบร่วม และภูมิคุ้มกันทางสังคม อันเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

3.6 สรุป

หลักธรรมทั้งสองเป็นรากฐานสำคัญของพระพุทธศาสนาในการพัฒนามนุษย์และสังคมอย่างเป็นระบบและยั่งยืน เบญจศีลเป็นหลักการควบคุมพฤติกรรมภายนอกของคฤหัสถ์ให้ตั้งอยู่บนความไม่เบียดเบียน ความสุจริต และความมีวินัย ซึ่งเอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม ขณะเดียวกันเบญจธรรมทำหน้าที่พัฒนาคุณภาพภายในจิตใจ โดยปลูกฝังเมตตา ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ สติ และปัญญา เพื่อเกื้อหนุนให้การรักษาศีลเกิดจากความเข้าใจและจิตสำนึก มิใช่เพียงการปฏิบัติตามข้อบังคับ

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา หลักเบญจศีลและเบญจธรรมมีรากฐานมาจากพระไตรปิฎกและคัมภีร์อรรถกถา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางศีลเป็นพื้นฐานของการฝึกตน และทรงแสดงธรรมฝ่ายเกื้อกูล

เพื่อหล่อหลอมจิตใจให้พร้อมต่อการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง หลักธรรมทั้งสองจึงมีความสัมพันธ์เชิงระบบ โดยศีลทำหน้าที่กำกับพฤติกรรม ส่วนธรรมทำหน้าที่ขับเคลื่อนจิตใจ เมื่อประสานกันย่อมก่อให้เกิด การพัฒนามนุษย์อย่างรอบด้าน ทั้งกาย วาจา และใจ

ในบริบทของสังคมชุมชน เบญจศีล-เบญจธรรมทำหน้าที่เป็นทุนทางศีลธรรมและทุนทาง สังคมที่ช่วยสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และความร่วมมือระหว่างสมาชิกในชุมชน ส่งผลให้ ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถจัดการปัญหาสังคมได้อย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ หลักธรรม ดังกล่าวยังเชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมุมมองพุทธ โดยเน้นหลักการไม่เบียดเบียน ความพอประมาณ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งเอื้อต่อการอนุรักษ์และการใช้ทรัพยากรอย่าง สมดุล

เมื่อพิจารณาในเชิงแนวคิดการพัฒนาชุมชน เบญจศีล-เบญจธรรมสามารถทำหน้าที่เป็น กรอบแนวคิดเชิงพุทธที่มุ่งพัฒนาคนจากภายใน ควบคู่กับการพัฒนาระบบชุมชนและการจัดการ ทรัพยากรอย่างมีคุณธรรม การนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้จึงช่วยเสริมสร้างชุมชนให้มีความ มั่นคง พึ่งพาตนเองได้ และดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุข

บทที่ 4

วิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้วิจัยได้ดำเนินการนำบทสัมภาษณ์จากผู้มีบทบาท และความรู้ที่ได้ศึกษาในเรื่อง
แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา
อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช มาวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดงานวิจัย และกำหนด
ประเด็นในการวิเคราะห์ได้ ดังนี้

4.1 วิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่า
สงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

4.2 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม

4.3 สรุป

4.1 วิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของ ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลามีแนวทางการสร้างความเข้มแข็งที่ชัดเจนโดยอาศัยหลัก เบญจศีล
คือการประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ถูกต้อง เช่น การไม่ทำร้ายผู้อื่น การไม่ลักขโมย การรักษา
คำพูดและความซื่อสัตย์ การมีความประพฤติที่เหมาะสมต่อเพื่อนมนุษย์ และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น
ทั้งนี้ การปลูกฝังศีลในชุมชนช่วยให้สมาชิกเกิดความรับผิดชอบต่อสังคม มีวินัยในการใช้ทรัพยากร
และเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างสมาชิก ส่วน หลักเบญจธรรม ชุมชนได้นำมาเป็นแนวทางในการ
สร้างคุณธรรม 5 ประการ ได้แก่ เมตตาและกรุณา สัมมาอาชีวะและความสุจริต ความสำรวมและ
ความรับผิดชอบต่อครอบครัว สัจจะและความจริงใจ สติและปัญญาในการดำเนินชีวิต ผ่านกิจกรรม
ทางศาสนา กิจกรรมชุมชน และการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้คนในชุมชนมีจิตสาธารณะ รู้จัก
การเสียสละ และมีทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกัน ในเชิงกระบวนการ ชุมชนมี กลไกการเรียนรู้ร่วมกัน
เช่น การจัดประชุมชุมชนการทำกิจกรรมบำรุงรักษาป่าสงวน การทำความสะอาดวัดและกิจกรรม
สาธารณประโยชน์ ซึ่งเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้และเสริมสร้างความเข้าใจในหลักศีล-ธรรม
นอกจากนี้ ผู้นำชุมชนและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างและชี้แนะแนวทางปฏิบัติ
ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือชุมชนมี ความเข้มแข็งทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม สมาชิก
มีความสามัคคีและช่วยเหลือกัน ด้านเศรษฐกิจ การร่วมแรงร่วมใจกันทำกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน เช่น
การเกษตรยั่งยืนและการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้เกิดรายได้อย่างเป็นธรรม และด้านสิ่งแวดล้อม การ
อนุรักษ์ป่าสงวนและทรัพยากรธรรมชาติเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไม้

หลา เกิดจากการผสมผสานระหว่างการประพฤติปฏิบัติศีล การปลูกฝังคุณธรรม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน และการใช้กลไกทางสังคมอย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความยั่งยืนและการพัฒนาชุมชนอย่างครบมิติ ได้สอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 กล่าวว่า แนวทางการสร้างความเข้มแข็งเริ่มจากการปลูกฝัง หลักเบญจศีล ให้สมาชิกมีวินัยและความรับผิดชอบต่อชุมชน เช่น การไม่เบียดเบียนผู้อื่น การรักษาทรัพยากร และการเคารพกติกาชุมชน เรามีกิจกรรมเชิงปฏิบัติ เช่น การประชุมชุมชน การทำงานจิตอาสา และการจัดโครงการอนุรักษ์ป่าสงวน รวมถึงการส่งเสริมหลักเบญจธรรม ผ่านกิจกรรมวัดและการอบรมคุณธรรม เพื่อให้สมาชิกเกิดจิตสาธารณะและความสามัคคี ผู้นำทำหน้าที่เป็นตัวอย่างและประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเหล่านี้ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของทรัพยากรและชุมชน การสื่อสารและการให้ข้อมูลเป็นประจำทำให้ทุกคนเข้าใจเป้าหมายร่วมกัน และสร้างมาตรฐานการปฏิบัติที่ชัดเจน สุดท้าย การประเมินผลร่วมช่วยให้สามารถปรับปรุงกิจกรรมและกระบวนการได้ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 ได้กล่าวว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในชุมชน การสอนศีล การจัดกิจกรรมทางศาสนา และการแนะนำคุณธรรมแก่สมาชิก ช่วยให้เกิดความเคารพต่อผู้อื่นและทรัพยากรธรรมชาติ พระสงฆ์มีบทบาทในการชี้แนะแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมและเป็นตัวอย่างที่ดี การจัดงานบุญ งานกุศล และกิจกรรมสาธารณประโยชน์ ทำให้สมาชิกได้ร่วมมือกัน ผักผ่อนใจให้ ความเมตตา และความมีน้ำใจต่อกัน การส่งเสริมความสามัคคีผ่านกิจกรรมทางศาสนาช่วยลดความขัดแย้ง และสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นระหว่างครอบครัวและกลุ่มชุมชน นอกจากนี้ การให้คำปรึกษาและอบรมด้านศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง ทำให้สมาชิกสามารถนำหลักศีลธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและกิจกรรมชุมชนได้ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 15 กล่าวว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยทั้ง ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และหลักศีล-ธรรม ปราชญ์ชาวบ้านมักให้คำแนะนำเรื่องการใช้ทรัพยากร การอนุรักษ์ป่า และการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง เราส่งเสริมให้เยาวชนและสมาชิกใหม่เรียนรู้เรื่องคุณธรรมผ่านกิจกรรมสาธารณะ การเล่าประวัติศาสตร์ชุมชน และการฝึกปฏิบัติจริง เช่น การปลูกป่า การทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ และการร่วมกิจกรรมทางศาสนา การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ช่วยสร้างความเข้าใจและความผูกพัน การสนับสนุนและคำแนะนำจากผู้สูงอายุเป็นแรงผลักดันสำคัญให้สมาชิกปฏิบัติตามศีลธรรมอย่างต่อเนื่อง และทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 18 ได้กล่าวว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและกิจกรรมชุมชน การเข้าร่วมประชุม การทำงานจิตอาสา และกิจกรรมบำรุงรักษาป่าสงวนช่วยให้เกิดความสามัคคี สมาชิกเรียนรู้ที่จะช่วยเหลือกัน แบ่งปันความรู้ และรักษาทรัพยากร การจัดกิจกรรมทางศาสนาร่วมกันเสริมสร้างจิตสาธารณะและความเมตตาต่อเพื่อนบ้าน การทำงานร่วมกันเหล่านี้ช่วยลดความขัดแย้ง

และสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ประสบการณ์จริงจากกิจกรรมทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมและศีลธรรม การปฏิบัติตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

สรุปได้ว่า ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาได้นำหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมาเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเน้นการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องและการปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของสมาชิกในชุมชน ควบคู่กับการจัดกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมสาธารณประโยชน์ที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ และปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และเป็นแบบอย่างที่ดี ส่งผลให้สมาชิกเกิดความสามัคคี มีจิตสาธารณะ และร่วมกันดูแลทรัพยากรของชุมชน นำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

4.1.1 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่าหลักธรรมทั้งสองเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม และการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคี และความมั่นคงทางสังคม โดยสะท้อนผ่านประสบการณ์และความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 20 ท่าน ซึ่งมีความสอดคล้องกันในทุกด้าน ดังนี้

ประการแรก ด้านการไม่เบียดเบียนชีวิต กับเมตตาและกรุณา กล่าวคือ การงดเว้นจากการทำร้ายชีวิตทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้มีความอ่อนโยน เห็นคุณค่าของชีวิต และมีความเข้าใจต่อผู้อื่นมากขึ้น หลักธรรมข้อนี้ไม่เพียงหมายถึงการไม่ฆ่าหรือไม่ใช้ความรุนแรงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการระมัดระวังคำพูดและการกระทำที่อาจสร้างความเจ็บปวดแก่ผู้อื่น การดำเนินชีวิตด้วยเมตตาและกรุณาช่วยลดความโกรธ ความเกลียด และอคติภายในจิตใจ ส่งผลให้บุคคลมีความสงบทางอารมณ์ มีความมั่นคงทางจิตใจ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างคนในครอบครัวและชุมชน การมีเมตตาต่อกันจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความไว้วางใจ และความสงบสุขของชุมชน ทั้งนี้ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ได้อธิบายว่า การไม่เบียดเบียนชีวิตเป็นการฝึกจิตใจให้ละความรุนแรงออกจากตนเอง และช่วยให้บุคคลไม่ใช้อารมณ์ในการแก้ไขปัญหา เมื่อสามารถควบคุมอารมณ์ได้ จิตใจก็จะมี ความมั่นคงและมีเหตุผลมากขึ้น หลักเมตตากรุณายังช่วยให้ยอมรับความแตกต่างของผู้อื่นได้ดี ไม่ว่าจะเป็นความคิด พฤติกรรม หรือวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การทำงานร่วมกับคนในครอบครัวและชุมชนเป็นไปอย่างราบรื่น ลดการกระทบกระทั่งและความขัดแย้งในสังคม จิตใจที่อ่อนโยนแต่มั่นคงจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของความเข้มแข็งทางจิตใจและ

การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ จะเห็นได้ว่าหลักการไม่เบียดเบียนชีวิตตามหลักเบญจศีล และหลักเมตตา กรุณาตามหลักเบญจธรรม มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันอย่างชัดเจน เพราะการงดเว้นจากการเบียดเบียน เป็นพื้นฐานของการสร้างจิตใจที่เปี่ยมด้วยความเมตตา ขณะเดียวกันเมตตากรุณาก็เป็นแรงผลักดัน สำคัญที่ทำให้บุคคลสามารถรักษาศีลข้อนี้ได้อย่างมั่นคง เมื่อคนในชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลามี จิตสำนึกเช่นนี้ร่วมกัน จึงส่งผลให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคี ความไว้วางใจ และความเข้มแข็งทั้ง ในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชนโดยรวม

ประการที่สอง ด้านการไม่ละเมิดทรัพย์สิน กับด้านสัมาอาชีวะและความสุจริต โดยสะท้อน ให้เห็นถึงการพัฒนาจิตใจให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์ เคารพสิทธิของผู้อื่น และดำเนินชีวิต ด้วยความถูกต้องเป็นธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความสงบสุข ของสังคม ทั้งนี้ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 9 ให้ความสำคัญกับการละความโลภและการ ควบคุมความต้องการของตนเอง โดยมองว่า การไม่เอาทรัพย์สินที่เจ้าของไม่ได้ให้ เป็นการฝึกจิตใจให้ รู้จักยับยั้งชั่งใจและดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรม เมื่อบุคคลไม่ถูกครอบงำด้วยความโลภ ย่อมไม่คิด กระทำทุจริตหรือเอาเปรียบผู้อื่น ส่งผลให้จิตใจเกิดความสบายใจ ไม่ต้องหวาดกลัวต่อผลของการ กระทำ ความสุจริตยังช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำให้ความสัมพันธ์ในสังคม เป็นไปด้วยความไว้วางใจและความร่วมมือกัน หลักธรรมดังกล่าวจึงช่วยเสริมสร้างทั้งความมั่นคงทาง จิตใจและความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว จากแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสะท้อนให้เห็นอย่าง ชัดเจนว่า การไม่ละเมิดทรัพย์สินตามหลักเบญจศีล และการดำเนินชีวิตตามหลักสัมาอาชีวะและ ความสุจริตในเบญจธรรม เป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาจิตใจให้มีความซื่อสัตย์ รู้จักควบคุม ความโลภ และเคารพสิทธิของผู้อื่น อันนำไปสู่ความมั่นคงทางจิตใจ ความภาคภูมิใจในตนเอง และการ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อน พิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินชีวิตอย่างสุจริต เป็นธรรม และเกี่ยว กันในชุมชน

ประการที่สาม ด้านการประพฤติดุกต้องในความสัมพันธ์ กับด้านความสำรวมและความ รับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาจิตใจของบุคคลให้สามารถควบคุม อารมณ์ ความต้องการ และพฤติกรรมของตนให้อยู่ในกรอบแห่งศีลธรรมและความเหมาะสม อัน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในครอบครัวและชุมชน โดยแนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับความ คิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ได้สะท้อนว่า ความสำรวมเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาจิตใจ เพราะช่วยให้บุคคลมีสติยับยั้งชั่งใจและควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้อย่างเหมาะสม การรู้จัก ควบคุมอารมณ์และความต้องการส่วนตน ทำให้ไม่แสดงพฤติกรรมที่ก่อให้เกิดปัญหาหรือความ เดือดร้อนแก่ผู้อื่น ทั้งยังช่วยให้บุคคลสามารถปฏิบัติหน้าที่ของตนในฐานะสมาชิกครอบครัวได้อย่าง เหมาะสม เมื่อแต่ละคนมีความรับผิดชอบต่อบทบาทของตนเอง ย่อมทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่น

มั่นคง และลดปัญหาความขัดแย้งภายในบ้าน ซึ่งส่งผลต่อเนื่องไปยังสังคมและชุมชนให้เกิดความสงบเรียบร้อยมากยิ่งขึ้น แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์มิใช่เพียงการควบคุมตนเองทางด้านศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคมผ่านการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ จากความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิสามารถวิเคราะห์ได้ว่า หลักการประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ตามหลักเบญจศีล มีความสอดคล้องอย่างชัดเจนกับหลักเบญจธรรมด้านความสามัคคีและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม โดยมุ่งเน้นให้บุคคลรู้จักควบคุมตนเอง มีสติในการดำเนินชีวิต และตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำที่มีต่อผู้อื่น เมื่อบุคคลมีความสามัคคีและรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน ย่อมส่งผลให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่น ชุมชนเกิดความไว้วางใจ และสังคมมีความสงบเรียบร้อย อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจและความมั่นคงของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประการที่สี่ ด้านการไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง กับด้านสัจจะและความจริงใจ ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่มุ่งพัฒนาจิตใจให้ยึดมั่นในความถูกต้อง ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนสร้างความโปร่งใสในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันในสังคม สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ได้สะท้อนว่า การยึดหลักไม่พูดเท็จช่วยลด “ความกลัวและความระแวงในจิตใจ” เนื่องจากบุคคลที่พูดความจริงย่อมไม่ต้องคอยปกปิดหรือหลีกเลี่ยงผลของการกระทำ เมื่อไม่ต้องแบกรับความกังวลจากการโกหก จิตใจก็จะเกิดความสงบและเป็นอิสระ หลักสัจจะจึงช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ทำให้บุคคลกล้าเผชิญปัญหาและยอมรับความจริงอย่างมีเหตุผล อีกทั้งยังส่งผลต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่นในชุมชน เพราะความซื่อสัตย์เป็นพื้นฐานของความเชื่อถือและความร่วมมือ เมื่อสมาชิกในชุมชนมีความจริงใจต่อกัน การดำเนินกิจกรรมส่วนรวมย่อมเป็นไปอย่างราบรื่น ลดความหวาดระแวงและข้อขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น สะท้อนให้เห็นว่า “ความจริงใจ” เป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชนทั้งในด้านสังคมและจิตใจ จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ จึงสรุปได้ว่า หลักเบญจศีลด้านการไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง มีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับหลักเบญจธรรมด้านสัจจะและความจริงใจ โดยทั้งสองหลักธรรมทำหน้าที่เกื้อหนุนกันในการพัฒนาจิตใจให้เกิดความซื่อสัตย์ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อคำพูดและการกระทำของตนเอง ส่งผลให้บุคคลมีจิตใจสงบ มั่นคง และไม่หวั่นไหวต่อแรงกดดันหรือผลประโยชน์ที่ไม่ถูกต้อง ขณะเดียวกันยังช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความร่วมมือ และความสามัคคีในครอบครัวและชุมชน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ประการที่ห้า ด้านการไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและอบายมุข กับด้านสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านมีความเห็นสอดคล้องกันว่า การงดเว้นจากสิ่งเสพติดและอบายมุขเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสติสัมปชัญญะและความมั่นคงทางจิตใจ เนื่องจากสิ่งเสพติดเป็นปัจจัยที่ทำให้บุคคลขาดสติ ขาดการยับยั้งชั่งใจ และอาจนำไปสู่พฤติกรรมที่สร้างความเสียหายทั้งต่อ

ตนเอง ครอบครัว และสังคม ดังนั้น การยึดมั่นในหลักไม่มัวเมาจึงช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล รอบคอบ และไม่ประมาท อันเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจและความสงบสุขของชุมชน สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 14 ได้ให้มุมมองว่า การยึดหลักไม่เสเพลสิ่งมีมาช่วยเสริมสร้างวินัยในตนเอง เพราะเมื่อจิตใจไม่ถูกครอบงำด้วยความมีมา บุคคลจะสามารถใช้เหตุผลในการคิดและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม หลักสติและปัญญาจึงทำหน้าที่เป็นเครื่องกำกับให้บุคคลรู้จักไตร่ตรองผลกระทบของการกระทำก่อนลงมือปฏิบัติ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านนี้ยังชี้ว่า การมีสติช่วยให้สามารถแก้ไขปัญหาในชีวิตได้อย่างมีเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์หรือความรุนแรงในการเผชิญปัญหา ซึ่งส่งผลให้ชุมชนเกิดความสงบและลดปัญหาความขัดแย้งหรืออาชญากรรมที่เกิดจากการมัวเมาในสิ่งเสเพลติด แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า สติและปัญญาไม่เพียงเป็นคุณธรรมส่วนบุคคล แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความมั่นคงทางสังคมและพัฒนาชุมชนให้เกิดความสงบเรียบร้อย ในทำนองเดียวกัน จากแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ว่า หลักเบญจศีลด้านการไม่มัวเมาสิ่งเสเพลติดและอบายมุข มีความสอดคล้องอย่างชัดเจนกับหลักเบญจธรรมด้านสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต เพราะต่างมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจให้มีความรู้เท่าทันตนเอง มีความสามารถในการควบคุมอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของตนอย่างเหมาะสม การมีสติช่วยให้บุคคลไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสและสิ่งชั่วร้าย ขณะที่ปัญญาช่วยให้สามารถพิจารณาเหตุและผลของการกระทำได้อย่างรอบคอบ ส่งผลให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท มีวินัยในตนเอง และสามารถเผชิญปัญหาในชีวิตได้อย่างมั่นคง นอกจากนี้ ยังส่งผลต่อการสร้างความสงบสุขในครอบครัวและชุมชน ลดปัญหาความรุนแรง ความขัดแย้ง และความเสื่อมทางศีลธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนตามแนวทางของหลักเบญจธรรม

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านจิตใจตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมของ ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา พบว่า หลักธรรมทั้งสองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนอย่างสงบสุข โดยหลักการไม่เบียดเบียนชีวิตควบคู่กับเมตตา กรุณา ช่วยให้คนในชุมชนมีจิตใจอ่อนโยน ลดความรุนแรง และสร้างความสามัคคี การไม่ละเมิดทรัพย์สินร่วมกับสัมมาอาชีวะและความสุจริต ช่วยปลูกฝังความซื่อสัตย์และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ทำให้เกิดความไว้วางใจในสังคม การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ร่วมกับความสำรวมและความรับผิดชอบ ช่วยให้ครอบครัวมีความมั่นคงและลดปัญหาความขัดแย้ง การไม่พูดเท็จควบคู่กับสัจจะและความจริงใจ ช่วยสร้างความโปร่งใสและความเชื่อมั่นระหว่างคนในชุมชน ขณะที่การไม่มัวเมาสิ่งเสเพลติดและอบายมุขร่วมกับสติและปัญญา ช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล รอบคอบ และไม่ประมาท หลักธรรมทั้งหมดจึงเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ ครอบครัว และชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านไม้หลาเกิดความสงบสุข มีความสามัคคีและความมั่นคงอย่างยั่งยืน

4.1.2 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านครอบครัวตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม

การวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านครอบครัวตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมในบริบท ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า หลักธรรมทั้งสองหมวดสามารถนำไปใช้เป็น “กรอบคุณธรรมร่วม” ที่ช่วยลดความขัดแย้ง เสริมความไว้วางใจ และสร้างความมั่นคงของครอบครัวในระดับชุมชนได้อย่างเป็นระบบ ดังนี้

ประการแรก ด้านการไม่เบียดเบียนชีวิต กับด้านเมตตาและกรุณาในชุมชนบ้านไม้หลา ทำหน้าที่เป็นรากฐานของความสงบในครอบครัวอย่างแท้จริง เพราะการงดเว้นความรุนแรงทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ ช่วยลดบรรยากาศความตึงเครียดภายในบ้าน ทำให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างปลอดภัย และไว้วางใจกันมากขึ้น เมื่อครอบครัวมีเมตตาเป็นพื้นฐาน จะเกิดการมองเห็นคุณค่า และความสำคัญของคนและกัน ส่งผลให้การสื่อสารเป็นไปอย่างอ่อนโยนและสร้างสรรค์มากขึ้น กรุณาช่วยเสริมให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความเข้าใจในความทุกข์ของกันและกัน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลในยามลำบากมากกว่าการตำหนิหรือโทษกัน สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 สะท้อนว่า การลดความรุนแรงในครอบครัวทำให้เกิดความอบอุ่นและความไว้วางใจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครอบครัวมีความเข้มแข็งและยั่งยืนในเชิงพฤติกรรม ครอบครัวที่ยึดหลักนี้จะมีแนวโน้มแก้ปัญหาด้วยการพูดคุยและการให้อภัย มากกว่าการใช้อารมณ์หรือความรุนแรง ในบริบทชุมชนชนบทที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด การมีเมตตาในครอบครัวช่วยลดการขยายความขัดแย้งไปสู่ระดับเครือญาติและชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้ครอบครัวกลายเป็นพื้นที่เรียนรู้ทางอารมณ์ของสมาชิก โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนที่ซึมซับพฤติกรรมที่ดี เมตตาและกรุณาจึงไม่เพียงสร้างความสงบในบ้าน แต่ยังเป็นกลไกป้องกันปัญหาสังคมในระยะยาว โดยรวมแล้ว หลักการไม่เบียดเบียนชีวิตร่วมกับเมตตาและกรุณา จึงเป็นฐานสำคัญของความมั่นคงทั้งระดับครอบครัวและชุมชน ซึ่งส่งผลให้บ้านไม้หลาเป็นชุมชนที่มีความอบอุ่น เกื้อกูล และมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน การไม่ละเมิดทรัพย์สินในครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างไว้วางใจและยั่งยืน เพราะทำให้สมาชิกทุกคนเคารพสิทธิของกันและกันอย่างเท่าเทียม

ประการที่สอง ด้านการไม่ละเมิดทรัพย์สิน กับด้านสัมมาอาชีวะและความสุจริต ช่วยลดความรู้สึกรังเกี้ยวและป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดจากการเอาเปรียบกันภายในบ้าน เมื่อเชื่อมโยงกับหลักสัมมาอาชีวะ จะทำให้สมาชิกครอบครัวมีรายได้จากการทำงานสุจริต ไม่พึ่งพาวิธีที่ไม่ถูกต้อง สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 เน้นว่าความซื่อสัตย์ด้านทรัพย์สินเป็นรากฐานของความมั่นคงทางเศรษฐกิจในครอบครัว เมื่อครอบครัวมีความโปร่งใสในการใช้ทรัพยากร จะช่วยสร้างวินัยการใช้จ่าย และการวางแผนทางการเงินร่วมกัน ในบริบทชุมชนบ้านไม้หลา ซึ่งเป็นสังคมเกษตรกรรม การแบ่งปันและใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรมมีความสำคัญอย่างมาก เพราะทรัพยากรส่วนใหญ่ เช่น ที่ดิน น้ำ และผลผลิต เป็นของที่ต้องใช้ร่วมกันในระดับครอบครัวและเครือญาติ หากขาดความซื่อสัตย์ในการจัดสรร

ทรัพยากร อาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความแตกแยกในชุมชนได้ง่าย ดังนั้นการยึดหลักไม่ละเมิด ทรัพยากรจึงเป็นทั้งการสร้างศีลธรรมและการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมในระยะยาว ผลลัพธ์คือ ครอบครัวมีความมั่นคง อบอุ่น และสามารถพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืนร่วมกัน

ประการที่สาม ด้านการประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ กับด้านความสำรวมและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ในบริบทชุมชนบ้านไม้หลา การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมั่นคงของครอบครัวและโครงสร้างสังคมโดยรวม ความซื่อสัตย์ต่อคู่ครองช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและการแตกแยกในครอบครัว ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน อย่างยั่งยืน ความสำรวมในพฤติกรรมช่วยให้สมาชิกในครอบครัวรู้จักยับยั้งชั่งใจ ไม่กระทำการที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อความสัมพันธ์ในขณะเดียวกัน ความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น สามี ภรรยา และพ่อแม่ลูก จะช่วยให้ครอบครัวดำเนินไปอย่างเป็นระบบและมีระเบียบวินัยมากขึ้น เมื่อพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านความซื่อสัตย์และความสำรวม จะส่งผลให้บุตรหลานซึมซับพฤติกรรมที่เหมาะสมและนำไปปฏิบัติตาม สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 2 ยังสะท้อนว่า การรักษาความซื่อสัตย์ในครอบครัวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความมั่นคงระยะยาวและลดความแตกแยกภายในบ้าน นอกจากนี้ ในชุมชนที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติใกล้ชิด หากเกิดปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง มักส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในระดับชุมชนโดยรวม ดังนั้น ความสำรวมจึงไม่เพียงเป็นคุณธรรมส่วนบุคคล แต่ยังเป็นกลไกควบคุมเสถียรภาพของสังคมชุมชนอีกด้วย ครอบครัวที่ยึดหลักนี้จะสามารถดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เกื้อกูลกัน และลดความขัดแย้งเชิงโครงสร้างในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประการที่สี่ ด้านการไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง กับด้านสัจจะและความจริงใจ ในครอบครัวเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่มั่นคง สัจจะและความจริงใจช่วยให้สมาชิกในครอบครัวสามารถสื่อสารกันได้อย่างเปิดเผยและตรงไปตรงมา เมื่อมีความจริงใจเป็นหลัก จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการรับรู้และลดความขัดแย้งภายในบ้าน สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ซึ่งชี้ให้เห็นว่า ความจริงใจทำให้ครอบครัวเกิดความอบอุ่นและความเข้าใจที่ดีต่อกัน ในบริบทชุมชนชนบท การสื่อสารแบบปากต่อปากมีอิทธิพลสูงและแพร่กระจายได้รวดเร็ว หากขาดความสัจจะ ข่าวสารที่คลาดเคลื่อนอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดและความแตกแยกในชุมชนได้ง่าย ดังนั้น การยึดมั่นในความจริงจึงเป็นกลไกป้องกันความขัดแย้งทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน พ่อแม่ควรเป็นแบบอย่างในการพูดความจริง เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมที่ดีให้แก่บุตรหลาน เมื่อทุกคนยึดถือสัจจะเป็นหลัก ความไว้วางใจจะเพิ่มขึ้นและความสัมพันธ์จะมั่นคงยั่งยืนท้ายที่สุด ครอบครัวและชุมชนจะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเกื้อกูลกันอย่างยั่งยืน

ประการที่ห้า ด้านการไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและอบายมุข กับด้านสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต ในบริบทครอบครัวบ้านไม้หลา อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการสร้าง

ภูมิคุ้มกันทางสังคมที่สำคัญ เพราะช่วยลดพฤติกรรมเสี่ยงที่บ่อนทำลายความสัมพันธ์ในครอบครัว สติทำหน้าที่ควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้เท่าทันความอยากและแรงกระตุ้นจากสิ่งยั่วยุภายนอก ขณะที่ปัญญาช่วยให้มองเห็นผลกระทบระยะยาวของอบายมุข เช่น ปัญหาหนี้สิน ความรุนแรง และความแตกแยกในครอบครัว เมื่อมีสติและปัญญาควบคู่กัน จะทำให้การตัดสินใจในชีวิตประจำวันมีความรอบคอบและไม่ตกเป็นเหยื่อของสิ่งเสพติด สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 เน้นว่า สติช่วยลดปัญหาครอบครัว ส่วนปัญญาช่วยให้ครอบครัวมีเสถียรภาพทั้งด้านจิตใจและเศรษฐกิจ ในบริบทชุมชนชนบทที่มีโอกาสเข้าถึงอบายมุขได้ง่าย การสร้างสติร่วมกันในครอบครัวจึงเป็นเกราะป้องกันสำคัญ พ่อแม่มีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการใช้ชีวิตอย่างมีวินัยและหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด เมื่อเด็กและเยาวชนได้รับการปลูกฝังที่ถูกต้อง จะทำให้เกิดค่านิยมที่ดีและลดความเสี่ยงต่อพฤติกรรมเลียนแบบ ผลลัพธ์คือครอบครัวมีความสุข ลดความขัดแย้ง และมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว ท้ายที่สุด การยึดหลักสติและปัญญาในการไม่มัวเมาอบายมุข จะช่วยยกระดับความเข้มแข็งของทั้งครอบครัวและชุมชนอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านครอบครัวตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมในบริบทของ ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา พบว่า หลักธรรมดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวและชุมชนได้อย่างชัดเจน การไม่เบียดเบียนชีวิตร่วมกับเมตตาและกรุณา ช่วยลดความรุนแรงและสร้างความอบอุ่นภายในครอบครัว การไม่ละเมิดทรัพย์สินและยึดมั่นในความซื่อสัตย์ ช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้งด้านทรัพยากรในชุมชน การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ร่วมกับความสำรวม ช่วยให้ครอบครัวมีความมั่นคงและสมาชิกมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ของตน การไม่พูดเท็จร่วมกับสัจจะและความจริงใจ ทำให้เกิดการสื่อสารที่ดี ลดความเข้าใจผิดและสร้างความสามัคคีในสังคม ส่วนการไม่มัวเมาอบายมุขร่วมกับสติและปัญญา ช่วยป้องกันปัญหาครอบครัวและสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เมื่อครอบครัวปลูกฝังคุณธรรมเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง จะทำให้สมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกัน และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน ส่งผลให้ชุมชนบ้านไม้หลามีความเข้มแข็งทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และจิตใจอย่างยั่งยืน

4.1.3 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านสังคมตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม

การวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านครอบครัวตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม โดยบูรณาการหลักธรรมทั้ง 5 ด้านให้สอดคล้องกับบริบทของ ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา และ อำเภอรัตนพิบูลย์ ซึ่งเป็นชุมชนชนบทที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติและพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน นั้น พบว่า ครอบครัวถือเป็นสถาบันพื้นฐานสำคัญในการปลูกฝังคุณธรรมและสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมให้แก่สมาชิกในสังคม อันจะนำไปสู่ความมั่นคงของชุมชนและสังคมโดยรวม โดยแบ่งเป็น 5 ด้าน ดังนี้

ประการแรก ด้านการไม่เบียดเบียนชีวิต กับด้านเมตตาและกรุณา เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างครอบครัวที่อบอุ่นและลดความรุนแรงในสังคม สมาชิกในครอบครัวควรได้รับการปลูกฝังให้เคารพคุณค่าของชีวิต มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา โดยเฉพาะในชุมชนบ้านไม้หลาที่มีความใกล้ชิดกันสูง หากคนในครอบครัวมีเมตตาและช่วยเหลือกัน จะทำให้เกิดความสามัคคีและลดความขัดแย้งในชุมชน สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ที่กล่าวว่า ความสำคัญกับการไม่เบียดเบียนชีวิตและการมีเมตตา ซึ่งสอดคล้องกับการสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวในชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาอย่างชัดเจน เพราะครอบครัวถือเป็นสถาบันแรกในการปลูกฝังความรัก ความเอื้อเฟื้อ และการเคารพคุณค่าของชีวิต การสอนให้สมาชิกในครอบครัวใช้เหตุผลแทนความรุนแรง จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งทั้งในครอบครัวและชุมชนได้ นอกจากนี้ การมีเมตตาต่อกันยังช่วยสร้างความสามัคคีในสังคมชนบทที่มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติสูง เมื่อคนในชุมชนช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ก็จะทำให้เกิดความไว้วางใจและความอบอุ่นทางสังคม ผู้ทรงคุณวุฒิยังเน้นว่าการปลูกฝังเรื่องนี้ควรเริ่มตั้งแต่วัยเด็กผ่านครอบครัวและชุมชน เพราะเด็กจะซึมซับพฤติกรรมจากผู้ใหญ่ หากพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้สันติวิธี เด็กก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตใจเมตตาและไม่ใช้ความรุนแรง ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสงบสุขและมีความมั่นคงทางสังคมมากยิ่งขึ้น

ประการที่สอง ด้านการไม่ละเมิดทรัพย์สิน กับด้านสัมมาอาชีวะและความสุจริต เป็นพื้นฐานของความไว้วางใจในครอบครัวและชุมชน ครอบครัวควรปลูกฝังให้สมาชิกมีความสุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบ และเคารพสิทธิของผู้อื่น เนื่องจากชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลามีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น พื้นที่ป่า น้ำ และที่ทำกิน หากสมาชิกในชุมชนขาดความซื่อสัตย์อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งด้านทรัพยากรได้ ดังนั้น การยึดมั่นในความสุจริตจะช่วยสร้างความร่วมมือและความมั่นคงในชุมชน สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ที่กล่าวว่า ความซื่อสัตย์และการไม่ละเมิดทรัพย์สินเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างความไว้วางใจในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาที่มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน เช่น พื้นที่ป่า น้ำ และที่ทำกิน หากคนในชุมชนมีความสุจริตและเคารพสิทธิของผู้อื่น จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งด้านทรัพยากรได้ ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังให้สมาชิกมีความรับผิดชอบและไม่เอารัดเอาเปรียบกัน การสอนให้เด็กเห็นคุณค่าของความซื่อสัตย์ตั้งแต่วัยเยาว์ จะช่วยสร้างนิสัยที่ดีและทำให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม นอกจากนี้ เมื่อคนในชุมชนเชื่อใจกัน ก็จะทำให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ผู้ทรงคุณวุฒิยังชี้ให้เห็นว่าความซื่อสัตย์ช่วยลดปัญหาอาชญากรรมและสร้างความสงบสุขในสังคมได้

ประการที่สาม ด้านการประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ กับด้านความสำรวมและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม เป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัว สมาชิกในครอบครัวควรมีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตน ซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง และรู้จักควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง ในบริบทของชุมชนชนบทที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด หากขาดความสำรวม

อาจนำไปสู่ปัญหาครอบครัวแตกแยกและความขัดแย้งในสังคมได้ ดังนั้น ครอบครัวจึงควรเป็นต้นแบบในการปลูกฝังวินัยและศีลธรรมแก่เยาวชน สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 7 ที่เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่ดีต้องอยู่บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและการเคารพศักดิ์ศรีของกันและกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการประพตติถูกต้องในความสัมพันธ์ควบคู่กับความสำรวมในครอบครัว ครอบครัวควรปลูกฝังให้สมาชิกมีความซื่อสัตย์ต่อคู่ครอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม เพราะในชุมชนชนบทที่มีความใกล้ชิดกันสูง ปัญหาครอบครัวสามารถส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้โดยตรง การมีความสำรวมจะช่วยลดปัญหาการทะเลาะวิวาท การนอกใจ และความขัดแย้งในครอบครัว เมื่อสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพและรับผิดชอบ จะทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและมั่นคง ผู้ทรงคุณวุฒิยังให้ความสำคัญกับบทบาทของครอบครัวและสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมด้านนี้ เพื่อให้เยาวชนเติบโตอย่างมีคุณภาพและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม

ประการที่สี่ ด้านการไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง กับด้านสัจจะและความจริงใจ เป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความเชื่อมั่นในครอบครัวและชุมชน สมาชิกในครอบครัวควรสื่อสารกันด้วยความจริง ใ้จากสุภาพ และรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในชุมชนบ้านไม้หลา การมีความจริงใจต่อกันจะช่วยลดความเข้าใจผิด และส่งเสริมความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนและการจัดการทรัพยากรส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ที่กล่าวว่า การพูดความจริงและการมีความจริงใจเป็นพื้นฐานของความไว้วางใจในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริงควบคู่กับความจริงใจในครอบครัว สมาชิกในครอบครัวควรสื่อสารกันด้วยความตรงไปตรงมา ใ้จากสุภาพ และเคารพความคิดเห็นของกันและกัน เพราะการสื่อสารที่ดีจะช่วยลดความเข้าใจผิดและความขัดแย้งได้ ในบริบทของชุมชนบ้านไม้หลาที่คนในชุมชนมีความใกล้ชิดกันสูง ความจริงใจจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิยังเห็นว่าพ่อแม่ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการพูดความจริง เพื่อปลูกฝังนิสัยความซื่อสัตย์ให้แก่ลูกตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อคนในครอบครัวและชุมชนยึดมั่นในสัจจะ จะส่งผลให้สังคมเกิดความสามัคคี โปร่งใส และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ประการที่ห้า ด้านการไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและอบายมุข กับด้านสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างครอบครัวที่มั่นคงและปลอดภัย ครอบครัวควรปลูกฝังให้สมาชิกมีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ และหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติด การพนัน และพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ เพราะปัญหาอบายมุขส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและความสงบของชุมชน การมีสติและปัญญาจะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวสามารถตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม และดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 6 ที่กล่าวว่า ความสำคัญกับสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการไม่มัวเมาอบายมุขควบคู่กับสติสัมปชัญญะในครอบครัว การปลูกฝัง

ให้สมาชิกในครอบครัวมีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ และหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติดหรือการพนัน จะช่วยลดปัญหา ความรุนแรงและความแตกแยกในครอบครัวได้ ในชุมชนชนบทอย่างบ้านไม้หลา หากสมาชิกใน ครอบครัวขาดสติ อาจส่งผลกระทบต่อทั้งครอบครัวและชุมชนโดยรวม การมีสติช่วยให้บุคคลสามารถ ตัดสินใจได้อย่างรอบคอบ ไม่หลงเชื่อสิ่งที่ผิด และสามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม ผู้ทรงคุณวุฒิ ยังชี้ให้เห็นว่าครอบครัวและสถานศึกษาควรร่วมมือกันในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการใช้ เหตุผลแก่เยาวชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม เมื่อคนในชุมชนมีสติและปัญญา ก็จะทำให้สังคมเกิด ความสงบ เป็นระเบียบ และสามารถพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่า การสร้างความเข้มแข็งด้านครอบครัวตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมใน ชุมชนป่า สงวนบ้านไม้หลา เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ครอบครัวและชุมชนเกิดความมั่นคงและสงบสุข โดย ครอบครัวถือเป็นสถาบันหลักในการปลูกฝังคุณธรรมแก่สมาชิกในสังคม หลักการไม่เบียดเบียนชีวิต ควบคู่กับเมตตาช่วยลดความรุนแรงและสร้างความเอื้ออาทรต่อกัน การไม่ละเมิดทรัพย์สินควบคู่กับ ความซื่อสัตย์ช่วยสร้างความไว้วางใจและลดความขัดแย้งด้านทรัพยากรในชุมชน การประพฤติถูกต้อง ในความสัมพันธ์ควบคู่กับความสำรวมช่วยเสริมสร้างความมั่นคงของครอบครัวและลดปัญหาสังคม การไม่พูดเท็จควบคู่กับความจริงใจช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความสามัคคีในชุมชน ส่วนการไม่มัวเมา อบายมุขควบคู่กับสติสัมปชัญญะช่วยให้สมาชิกในครอบครัวสามารถควบคุมตนเองและดำเนินชีวิต อย่างมีคุณภาพ ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน ที่เห็นว่า ครอบครัวและชุมชนต้องร่วมมือกันปลูกฝังคุณธรรมตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เกิดสังคมที่เข้มแข็ง มีความ สามัคคี และพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

4.1.4 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม

การวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ของชุมชนบ้านไม้หลา ตำบลร่อนพิบูลย์ อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า หลักธรรม ทั้ง 5 ด้านมีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาอย่างชัดเจน ทั้งในด้านวิถีชีวิต การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน และการส่งเสริมคุณธรรมทางสังคม โดยสามารถวิเคราะห์และเชื่อมโยงกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความสอดคล้องมากที่สุดในแต่ละด้าน ได้ดังนี้

ประการแรก ด้านการไม่เบียดเบียนชีวิต กับด้านเมตตาและกรุณา ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา มีลักษณะการดำรงชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้เป็นสำคัญ การยึดหลักการไม่เบียดเบียน ชีวิตและเมตตากรุณา จึงมีบทบาทสำคัญต่อการอนุรักษ์ป่าไม้ สัตว์ป่า และแหล่งน้ำในชุมชน คนใน ชุมชนมีแนวคิดในการใช้ทรัพยากรอย่างพอเหมาะ ไม่ทำลายธรรมชาติโดยไม่จำเป็น และร่วมกันดูแล ระบบนิเวศให้เกิดความสมดุล นอกจากนี้ยังมีการปลูกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิตและ ธรรมชาติผ่านกิจกรรมชุมชน เช่น การปลูกป่าและดูแลพื้นที่สีเขียว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 18 ที่กล่าวว่า การมีเมตตาและกรุณาเป็นพื้นฐานสำคัญของการอนุรักษ์

สิ่งแวดล้อม เพราะเมื่อมนุษย์มีความปรารถนาดีต่อสรรพชีวิต จะไม่คิดทำลายหรือเบียดเบียนธรรมชาติ การเคารพต่อสัตว์ ป่าไม้ และแหล่งน้ำ ช่วยให้ระบบนิเวศเกิดความสมดุลและลดปัญหาการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเน้นว่าครอบครัวควรปลูกฝังให้เด็กมีจิตสำนึกรักธรรมชาติ และเห็นคุณค่าของสิ่งมีชีวิตตั้งแต่วัยเยาว์ เพื่อให้เกิดพฤติกรรมอนุรักษ์อย่างต่อเนื่อง สถานศึกษาควรส่งเสริมกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกต้นไม้ การดูแลสัตว์ และการอนุรักษ์พื้นที่สีเขียว เพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อธรรมชาติ ขณะเดียวกันชุมชนควรร่วมมือกันดูแลทรัพยากรส่วนรวมและช่วยเหลือสัตว์หรือพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากมลพิษ เมื่อทุกคนมีเมตตาและกรุณาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต จะช่วยลดความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และนำไปสู่ความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและสังคมในระยะยาว

ประการที่สอง ด้านการไม่ละเมิดทรัพย์สิน กับด้านสัมมาอาชีวะและความสุจริตการไม่ละเมิดทรัพย์สินในบริบทของชุมชนบ้านไม้ทล หมายถึงการเคารพสิทธิในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน เช่น ป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นที่สาธารณะ คนในชุมชนมีการกำหนดกติกาในการใช้ทรัพยากรเพื่อป้องกันการบุกรุกและการใช้ทรัพยากรเกินขอบเขต รวมถึงส่งเสริมการประกอบอาชีพที่สุจริตและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม เช่น การเกษตรแบบยั่งยืนและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 12 ซึ่งกล่าวว่า การไม่ละเมิดทรัพย์สินและการประกอบอาชีพด้วยความสุจริต เป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพราะเมื่อบุคคลมีความซื่อสัตย์และเคารพสิทธิของผู้อื่น จะไม่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินขอบเขตหรือเอาเปรียบส่วนรวม การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและรับผิดชอบจะช่วยลดปัญหาการทำลายป่าไม้ แหล่งน้ำ และสิ่งแวดล้อมในชุมชน นอกจากนี้ยังเน้นว่าครอบครัวควรปลูกฝังให้เด็กมีความซื่อสัตย์และรู้จักการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด สถานศึกษาควรให้ความรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรที่ไม่เหมาะสม และส่งเสริมอาชีพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น เกษตรอินทรีย์และการรีไซเคิล ชุมชนควรร่วมกันกำหนดกติกาในการใช้ทรัพยากรเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมและป้องกันการบุกรุกทรัพยากรส่วนรวม เมื่อทุกคนยึดหลักความสุจริต จะทำให้สังคมเกิดความไว้วางใจและสิ่งแวดล้อมได้รับการดูแลอย่างยั่งยืน

ประการที่สาม ด้านการประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ กับด้านความสำรวมและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ชุมชนบ้านไม้ทลให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล มีความสามัคคี และร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมของชุมชน การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์จึงสะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการรักษาความสะอาด การจัดการขยะ และการอนุรักษ์พื้นที่ป่า ความสำรวมและความรับผิดชอบทำให้คนในชุมชนรู้จักควบคุมการใช้ทรัพยากร ไม่ฟุ่มเฟือย และคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 16 ที่กล่าวว่า การประพฤติตนอย่างเหมาะสมและการมีความสำรวมเป็นคุณธรรมสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์อยู่ร่วมกับสังคมและ

ธรรมชาติได้อย่างสมดุล เพราะผู้ที่มีความสำรวมจะรู้จักควบคุมตนเอง ไม่ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย และตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวม ความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมยังช่วยให้คนในชุมชนร่วมมือกันดูแลสิ่งแวดล้อม เช่น การรักษาความสะอาด การอนุรักษ์ป่าไม้ และการจัดการขยะอย่างถูกวิธี ครอบครัวควรเป็นแบบอย่างที่ดีในการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและปลูกฝังจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เด็ก สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมวินัยและความรับผิดชอบ เช่น การปลูกต้นไม้และการดูแลพื้นที่สาธารณะ ขณะเดียวกันชุมชนควรร่วมกันสร้างกฎระเบียบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อทุกคนมีความสำรวมและรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะช่วยลดปัญหาสิ่งแวดล้อมและสร้างความสงบสุขให้เกิดขึ้นในสังคม

ประการที่สี่ ด้านการไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง กับด้านสัจจะและความจริงใจ การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาและโปร่งใสเป็นสิ่งสำคัญในการจัดการทรัพยากรของชุมชนบ้านไม้หลา โดยเฉพาะการร่วมกันแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม เช่น ปัญหาการบุกรุกป่า การจัดการขยะ หรือการอนุรักษ์แหล่งน้ำ การยึดหลักสัจจะและความจริงใจทำให้คนในชุมชนเกิดความไว้วางใจกัน สามารถร่วมมือกันในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้งในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 ที่กล่าวว่า การรักษาสัจจะและความจริงใจเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการสิ่งแวดล้อม เพราะข้อมูลที่ถูกต้องและโปร่งใสจะช่วยให้ทุกฝ่ายเข้าใจปัญหาและสามารถร่วมมือกันแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบิดเบือนข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม อาจนำไปสู่การตัดสินใจที่ผิดพลาดและก่อให้เกิดผลเสียในระยะยาว ดังนั้นทุกคนควรยึดมั่นในความจริงและสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ครอบครัวควรปลูกฝังให้เด็กมีความซื่อสัตย์และกล้าพูดความจริง สถานศึกษาควรส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการตรวจสอบข้อมูลก่อนเผยแพร่ เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของข้อมูลที่คลาดเคลื่อน ชุมชนควรร่วมกันสร้างวัฒนธรรมแห่งความโปร่งใสและเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบข้อมูล เมื่อทุกฝ่ายมีความจริงใจต่อกัน จะช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจ และทำให้การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเกิดผลอย่างยั่งยืน

ประการที่ห้า ด้านการไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและอบายมุข กับด้านสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต การมีสติสัมปชัญญะและหลีกเลี่ยงอบายมุขเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง เพราะเมื่อคนในชุมชนมีสติ ย่อมสามารถใช้ทรัพยากรอย่างรอบคอบ ไม่ฟุ่มเฟือย และไม่ก่อพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การทิ้งขยะ การทำลายป่า หรือการใช้ทรัพยากรเกินความจำเป็น ชุมชนบ้านไม้หลามีการส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์และการอนุรักษ์ธรรมชาติ เพื่อให้คนในชุมชนใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และมีส่วนร่วมในการดูแลสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 20 ที่กล่าวว่า การมีสติสัมปชัญญะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ เพราะเมื่อบุคคลมีสติ จะสามารถตระหนักถึงผลกระทบของการกระทำที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและสังคมได้อย่างรอบคอบ การหลีกเลี่ยงสิ่งเสพติดและอบายมุขช่วยให้คนไม่ขาดความยั้งคิด และไม่กระทำพฤติกรรมที่ทำลาย

ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย การทิ้งขยะ หรือการบุกรุกพื้นที่ป่า นอกจากนี้ยังเน้นว่าครอบครัวควรปลูกฝังให้เด็กมีวินัยและรู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง สถานศึกษาควรจัดกิจกรรมสร้างสรรค์และให้ความรู้เกี่ยวกับโทษของอบายมุขควบคู่กับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ชุมชนควรร่วมกันรณรงค์ลดพฤติกรรมเสี่ยงและส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เช่น การปลูกป่า การลดขยะ และการดูแลแหล่งน้ำ เมื่อทุกคนมีสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต จะช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม ลดปัญหาสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่สังคมที่สงบสุขและยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราชอย่างชัดเจน ทั้งในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การใช้ทรัพยากรอย่างพอเพียง การอยู่ร่วมกันอย่างสามัคคี และการปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นในครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน หลักเบญจศีลช่วยกำหนดกรอบพฤติกรรมในการไม่เบียดเบียนธรรมชาติ ไม่เอาเปรียบส่วนรวม การมีความซื่อสัตย์ และการมีสติในการดำเนินชีวิต ขณะที่หลักเบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมภายในจิตใจ ได้แก่ เมตตากรุณา ความสุจริต ความสำรวม ความจริงใจ และสติปัญญา ซึ่งล้วนส่งผลต่อการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม เมื่อคนในชุมชนยึดหลักธรรมเหล่านี้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จะก่อให้เกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาป่าไม้ แหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความสมดุลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองและดำรงอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

4.1.5 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม

การสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราชสามารถวิเคราะห์ได้ว่า มีความสอดคล้องกับหลักเบญจศีลและเบญจธรรมอย่างชัดเจน เนื่องจากชุมชนมีวิถีชีวิตที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ การทำเกษตร และการอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติ จึงจำเป็นต้องอาศัยคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิตและพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน โดยสามารถวิเคราะห์ความสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเหมาะสมมากที่สุดในแต่ละด้านได้ดังนี้

ประการแรก ด้านการไม่เบียดเบียนชีวิต กับด้านเมตตาและกรุณา ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา มีลักษณะเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ การประกอบอาชีพจึงต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ การไม่เบียดเบียนชีวิตจึงสะท้อนผ่านการทำเกษตรแบบปลอดสาร การใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณ และการอนุรักษ์ป่าชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 18 ที่กล่าวว่า การประกอบอาชีพโดยไม่เบียดเบียนชีวิตเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน เพราะช่วยให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อม ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลามีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อระบบนิเวศ การทำเกษตรปลอดสารพิษและการใช้ทรัพยากรอย่างพอประมาณสะท้อนถึงการไม่เบียดเบียนทั้งต่อมนุษย์ สัตว์ และธรรมชาติ นอกจากนี้คนในชุมชนยังร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชนและแหล่งน้ำ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจกับสิ่งแวดล้อม ผู้ทรงคุณวุฒิยังให้ความสำคัญกับการปลูกฝังเยาวชนให้เห็นคุณค่าของชีวิตทุกชนิด ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น การยึดหลักไม่เบียดเบียนชีวิตจึงไม่เพียงช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ยังสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาว ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน และอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างสมดุล

ประการที่สอง ด้านการไม่ละเมิดทรัพย์สิน กับด้านสัมมาอาชีวะและความสุจริตการดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านไม้หลาอาศัยความไว้วางใจและการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน การไม่ละเมิดทรัพย์สินจึงเป็นพื้นฐานสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทั้งในด้านการค้าขาย การแบ่งปันทรัพยากร และการประกอบอาชีพอย่างสุจริต ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 16 ที่มองว่า การไม่เอารัดเอาเปรียบและการเคารพทรัพย์สินของผู้อื่น เป็นหัวใจของการสร้างเศรษฐกิจที่มั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านไม้หลาที่เน้นการพึ่งพาอาศัยกันในสังคม การประกอบอาชีพของคนในชุมชนต้องอาศัยความไว้วางใจ ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบร่วมกัน ทั้งในด้านการค้าขาย การแบ่งปันทรัพยากร และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การไม่ละเมิดทรัพย์สินช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและสร้างความเป็นธรรมในชุมชน เมื่อคนในชุมชนยึดมั่นในความสุจริต ย่อมทำให้เกิดความเชื่อมั่นในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิยังชี้ให้เห็นว่า ครอบครัวยุคใหม่เป็นต้นแบบของความซื่อสัตย์ และชุมชนควรมีแนวทางร่วมกันในการป้องกันการเอารัดเอาเปรียบ การยึดหลักดังกล่าวทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีเสถียรภาพ เกิดความร่วมมือในการพัฒนาอาชีพ และส่งเสริมให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและไว้วางใจกัน

ประการที่สาม ด้านการประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ กับด้านความสำรวมและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ชุมชนบ้านไม้หลามีลักษณะความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการพึ่งพากันในสังคม การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์จึงมีบทบาทสำคัญต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพราะช่วยลดความขัดแย้ง สร้างความสามัคคี และเอื้อต่อการร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 20 ที่กล่าวว่า ให้ความสำคัญกับการประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ เพราะมองว่าเป็นจุดเริ่มต้นของความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคม ชุมชนบ้านไม้หลามีลักษณะสังคมแบบเครือญาติที่ต้องอาศัยความร่วมมือกันในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ การเคารพสิทธิและผลประโยชน์ของผู้อื่นช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคม ย่อมทำให้เกิดความมั่นคงทางรายได้และความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจ ผู้ทรงคุณวุฒิยังมองว่า การประพฤติอย่างเหมาะสมและการมีความสำรวมช่วยให้คนใน

ชุมชนมีวินัยในการดำเนินชีวิต ไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคม ส่งผลให้เกิดบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ และการพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในชุมชนจึงเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อน เศรษฐกิจชุมชนให้เติบโตอย่างมั่นคง

ประการที่สี่ ด้านการไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนความจริง กับด้านสัจจะและความจริงใจ เศรษฐกิจของชุมชนบ้านไม้หลาส่วนหนึ่งพึ่งพาการค้าขายสินค้าเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชน ความซื่อสัตย์ในการสื่อสารข้อมูลสินค้า ราคา และคุณภาพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภค ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 13 ที่กล่าวว่า ความซื่อสัตย์และการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาเป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรม ชุมชนบ้านไม้หลาซึ่งมีเศรษฐกิจจากการเกษตรและผลิตภัณฑ์ชุมชน จำเป็นต้องอาศัยความเชื่อมั่นระหว่างผู้ผลิต ผู้ขาย และผู้บริโภค การไม่พูดเท็จหรือบิดเบือนข้อมูลเกี่ยวกับสินค้า ราคา หรือคุณภาพสินค้า ช่วยสร้างความไว้วางใจและทำให้ผู้บริโภคเกิดความมั่นใจในการซื้อสินค้า ความจริงใจในการประกอบอาชีพยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและการเอารัดเอาเปรียบกันในชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิกล่าวว่า ผู้ประกอบการที่ซื่อสัตย์จะได้รับ การยอมรับจากสังคมและสามารถสร้างรายได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อคนในชุมชนยึดถือสัจจะร่วมกัน ย่อมทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความโปร่งใสและเป็นธรรม ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนมีเสถียรภาพ เกิดความร่วมมือในการพัฒนาอาชีพ และช่วยให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น

ประการที่ห้า ด้านการไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและอบายมุข กับด้านสติและปัญญาในการดำเนินชีวิต การไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและการดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจในชุมชนบ้านไม้หลา เพราะช่วยลดปัญหานี้สิน การใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และปัญหาสังคมที่กระทบต่อการประกอบอาชีพ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 19 ที่กล่าวว่า การงดเว้นจากอบายมุขและการดำเนินชีวิตด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นรากฐานสำคัญของความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพราะช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมการใช้จ่ายและดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล ชุมชนบ้านไม้หลาให้ความสำคัญกับการใช้ชีวิตแบบพอเพียง การไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเสพติดช่วยลดปัญหานี้สินและปัญหาสังคมในครัวเรือน ทำให้คนในชุมชนมีรายได้เหลือสำหรับการออมและการลงทุน ผู้ทรงคุณวุฒิยังกล่าวว่า การมีสติช่วยให้บุคคลรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสามารถวางแผนอนาคตได้อย่างเหมาะสม เมื่อคนในชุมชนมีวินัยและความรับผิดชอบ ย่อมทำให้แรงงานมีคุณภาพและพร้อมพัฒนาอาชีพของตนเอง นอกจากนี้ การใช้ชีวิตด้วยสติยังช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีในชุมชน ส่งผลให้เศรษฐกิจของชุมชนมีเสถียรภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปได้ว่า แนวทางการสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาเศรษฐกิจที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม และวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดย

ชุมชนให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การประกอบอาชีพอย่างสุจริต การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการดำเนินชีวิตด้วยความพอประมาณและมีสติ หลักเบญจศีลช่วยกำกับพฤติกรรมของคนในชุมชนให้ไม่เบียดเบียนชีวิต ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน ไม่หลอกลวง และไม่มัวเมาในอบายมุข ส่งผลให้เกิดความสงบเรียบร้อย ความไว้วางใจ และความเป็นธรรมในสังคม ขณะเดียวกัน หลักเบญจธรรมยังช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีเมตตา ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความจริงใจ และสติปัญญาในการดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพ เมื่อคนในชุมชนยึดถือหลักธรรมดังกล่าวร่วมกัน จึงทำให้เกิดความสามัคคี ความร่วมมือ และการพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒิในแต่ละด้านที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล

4.2 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม

การนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตและสังคม เป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งด้านจิตใจ ครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพราะหลักธรรมดังกล่าวเป็นพื้นฐานของการดำเนินชีวิตที่มุ่งเน้นคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในสังคม เมื่อบุคคลและชุมชนยึดมั่นในหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ย่อมส่งผลให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคี และการพัฒนาในทุกมิติ

ประการแรก ด้านจิตใจ การนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาพัฒนาด้านจิตใจ ช่วยให้บุคคลมีสติ รู้จักควบคุมอารมณ์ ความคิด และความต้องการของตนเอง ไม่หลงไปตามกิเลสหรือสิ่งชั่วร้ายที่ก่อให้เกิดผลเสียต่อชีวิต หลักการไม่มัวเมาสิ่งเสพติดและอบายมุขช่วยให้บุคคลมีจิตใจมั่นคง ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต และสามารถรักษาความสมดุลทางอารมณ์ได้ ขณะเดียวกัน หลักสติและปัญญาช่วยให้บุคคลคิดอย่างรอบคอบ มีเหตุผล และสามารถตัดสินใจแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 กล่าวว่า การมีสติช่วยให้บุคคลรู้จักควบคุมตนเองและดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ ส่วนปัญญาช่วยให้สามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ ส่งผลให้บุคคลมีความเข้มแข็งทางจิตใจ สามารถปรับตัวต่อปัญหาและความเปลี่ยนแปลงในชีวิตได้อย่างมั่นคง นอกจากนี้ยังช่วยลดความเครียด ความขัดแย้ง และพฤติกรรมที่เกิดจากอารมณ์ชั่ววูบ ทำให้บุคคลดำเนินชีวิตด้วยความสงบสุข มีคุณค่า และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

ประการที่สอง ด้านครอบครัว การพัฒนาด้านครอบครัวตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ช่วยสร้างความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจระหว่างสมาชิกในครอบครัว หลักการไม่เบียดเบียนชีวิตช่วยให้สมาชิกในครอบครัวไม่ใช้ความรุนแรงทั้งทางกาย วาจา และจิตใจต่อกัน ขณะเดียวกันหลัก

เมตตาและกรุณาช่วยปลูกฝังความเอื้ออาทร ความเสียสละ และการให้อภัยซึ่งกันและกัน ได้ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 10 กล่าวว่า ครอบครัวที่ยึดหลักการไม่เบียดเบียนชีวิตจะสามารถหล่อหลอมสมาชิกให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ และมีจิตใจอ่อนโยนต่อผู้อื่น การมีเมตตาในครอบครัวช่วยลดความขัดแย้ง สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยและอบอุ่น เมื่อสมาชิกในครอบครัวปฏิบัติต่อกันด้วยความรักและความเข้าใจ ย่อมทำให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันที่มั่นคง ครอบครัวจึงกลายเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคม เพราะหากครอบครัวมีความเข้มแข็ง สมาชิกในสังคมก็จะเติบโตอย่างมีคุณภาพและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ประการที่สาม ด้านสังคม การประพฤติถูกต้องในความสัมพันธ์ช่วยให้คนในสังคมเคารพสิทธิและผลประโยชน์ของกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ และปฏิบัติต่อกันอย่างเป็นธรรม ส่วนหลักความสำรวมและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและสังคมช่วยให้บุคคลมีวินัย รู้จักหน้าที่ของตนเอง และคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวม สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 11 กล่าวว่า ความเข้มแข็งของสังคมเริ่มต้นจากการมีความสัมพันธ์ที่ถูกต้องและความรับผิดชอบต่อสังคม เมื่อทุกคนเคารพกติกาและช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ย่อมทำให้เกิดความสามัคคีและความร่วมมือในชุมชน หลักธรรมดังกล่าวช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง ความเห็นแก่ตัว และความแตกแยกในสังคม ส่งผลให้สังคมเกิดความสงบเรียบร้อยและมีเสถียรภาพ นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมให้ชุมชนสามารถร่วมมือกันพัฒนาคุณภาพชีวิตและแก้ไขปัญหาส่วนรวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้สังคมมีความเข้มแข็งและพร้อมเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงในอนาคต

ประการที่สี่ ด้านสิ่งแวดล้อม การพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม เป็นการส่งเสริมให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลและเคารพคุณค่าของสิ่งมีชีวิต หลักการไม่เบียดเบียนชีวิตช่วยให้บุคคลตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และหลีกเลี่ยงการทำลายสิ่งแวดล้อมเพื่อผลประโยชน์ส่วนตน ขณะเดียวกันหลักเมตตาและกรุณาช่วยปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความห่วงใยต่อสัตว์ ป่าไม้ และทรัพยากรธรรมชาติ สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 18 กล่าวว่า การประกอบอาชีพโดยไม่เบียดเบียนชีวิตทำให้เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเติบโตไปพร้อมกัน เมื่อคนในชุมชนมีเมตตาต่อธรรมชาติ ย่อมเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากร การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการร่วมมือกันดูแลสิ่งแวดล้อม หลักธรรมดังกล่าวช่วยสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการรักษาระบบนิเวศ ทำให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว และช่วยรักษาความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติให้คงอยู่ต่อไป

ประการที่ห้า ด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ช่วยให้การประกอบอาชีพและการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเป็นไปอย่างสุจริต โปร่งใส และเป็นธรรม หลักการไม่ละเมิดทรัพย์สินช่วยปลูกฝังให้บุคคลเคารพสิทธิของผู้อื่น ไม่ลักขโมยหรือเอารัดเอาเปรียบ ขณะเดียวกันหลักสัมาอาชีวะและความสุจริตช่วยส่งเสริมให้บุคคลประกอบอาชีพที่ถูกต้อง ไม่

เบียดเบียนผู้อื่น และยึดมั่นในคุณธรรม สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 กล่าวว่า ความสุจริตเป็นหัวใจของสัมมาอาชีวะ เพราะทำให้เกิดความเป็นธรรมและความเชื่อมั่นในระบบเศรษฐกิจ เมื่อผู้ประกอบการดำเนินธุรกิจอย่างโปร่งใส ผู้บริโภคย่อมเกิดความไว้วางใจ ส่งผลให้เกิดความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการค้าขายอย่างต่อเนื่อง หลักธรรมดังกล่าวยังช่วยลดปัญหาการทุจริต ความขัดแย้ง และการเอารัดเอาเปรียบ ทำให้เศรษฐกิจชุมชนมีเสถียรภาพ สามารถพึ่งพาตนเองได้ และพัฒนาอย่างมั่นคงและยั่งยืน

โดยสรุป หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคน ครอบคลุม สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ ให้เกิดความสมดุลและความยั่งยืน เพราะเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นคุณธรรม ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล เมื่อบุคคลและชุมชนยึดถือหลักธรรมดังกล่าวเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ย่อมช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็ง ความสามัคคี และความมั่นคงในทุกด้าน อันนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่สงบสุขต่อไป

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรมของชุมชน สามารถออกแบบเป็น “รูปแบบการพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการ” ที่เชื่อมโยง หลักศีล (การควบคุมพฤติกรรม) หลักธรรม (การพัฒนาจิตใจ) และกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม

องค์ประกอบ ของรูปแบบ	แนวทางการดำเนินงาน	กิจกรรมที่สามารถ นำไปใช้จริงในชุมชน	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
1. การปลูกฝัง หลักเบญจศีล	ส่งเสริมให้สมาชิกชุมชน ประพฤติปฏิบัติตามศีล 5 ในชีวิตประจำวัน	อบรมศีลธรรม การรณรงค์ รักษาศีล การจัดกิจกรรม งดเหล้าในงานบุญ	สมาชิกมีวินัยเคารพ กติกาศุขุมชนลดปัญหา ความขัดแย้ง
2. การส่งเสริม หลักเบญจธรรม	ปลูกฝังคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสัมมาทิฐิ	จัดกิจกรรมปฏิบัติธรรม การทำบุญร่วมกัน และ กิจกรรมจิตอาสา	สมาชิกมีจิต สาธารณะ เอื้อเพื่อ เกื้อกูล และเกิดความ สามัคคี
3. การมีส่วนร่วม ของชุมชน	เปิดโอกาสให้ประชาชน ทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการ พัฒนาชุมชน	การประชุมประชาคม หมู่บ้าน การจัดเวที แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ กิจกรรมสาธารณะ	เกิดความร่วมมือและ ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ ชุมชน

องค์ประกอบ ของรูปแบบ	แนวทางการดำเนินงาน	กิจกรรมที่สามารถ นำไปใช้จริงในชุมชน	ผลลัพธ์ที่คาดหวัง
4. การใช้ภูมิ ปัญญาและ ทรัพยากร ท้องถิ่น	นำภูมิปัญญาชาวบ้านมา ประยุกต์ใช้ในการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติ	การปลูกป่า การดูแลแหล่ง น้ำ การทำเกษตรยั่งยืน และการอนุรักษ์ป่าสงวน	ทรัพยากรธรรมชาติ ได้รับการดูแลอย่าง ยั่งยืน
5. การพัฒนา ศักยภาพผู้นำ และเครือข่าย	ส่งเสริมบทบาทผู้นำ ชุมชน พระสงฆ์ และ องค์กรชุมชน	การอบรมผู้นำชุมชน การ สร้างเครือข่ายความ ร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ	การบริหารจัดการ ชุมชนมีประสิทธิภาพ และเกิดความ ต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา เป็นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักเบญจศีลเป็นแนวทางควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน และใช้หลักเบญจธรรมเป็นพื้นฐานในการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมของประชาชน ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพผู้นำ ส่งผลให้เกิดความสามัคคี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

ตารางที่ 4.2 แนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม
ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

หลักเบญจศีล	หลักเบญจธรรม ที่สัมพันธ์	แนวทาง/กิจกรรมการ ดำเนินงานในชุมชน	ผลลัพธ์ที่เกิดกับชุมชน
1. การไม่ เบียดเบียนชีวิต	เมตตา กรุณา	จัดกิจกรรมปลูกป่า อนุรักษ์สัตว์ ป่า ดูแลแหล่งน้ำ และกิจกรรม จิตอาสาพัฒนาพื้นที่สาธารณะ	ชุมชนมีจิตสำนึกในการ อนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมสมบูรณ์
2. การไม่ละเมิด ทรัพย์สิน	สัมมาอาชีวะและ ความสุจริต	จัดตั้งกฎระเบียบการใช้ ทรัพยากรร่วมกัน เช่น การใช้ป่า การใช้แหล่งน้ำ และสนับสนุน วิสาหกิจชุมชน	เกิดความโปร่งใส ความ ไว้วางใจ และการใช้ ทรัพยากรอย่างเป็น ธรรม

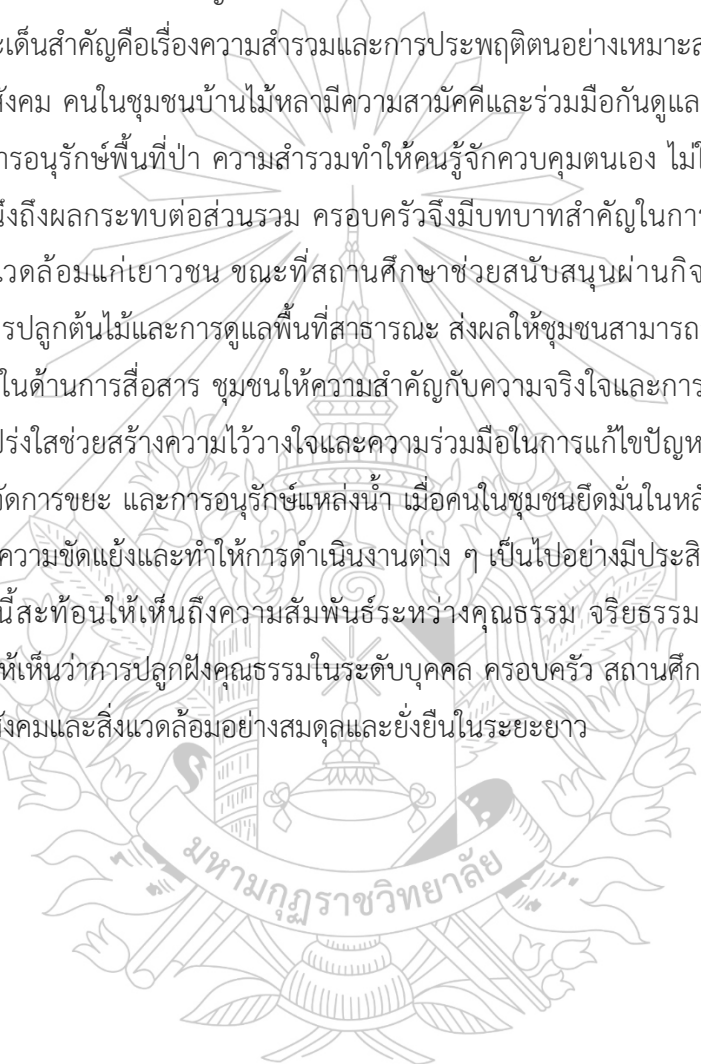
หลักเบญจศีล	หลักเบญจธรรม ที่สัมพันธ์	แนวทาง/กิจกรรมการ ดำเนินงานในชุมชน	ผลลัพธ์ที่เกิดกับชุมชน
3. การประพฤติ ถูกต้องใน ความสัมพันธ์	ความสำรวมและ เคารพกัน	จัดกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์ อบรมคุณธรรมในครอบครัว และส่งเสริมบทบาทผู้สูงอายุใน การให้คำปรึกษา	ครอบครัวเข้มแข็ง ลด ปัญหาสังคม และเกิด ความเคารพกันใน ชุมชน
4. การไม่พูดเท็จ หรือบิดเบือน ความจริง	สัจจะและความ จริงใจ	จัดเวทีประชาคมชุมชน ประชุม หมู่บ้าน และเปิดพื้นที่ให้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่าง ตรงไปตรงมา	การสื่อสารโปร่งใส ลด ความขัดแย้ง เกิดความ สามัคคี
5. การไม่มัวเมา สิ่งเสพติดและ อบายมุข	สติและปัญญาใน การดำเนินชีวิต	จัดกิจกรรมงดเหล้าในงานบุญ ส่งเสริมกิจกรรมกีฬา วัฒนธรรม และการปฏิบัติธรรม	สมาชิกมีวินัยในตนเอง สุขภาพดี และลดปัญหา สังคม

สรุปได้ว่า จากตารางแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม พบว่า การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับกิจกรรมของชุมชนสามารถสร้างกระบวนการพัฒนาที่มีความสมดุลทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยหลักเบญจศีลทำหน้าที่เป็นกรอบควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน ขณะที่หลักเบญจธรรมช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและจิตสำนึกที่ดีในการอยู่ร่วมกัน เมื่อชุมชนมีกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง เช่น การอนุรักษ์ทรัพยากร การประชุมชุมชน และกิจกรรมทางศาสนา จะทำให้สมาชิกเกิดความสามัคคี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลามีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

4.3 สรุป

การวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยเชื่อมโยงหลักคุณธรรมทางศาสนา เข้ากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน ชุมชนให้ความสำคัญกับการปลูกฝังจิตสำนึกด้านเมตตา กรุณา และความรับผิดชอบต่อธรรมชาติ เพื่อให้สมาชิกในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งมีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ การดูแลป่าไม้ แหล่งน้ำ และพื้นที่สีเขียวจึงไม่ได้เป็นเพียงหน้าที่ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่เป็นความร่วมมือของทุกคนในชุมชน ทั้งครอบครัว สถานศึกษา และหน่วยงานในท้องถิ่น ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การปลูกต้นไม้ การดูแลสัตว์ และการอนุรักษ์ทรัพยากร

ส่วนรวม ซึ่งช่วยสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศและลดปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ชุมชนยังยึดหลักความซื่อสัตย์สุจริตและการไม่ละเมิดทรัพย์สิน โดยมองว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นสมบัติส่วนรวมที่ทุกคนต้องร่วมกันดูแล มีการกำหนดกติกาในการใช้ทรัพยากรเพื่อป้องกันการใช้เกินขอบเขตหรือการเอาเปรียบส่วนรวม พร้อมทั้งส่งเสริมการประกอบอาชีพที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การเกษตรแบบยั่งยืนและการรีไซเคิล แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความซื่อสัตย์และความรับผิดชอบเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชน เพราะเมื่อคนในสังคมเคารพสิทธิของผู้อื่นและใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ก็จะช่วยลดปัญหาความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและสร้างความไว้วางใจระหว่างกัน อีกประเด็นสำคัญคือเรื่องความร่วมมือและการประพฤติตนอย่างเหมาะสมในความสัมพันธ์ต่อครอบครัวและสังคม คนในชุมชนบ้านไม้หลามีความสามัคคีและร่วมมือกันดูแลความสะอาด การจัดการขยะ และการอนุรักษ์พื้นที่ป่า ความร่วมมือทำให้คนรู้จักควบคุมตนเอง ไม่ใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือย และคำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนรวม ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังวินัยและจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมแก่เยาวชน ขณะที่สถานศึกษาช่วยสนับสนุนผ่านกิจกรรมสร้างความรับผิดชอบ เช่น การปลูกต้นไม้และการดูแลพื้นที่สาธารณะ ส่งผลให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและยั่งยืน ในด้านการสื่อสาร ชุมชนให้ความสำคัญกับความจริงใจและการไม่พูดเท็จ เพราะการสื่อสารอย่างโปร่งใสช่วยสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น การบุกรุกป่า การจัดการขยะ และการอนุรักษ์แหล่งน้ำ เมื่อคนในชุมชนยึดมั่นในหลักสัจจะและความจริงใจ ก็จะช่วยลดความขัดแย้งและทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สรุปได้ว่าเนื้อหาในเอกสารนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรม จริยธรรม และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยชี้ให้เห็นว่าการปลูกฝังคุณธรรมในระดับบุคคล ครอบครัว สถานศึกษา และชุมชน จะนำไปสู่การพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืนในระยะยาว

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้สรุปผลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทั้ง 3 ประการ คือ 1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน 2. เพื่อศึกษาหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยสำหรับการวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพสำรวจข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ และเอกสารทุติยภูมิ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 5 คน ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ เจ้าอาวาสและพระสงฆ์ในพื้นที่ จำนวน 3 รูป ประชาชนชาวบ้านและผู้สูงอายุที่เป็นที่เคารพนับถือของชุมชน จำนวน 5 คน ประชาชนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้น 20 รูป/คน แล้วนำมาเรียบเรียงวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา และจะได้นำเสนอ สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล รวมถึงข้อนำเสนอแนะ ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.2 อภิปรายผล

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1. สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปผลแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาชุมชนให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยชุมชนเข้มแข็งหมายถึง ชุมชนที่สมาชิกมีความสามัคคี มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีความสามารถในการจัดการปัญหาและพัฒนาตนเองได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน การพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ตลอดจนบทบาทของผู้นำชุมชนในการสร้างวิสัยทัศน์ ส่งเสริมความร่วมมือ และประสานงานให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดี ความสงบสุข และความมั่นคงในระยะยาว นอกจากนี้ แนวคิดทุนทางสังคมยังเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง โดยทุนทางสังคมหมายถึง พลังของความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ เครือข่ายทางสังคม และบรรทัดฐานที่สมาชิกในชุมชนยึดถือร่วมกัน ซึ่งก่อให้เกิดความ

ร่วมมือ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีในชุมชน เมื่อคนในชุมชนมีความเชื่อมั่นและช่วยเหลือกัน จะสามารถรวมพลังในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งทุนทางสังคมยังครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อที่สืบทอดกันมา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์และความมั่นคงของชุมชน ส่งผลให้ชุมชนสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาพัฒนาคุณภาพชีวิต และสร้างความยั่งยืนได้ดียิ่งขึ้น ขณะเดียวกัน แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนถือเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพราะเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการคิด ตัดสินใจ วางแผน ดำเนินงาน และประเมินผลการพัฒนาชุมชนร่วมกัน การมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อชุมชนของตนเอง อีกทั้งยังช่วยให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมความสามัคคี การเรียนรู้ร่วมกัน และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ชุมชนสามารถพัฒนาตนเองและดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

ในด้านการจัดการทรัพยากร แนวคิดการจัดการทรัพยากรโดยชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยเน้นให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างเหมาะสมและยั่งยืน เนื่องจากคนในชุมชนเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดและเข้าใจทรัพยากรในพื้นที่ของตนมากที่สุด การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนจึงเป็น

การสร้างสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ เพื่อให้ทรัพยากรสามารถตอบสนองต่อความต้องการของคนทั้งในปัจจุบันและอนาคต แนวคิดดังกล่าวยังส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับความรู้สมัยใหม่ รวมถึงการกำหนดกติกาและสร้างความรับผิดชอบร่วมกันในชุมชน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสร้างจิตสำนึกในการหวงแหนทรัพยากรของส่วนรวม นอกจากนี้ แนวคิดพุทธบูรณาการกับการพัฒนาชุมชนยังเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างสมดุล โดยเป็นการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ร่วมกับกระบวนการพัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาคนและสังคมทั้งด้านวัตถุและจิตใจ หลักธรรมสำคัญ เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สังคหวัตถุ 4 และอิทธิบาท 4 สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความสามัคคี และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของคนในชุมชน การพัฒนาตามแนวพุทธบูรณาการจึงมุ่งเน้นการพัฒนาคนจากภายใน ให้มีสติ ปัญญา และคุณธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

เมื่อคนในชุมชนมีจิตสำนึกที่ดี มีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม ก็จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความสงบสุข และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ นอกจากนี้หลักพุทธธรรมยังช่วยสร้างจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่าและมีความรับผิดชอบ ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้อย่างมั่นคงต่อไป

5.1.2 สรุปผลหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา มุ่งอธิบายถึงหลักธรรมพื้นฐานสำคัญในพระพุทธศาสนาที่มีบทบาทต่อการพัฒนามนุษย์และสังคม ทั้งในด้านพฤติกรรม จิตใจ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยหลักเบญจศีลและเบญจธรรมถือเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตที่ช่วยหล่อหลอมให้มนุษย์มีทั้งวินัยภายนอกและคุณธรรมภายใน อันนำไปสู่ความสงบสุขของบุคคล ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม หลักธรรมทั้งสองจึงมิได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างคนดี สังคมดี และชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน ในประเด็นความหมายและความสำคัญของเบญจศีล-เบญจธรรม พระพุทธศาสนาได้อธิบายว่า “เบญจศีล” คือข้อปฏิบัติพื้นฐาน 5 ประการสำหรับคฤหัสถ์ ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ การลักทรัพย์ การประพฤติดีในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุราเมรัย ซึ่งเป็นหลักควบคุมพฤติกรรมภายนอกให้อยู่ในกรอบแห่งความดีงาม ส่วน “เบญจธรรม” เป็นหลักธรรมที่มุ่งพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และปัญญา ซึ่งเป็นคุณธรรมที่ช่วยส่งเสริมให้มนุษย์มีจิตใจอ่อนโยน เข้าใจผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข หลักทั้งสองจึงมีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน โดยเบญจศีลทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมภายนอก ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังในการพัฒนาจิตใจให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งทางกาย วาจา และใจ นอกจากนี้ หลักเบญจศีลยังได้รับการอธิบายว่าเป็นรากฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ศีลทั้งห้าประการเป็นหลักแห่งการไม่เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น ช่วยสร้างความปลอดภัย ความไว้วางใจ และความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ช่วยปลูกฝังความเมตตาและความเคารพในคุณค่าของชีวิต การไม่ลักทรัพย์ส่งเสริมความซื่อสัตย์สุจริต การไม่ประพฤติดีในกามช่วยรักษาความมั่นคงของครอบครัวและสังคม การไม่พูดเท็จช่วยสร้างความเชื่อมั่นระหว่างบุคคล และการงดเว้นจากสุราเมรัยช่วยให้มนุษย์มีสติสัมปชัญญะในการดำเนินชีวิต ดังนั้น เบญจศีลจึงมิใช่เพียงข้อห้ามทางศาสนา แต่เป็นกลไกสำคัญในการสร้างวินัยทางสังคมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ให้เกิดความสงบสุขและความมั่นคงร่วมกัน ขณะเดียวกันหลักเบญจธรรมก็มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณธรรมภายในของมนุษย์ โดยมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกแห่งความดีงามและความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เมตตาช่วยให้มนุษย์มีความรักและปรารถนาดีต่อกัน กรุณาช่วยให้เกิดความเอื้อเฟื้อช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก มุทิตาช่วยให้ยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น อุเบกขาช่วยให้วางใจเป็นกลางอย่างมีปัญญา และปัญญาเป็นเครื่องนำทางให้มนุษย์สามารถพิจารณาเหตุผลและตัดสินใจอย่างถูกต้อง คุณธรรมเหล่านี้ล้วนส่งผลให้เกิดความสามัคคี ความเสียสละ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคม อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้มนุษย์สามารถเผชิญปัญหาและความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้อย่างมั่นคง เมื่อพิจารณาในมิติของสังคมและชุมชน จะเห็นได้ว่าหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมิได้เป็นเพียงหลักปฏิบัติส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีความสัมพันธ์เชิงระบบต่อโครงสร้างของสังคมโดยรวม เมื่อสมาชิกในชุมชนยึดถือหลักเบญจศีล จะช่วยลดปัญหาความ

รุนแรง การเอาวัดเอาเปรียบ และความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคม ขณะเดียวกัน การพัฒนาคุณธรรมตามหลักเบญจธรรมจะช่วยสร้างความเอื้อเฟื้อเกื้อกูล ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และความสามัคคีในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และเกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน อันเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมที่สงบสุขและมั่นคง นอกจากนี้ หลักเบญจศีล-เบญจธรรมยังสามารถประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในมุมมองทางพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีจริยธรรมและสำนึกแห่งความรับผิดชอบต่อหลักเมตตาและกรุณาช่วยให้มนุษย์ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและสิ่งแวดล้อม ไม่เบียดเบียนธรรมชาติอย่างเกินความจำเป็น ขณะที่ศีลข้อที่หนึ่งเรื่องการไม่ฆ่าสัตว์และหลักอุเบกขาช่วยสร้างความสมดุลในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างเคารพและเข้าใจความสัมพันธ์ของทุกชีวิต อีกทั้งปัญญายังช่วยให้มนุษย์รู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ไม่ใช่ด้วยความโลภหรือเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพียงอย่างเดียว หลักธรรมเหล่านี้จึงสามารถสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนได้อย่างยั่งยืน จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้เห็นว่าหลักเบญจศีล-เบญจธรรมสามารถนำมาบูรณาการเป็นกรอบแนวคิดเชิงพุทธสำหรับการพัฒนาชุมชนได้อย่างครอบคลุมในทุกมิติ ทั้งด้านจิตใจ ครอบครัว สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยการพัฒนาชุมชนตามแนวพุทธมิได้มุ่งเน้นเพียงความเจริญทางวัตถุ แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีศีลธรรม คุณธรรม และปัญญาควบคู่กันไป หลักเบญจศีลช่วยสร้างระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อสังคม ส่วนหลักเบญจธรรมช่วยหล่อหลอมจิตใจให้เกิดความเสียสละ ความเมตตา และความสามัคคี ส่งผลให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาสังคม และดำรงอยู่ได้อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยสรุป หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักธรรมสำคัญที่มีคุณค่าทั้งต่อการพัฒนาปัจเจกบุคคลและการพัฒนาสังคมส่วนรวม เป็นรากฐานของการสร้างคนดี สังคมดี และชุมชนเข้มแข็ง สามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของชุมชนไทยในปัจจุบัน ทั้งในด้านการสร้างความสามัคคี การส่งเสริมคุณธรรม การลดปัญหาสังคม และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่มั่นคง สมดุล และสงบสุขตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

5.1.3 สรุปผลวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช แสดงให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการสร้าง “ความเข้มแข็งจากภายใน” โดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ทั้งในด้านจิตใจ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ชุมชนได้ประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นกรอบในการกำหนดพฤติกรรมและ

ปลูกฝังคุณธรรมแก่สมาชิกในชุมชน เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความสามัคคี และการพึ่งพาตนเองอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนไม่ได้เกิดจากการพัฒนาด้านวัตถุหรือโครงสร้างพื้นฐานเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกที่ดี มีศีลธรรม และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม หลักเบญจศีลจึงถูกนำมาใช้เป็นแนวทางควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม โดยเฉพาะการลดปัญหาความขัดแย้ง การเอาตัวเอาเปรียบ การใช้ความรุนแรง และปัญหาอบายมุขในชุมชน ขณะที่หลักเบญจธรรมเป็นหลักในการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจ อันประกอบด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และปัญญา ซึ่งช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจกัน และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ ชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อปลูกฝังหลักธรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง ผ่านบทบาทของวัด ผู้นำชุมชน โรงเรียน และครอบครัว โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางด้านจิตใจและการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การฟังธรรม การรักษาศีล การบำเพ็ญประโยชน์ และการอบรมคุณธรรมแก่เยาวชน ขณะเดียวกันผู้นำชุมชนได้ทำหน้าที่เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตตามหลักศีลธรรม ส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความศรัทธาและพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนมากยิ่งขึ้น ในด้านสังคม ชุมชนมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนร่วมกัน โดยเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกกลุ่มเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน และช่วยลดความแตกแยกภายในสังคม นอกจากนี้ยังมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรชุมชน เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมด้านศีลธรรมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเป็นรูปธรรม ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนได้นำหลักความพอเพียง ความซื่อสัตย์สุจริต และการรู้จักแบ่งปันมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพและการดำเนินชีวิต ส่งผลให้คนในชุมชนมีความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากร มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และลดปัญหาหนี้สินและความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ขณะเดียวกันยังมีการส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชุมชนและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ในด้านสิ่งแวดล้อม ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานสำคัญของการดำรงชีวิต จึงมีการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และการร่วมกันดูแลพื้นที่ป่าสงวนของชุมชน โดยอาศัยหลักเมตตาและปัญญาเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล ส่งผลให้ชุมชนสามารถรักษาทรัพยากรธรรมชาติไว้ได้ พร้อมทั้งสร้างความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมให้กับคนรุ่นต่อไป อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังพบว่าชุมชนยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงของค่านิยมในสังคมสมัยใหม่ ปัญหาเศรษฐกิจและหนี้สิน รวมถึงการลดลงของบทบาทเยาวชนในการสืบทอดคุณธรรมและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น แนวทางสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระยะยาว คือ การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้านคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และการบูรณาการหลักเบญจศีล-เบญจธรรมเข้ากับการพัฒนา

ชุมชนในทุกมิติ กล่าวโดยสรุป การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม เป็นกระบวนการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาคนจากภายในควบคู่กับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตและการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดความสามัคคี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการพึ่งพาตนเองอย่างสมดุล อันนำไปสู่ความสงบสุขและความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว

5.2. อภิปรายผล

1. จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน พบว่า การพัฒนาชุมชนให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การพึ่งพาตนเอง การใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นอย่างคุ้มค่า ตลอดจนการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอรัตนบุรี จังหวัดนครราชสีมา ที่ชุมชนยังคงเผชิญปัญหาด้านเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในที่ดินทำกิน ความขัดแย้ง และการขาดความร่วมมือของคนในชุมชน ดังนั้น การสร้างชุมชนให้เข้มแข็งจึงต้องเริ่มจากการพัฒนาคนให้มีจิตสำนึกต่อส่วนรวม มีคุณธรรม และสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นระบบ ทั้งนี้เพราะ “คน” ถือเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชุมชน หากคนในชุมชนมีความสามัคคี มีความรับผิดชอบ และมีเป้าหมายร่วมกัน ย่อมส่งผลให้การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถขับเคลื่อนการพัฒนาไปสู่ความมั่นคงได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ แนวคิดเกี่ยวกับชุมชนเข้มแข็งยังชี้ให้เห็นว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งไม่ใช่เพียงชุมชนที่มีทรัพยากรอุดมสมบูรณ์หรือมีรายได้ทางเศรษฐกิจสูงเท่านั้น แต่ยังหมายถึงชุมชนที่สมาชิกมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน มีความไว้วางใจ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และสามารถพึ่งพาอาศัยกันได้ในยามเกิดปัญหา ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการสร้างพลังทางสังคม เมื่อคนในชุมชนมีความรัก ความสามัคคี และมีความผูกพันต่อชุมชนของตนเอง ก็จะเกิดพลังในการร่วมมือกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ แนวคิดทุนทางสังคมถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสนับสนุนให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง เนื่องจากทุนทางสังคมเป็นพลังของความสามัคคี ความไว้วางใจ ความสามัคคี และเครือข่ายความร่วมมือของคนในชุมชน ซึ่งช่วยให้เกิดการรวมพลังในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และประเพณีที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในสังคมชนบทที่ยังคงมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัยกัน ทุนทางสังคมจะช่วยเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างคนในชุมชน ทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลและลดความขัดแย้งภายในชุมชนได้

อีกทั้งยังช่วยให้ชุมชนสามารถรวมกลุ่มเพื่อสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันได้อย่างเข้มแข็ง ขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมของประชาชนยังเป็นหัวใจ สำคัญของการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เพราะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วม ดำเนินงาน และร่วมประเมินผลการพัฒนา ส่งผลให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนและม ี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากยิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยให้กิจกรรมต่าง ๆ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของคนใน ชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างความเข้าใจ และการพัฒนาศักยภาพของคนใน ชุมชนร่วมกัน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างประชาธิปไตยระดับชุมชน และทำให้การดำเนินงานต่าง ๆ เกิด ความโปร่งใสและได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่าย ในด้านการจัดการทรัพยากร แนวคิดการจัดการ ทรัพยากรโดยชุมชนเป็นอีกแนวทางหนึ่งซึ่งช่วยสร้างความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์และการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการดูแลและกำหนดกติกาการใช้ ทรัพยากรร่วมกัน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสร้างจิตสำนึกในการรักษาทรัพยากรของส่วนรวม อีกทั้ง ยังส่งเสริมการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ร่วมกับองค์ความรู้สมัยใหม่ เพื่อให้ชุมชนสามารถ พึ่งพาตนเองและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา ซึ่งมีวิถีชีวิตผูกพันกับทรัพยากรธรรมชาติและป่าไม้ การจัดการทรัพยากรโดยชุมชนจึงมีความ สำคัญ อย่างยิ่งต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศและสร้างความมั่นคงในการดำรงชีวิตของคนในพื้นที่ หาก คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลทรัพยากรอย่างจริงจัง ก็จะช่วยลดปัญหาการบุกรุกป่า การใช้ ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลือง และสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนในระยะยาว นอกจากนี้ แนวคิดพุทธ บูรณาการกับการพัฒนาชุมชนยังเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่าง สมดุล โดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น เบญจศีล เบญจธรรม สังคหวัตถุ 4 และอิทธิ บาต 4 มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาชุมชน เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ความ เมตตา ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมของคนในชุมชน เมื่อสมาชิกในชุมชนมีสติ ปัญญา และคุณธรรมในการดำเนินชีวิต ก็จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความสงบสุข และทำให้ ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติและยั่งยืน หลักพุทธธรรมยังช่วยสร้างจิตสำนึกในการใช้ ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า มีความพอประมาณ และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการ พัฒนาที่ยั่งยืนที่มุ่งเน้นความสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ชุมพล (2563) ที่ศึกษาการจัดการชุมชนป่าสงวนอย่างยั่งยืนใน จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของ ประชาชน การพัฒนาคน และการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้เป็นรากฐานในการสร้าง ภูมิคุ้มกันทางจิตใจ เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน โดยงานวิจัยดังกล่าว ยังชี้ให้เห็นว่า ชุมชนที่มีความเข้มแข็งจะสามารถบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมี

ประสิทธิภาพ และลดปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชนได้ดีกว่าชุมชนที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563) ที่พบว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับการพัฒนาชุมชน ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งด้านจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ สามารถลดปัญหาความขัดแย้ง ยาเสพติด และอาชญากรรมในชุมชนได้ รวมทั้งทำให้ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีความสุขในการดำเนินชีวิตมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจะเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างทุนทางสังคม การจัดการทรัพยากรโดยชุมชน และการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาคนและสังคมควบคู่กันไป ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคี สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีภูมิคุ้มกันต่อปัญหาต่าง ๆ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไป ทั้งนี้ การพัฒนาชุมชนที่แท้จริงจึงไม่ใช่เพียงการพัฒนาด้านวัตถุหรือเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องเป็นการพัฒนาคนให้มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตสำนึกต่อส่วนรวมควบคู่กันไป จึงจะทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

2. ผลการศึกษาหลักเบญจศีล-เบญจธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา พบว่า หลักธรรมดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนามนุษย์และสังคมในทุกมิติ ทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข โดยเบญจศีลทำหน้าที่เป็นหลักควบคุมพฤติกรรมภายนอกให้มนุษย์ดำรงตนอยู่ในกรอบแห่งความดีงาม ได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติดีกาม ไม่พูดเท็จ และไม่ดื่มสุราเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาท ส่วนเบญจธรรมเป็นหลักพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจ ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และปัญญา ซึ่งช่วยหล่อหลอมให้มนุษย์มีจิตใจอ่อนโยน มีความรับผิดชอบ และสามารถดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสมดุลและสงบสุข หลักธรรมทั้งสองจึงมีความสัมพันธ์เกื้อกูลกัน กล่าวคือ เบญจศีลเป็นกรอบแห่งการควบคุมการกระทำทางกายและวาจา ขณะที่เบญจธรรมเป็นพลังในการยกระดับจิตใจและสร้างจิตสำนึกแห่งความดีงามภายใน อันนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยรวม นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมมิได้มีความสำคัญเฉพาะในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมโดยรวม เนื่องจากศีลทั้งห้าประการช่วยลดปัญหาความรุนแรง การเอารัดเอาเปรียบ และความขัดแย้งในสังคม ทำให้เกิดความปลอดภัย ความไว้วางใจ และความเป็นระเบียบเรียบร้อย ขณะเดียวกัน คุณธรรมในเบญจธรรมยังช่วยเสริมสร้างความเมตตา ความเสียสละ และความสามัคคีในชุมชน ส่งผลให้สมาชิกในสังคมมีจิตสำนึกต่อส่วนรวมและสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างสันติและยั่งยืน อีกทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้กับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีจริยธรรม ไม่เบียดเบียน

ธรรมชาติ และรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและสมดุลตามหลักปัญญาทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ชุมพล (2563) ที่ศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการชุมชนป่าสงวนอย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช” ซึ่งพบว่า การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจควบคู่กัน โดยเฉพาะการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้เป็นฐานในการพัฒนาคนและสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้กับสมาชิกในชุมชน ทำให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและมีความสามัคคี ตลอดจนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกันได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาครั้งนี้ที่พบว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบและการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลในชุมชน ขณะเดียวกัน ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมบุรณ์ ญาณโร (2564) เรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมือง” ที่พบว่า ชุมชนที่ยึดหลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตและการบริหารจัดการชุมชน จะช่วยลดปัญหาอาชญากรรม ความขัดแย้ง และพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ ในสังคม อีกทั้งยังทำให้คนในชุมชนมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และมีความสุขทางใจมากขึ้น ผลการศึกษาครั้งนี้จึงยืนยันว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมมิได้เป็นเพียงหลักคำสอนทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคนและสังคมให้เกิดความมั่นคง เข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิตและสังคม โดยช่วยพัฒนาทั้งพฤติกรรมภายนอกและคุณธรรมภายในจิตใจของมนุษย์ ส่งเสริมให้เกิดความรัก ความสามัคคี ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคม อีกทั้งยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการสร้างความเข้มแข็งของสังคมไทยในปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน ตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

3. ผลการวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนนั้น จำเป็นต้องอาศัย “การพัฒนาคน” ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นฐานสำคัญในการกำหนดพฤติกรรมและหล่อหลอมจิตสำนึกของคนในชุมชน ทั้งนี้ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนได้นำหลักเบญจศีลมาใช้เป็นแนวทางควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม เพื่อลดปัญหาความขัดแย้ง การเอาเปรียบ การใช้ความรุนแรง และอบายมุข ขณะเดียวกันหลักเบญจธรรมยังช่วยส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรมภายในจิตใจ ได้แก่ ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และปัญญา อันเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้คนในชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ความเข้มแข็งของชุมชนมิได้เกิดจากการพัฒนาด้านวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการพัฒนาจิตสำนึกและคุณธรรมของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ผลการศึกษาดังกล่าว

สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ชุมพล (2563) ที่ศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการชุมชนป่าสงวน อย่างยั่งยืน : กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช” ซึ่งพบว่า การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนป่าสงวน จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาคนควบคู่กัน โดยเฉพาะการสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน รวมถึงการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาใช้เป็นรากฐานในการพัฒนาชุมชน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้กับประชาชนและทำให้ชุมชน สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลาที่ใช้หลัก เบนจศีล-เบนจธรรมเป็นแนวทางในการสร้างความสามัคคี การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหา จจุพลนครราชสีมา (2563) เรื่อง “การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนา ชุมชนท้องถิ่น” ที่พบว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น เบนจศีล เบนจธรรม และ หลักสังคหวัตถุ มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งทั้งด้านจิตใจ สังคม และเศรษฐกิจ โดยช่วยลดปัญหาความขัดแย้ง อาชญากรรม และอบายมุขในชุมชน อีกทั้งยังทำให้ ประชาชนมีความรับผิดชอบต่อสังคมและมีความสุขทางใจมากขึ้น ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของชุมชน ป่าสงวนบ้านไม้หลาที่พบว่า การดำเนินกิจกรรมทางศาสนา การอบรมคุณธรรม การมีวัดเป็น ศูนย์กลางด้านจิตใจ รวมถึงบทบาทของผู้นำชุมชนที่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ล้วนเป็นปัจจัย สำคัญที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความรักและเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง ในด้านสังคม ผลการศึกษพบว่า การเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมของชุมชน ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ลดความแตกแยก และสร้าง ความสามัคคีภายในชุมชน ซึ่งสะท้อนแนวความคิดการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการพึ่งพาตนเอง และการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด โรงเรียน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรชุมชน ยังช่วยให้การขับเคลื่อนกิจกรรมด้านศีลธรรมและการ อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมีความเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องมากยิ่งขึ้น ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนได้นำหลัก ความพอเพียง ความซื่อสัตย์สุจริต และการแบ่งปันมาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ ส่งผลให้คนใน ชุมชนมีความรับผิดชอบต่อการใช้ทรัพยากร ลดปัญหาหนี้สิน และลดความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ อีกทั้งยังส่งเสริมอาชีพที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการ พัฒนาชุมชนที่คำนึงถึงความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนด้าน สิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าไม้และทรัพยากรธรรมชาติ โดยใช้ หลักเมตตาและปัญญาเป็นแนวทางในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุล ส่งผลให้สามารถรักษาพื้นที่ ป่าสงวนและสร้างความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมให้กับคนรุ่นต่อไปได้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังคงเผชิญกับ ความท้าทายจากการเปลี่ยนแปลงของค่านิยมสมัยใหม่ ปัญหาเศรษฐกิจ และการลดบทบาทของ เยาวชนในการสืบทอดคุณธรรมและวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น การพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ การสร้าง

กระบวนการเรียนรู้ด้านคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และการบูรณาการหลักเบญจศีล-เบญจธรรมเข้ากับการพัฒนาชุมชนในทุกมิติ จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้ชุมชนสามารถรักษาความเข้มแข็งและความยั่งยืนไว้ได้ในระยะยาว

4. ผลการวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช สะท้อนให้เห็นว่า หลักเบญจศีลและเบญจธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งอย่างสมดุล ทั้งด้านจิตใจ ครอบครัว สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ โดยหลักธรรมดังกล่าวมิได้เป็นเพียงข้อปฏิบัติทางศาสนาเท่านั้น หากแต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ช่วยสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาชุมชนที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนให้มีคุณภาพควบคู่กับการสร้างความสามัคคีและการพึ่งพาตนเองของชุมชน ในด้านจิตใจ พบว่า การยึดหลักเบญจศีลและเบญจธรรมช่วยให้บุคคลมีสติ รู้จักควบคุมอารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของตนเอง ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของกิเลสหรืออบายมุข โดยเฉพาะการงดเว้นจากสุราและสิ่งเสพติดซึ่งช่วยลดความประมาทในการดำเนินชีวิต ขณะเดียวกันหลักสติและปัญญาช่วยให้บุคคลสามารถคิดอย่างรอบคอบและตัดสินใจได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้เกิดความมั่นคงทางอารมณ์และสามารถเผชิญกับปัญหาชีวิตได้อย่างมีเหตุผล ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาสมปурณ์ ญาณวโร (2564) ที่พบว่า การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลในการดำเนินชีวิตช่วยให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม รวมทั้งลดปัญหาความขัดแย้งและพฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนช่วยเสริมสร้างความสุขทางใจและสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจให้แก่ประชาชน ทำให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีสติและสมดุล ด้านครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมช่วยสร้างความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจระหว่างสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะหลักการไม่เบียดเบียนชีวิตและหลักเมตตากรุณาที่ส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวปฏิบัติต่อกันด้วยความอ่อนโยน เอื้อเฟื้อ และให้อภัยกัน ส่งผลให้ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่มั่นคงและลดปัญหาความรุนแรงภายในครอบครัว การที่สมาชิกในครอบครัวยึดมั่นในคุณธรรมยังช่วยปลูกฝังค่านิยมที่ดีแก่เยาวชน ทำให้เกิดการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างเคารพซึ่งกันและกัน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563) ที่พบว่า การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชุมชนช่วยลดปัญหาความขัดแย้งและสร้างความสามัคคีในครอบครัวและชุมชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2563) ที่อธิบายว่า หลักเบญจธรรมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาคุณภาพจิตใจมนุษย์ให้มีเมตตา กรุณา และปัญญา ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการสร้างครอบครัวที่เข้มแข็งและสงบสุข ในด้านสังคม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การประพฤติตามหลักเบญจศีลช่วยให้คนในชุมชนเคารพ

สิทธิและหน้าที่ของกันและกัน ไม่เอารัดเอาเปรียบ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ขณะเดียวกัน หลักเบญจธรรมช่วยส่งเสริมให้เกิดความเอื้อเฟื้อ ความเสียสละ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ส่งผลให้ ชุมชนเกิดความสามัคคีและสามารถร่วมมือกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผล การศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมบุรณ์ ญาณวโร (2564) ที่พบว่า ชุมชนที่ยึด หลักเบญจศีลมีปัญหาอาชญากรรมและความขัดแย้งลดลง รวมทั้งประชาชนมีความรับผิดชอบต่อ สังคมมากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ชุมพล (2563) ที่ระบุว่า การสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนและการพัฒนาคนควบคู่กัน โดย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถเป็นฐานสำคัญในการสร้างความร่วมมือและความเข้มแข็งของ ชุมชนได้อย่างยั่งยืน ด้านสิ่งแวดล้อม ผลการวิจัยพบว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมช่วยปลูกฝัง จิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและที่อยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล หลักการไม่ เบียดเบียนชีวิตทำให้คนในชุมชนตระหนักถึงคุณค่าของธรรมชาติและหลีกเลี่ยงการใช้ทรัพยากรอย่าง พุ่มเฟิ้อย ขณะเดียวกันหลักเมตตากรุณาช่วยสร้างความห่วงใยต่อสัตว์ ป่าไม้ และระบบนิเวศ ส่งผลให้ เกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ ชุมพล (2563) ที่พบว่า การพัฒนาชุมชนป่าสงวนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องส่งเสริมอาชีพที่เป็น มิตรต่อสิ่งแวดล้อมควบคู่กับการสร้างจิตสำนึกของคนในชุมชน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2563) ที่ระบุว่า การบูรณาการหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนช่วยให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรธรรมชาติได้อย่าง เหมาะสมและเกิดความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ด้านเศรษฐกิจ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมช่วย ส่งเสริมความสุจริต โปร่งใส และความเป็นธรรมในการประกอบอาชีพ หลักการไม่ลักทรัพย์และหลัก สัมมาอาชีวะช่วยปลูกฝังให้คนในชุมชนประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น และ คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและความร่วมมือทางเศรษฐกิจในชุมชน อีกทั้ง ยังช่วยลดปัญหานี้สินและความขัดแย้งทางผลประโยชน์ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสมบุรณ์ ญาณวโร (2564) ที่พบว่า ชุมชนที่นำหลักเบญจศีลมาใช้ในการดำเนินชีวิตมีความ ซื่อสัตย์สุจริตและสามารถลดปัญหาทางสังคมและเศรษฐกิจได้ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับงานวิจัย ของ ประสิทธิ์ ชุมพล (2563) ที่เสนอว่า การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนป่าสงวนควรเน้นการพึ่งพา ตนเองและการประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับคุณธรรมและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้ชุมชนเกิด ความมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า หลักเบญจศีล-เบญจ ธรรมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในทุกมิติ ทั้งด้านจิตใจ ครอบครั้ว สังคม สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ เพราะช่วยพัฒนาคนให้มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ และสามารถอยู่ ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสันติสุข อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนา

คุณภาพชีวิตกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในบทที่ 1 ที่ต่างยืนยันว่า การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยทั้งการพัฒนาด้านวัตถุและการพัฒนาด้านคุณธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนต่อไปในอนาคต

5.3. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากผลการศึกษา นำสู่ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่มุ่งเน้นการพลิกโฉมการพัฒนาชุมชนจาก “การสั่งการด้วยกฎหมาย” สู่ “การขับเคลื่อนด้วยศรัทธาและทุนทางสังคม” โดยภาครัฐควรยกระดับ “โมเดลบ้านไม้หลา” เป็นต้นแบบนโยบายระดับชาติในการส่งเสริมให้ชุมชนใช้ “หลักเบญจศีล-เบญจธรรม” และ “จารีตประเพณี” เป็นเครื่องมือหลักในการจัดระเบียบสังคมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยรัฐต้องให้การรับรองสถานะทางกฎหมายแก่ “กติกาสังคม” เหล่านี้ให้มีผลในทางปฏิบัติควบคู่กับกฎหมายป่าไม้ เพื่อสร้างความรู้สึกรับผิดชอบและลดความขัดแย้งในพื้นที่ นอกจากนี้ ควรผลักดันนโยบาย “บูรณาการเชิงรุก” โดยจัดสรรงบประมาณตรงสู่ชุมชนเพื่อสนับสนุนให้วัดและปราชญ์ชาวบ้านมีบทบาทเป็นแกนกลางในการจัดทำ “หลักสูตรท้องถิ่น” ที่บูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักธรรม เพื่อถ่ายทอดสู่เยาวชนผ่านระบบการศึกษา เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจและลดช่องว่างระหว่างวัย พร้อมทั้งเสนอให้ปรับเปลี่ยน “ตัวชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนา” (KPIs) ของหน่วยงานรัฐ จากที่เน้นเพียงตัวเลขทางเศรษฐกิจ ให้ครอบคลุมถึงดัชนีชี้วัดความสุข มิติทางจิตวิญญาณ และความเข้มแข็งของระบบเครือญาติ เพื่อให้ทิศทางการพัฒนาประเทศสอดคล้องกับรากเหง้าทางวัฒนธรรมและนำไปสู่ความยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสู่คนรุ่นใหม่เพื่อการอนุรักษ์ป่าชุมชนในยุคดิจิทัล “ช่องว่างระหว่างวัย” และบริบทสังคมสมัยใหม่เป็นความท้าทายสำคัญ ความรู้และศรัทธามักกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ งานวิจัยนี้จึงจำเป็นเพื่อค้นหากระบวนการหรือนวัตกรรมการเรียนรู้ ที่เหมาะสมกับเยาวชนในยุคปัจจุบัน เพื่อให้ “ศีล” และ “ธรรม” ไม่สูญหายไปพร้อมกับคนรุ่นเก่า แต่ถูกสืบทอดและตีความใหม่ให้เข้ากับวิถีชีวิตปัจจุบันได้

2. ควรศึกษาเรื่อง การประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) ของการบริหารจัดการชุมชน โดยใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรม: กรณีศึกษาเปรียบเทียบชุมชนต้นแบบ ที่ผ่านมามีความสำเร็จมักถูกอธิบายในเชิงนามธรรม (ความสุข, ความสามัคคี) การวิจัยนี้จะช่วยแปลงนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยการวัดมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์และสังคมที่เกิดขึ้นจริง (เช่น มูลค่าการลดลงของอาชญากรรม, มูลค่า

ทรัพยากรป่าที่เพิ่มขึ้น, ต้นทุนสุขภาพที่ลดลง) เพื่อใช้เป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการเสนอนโยบาย
ขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ควรศึกษาเรื่อง พลวัตความสัมพันธ์และการประสานพลังระหว่างกฎหมายจารีตประเพณี
กับกฎหมายป่าไม้ของรัฐในการจัดการความขัดแย้งทรัพยากรธรรมชาติ ประเด็นเรื่อง “กติกาสภา
ประชาคมศักดิ์สิทธิ์” ที่มีอำนาจเหนือกว่ากฎหมายรัฐ เป็นจุดแข็งที่น่าสนใจ งานวิจัยนี้จะมุ่งเน้นศึกษา
ว่า จะทำอย่างไรให้กฎหมายทั้งสองระบบ สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างไร้รอยต่อ เพื่อลดความ
ขัดแย้งในเชิงนโยบาย และหาแนวทางให้รัฐยอมรับสถานะของกติกาสภาชุมชนอย่างเป็นทางการ

4. ควรศึกษาเรื่อง ถอดบทเรียนภาวะผู้นำเชิงพุทธ (Buddhist Leadership) ของผู้นำชุมชน
และพระสงฆ์ในการขับเคลื่อนเครือข่ายบรรพบุรุษเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน ผู้นำและพระสงฆ์เป็นปัจจัย
ความสำเร็จที่สำคัญ แต่ยังคงขาดการถอดรหัสพฤติกรรมและกระบวนการคิดที่ชัดเจน งานวิจัยนี้จะมุ่ง
ถอดบทเรียนว่าผู้นำเหล่านี้มีทักษะการบริหาร เทคนิคการสื่อสาร หรือกุศโลบายอย่างไรที่สามารถ
“ครองใจคน” ได้ เพื่อนำองค์ความรู้มาสร้างเป็นหลักสูตรพัฒนาผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ในพื้นที่อื่น ๆ

5. หัวข้อวิจัย ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมความเป็นพลเมืองตื่นรู้ (Active
Citizenship) ของสมาชิกชุมชนในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมภาคใต้ แม้กรณีบ้านไม้หลาจะเป็นชุมชน
พุทธ แต่บริบทภาคใต้มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม การศึกษานี้จะช่วยขยายขอบเขตความเข้าใจ
ว่า กระบวนการสร้าง “สำนึกสาธารณะ” หรือความเป็นพลเมืองตื่นรู้ที่เกิดจากหลักพุทธธรรม มีความ
เหมือนหรือต่างกับบริบทชุมชนมุสลิมหรือชุมชนเมืองอย่างไร เพื่อหา “จุดร่วม” ในการสร้างความ
สมานฉันท์และการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับภูมิภาค

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์. (2546). พระไตรปิฎกและอรรถกถา แปล เล่มที่ 9, 11, 10, 12, 18, 20, 21, 22, 25 พิมพ์ครั้งที่ 4. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

ข้อมูลทุติยภูมิ

1) หนังสือทั่วไป

กมลชนก รัตนาวลี และ ศุภชัย บุญช่วย. (2568). การติดตามและประเมินผลแบบมีส่วนร่วมกับความยั่งยืนของการพัฒนาชุมชน. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน, 18(2), 45–60.

กมลชนก ศรีสุภา. (2565). การขัดเกลาทางสังคมตามแนวพุทธกับการสร้างจิตสำนึกชุมชนท้องถิ่น. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 7(2), 45–58.

กมลพร กัลยาณมิตร และคณะ. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านไร่ อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 4(1), 1–14.

กมลพร ศรีบุญเรือง และ ธนภัทร ชัยสิทธิ์. (2565). เเบบจำลองกับการสร้างระเบียบทางสังคม. วารสารสังคมศาสตร์และศิลปกรรม, 3(2), 25–40.

กรมป่าไม้. (2564). รายงานสถานการณ์ชุมชนในเขตป่าสงวนแห่งชาติของประเทศไทย. กรุงเทพฯ: กรมป่าไม้.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2565). รายงานสถานการณ์การเกษตรและคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่ป่าสงวน. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กัญญารัตน์ รวมสุข. (2567). วิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับการประกันชีวิตในสังคมไทย. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 15(1), 1–15.

กิตติยา แสงสว่าง. (2567). การประยุกต์หลักพุทธจริยธรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม. วารสารการพัฒนาสังคมและชุมชน, 12(2), 33–48.

กิตติศักดิ์ วงศ์คำ และ ณัฐวดี แก้วคำ. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนกับการเสริมพลังชุมชนในระดับท้องถิ่น. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 15(3), 67–82.

โกมินทร์ สุขอ่อน. (2565). การจัดการชุมชนพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านบางสาน ตำบลพนมอำเภอพวน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารการจัดการชุมชน, 6(2), 85–100.

โกวิทย์ พวงงาม. (2562). การพัฒนาชุมชนเชิงบูรณาการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน.

เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นภาคใต้. (2564). ปัญหาและความต้องการของชุมชนป่าสงวนในภาคใต้.

นครศรีธรรมราช: เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นภาคใต้.

_____. (2564). สถานการณ์ปัญหาสังคมและความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นภาคใต้.

นครศรีธรรมราช: เครือข่ายชุมชนท้องถิ่นภาคใต้.

จิตาภา เร่งมีศรีสุข, นภัทร์ แก้วนาค. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการส่งเสริมความโปร่งใสขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยในประชาคมอาเซียน. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 3(2), 79–92.

จุฑามาศ สายสุด. (2568). แนวทางการดำเนินงานความปลอดภัยของสถานศึกษา ตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 3(1), 45–58.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2565). การพัฒนาชุมชนโดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาเปรียบเทียบ 10 ชุมชน. กรุงเทพฯ.

ฉลาดชาย รมิตานนท์ และคณะ. (2568). ป่าชุมชนในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชลธิชา พุ่มศรี, และ พิสิฐ พงศ์ไพศาล. (2568). เบญจศีลกับการคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระไตรปิฎก. วารสารพุทธศาสตร์ร่วมสมัย, 5(1), 15–28.

ชุมพล รอดแจ่ม, และคณะ. (2566). การพัฒนาศักยภาพชุมชนประมงพื้นบ้านโดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางสังคม. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา, 5(2), 101–116.

ฐิระ สุวรรณสังข์, และคณะ. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาท้องถิ่นของเทศบาลตำบลหนองวัวซอ อำเภอหนองวัวซอ จังหวัดอุดรธานี. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 8(3), 67–82.

ณมน ชูเพ็ญ. (2566). การขัดเกลาชีวิตของประชาชนตำบลคลองน้อย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ด้วยหลักเบญจศีล. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 8(2), 55–70.

ณัฐพงศ์ ศรีสว่าง. (2566). พุทธสังคมวิทยากับการสร้างความสัมพันธ์ของคนในชุมชนไทย. วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์, 8(1), 1–14.

ณัฐพล พรหมศรี, และ ชุติมา รัตนกุล. (2568). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการติดตามและประเมินผลโครงการพัฒนาชุมชน. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนา, 6(1), 33–48.

ดลชัย พงษ์พิพัฒน์. (2568). การประยุกต์ใช้หลักศีลธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารการพัฒนาชุมชนและสังคม, 4(1), 59–72.

- ดวงชีวัน สวัสดิผล, และ พรรณธิพา ชีระโรจนพงษ์. (2568). ปัจจัยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนไปสู่ความยั่งยืน กรณีศึกษา ตำบลเกาะรอ อำเภอรามัญ จังหวัดยะลา. วารสารนวัตกรรมการจัดการศึกษาและการวิจัย, 7(1), 91–106.
- ทรรศยุ ไชยรัตน์, และ พระครูปลัดสุริยะ ขวนปญโญ. (2568). การบูรณาการหลักเบญจศีลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลเมืองสรวง อำเภอเมืองสรวง จังหวัดร้อยเอ็ด. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 10(1), 1–14.
- ธัญญารมณ ณิชชชณันท์, และ พระครูสุนทรธรรมนิทัศน์. (2568). ศึกษาวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของหลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรมที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร โกศยปริทรรศน์, 8(1), 45–60.
- ธวัชชัย โพธิ์ทอง, และ สุชาดา อินทรสุวรรณ. (2565). ภาวะผู้นำกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 15(3), 73–88.
- ธีรพล เขียวเหลือง. และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2567). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าเศรษฐกิจในเขตพื้นที่ตำบลหนองกะท้าว อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก. Journal of Modern Learning Development.
- ธีรศักดิ์ มณีโชติ. (2565). การพัฒนาชุมชนเชิงคุณธรรมกับความเข้มแข็งทางสังคม. วารสารการพัฒนาชุมชน, 61(4), 45–58.
- นงนุช คำแหง, และ ชาญยุทธ หาญชนะ. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนตำบลป่าไม้งาม อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู. เสถียรวิทย์ปริทัศน์, 4(2), 77–92.
- นภาพร ศรีประเสริฐ. (2565). กระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วยหลักเบญจศีลในชุมชนท้องถิ่น. วารสารสังคมศาสตร์และพุทธศึกษา, 7(1), 21–36.
- นฤมล คำอ่อน. และคณะ. (2566). การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงทางอาหารของชุมชนสู่ความยั่งยืน. Journal of Social Science and Cultural.
- นฤมล สุขเกษม, และ พงศ์เทพ จันทรเพ็ญ. (2567). โครงสร้างการบริหารกับกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น. วารสารรัฐประศาสนศาสตร์, 21(2), 45–60.
- ประเมษฐ์ สีจันทา, และคณะ. (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนหลังจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 บ้านใหม่ ตำบลตระแสง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารราชภัฏสุรินทร์วิชาการ, 2(2), 75–92.
- ประกิต ไชยธาดา, และ เบญจพร จันทรโคตร. (2568). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรสำหรับชุมชนบ้านสายเหนือ ตำบลหน้าหลวงเสน อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม, 15(1), 33–48.

- ประเวศ วะทาแก้ว, และคณะ. (2567). การพัฒนาการเสริมสร้างชุมชนสันติภาพตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท. วารสารบัณฑิตศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 22(1), 101–116.
- ประเวศ วะสี. (2560). ชุมชนเข้มแข็งกับการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ปริญญ์ สายแก้ว, และ พิชิตชัย บุญส่ง. (2566). การมีส่วนร่วมของชุมชนกับการสร้างความเข้มแข็งทางสังคม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 14(2), 55–70.
- ปรียาภรณ์ ทองคำ. (2568). ความไว้วางใจต่อผู้นำชุมชนตามหลักพุทธธรรม. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 18(1), 89–104.
- ปิยะดา จันทร์เพ็ญ. (2567). จิตสำนึกทางศีลธรรมกับการพัฒนาพลเมืองในสังคมไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 15(2), 21–36.
- พรทิพย์ รัตนมณี. (2565). กระบวนการขัดเกลาทางสังคมตามแนวพุทธกับความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่น. วารสารสังคมศาสตร์เชิงพุทธ, 6(1), 63–78.
- พระครูโกศลสมาภิวัต, และคณะ. (2566). ชุมชนคุณธรรมต้นแบบ: แนวทางการสร้างสรรค์คุณธรรมในชุมชนอย่างยั่งยืน. มหาจุฬาราชวิทยาลัย.
- พระครูคุณสารานุกูล (ประพัช คุณสาโร). (2567). ความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. วารสารบรรณการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์, 5(2), 47–62.
- พระครูปริยัติปัญญาโสภณ, และคณะ. (2566). การขับเคลื่อนหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันขององค์กรเครือข่ายในจังหวัดสุรินทร์. Journal of MCU Ubon Review.
- พระครูปริยัติวัฒน์ ธีรปัญญา, และ ณรงค์ฤทธิ์ สายสมบัติ. (2564). องค์ประกอบของเบญจศีลกับการดำรงชีวิตของคฤหัสถ์. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(2), 35–50.
- พระครูปัญญาธรรมาภรณ์. (2566). การศึกษาหลักเบญจศีลจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา. วารสารพุทธปรัชญา, 8(1), 21–36.
- พระครูภาวนาจันทคุณ. (2565). การจัดการนวัตวิถีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบของสังคมไทย. วารสารมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 9(7), 112–126.
- พระครูวิจิตรธรรมานุกุล, และ ชญานันท์ ภู่วัฒนา. (2568). เบญจศีลกับการคุ้มครองสังคมร่วมสมัย. วารสารพุทธศาสนาและสังคม, 4(1), 57–72.
- พระครูวินัยธรปัญญาโชติ. (2566). เบญจศีล-เบญจธรรม: กรอบแนวคิดเชิงพุทธเพื่อการพัฒนาคนและชุมชน. วารสารพุทธจริยศาสตร์, 6(2), 13–28.

- พระครูวิสุทธิพยากร (ธวัชชัย ฐิตมานโส), พระมหาชินกร สุจิตโต, และ พระครูขันติธรรมธารี. (2568). ประสิทธิผลการบริหารจัดการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก. วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(1), 88–104.
- พระครูศีลวัฒนาภรณ์, และ ชลธิชา อินทรานุรักษ์. (2564). บทบาทของเบญจศีลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย. วารสารพุทธศาสตร์และสังคม, 5(2), 41–56.
- พระครูสุจินสาธุกิจ (สีไชลังกา). (2566). แนวทางการขับเคลื่อนหมู่บ้านศีล 5 ของชุมชนตำบลนาโง่ง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง. มจร ล้านนาวิชาการ.
- พระครูสุตพจน์ธรรมาภิรมย์. (2565). การศึกษาหลักศีลสำหรับคฤหัสถ์จากพระวินัยปิฎก. วารสารพุทธปรัชญา, 7(2), 41–56.
- พระครูสุตสารโกศล (แพรทอง แก้วทองมี), และคณะ. (2567). ภูมิปัญญาการจัดการทรัพยากรน้ำในลุ่มน้ำเสียวใหญ่ตอนบน. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 24(3), 95–110.
- พระครูสุธีธรรมบัณฑิต (อินทร์แก้ว). (2566). เบญจศีล-เบญจธรรมกับการควบคุมพฤติกรรมมนุษย์ในสังคมร่วมสมัย. วารสารพุทธจริยศาสตร์, 6(1), 17–32.
- พระครูสุเมธธรรมาภิรมย์, และ ปวีณา รัตนสุวรรณ. (2568). เบญจศีลกับการป้องกันปัญหาสังคมในระยะยาว. วารสารพุทธศาสนาและสังคม, 4(2), 63–78.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (ป.อ. ปยุตโต). (2563). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2563). พุทธธรรม: ฉบับปรับปรุงและขยายความ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธรรม.
- พระธรรมรัตนภรณ์ (สมศักดิ์ โชติธโร). (2568). การดำเนินการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบในจังหวัดปทุมธานี. วารสารพุทธนวัตกรรมการจัดการ, 8(1), 73–88.
- พระปลัดอนุชาติ นรินโท, และคณะ. (2565). พลังบวร: การสร้างจิตสำนึกแห่งความปรองดองสมานฉันท์ในสังคมไทย. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(3), 115–130.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2556). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2556). พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงขยายความ). กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2559). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- _____. (2560). พุทธธรรมกับการพัฒนามนุษย์และสังคม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหากษัตริยา ญาณเมธี, และ สุริย์พร วัฒนสุข. (2567). เบญจศีลในฐานะมนุษยธรรมขั้นต้นตามพระไตรปิฎก. วารสารพุทธปรัชญาและสังคม, 9(1), 29–44.
- พระมหาฉัตรเพชร สมาจาโร (พินสันเทียะ). (2566). การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่ตำบลหลุบ อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์. วารสารสังคมศาสตร์และศาสตร์รวมสมัย, 4(2), 67–82.
- พระมหานภดล ญาณธีโร, และ อธิศักดิ์ คงมั่น. (2568). หลักเบญจศีลกับการป้องกันปัญหาสังคมร่วมสมัย. วารสารพุทธศาสนาและสังคม, 4(1), 45–60.
- พระมหาพิชัย ญาณวุฒิโก, และ สุมาลี เพชรแก้ว. (2566). เบญจศีลในฐานะเครื่องฝึกตนของคฤหัสถ์. วารสารพุทธปรัชญา, 8(2), 19–34.
- พระมหาวิรัตน์ ปญญาโร, และ สมศักดิ์ บุญช่วย. (2564). ที่มาและความหมายของเบญจศีลในพระสูตรฝ่ายคฤหัสถ์. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(1), 55–70.
- พระมหาวิรัชชาติ ญาณธโร, และ พิชรี สุขเกษม. (2566). เบญจศีลกับวัฒนธรรมสันติภาพในสังคมร่วมสมัย. วารสารพุทธปรัชญา, 8(1), 61–76.
- พระมหาสมควร สุวณโณ (คัมสุวรรณ). (2565). เบญจศีลและเบญจธรรม: หลักธรรมเพื่อขัดเกลาจิตใจมนุษย์. วารสารสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม, 3(2), 39–54.
- พระมหาสมบุรณ์ ญาณวโร (คงวุฒิ). (2564). การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมือง. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(1), 85–104.
- พระมหาสุชาติ ธมมิโก, และ วรพล ศรีบุญเรือง. (2564). หลักเบญจศีลกับการดำรงชีวิตของพุทธศาสนิกชนไทย. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 12(2), 45–58.
- พระมหาสุริยา ธมมโชโต. (2566). เบญจศีล-เบญจธรรมกับการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ในสังคมร่วมสมัย. วารสารพุทธจริยศาสตร์, 8(1), 1–14.
- พระมหาอากาย. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็งขององค์การบริหารส่วนตำบลกุตุลัด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารการบริหารการปกครองและนวัตกรรมท้องถิ่น, 5(3), 67–80.
- พระอธิการเกียรติศักดิ์ กตทีโป. (2565). แนวทางการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ศีลธรรมในการพัฒนาเบญจศีล เบญจธรรมของนักเรียนประถมศึกษาในสถานศึกษา อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร. วารสารวิจัยวิชาการ, 5(2), 101–114.

- พัฒนพงศ์ สุกิจปาณีนิจ. (2565). ทูทางสังคมและการจัดการความรู้เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนบ้านลาดน้ำเค็ม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธนบุรี, 16(1), 33–46.
- พันธ์ศักดิ์ สายเกียรติวงศ์ และคณะ. (2565). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมการใช้ทรัพยากรน้ำของกลุ่มผู้ใช้น้ำพื้นที่ลุ่มน้ำเกียน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 13(2), 89–104.
- ภัชราภรณ์ สาคา. (2567). องค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการพื้นที่ชุมชนตำบลบ่อแก้ว. วารสารชัยภูมิปริทัศน์, 7(1), 55–68.
- ภัทรกร จำยั้ง, และ วชิรพัฒน์ ศิลปรัตน์. (2567). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลช่องกุ่ม อำเภอพัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว. วารสารปัญญาปนิธาน, 9(1), 23–38.
- มนตรี วิวาทสุข. (2567). ตัวชี้วัดธรรมะเพื่อครอบครัวผาสุก: การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 9(1), 75–90.
- มนัสวี โพธิ์ศรี. (2567). พุทธธรรมกับการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในสังคมไทยร่วมสมัย. วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา, 15(1), 112–126.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2563). การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- รัชนิกร แสงสว่าง, และ พีรพงศ์ ชาญชัย. (2567). เบลูจสีกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 18(1), 45–60.
- วรัญญา คงสมบูรณ์ และคณะ. (2567). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. วารสารการพัฒนาชุมชน, 63(1), 15–30.
- วันชัย ธรรมสังการ และคณะ. (2565). การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นบนฐานภูมิปัญญาเพื่อความมั่นคงทางอาหารและการพัฒนาที่ยั่งยืน. วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนา, 16(2), 89–104.
- วาสนา แสงจันทร์. (2567). ศิลธรรมกับความเข้มแข็งของชุมชนในสังคมไทยร่วมสมัย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 19(2), 72–86.
- วิจารณ์ พานิช. (2563). การเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลง: การพัฒนาคนและชุมชนในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วินิจ ฝาเจริญ, เชษฐ ใจเพชร, และ ภาวิดา รังสี. (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดเวทีประชาคมชุมชนเพื่อจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสันติสุขปริทรรศน์, 10(2), 55–70.

- ศศิธร วงศ์ศรี, และ ปรัชญา สุขสวัสดิ์. (2565). เบญจศีลในมิติจริยศาสตร์ทางพุทธศาสนา. วารสาร ศิลธรรมและสังคม, 7(1), 21–34.
- ศิริประภา ดีประดิษฐ์. (2566). การจัดการทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาชุมชน อย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านลาดน้ำเค็ม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 17(2), 95–110.
- ศิริพร วัฒนธาดา, และ ปฏิพล แสงสุวรรณ. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น. วารสารการพัฒนาชุมชน, 60(3), 40–55.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2566). รายงานการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการ จัดการตนเองของชุมชน. กรุงเทพฯ: พอช.
- สมชาย ปัญญา และคณะ. (2564). การสร้างกระบวนการและกลไกการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดทำ แผนชุมชนแบบร่วมมือ: กรณีศึกษาชุมชนบ้านกุดหว้า. วารสารการบริหารการปกครองและ นวัตกรรมท้องถิ่น, 5(2), 33–48.
- สมศักดิ์ บุญเรือง. (2567). จริยธรรมชุมชนกับการกำกับพฤติกรรมทางสังคมของประชาชน. วารสาร มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 19(1), 65–80.
- สมศักดิ์ ศรีสันติสุข, และ ยุทธศาสตร์ หน่อแก้ว. (2568). ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นกับ การพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน. วารสารการจัดการและพัฒนา ท้องถิ่น, 6(1), 1–16.
- สามินี สุขสุขเมธ และคณะ. (2567). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการป่าชุมชนบ้านปางสัก ตำบลแม่เป็น อำเภอมะปิน จังหวัดนครสวรรค์. วารสารวนศาสตร์ไทย, 41(2), 101–116.
- สำนักงานเกษตรอำเภอรัตนพิบูลย์. (2565). รายงานข้อมูลพื้นฐานทางการเกษตร ตำบลหินตก อำเภอ รัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช. นครศรีธรรมราช: สำนักงานเกษตรอำเภอรัตนพิบูลย์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13. กรุงเทพฯ: สศช.
- สิทธิชัย ธรรมขัน และคณะ. (2565). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเสริมสร้างให้เกิดความร่วมมือในการจัดการ ทรัพยากรชุมชนของสภาชุมชน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย นครพนม, 12(2), 77–92.
- สุพจน์ อินทร์ประสิทธิ์, และ กาญจนา ทองศรี. (2565). เบญจศีลกับการอยู่ร่วมกันในสังคมไทย. วารสารสังคมศาสตร์และศิลปกรรม, 6(1), 15–30.
- สุพัตรา วงศ์ประเสริฐ. (2568). ภาวะผู้นำเชิงพุทธกับการเสริมสร้างจิตสำนึกชุมชน. วารสารการ บริหารท้องถิ่น, 10(1), 45–60.
- สุพัตรา สุภาพ. (2561). สังคมและวัฒนธรรมชุมชน. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

- สุภาพร อินทรักษ์, และ ธนกร พุ่มทอง. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น. วารสารสังคมศาสตร์และการพัฒนา, 3(2), 65–80.
- สุภาวดี อินทรักษ์. (2567). เบญจศีล-เบญจธรรมกับการสร้างทุนทางสังคมในชุมชนท้องถิ่น. วารสารวิจัยสังคมไทย, 8(1), 55–70.
- สุรัชย์ นาคะวะดี. (2568). จริยธรรมผู้นำชุมชนกับการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามแนวพุทธ. วารสารการบริหารท้องถิ่น, 10(2), 81–96.
- สุรีย์ มาศคำพัฒน์. (2567). การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายและชุมชนในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพชุมชน. วารสารขอนแก่นพัฒนาศาสตร์, 11(1), 23–38.
- สุวรรณา คุณดลิกัญฐสา. (2565). แนวทางการพัฒนาและใช้ประโยชน์ทรัพยากรในบึงบอระเพ็ดอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน หน่วยงาน และภาคีเครือข่าย. วารสารวิชาการเครือข่ายบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือ, 12(1), 101–118.
- เสถียร ฉันทะ. (2567). การพัฒนาศักยภาพการจัดการทรัพยากรของชุมชนชาติพันธุ์: กระบวนการและกลไกการมีส่วนร่วม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มรภ., 18(2), 73–88.
- _____. และคณะ. (2567). การพัฒนาศักยภาพการจัดการทรัพยากรของชุมชนชาติพันธุ์พื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวบ้านปางขอน จังหวัดเชียงราย. Journal of Roi Kaensarn Academi.
- อเนก นาวิกมูล. (2561). วัฒนธรรมชุมชนและการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- อรัญ มณีรัตน์, และ เกรียงไกร ชูศรี. (2566). ความสัมพันธ์ทางสังคมกับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 49(2), 55–70.
- อรัญ แสงทอง. (2567). พุทธธรรมกับการพัฒนาจิตสำนึกสาธารณะของประชาชนในชุมชน. วารสารวิจัยสังคมไทย, 8(2), 41–56.
- อรพรรณ วัฒนชัย, และ ณัฐวุฒิ ทองดี. (2567). บทบาทของศีลห้ากับความมั่นคงของครอบครัวและชุมชน. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 19(1), 83–98.
- อรรณณ จันทร์งาม, และ ธนวัฒน์ พรหมสุวรรณ. (2567). องค์ประกอบของเบญจศีลกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 19(2), 25–40.
- อรัญญา ศรีประเสริฐ, และ ณรงค์ชัย มณีรัตน์. (2566). เบญจศีลในพระสูตรและอรรถกถา: การวิเคราะห์เชิงพุทธจริยศาสตร์. วารสารศาสนาและสังคม, 4(2), 61–76.
- อัจฉรา แสงทอง. (2567). ศีลธรรมกับความเข้มแข็งของชุมชนไทยในศตวรรษที่ 21. วารสารวิจัยสังคมไทย, 9(1), 73–88.

- อัมพิกา อ่าลอย. (2568). ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและผลกระทบต่อมิติสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมของชุมชนตำบลเมืองคอง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, 6(1), 101–118.
- อำนาจ ยอดทอง. (2567). จาก “สุราเมรัย” ในสมัยพุทธกาล ถึง “ยาเสพติด” ในสังคมไทย. วารสารปณิธาน, 13(2), 45–60.
- อุซุกร ศิริรังสี และคณะ. (2567). การพึ่งตนเองและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดนครปฐม. วารสารสิทธิมนุษยชน, 18(1), 67–82.
- อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และคณะ. (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการทรัพยากรกับการจัดการตนเองของชุมชน. วารสารพัฒนาชุมชนยั่งยืน, 5(2), 33–48.

2) วิทยานิพนธ์ / สารนิพนธ์ / รายงานการวิจัย

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2565). รายงานการวิจัยการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสิทธิ์ ชุมพล. (2563). แนวทางการจัดการชุมชนป่าสงวนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช.
- พระมหาสมบุญ ญาณวโร (คงวุฒิ). (2564). การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเมือง. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมศักดิ์ มาลี. และคณะ. (2566). กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาชุมชนแม่ยาว. รายงานวิจัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณี อนันตนาวิ. (2565). รูปแบบการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งในจังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.

2. ภาษาอังกฤษ

- Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- McMillan, D. W., & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *Journal of Community Psychology*, 14(1), 6–23.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216–224.

Rappaport, J. (1987). Terms of empowerment/exemplars of prevention. *American Journal of Community Psychology*, 15(2), 121–148.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. พระมหาประทีน เขมจารี

คุณวุฒิทางการศึกษา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม. ไทยคดีศึกษา)

มหาวิทยาลัยราชภัฏ นครศรีธรรมราช

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

2. รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ศรีทรัพย์

คุณวุฒิทางการศึกษา

M.A. Politics Nehru Institute Social
Sciences, India

ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาสังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรี
ธรรมมาโสกราช

3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ อุณจะนำ

คุณวุฒิทางการศึกษา

ศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (การบริหารการศึกษา)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตำแหน่งปัจจุบัน

หัวหน้าฝ่ายบริหารวิทยาลัยศาสนศาสตร์ และ
หัวหน้าฝ่ายกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโสกราช

ภาคผนวก ข
บุคลากร

บุคลากรกรม

1. พระครูวิจิตรคณาทร	ตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอรัตนพิบูลย์ (ธ)
เจ้าอาวาสวัดศรีพิบูลย์
2. พระครูสมณสังฆกิจ	ตำแหน่ง เจ้าคณะตำบลเสาธง (ธ)
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีพิบูลย์
3. พระครูปลัดชรินทร์ ปภาโส ดร.	ตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีพิบูลย์
เลขานุการเจ้าคณะอำเภอรัตนพิบูลย์ (ธ)
4. นายภาคิน สังฆมิตก	ตำแหน่ง นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหินตก
5. นายสง่า ศรีจุง	ตำแหน่ง กำนันตำบลหินตก
6. นายไพโรจน์ พันธ์แก้ว	ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 4 ตำบลหินตก
7. นายธีรชาติ สวัสดิ์ดินถม	ตำแหน่ง อดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลหินตก
8. นายภัทรญา วรรณสุข	ตำแหน่ง เจ้าพนักงานสาธารณสุขอาวุโส รพ.สต.บ้านไม้หลา
9. นายนาคิน เกลี้ยงสุวรรณ	ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลหินตก
10. นางณัญญา พันธ์แก้ว	ตัวแทนประชาชนชาวบ้านในพื้นที่บ้านไม้หลา
11. นายหรินทร์ ภาณุมาศ	ตัวแทนประชาชนชาวบ้านในพื้นที่บ้านไม้หลา
12. นางประจวบ ณะจันทร์	ตัวแทนประชาชนชาวบ้านในพื้นที่บ้านไม้หลา
13. นางยุภา ชูจันทร์	ตัวแทนประชาชนชาวบ้านในพื้นที่บ้านไม้หลา
14. นางวิภารัตน์ จันทร์แก้วแร่	ตัวแทนประชาชนชาวบ้านในพื้นที่บ้านไม้หลา
15. นายกวี ศรีธรรมานกุล	ตัวแทนประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
16. นายสุขสันต์ จันทโชติ	ตัวแทนประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
17. นางสมพร ยอดแก้ว	ตัวแทนประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
18. นายบุญยงค์ ล่องเพ็ง	ตัวแทนประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
19. นางประภาวดี สุขชื่น	ตัวแทนประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
20. นางสุภาวดี โอรัญรักษ์	ตัวแทนประชาชนที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๕๑๖(๒)/ว ๐๑๐๙

วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เรียน พระมหาประทีป เขมจารี

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN-MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวิชารัตน์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเรียนเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฉันได้ให้คำแนะนำแก่
นางสาวสมใจเมืองการวิชัย

พระมหาประทีป เขมจารี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ ทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๕๑๖(๒)/ว ๐๑๐๙ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ดิทรพิทย

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมศาสตร์ กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN-MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวิชารัตน์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.เดชชาติ ดิทรพิทย)

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๙

ที่ อว ๗๕๑๖(๒)/ว ๐๑๐๙ วันที่ ๓ ธันวาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

เจริญพร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ อุณจะนำ

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสโคราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN-MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวิชราภิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

ในการนี้จึงเจริญพรเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โครงสร้างของเครื่องมือที่นักศึกษาสร้างขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้การวิจัยมีความถูกต้องและสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้และเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป รายละเอียดดังเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสโคราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อ.วิจิตร ธรรมาสโคราช

มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ง

หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรียน พระครูวิจิตรคณาทร

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิจิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบรรชัญวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘

พระครูวิจิตรคณาทร

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอยะรัง

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๔๐-๔๑๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูสุนทรสังฆกิจ

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรด) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภรณ์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรด) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๔๑๒๘

อ.น. (พิภพมณฑล)

พิภพมณฑล

มหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๕๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน พระครูปลัดชรินทร์ ปภาโส

ด้วย พระปลัดชรินทร์ โอภาโส (รามรต) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิจิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดชรินทร์ โอภาโส (รามรต) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

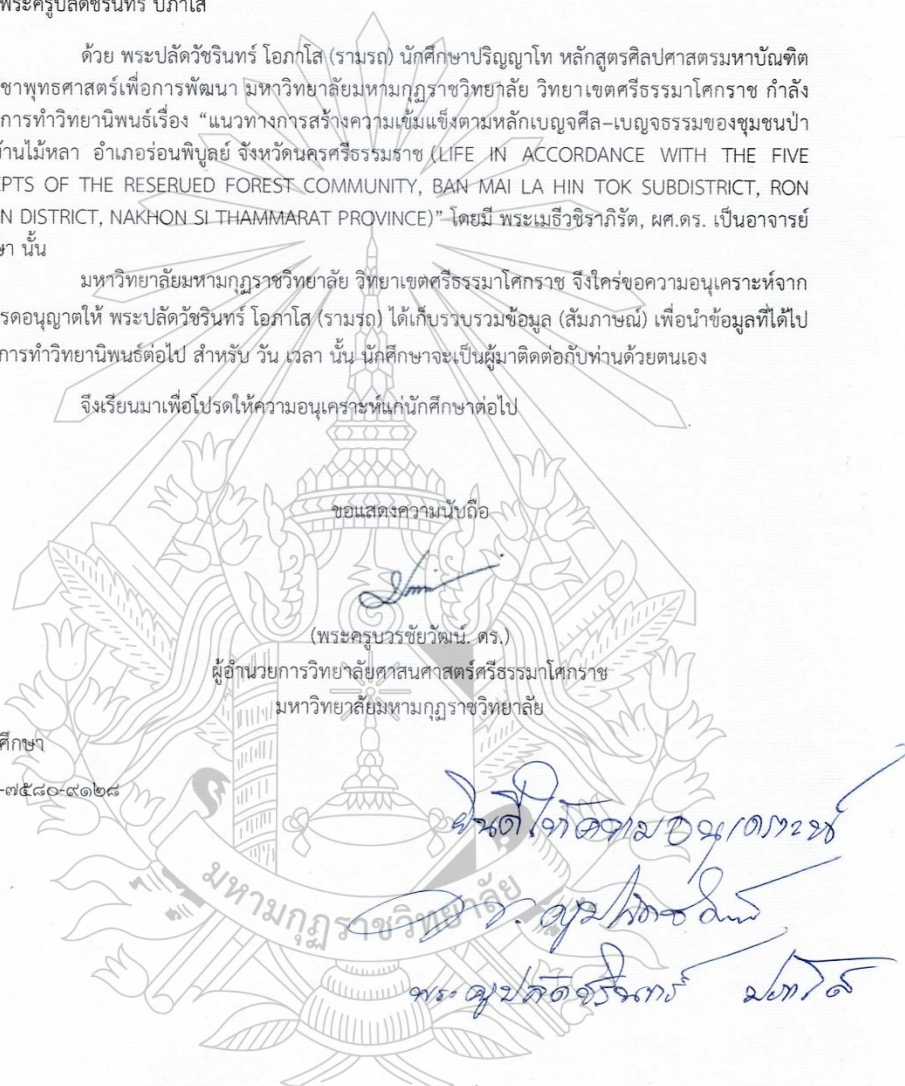
(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๕๑๒๘

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๓๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอร่อนพิบูลย์

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๔๐-๕๑๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายภาคิน สังข์มิตถล

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิจิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๕๑๒๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลนาพร

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายสง่า ศรีจรง

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI-LA HIN-TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภรณ์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

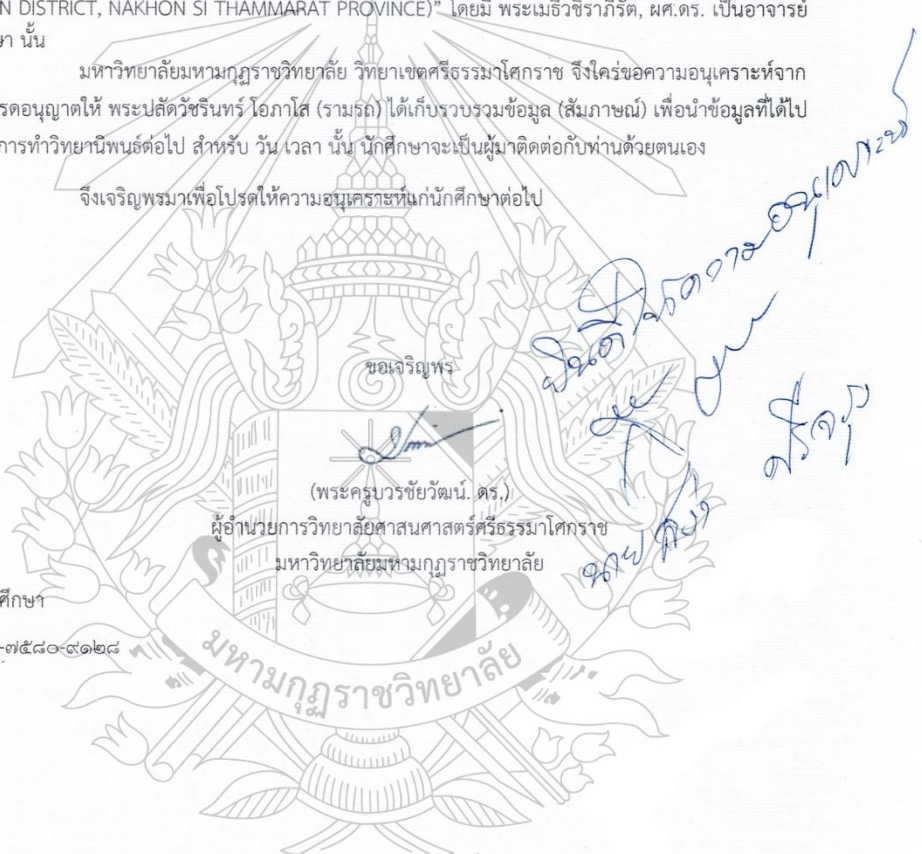
ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอยะพราง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๔๐-๕๑๒๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายไพโรจน์ พันธ์แก้ว

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI-LA HIN-TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภีรต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จาก ท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๕๑๒๘

มหาวิทยาลัย

วิปัติ ให้ความอนุเคราะห์

(หม ไพโรจน์ พันธ์แก้ว)

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมราชโคราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอมะขาม

จังหวัดนครราชสีมา ๓๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๔๐-๕๑๒๔-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายธีรชาติ สวัสดิ์ณมุล

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI-LA-HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภรณ์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราชโคราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๔๐-๕๑๒๔

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ขอเชิญคุณเจริญพร
 (พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)
 ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราชโคราช
 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช๓๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายภัทรญา วรณสุข

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภรณ์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

มีมติให้ดำเนินการ
ในคณะกรรมการ

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

(นายภัทรญา วรณสุข) ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
เจ้าพนักงานสาธารณสุขอาวุโส
รักษาการในตำแหน่ง ผอ.รพ.สต.บ้านไม้หลา
บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๒๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายนาคิน เกลี้ยงสุวรรณ

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช
พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอยะพราง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางณัฏยา พงษ์แก้ว

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรต) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI-LA-HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON-SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรต) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

ได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว

นางณัฏยา พงษ์แก้ว)

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายหริทธิ์ ภาณุมาศ

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้ทล อำเภอรัตนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภรณ์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อทำงานด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

อ.เจษฎาพร อ.เจษฎาพร

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพรุ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางประจวบ ณจันทร์

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ)
แม่ประจวบ ณจันทร์

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัย
มหามกุฏราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพยุ อำเภอยะพราง
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นางยุภา ชูจันทร์

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลัง ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่า สงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิจิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามภัก) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับตัวตนเอง

จึงเจริญพรามาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยการศึกษาศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

ត្រ. ០-៣៥៨០-៥១២៨

วันที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๖๓
นางสาว ชุติมา

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอยะพราง

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๒๕๘๐-๕๑๒๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางวิภารัตน์ จันทรแก้วแร่

ด้วย พระปลัดวชิรนทร์ โสภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลัง ดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักบุญกสิล-เบญจธรรมของชุมชนป่า สงวนบ้านไม้เหลา อำเภอรอนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามร่อ) ได้รับรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

วันที่ ๒๓ ตุลาคม ๒๕๖๓
นางสาววิภาดา อิ่มนวล
ขอเจริญพร

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์. ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๙๑๒๘

มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณ

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมราชโคราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘-๕ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นายกวี ศรีธรรมานุกูล

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON-SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราชโคราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเชิญ

ขอเจริญพร

กวี ศรีธรรมานุกูล

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราชโคราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๕๑๒๘

มหาวิทยาลัย

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๗๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายสุขสันต์ จันทโชติ

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภรณ์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาสครราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับงานด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมาสครราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๗๒๘

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๕๐-๕๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาวพร ยอดแก้ว

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิจิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๕๑๒๘

วิชุดิ ใจความอนเคราะ

นาง สมพร ยอดแก้ว

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาโพธิ์ อำเภอพระพรหม
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เจริญพร นายบุญยงค์ ล่องเพ็ง

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิจิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมหาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๒๘

รณวิทย์ อมรคุณ
มหาวิทยาลัย
๑๖-๓๖๖๖

ที่ อว ๗๙๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอยะหา

จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๑๘-๙ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๙

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางประภาวดี สุขชื่น

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON-SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิราภิต, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ขอเจริญพร

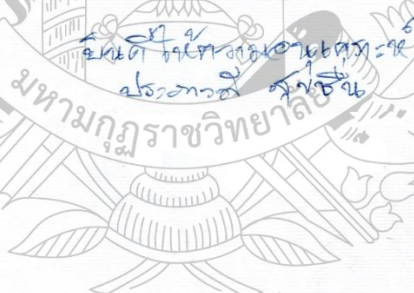
(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมมาโคกราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๕๐-๙๑๑๘

ที่ อว ๗๔๑๖.๒/ว ๐๐๐๘

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตศรีธรรมราช
๑๒๘ หมู่ที่ ๖ ตำบลนาพร อำเภอมะหิทธิ
จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐
โทร. ๐-๗๕๘๐-๔๑๒๘-๔ www.ssc.mbu.ac.th

๑๖ มีนาคม ๒๕๖๔

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เจริญพร นางสาวดี โอริรักษ์

ด้วย พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช กำลังดำเนินการทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล-เบญจธรรมของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช (LIFE IN ACCORDANCE WITH THE FIVE PRECEPTS OF THE RESERVED FOREST COMMUNITY, BAN MAI LA HIN TOK SUBDISTRICT, RON PHIBUN DISTRICT, NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE)” โดยมี พระเมธีวชิรภักดิ์, ผศ.ดร. เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา นั้น

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมราช จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ) ได้เก็บรวบรวมข้อมูล (สัมภาษณ์) เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ต่อไป สำหรับ วัน เวลา นั้น นักศึกษาจะเป็นผู้มาติดต่อกับท่านด้วยตนเอง

จึงเจริญพรมมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์แก่นักศึกษาต่อไป

ยื่นโดย
พระปลัดวัชรินทร์
โอภาโส (รามรณ)
นักศึกษามหาวิทยาลัย
ขอเจริญพร

(พระครูบวรชัยวัฒน์, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ศรีธรรมราช

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บัณฑิตศึกษา

โทร. ๐-๗๕๘๐-๔๑๒๘

ภาคผนวก จ

แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

คำชี้แจง แบบสัมภาษณ์นี้จัดทำขึ้นเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับงานวิจัย โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
2. เพื่อศึกษาหลักเบญจศีลหลักเบญจธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีเนื้อหาและความสำคัญอย่างไร
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีลหลักเบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำไปใช้เฉพาะในการทำวิจัยเท่านั้น และจะเก็บรักษาไว้เป็นความลับ ผู้วิจัยขอขอบคุณท่านที่กรุณาให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลครั้งนี้

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อ-ฉายา/นามสกุล :
2. อายุ : ปี พรรษา :
3. เพศ : ☐ชาย ☐หญิง ☐อื่นๆ
4. ระดับการศึกษา : ☐ประถมศึกษา ☐มัธยมศึกษา ☐อนุปริญญา/ปวช,ปวส ☐ปริญญาตรี
☐สูงกว่าปริญญาตรี
5. อาชีพ :
6. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน : ปี
7. ตำแหน่ง/บทบาทในชุมชน : ☐ผู้นำชุมชน/ผู้ใหญ่บ้าน ☐กรรมการชุมชน ☐สมาชิกชุมชน
☐พระสงฆ์ ☐ครู/อาจารย์ ☐อื่นๆ (ระบุ)
8. ประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน : ปี

ตอนที่ 2: แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ "ความเข้มแข็งของชุมชน" อย่างไร

.....

.....

.....

2. องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีอะไรบ้าง ในความเห็นของท่าน ชุมชนบ้านไม้หลา มีลักษณะความเข้มแข็งด้านใดบ้าง

.....

.....

.....

3. ชุมชนบ้านไม้หลามีกระบวนการหรือกลไกในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

4. ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไม้หลา

4.1 ปัจจัยภายใน (เช่น ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วม ทูตทางสังคม)

.....

.....

.....

4.2 ปัจจัยภายนอก (เช่น การสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรภายนอก)

.....

.....

.....

5. ชุมชนบ้านไม้หลามีการประยุกต์ใช้แนวคิดปฏิบัติหรือทฤษฎีใดในการพัฒนาชุมชน (เช่น เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนต้นแบบ ฯลฯ)

.....

.....

.....

6. ท่านคิดว่าความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไม้หลาสามารถวัดได้จากอะไรบ้าง? บทบาทของผู้นำชุมชน วัด หรือสถาบันทางสังคม มีส่วนช่วยเสริมความเข้มแข็งชุมชนบ้านไม้หลาหรือไม่อย่างไร

.....

.....

.....

7. มีตัวอย่างเหตุการณ์หรือกิจกรรมใดที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนอย่างชัดเจนหรือไม่

.....

.....

.....

ตอนที่ 3: หลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรมในพระพุทธศาสนา

8. ท่านเข้าใจ หลักเบญจศีล อย่างไร และมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

9. ท่านเข้าใจ หลักเบญจธรรม อย่างไร? และมีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน มีการนำหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมาใช้ในลักษณะใด

เบญจศีล

เบญจธรรม

ข้อ 1 (ไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิต)

ข้อ 1 เมตตากรุณา: มีความรัก ความปรารถนาดี

ข้อ 2 (ความซื่อสัตย์สุจริต)

ข้อ 2 สัมมาอาชีวะ: ประกอบอาชีพสุจริต ไม่คดโกง

ข้อ 3 (ความรับผิดชอบต่อครอบครัว)

ข้อ 3 กามสังวร: สำรวมในกาม รู้จักพอใจในคู่ครองของตน

ข้อ 4 (การสื่อสารที่สร้างสรรค์)

ข้อ 4 สัจจะ: มีความซื่อสัตย์ รักษาคำพูด พูดแต่ความจริง

ข้อ 5 (ความมีสติระวัง)

ข้อ 5 สติสัมปชัญญะ: ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต

.....

.....

.....

ตอนที่ 4: แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม

4.1: การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลในชุมชนบ้านไม้หลา

11. ท่านคิดว่า **หลักเบญจศีล-เบญจธรรม** สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างไร

.....

.....

.....

12. หากจะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น ท่านคิดว่าควรเริ่มจากเรื่องใดก่อน

.....

.....

.....

13. ท่านมีข้อเสนอแนะเชิงรูปธรรมอย่างไร ในการนำหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

4.2: กลไกและกระบวนการสร้างความเข้มแข็ง

14. ชุมชนบ้านไม้หลามีกลไกหรือกระบวนการในการปลูกฝังหลักเบญจศีลและเบญจธรรมให้กับสมาชิกชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

15. บทบาทของพระสงฆ์/วัด/กิจกรรมทางศาสนา ควรมีส่วนอย่างไรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม

.....

.....

.....

16. บทบาทของบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

4.3: ผลลัพธ์และความสำเร็จ

17. ชุมชนบ้านไม้หลาประสบความสำเร็จในการนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือไม่ มีตัวชี้วัดหรือหลักฐานอะไรที่แสดงถึงความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

.....

.....

.....

18. การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ได้อย่างไร

.....

.....

.....

19. ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชน บ้านไม้หลาในปัจจุบันมีอะไรบ้าง? และมีแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

.....

.....

.....

หมายเหตุ: ผู้สัมภาษณ์สามารถซักถามเพิ่มเติมได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครบถ้วน

ลงชื่อผู้สัมภาษณ์ : วันที่:/...../.....

สถานที่สัมภาษณ์ :

ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ : เริ่ม น. สิ้นสุด น. (รวม นาที)

ภาคผนวก ฉ

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบแบบสัมภาษณ์

จากการหาคุณภาพเครื่องมือการวิจัยโดยวิธีการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง

CVI : (Content Validity Index)

จากผู้เชี่ยวชาญผู้ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย จำนวน 3 ท่าน

แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล – เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา

อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เกณฑ์การตัดสินค่า CVI ถ้ามีค่า 0.80 ขึ้นไป แสดงว่าข้อคำถามนั้นวัดได้ตามจุดประสงค์ หรือตรงตามเนื้อหา นั้น แสดงว่าคำถามนั้นใช้ได้

ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน					
1. ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับ "ความเข้มแข็งของชุมชน" อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
2. องค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งมีอะไรบ้าง ในความเห็นของท่าน ชุมชนบ้านไม้หลา มีลักษณะความเข้มแข็งด้านใดบ้าง	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
3. ชุมชนบ้านไม้หลามีกระบวนการหรือกลไกในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4. ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไม้หลา	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4.1 ปัจจัยภายใน (เช่น ผู้นำชุมชน การมีส่วนร่วม ทูทางสังคม)	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4.2 ปัจจัยภายนอก (เช่น การสนับสนุนจากภาครัฐ องค์กรภายนอก)	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ข้อคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
5. ชุมชนบ้านไม้หลามีการประยุกต์ใช้แนวคิดปฏิบัติหรือทฤษฎีใดในการพัฒนาชุมชน (เช่น เศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนต้นแบบ ฯลฯ)	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
6. ท่านคิดว่าความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไม้หลาสามารถวัดได้จากอะไรบ้าง? บทบาทของผู้นำชุมชน วัด หรือสถาบันทางสังคม มีส่วนช่วยเสริมความเข้มแข็งชุมชนบ้านไม้หลาหรือไม่อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
7. มีตัวอย่างเหตุการณ์หรือกิจกรรมใดที่สะท้อนความเข้มแข็งของชุมชนอย่างชัดเจนหรือไม่	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
หลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรมในพระพุทธศาสนา					
8. ท่านเข้าใจ หลักเบญจศีล อย่างไร และมี	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างไร					
9. ท่านเข้าใจ หลักเบญจธรรม อย่างไร และมี					
ความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
10. ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชน มีการนำหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมาใช้ในลักษณะใด	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม					
4.1: การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรม ในชุมชนบ้านไม้หลา					
11. ท่านคิดว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางสร้างความเข้มแข็งของชุมชนได้อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
12. หากจะพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้น ท่านคิดว่าควรเริ่มจากเรื่องใดก่อน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ข้อความคำถาม	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
13. ท่านมีข้อเสนอแนะเชิงรูปธรรมอย่างไร ในการนำหลักเบญจศีล-เบญจธรรมมาใช้พัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4.2 กลไกและกระบวนการสร้างความเข้มแข็ง					
14. ชุมชนบ้านไม้หลามีกลไกหรือกระบวนการในการปลูกฝังหลักเบญจศีลและเบญจธรรมให้กับสมาชิกชุมชนอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
15. บทบาทของพระสงฆ์/วัด/กิจกรรมทางศาสนา ควรมีส่วนอย่างไรในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรม	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
16. บทบาทของบทบาทของผู้นำชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตามหลักเบญจศีลและเบญจธรรมควรเป็นอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
4.3 ผลลัพธ์และความสำเร็จ					
17. ชุมชนบ้านไม้หลาประสบความสำเร็จในการนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนหรือไม่ มีตัวชี้วัดหรือหลักฐานอะไรที่แสดงถึงความสำเร็จในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน	4	4	4	1.00	สอดคล้อง
18. การปฏิบัติตามหลักเบญจศีลเบญจธรรม ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน ด้านสังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ได้อย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ข้อความ	ผลการตัดสินใจ				
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	CVI	การแปลผล
19. ปัญหาและอุปสรรคในการนำหลักเบญจศีลและเบญจธรรมมาสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบ้านไม้หลาในปัจจุบันมีอะไรบ้าง? และมีแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหามูลนิธิอุปสรรคนั้นอย่างไร	4	4	4	1.00	สอดคล้อง

ภาคผนวก ข

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

AF 04-03

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

เลขที่ 91 ถนนเทศบาล 1 ตำบลสะเตง อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทรศัพท์ 0 7321 2863 ต่อ 131

E-mail: scphylirb@yala.ac.th Website: http://www.yala.ac.th/IRB-SCPHYL/

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ชื่อโครงการวิจัย	แนวทางการสร้างความเข้มแข็งตามหลักเบญจศีล - เบญจธรรม ของชุมชนป่าสงวนบ้านไม้หลา อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช		
รหัสจริยธรรมการวิจัย	SCPHYLIRB-2569/147		
ผู้วิจัยหลัก	พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ)		
สังกัด	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย		
วิธีการพิจารณา	Expedited		
วันที่ส่ง	13 กุมภาพันธ์ 2569	วันที่พิจารณา	27 กุมภาพันธ์ 2569
วันที่รับรอง	13 มีนาคม 2569	วันหมดอายุ	13 มีนาคม 2570

เอกสารที่รับรอง

1. โครงการวิจัยเพื่อขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3. เอกสารชี้แจงข้อมูลอาสาสมัครวิจัย
4. เอกสารแสดงความยินยอมที่ได้รับการบอกกล่าว
5. ประวัตินักวิจัย/คณะนักวิจัย

คณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา ได้พิจารณาโครงการวิจัยแล้ว ตามแนวทางหลักจริยธรรมการวิจัยในคนที่เป็นมาตรฐานสากล ตามระเบียบแนวทาง และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมายเหตุ:

1. กำหนดส่งรายงานความก้าวหน้า 13 กันยายน 2569 แบบฟอร์ม AF 03-19
2. กำหนดส่งรายงานสิ้นสุดโครงการ 13 เมษายน 2570 แบบฟอร์ม AF 03-20
3. หากมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการวิจัยหลังได้รับการรับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติปรับรายละเอียด แบบฟอร์ม AF 07-01 และ AF 07-02
4. หากดำเนินการวิจัยไม่แล้วเสร็จภายในระยะเวลารับรอง ให้นักวิจัยขออนุมัติขยายระยะเวลา แบบฟอร์ม AF 03-18

(นายอวิรุทธิ์ สิงห์กุล)

(ผศ.ดร.ภคณัฐ วีระขจร)

เลขานุการคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
ผู้อำนวยการวิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา

(หนังสือรับรองมีปณิธานตราสัญลักษณ์วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา)

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ	พระปลัดวัชรินทร์ โอภาโส (รามรณ)
วัน เดือน ปี เกิด	02 พฤศจิกายน 2529
สถานที่เกิด	138 หมู่ที่ 7 ต.เสาชัง อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2567 ปริญญาตรี เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง คณะสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการปกครอง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขต ศรีธรรมมาโคกราช
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดพระอานนท์ หมู่ที่ 7 ต.เสาชัง อ.ร่อนพิบูลย์ จ.นครศรีธรรมราช
ผลงานตีพิมพ์	-
รางวัลที่ได้รับ	-

